

T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI (TÜRK-İSLÂM EDEBİYATI) ANABİLİM
DALI

İZNİKLİ MUSTAFA SELÂMÎ’NİN HAYATI ve ESERLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YASİN GÜNGÖR

ANKARA- 2008

T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI (TÜRK-İSLÂM EDEBİYATI) ANABİLİM
DALI

İZNİKLİ MUSTAFA SELÂMÎ'NİN HAYATI ve ESERLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YASİN GÜNGÖR

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. MEHMET AKKUŞ

ANKARA- 2008

T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI (TÜRK-İSLÂM EDEBİYATI) ANABİLİM
DALI

İZNİKLİ MUSTAFA SELÂMÎ'NİN HAYATI ve ESERLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. MEHMET AKKUŞ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Mehmet Akkuş

Prof. Dr. Ali Yılmaz

Prof. Dr. Mustafa Aşkar

Tez Sınav Tarihi:

ANKARA- 2008

ÖNSÖZ

Türk-İslâm tarihi boyunca edebiyat ve şiir, mutasavvıfların vazgeçilmez malzemeleri arasındaki yerini korumuştur. Bu kültür Ahmed-i Yesevî, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Hacı Bektaş-ı Velî ve Yunus Emre gibi şahıslarla zirveye ulaşmış; geleceğe çok geniş ve zengin bir edebiyat birikimi bırakmıştır. Zaman içerisinde de tekkeler, dergâhlar ve zaviyelerde yapılan insan-ı kâmil/olgun insan yetiştirme faaliyetleri edebiyatla bütünleşerek devam etmiştir.

Çalışmamıza konu olan İznikli Mustafa Selâmî Efendi, öncüsü olan mutasavvıf edebiyatçılarımız gibi, hizmetlerinde tasavvuf-edebiyat birlikteliğini gözetmiştir. Biz bu çalışmamızda XVI. asırda yaşamış olan bu mutasavvıf şairimizin hayatı ve eserleri üzerinde durduk. Ayrıca onun ilim-tasavvuf-edebiyat birlikteliğinin güzel bir örneğini oluşturduğunu düşündüğümüz *Risâletü'r-Reşâd fî Tahkîk-ı Sebîli's-Sedâd* adlı eserinin metin neşri ve ana hatlarıyla muhteva incelemesini yapmaya çalıştık. Böylece geçmişte verilen yoğun emeklerin bir nebze olsun kaybolmamasına katkıda bulunmayı amaçladık.

Çalışmamızı Giriş hâricinde iki bölüm hâlinde sunduk. Birinci bölümde şahsın hayatı, şahsiyeti ve eserleriyle ilgili bilgiler verirken, ikinci bölümde çalışmamızın esas bölümünü teşkil eden *Risâletü'r-Reşâd fî Tahkîk-ı Sebîli's-Sedâd* adlı eserin incelemesini ve transkribeli olarak metnini verdik.

Çalışmamızın birinci bölümü araştırma ağırlıklı olduğu için kaynak kullanımı genelde bu kısımda yapılmış olup, bu kaynakların temelini tezkire türü eserler oluşturmuştur. Müellifin hayatı hakkında ulaşabildiğimiz bilgiler, kaynakları belirtilerek değerlendirilmiş ve bu bilgiler içerisinden en doğru sonuca ulaşabilmek amaçlanmıştır. Ayrıca şahsın ulaşabildiğimiz eserleri bizzat incelenerek şekil ve muhtevayla ilgili genel bilgiler verilmiş; ulaşamadığımız eserleri hakkında da kaynaklardaki bilgilerle yetinilmiştir. Şahsiyetiyle ilgili bilgiler verilirken ise; bu konuda kaynaklardaki

bilgilerin yetersiz olmasından dolayı genelde Selâmî Efendi'nin kendi eserleri ışığında değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Tezimizin ikinci bölümünde eser incelemesi yapılmış olup, öncelikle eserin şekil ve muhtevası hakkında genel bilgiler sunulmuş ve nüshaları tanıtılmıştır. Daha sonra eserin metin bölümüne geçilerek metnin tam transkribeli yazımı sunularak nüshalar arasındaki farklılıklar dipnotlarda gösterilmiştir. Nüshaların karşılaştırılması yapılırken farklı olan bölümlerden, kanaatimizce en uygun olanı tercih edilerek asıl metne yazılmış ve diğer bölüm dipnotta, bulunduğu nüsha belirtilerek yazılmıştır. Metindeki Arapça ve Farsça ibareler transkribe edilmeden orijinal şekliyle yazılmış ve Arapça ibarelerin tercümeleri dipnotta verilmiştir. Ayet ve hadisler ayrıca belirtilmiş; kaynağı tespit edilen hadislerin kaynaklarıyla âyetlerin sûre-âyet numaraları da gösterilmiştir. Âyetlerin meallerinde Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu tarafından hazırlanmış olan meal esas alınmıştır. Nüshaların varak numaraları metin içinde verilmiş olup, yalnız Arapça ve Farsça ibarelere denk gelen varak numaraları, orijinal hâlleriyle yazılmış bu ibarelerdeki akıcılığı etkilememesi için dipnotta belirtilmiştir.

Bu çalışmamızda bize desteklerini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Mehmet Akkuş başta olmak üzere, hocalarım Prof. Dr. Ali Yılmaz, Yrd. Doç. Dr. Zülfikar Güngör ve Dr. Abdülmecit İslamoğlu'na şükranlarımı sunarım. Ayrıca Arapça metinlerdeki katkılarından dolayı Tahir Güngör ile Ahmet Bayraktar'a, nüsha karşılaştırmalarındaki katkılarından dolayı sevgili eşime ve bu yoğun tempoda bana desteğini esirgemeyen tüm aileme de teşekkürü bir borç bilirim.

Yasin Güngör

Ankara- 2008

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR	V
GİRİŞ	VI
MUSTAFA SELÂMÎ'NİN YAŞADIĞI DÖNEMİN GENEL ÖZELLİKLERİ	VI

BİRİNCİ BÖLÜM

MUSTAFA SELÂMÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

A- MUSTAFA SELÂMÎ EFENDİ'NİN HAYATI	2
1- Doğum yeri ve Tarihi	2
2- İsmi ve Mahlası	2
3-Tahsili ve Yaptığı Görevler	3
4- Ailesi	4
a) Babası	4
b) Oğlu	4
c) Kardeşi	5
d) Dedesi	6
5- Vefâtı ve Kabri	8
B- MUSTAFA SELÂMÎ EFENDİ'NİN ŞAHSİYETİ	9
1-Tasavvufi Şahsiyeti	9
a) Tarikata İntisabı	9
b) İntisab Ettiği Tarikatlar	10
c) Şeyhleri	11
d) Tekkesi	13
e) Tasavvufi Görüşleri	14

2- Edebî Şahsiyeti	17
a) Şairliği	17
b) Nasırlığı	21
c) Hatipliği	22
C- MUSTAFA SELÂMÎ EFENDİ’NİN ESERLERİ	22
1- Risâletü’r-Reşâd fî Tahkîkî Sebîlî’s-Sedâd	23
2- Mevlid-i Şerif Manzûmesi	23
3- Delâilü’l- Hüdâ	24
4- Şerh-i Hadis-i Erbaîn	25

İKİNCİ BÖLÜM

RİSÂLETÜ’R-REŞÂD FÎ TAHKÎKÎ SEBÎLÎ’S-SEDÂD ADLI ESERİN İNCELEMESİ VE METNİ

A- ESERİN İNCELEMESİ	27
1- Eserin Yazılış Sebebi ve İsmi	27
2- Eserin Şekil olarak İncelenmesi	27
3- Eserin Muhtevâsı	28
B- ESERİN TENKİTLİ METNİ	33
1-Eserin Nüshaları	33
2-Teknik Özellikler	33
3-Eserin Metni	36
SONUÇ	225
BİBLİYOGRAFYA.....	227

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.ktph.	Adı geçen kütüphane
a.g.m.	Adı geçen makale
a.g.md.	Adı geçen madde
a.g.t.	Adı geçen tez
A.S.	Aleyhi’s-selâm
b.	Bin (oğlu)
bkz.	Bakınız
DİA	Diyanet İslâm Ansiklopedisi
H.	Hacı Mahmud Efendi nüshası
Haz.	Hazırlayan, hazırlayanlar
H.z.	Hazreti
k.s.	Kuddise Sırruhû
M.E.B.	Milli Eğitim Bakanlığı
S.	Sayı
s.	Sayfa
S.A.V.	Salla’llâhü ‘aleyhi ve sellem
Ş.	Şehid Ali Paşa nüshası
t.y.	Tarih yok
TDK	Türk Dil Kurumu
TTK	Türk Tarih Kurumu
vr.	Varak
vs.	Vesair
Yay.	Yayınları

GİRİŞ

MUSTAFA SELÂMÎ'NİN YAŞADIĞI DÖNEMİN GENEL ÖZELLİKLERİ

1) Siyasî Durum

XVI. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğunun en parlak dönemidir. Özellikle XV. Yüzyılın ortalarında İstanbul'un fethiyle çağ açıp çağ kapayan Osmanlı, Anadolu ve Rumeli'deki topraklarını birleştirerek gücüne güç katmıştır. Fatih'in ardından tahta çıkan oğlu II. Bayezid babasının izinden devam etmiş ve devleti daha da ilerilere götürerek oğlu Selim'e tahtı devretmiştir.

Yavuz Sultan Selim'in tahta geçişi (918–926/1512–1520) Osmanlı Devleti için bir dönüm noktası olmuştur. Daha babası vefat etmeden tahta çıkan Yavuz ilk olarak kardeşleriyle olan taht mücadelesinden galip çıkmış ardından da Anadolu'da tehlikeli bir durum arzermeye başlayan İran hükümdarı Şah İsmail'in üzerine yürümüş ve ona karşı Çaldıran Savaşı'nı kazanmıştır (920/1514). Ardından Osmanlı Devletinde çok önemli bir dönüm noktasını teşkil eden Mısır seferini gerçekleştiren Yavuz, daha sonra Hicaz bölgesini Osmanlı devletine katmış, hilafeti devralarak da artık Osmanlı İmparatorluğu'nu dünyadaki tüm Müslümanların lideri olan bir devlet konumuna taşımıştır.¹

Babası Selim'in ardından tahta çıkan Kanûnî Sultan Süleyman (926–974/1520–1566) Osmanlı devlet teşkilatını en yüksek mevkiye taşıyan bir hükümdar olarak tarihteki yerini almıştır. Bu dönemde Osmanlı Devleti artık Avrupa siyasetinde daha aktif bir şekilde yer almış, fetihlerin yanında uyguladığı siyasetle de Avrupayı etkilemiştir. Belgrad'ın alınması Macaristan'a yapılan seferler ve Viyana Kuşatması, Avrupa üzerinde önemli etkiler bırakmış; Bağdat'ın alınmasıyla da İran üzerinde ciddi

¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, TTK Yay., Ankara, 1975, II/ 250-300; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1971, II/1-58.

baskı kurulmuştur. Kanûnî döneminde denizlerde de son derece etkili olan Osmanlı donanması Akdeniz üzerinde otoritesini göstermeye başlamıştır.²

Osmanlı Devleti'nin son derece muntazam teşkilatlanmasını sağlayan Kanûnî'nin ardından tahta çıkan II. Selim (974-982/1566-1574), ilk olarak Yeniçerilerin bahşiş serkeşliğiyle uğraşmış ve bu olay Osmanlı'da sorunların baş göstereceğinin ilk işaretini vermiştir. Ancak devleti, geçmişte atılan sağlam temeller üzerine devralmış olan Sultan II. Selim, Sokullu Paşa'nın da desteğiyle devlete yeni topraklar katmaya devam etmiş ve özellikle Kıbrıs'ın fethiyle (979/1571) Akdeniz üzerindeki Osmanlı hâkimiyetini genişletmiştir.³

II. Selim'in vefatı üzerine oğlu III. Murat (982/1574) tahta geçmiş ve Sokullu Mehmed Paşa da görevine aynen devam etmiştir. Ancak bu dönemde padişahın annesi ve zevcesinin devlet yönetimi üzerinde ki etkisini engellemekte zorlanan Sokullu'nun vefatından sonra artık yönetimde boşluklar oluşmaya başlamış ve devlet teşkilatının işleyişinde aksaklıklar oluşmuştur. Her şeye rağmen bu dönemde de seferler devam etmiş ve özellikle İran üzerine birçok sefer düzenlenmiştir.⁴

2) Kültürel ve Edebî Hayat

XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin her kademede ileri düzeyde gelişmesi, doğal olarak ilim, sanat ve edebiyat dünyasına da yansımış ve bu yüzyılda birçok şair, ilim adamı yetişerek geleceğe damgasını vurmuştur. Özellikle tarihin bu çağlarında sanatın ve sanatçının gücünün devletin gücünü gösteren birer işaret olarak kabul edilmesi, birçok devlette olduğu gibi Osmanlıda da kültür ve edebiyatın gelişmesinin en önemli sebepleri arasında sayılabilir.⁵

XVI. asır Osmanlı mimarisi, günümüze damgasını vurmuş olan eserlerin ortaya konduğu bir dönem olmuştur. Mimar Sinan gibi bir şahsiyeti yetiştirerek, Süleymaniye ve Selimiye gibi muhteşem yapıları inşa etmiş olan Osmanlı hanedanı,

² Uzunçarşılı, *a.g.e.*, II/ 308-375.

³ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, III/ 1-30; Ziya Nur Aksın, *Osmanlı Tarihi*, İstanbul 1994, I/ 338-368.

⁴ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, III/ 40-55.

⁵ Ahmet Atilla Şentürk- Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı*, Dergah Yayınları, İstanbul 2004, s. 238.

devletin gücünü mimariye en güzel şekilde yansıtmıştır. Bu dönemin sultanlarından özellikle Kanunî ve II. Selim dönemi, sanat ve edebiyat açısından en zengin dönem olarak ifade edilmektedir.⁶

İlmî anlamda hareketliliğin de had safhaya ulaştığı XVI. yüzyıl, özellikle Fahreddin Razî ekolünün etkili olduğu bir dönemdir. Molla Fenârî tarafından Osmanlı medreselerinde uygulanmaya başlayan bu ekolde, Bursalı Hoca-zâde, Kestelânî, Sinan Paşa, Muarîf-zâde, İbn Kemâl ve Ebu's-suûd Efendi gibi bir çok ilim adamı yetişmiş ve bu asra damgasını vurmuştur.⁷

XVI. asır bütün bu ilerlemelere paralel olarak dilde de bir takım gelişmelere sahne olmuştur. Bu dönemde Arapça ve Farsçayla ortak olan bir takım kelimeler artık Türkçenin bir parçası gibi kullanılmaya başlanmış ve Türk dilinin özünü bozmadan zenginleşmesine sebep olmuştur. Şiirlerdeki ses ahengi, sanatsal anlatımlar ve akıcılık da tüm güzelliğiyle bu devirde ortaya çıkmıştır.⁸ Şiirlerin konusu devletin gelişmesine paralel olarak sanatın yansıdığı her alana hitap etmiş; sanki şiirler dönemin tüm sanatsal ve teknik gelişmesini mısralara dökme işlevini gerçekleştirmiştir.⁹ Özellikle aşk, din ve ahlâk konularında yazılan mesnevîler kendini bu çağda daha da hissettirmiş; İbn-i Kemal, Kara Fazlı, Mustafa Cenânî gibi şahıslar unutulmaz mesnevîlerini dönemin şiir deryasına katmışlardır.¹⁰

Bu dönemin şairlerine bakıldığında sayılamayacak kadar çok isme rastlamak mümkündür. Bunlardan birçoğunun şöhreti asırlara yenik düşmüş olsa da nâmını kuşaklar boyu devam ettirenler, dönemin şiirlerine tam manasıyla ışık tutabilecek örnekleri ortaya koymuşlardır. Devrin sultan şairlerinden Muhibbî (Kanûnî Sultan Süleyman), divan şairlerinden bazıları olan Taşlıcalı Yahyâ, Zâtî, Hayâlî, Nev'î, Rûhî-i

⁶ Hammer (Baron Joseph Von Hammer Purgstall), *Büyük Osmanlı Tarihi*, İkra-Devran Yay., İstanbul 1993, III/499.

⁷ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, II/591.

⁸ Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB, Ankara 2001, I/561; Mehmed Çavuşoğlu, "Divan Şiiri", *Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, S. 415-417, Temmuz-Eylül 1986, s.13.

⁹ Nihad Sami Banarlı, *a.g.e.*, I/561-563.

¹⁰ Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı*, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., Ankara 1985, II/316.

Bağdâdî ve Bâkî'nin şiirlerine bakıldığında dönemin tüm haşmetinin âdeta mısralarla günümüze yansıtıldığı görülmektedir.¹¹

Bütün bu etkenler ve gelişmeler ışığında Divân Şiiri, XVI. asırda artık İran Edebiyatı'nı taklitten kurtulmuş ve başlı başına özgün bir karakter kazanmaya başlamıştır. Öyle ki bu dönemde yetişmiş dönemin usta kalemlerinden Bâkî ve Rûhî âdeta birer edebiyat mektebi hâlini almıştır.¹²

XVI. asır şiirindeki bu gelişim nesirde de kendini göstermiş, tezkirecilik ve tarihçilik alanında eserler verilmiş; ayrıca şehrengiz türü eserlerin yazılması da bu dönemde başlamıştır.¹³ Ancak bir kısım nâsirler oldukça ağır bir nesir dilini tercih etmişlerdir. Yabancı kelimelerin çok kullanıldığı ve okuyup anlamamanın âdeta bir külfete dönüştüğü bu ağır nesir dilini birçok kalem kullanmış olmasına rağmen beğenilmemiş bir üslup olarak kabul edilmiştir.¹⁴ Nihad Sami Banarlı bu ağır nesir dilinin belli başlı niteliklerini şu şekilde belirtmiştir:

“-Arabî ve Fârisî kelimelerin eskisinden çok kullanılması.

-Arap ve Fars gramer kâidelerinin Türk nesrine nüfuz etmesi, bilhassa Arabî ve Farisî terkiplerin bu nesirde aşırı bir yer alması.

-Cümlelerin söz sanatları ve kelime oyunları ile süslenip uzatılması.

-Cümlelerin birbirlerine bağlanmalarıyla ifadenin anlaşılmasının güç bir hâl alması.

-Cümlelerin seci' yapma merâkı ve zevki yüzünden, yine lüzumsuz yere uzaması.”¹⁵

XVI. asır, Türk Tasavvuf Edebiyatının da zirve yaptığı bir dönem olarak kabul edilir. Bu dönemde, her ne kadar Yunus Emre gibi tarihe mal olmuş şahıslar ortaya çıkmasa da, birçok eser ortaya konmuş; gazel tarzı ve aruz vezniyle şiirler yazılmıştır. Yine bu asır İbrahim Gülşenî, Vahib Ümmî, Ahmed Sarban, Pir Sultan

¹¹ Vasfi Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1964, s.316.

¹² Nihad Sami Banarlı, *a.g.e.*, I /561; Ahmet Kabaklı, *a.g.e.*, II/315.

¹³ Ahmet Kabaklı, *a.g.e.*, II/316.

¹⁴ Nihad Sami Banarlı, *a.g.e.*, I /604.

¹⁵ Nihad Sami Banarlı, *a.g.e.*, I /604.

Abdal ve Aziz Mahmud Hüdâyî gibi tasavvuf edebiyatı sahasında unutulmayacak eserler bırakmış olan şahısları bünyesinde barındırmış bir dönem olarak tarihteki yerini almıştır.¹⁶

Osmanlı Devleti'nin –neredeysen- her sahasının altın çağı olan XVI. yüzyıl aynı zamanda çalışmamıza konu olan Şeyh Mustafa Selâmî Efendi'nin de yaşadığı ve yetiştiği bir çağdır. Bundan ötürü olsa gerektir ki dînî-tasavvufî şiirdeki sadelik ile bu asırda kendini hissettiren nesir dilindeki ağırlık Şeyh Selâmî'nin şiirlerine ve eserlerine de yansımıştır. Her ne kadar bu dönem mutasavvıf şairleri arasında Selâmî Efendi'nin ismi zikredilmese de onun da, isim ve eserleriyle şöhret bulamamış birçok gizli kahramanı barındıran edebiyatımızın emektarlarından olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Biz XVI. asra ait ismi pek duyulmamış bir şahsı ve eserini çalışmakla dönemin üslubu hakkında yeni nesillere küçük bir örnek aktarmanın yanında, bu asrın dünyayı aydınlatan gizli kandillerinden sadece bir tanesini daha yeniden yakma fırsatı bulacağımız kanaatindeyiz.

¹⁶ Abdurrahman Güzel, *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı*, Akçağ Yay., Ankara 2006, s. 279.

BİRİNCİ BÖLÜM

MUSTAFA SELÂMÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

A- MUSTAFA SELÂMÎ EFENDİ’NİN HAYATI

1) Doğum Yeri ve Tarihi

Kaynaklarda İznikli olarak zikredilen¹⁷ Selâmî Mustafa’nın doğum yerinin de aynı belde olması kuvvetle muhtemeldir. Atâî’nin, Şeyh Selâmî’den bahsederken “belde-i İznik’den bedîd”¹⁸ ifadesini kullanması, incelediğimiz diğer kaynaklarda da bunun aksi bir bilginin bulunmaması müellifimizin İznik’te doğduğu tezini pekiştirmektedir.

Şeyh Selâmî’ni doğum tarihi hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamamıştır. Ondan bahseden temel kaynaklardan *Osmanlı Müellifleri*’nde, Atâî’nin *Şakâik*’e yazdığı zeylde ve *Sicill-i Osmanî* vb. eserlerde müellifimizin doğum tarihi belirtilmemiştir. Ancak Atâî, Selâmî Efendi’nin ölüm tarihinden bahsederken onun seksen yıla yakın bir ömür yaşadığını ifade etmiştir.¹⁹ Buna göre 993/1585 senesinde vefat ettiği²⁰ bilgisinden hareketle, yaklaşık olarak Selâmî Efendi’nin 913–1507/918–1512 yılları arasında doğmuş olabileceğini söyleyebiliriz.

2) İsmi ve Mahlası

Mustafa Selâmî Efendi²¹, Şeyh Selâmî Mustafa²², Şeyh Mustafa Selâmî²³, Selâmî Mustafa Efendi²⁴ gibi birbirinden çokta farklılık arzetmeyen isimlerle kaynaklarda zikredilmiştir. Ancak bu kullanımların dışında *Tuhfe-i Nâilî*’de

¹⁷ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-yı Âmire, İstanbul 1342, I/81; Nev’izâde Atâî, *Hadâiku’l-Hakâik fî Tekmîleti’ş-Şakâik*, Haz. Abdülkadir Özcan, Çağrı Yay., İstanbul 1989, s.361; Osman-zâde Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, Haz. Mehmet Akkuş- Ali Yılmaz, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2006, II/301.

¹⁸ Nev’izâde Atâî, *a.g.e.*, s.361.

¹⁹ Nev’izâde Atâî, *a.g.e.*, s.362.

²⁰ Nev’izâde Atâî, *a.g.e.*, s.362; Osman-zâde Hüseyin Vassâf, *a.g.e.*, II/301; Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, I/81.

²¹ Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmânî*, Matbaa-yı Âmire, İstanbul t.y., IV/46.

²² Osman-zâde Hüseyin Vassâf, *a.g.e.*, II/301.

²³ Nev’izâde Atâî, *a.g.e.*, s.361.

²⁴ Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, I/81.

kendisinden Kirmastî-zâde²⁵ şeklinde bahsedilmiş diğer kaynaklarda ise böyle bir ifadeye rastlanmamıştır.

Mustafa Selâmî'nin biyografisini veren eserlerde mahlasıyla ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak gerek çalışmamıza konu olan eserindeki şiirlerinden gerekse mevlidinden anlaşıldığı üzere “Selâmî” mahlasını kullanmış ve bu mahlasla şiirler yazmıştır.²⁶

3) Tahsili ve Yaptığı Görevler

Şeyh Mustafa Selâmî'nin tahsilini nerede, nasıl ve hangi medreselerde tamamladığına dair kaynaklarda açıkça bir bilgi verilmemektedir. Fakat *Osmanlı Müellifleri*'nde “tahsîl ü sülûkdan sonra der-sa'âdete rihletle...”²⁷ ifadesi bize, tahsilini tamamladıktan sonra İstanbul'a geldiğini açıklamaktadır ki benzer ifade *Sefîne-i Evliya*'da da vardır.²⁸ Bu ifadelerle göre tahsilini İznik'te tamamlamış olması muhtemeldir. Atâî de eserinde Selâmî Efendi'nin tahsilinden “...belde-i İznik'den bedîd ve ‘ulemâ-i ‘asrdan müstefid olup zamânesinde şehr-i dânişmend ve fazl u kemâlde bî-mânend...”²⁹ ifadeleriyle bahsederek, onun ilminin son derece yüksek seviyede olduğunu ve dönemin âlimlerinden dersler aldığını belirtmiştir.

Tahsilini tamamladıktan sonra Fatih ve Süleymaniye Camilerinde kürsü şeyhliğinde bulunmuş olan Mustafa Selâmî daha sonra Şeyh Yavsı Dergâhı'nda posta oturmuştur.³⁰ Atâî eserinde Şeyh Selâmî'nin Dânişmend³¹ iken bu görevden ayrıldığını ve daha sonra tasavvufa yöneldiğinden bahsetmiş; devamında Fatih

²⁵ Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, Haz. Cemal Kurnaz- Mustafa Tatcı, Bizim Büro yay., Ankara 2001, I/442.

²⁶ Örnekler için bkz. Selâmî Mustafa, *Risâletü'r-Reşâd fî Tahkîkî Sebîli's-Sedâd*, Süleymaniye Ktph., Şehid Ali Paşa 413, vr. 77b; Selâmî Mustafa Efendi, *Mevlid-i Şerif*, Süleymaniye Ktph., Esad Efendi 444, vr. 19b.

²⁷ Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, I/81.

²⁸ Osman-zâde Hüseyin Vassâf, *a.g.e.*, II/300.

²⁹ Nev'izâde Atâî, *a.g.e.*, s.361.

³⁰ Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, I/81; Osman-zâde Hüseyin Vassâf, *a.g.e.*, II/300.

³¹ Dânişmend: Medrese tahsili görmüş olanlar hakkında kullanılan tabirlerden biridir. Bunlardan imtihan vererek “mülâzım” olanlar tedris yoluna devam ederler, diğerleri ise tarik-ı kazaya intisab eder veya ilmiye mesleğine geçip kapasitelerince bu mesleği yaparlardı., Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, M.E.B., İstanbul 2004, I/393.

Camii'nde vâiz olduğunu, Süleymaniye Camii'nde de tefsir ve hadis sohbetleri yaptığını ifade etmiştir. Daha sonra ise Yavısı Dergâhı'nda posta oturduğunu aktarmıştır.³² Buna göre Selâmî Efendi tasavvufa irtihalinden sonra bu iki camideki görevleri ifa etmiş ve ardından şeyh olarak hizmetlerine devam etmiştir diyebiliriz.

4) Ailesi

a) Babası:

Şeyh Selâmi'nin gerek annesi ile ilgili gerekse ne zaman, nasıl ve kimle evlendiğiyle ilgili herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Babasıyla ilgili ulaşabildiğimiz tek bilgi ise; İsmail Paşa el-Bağdâdî'nin onu “eş-Şeyh Mustafa b. Abdullah el-İznîkî”³³ şeklinde zikretmesidir. Bu ifadede onun babasının Abdullah isminde bir şahıs olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bunun haricinde başka bir bilgiye ulaşılamamıştır.

b) Oğlu:

Şeyh Selâmî'nin çocukları hakkında kaynaklarda, sadece Süleymaniye müderrislerinden Selâmî-zâde Mehmed Efendi'nin babası olduğu ifade edilmekte ve başka çocuğu olup olmadığıyla ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.³⁴

Atâî, Selâmî-zâde Mehmed'den bahsederken onun devrin büyük âlimlerinden dersler aldığını ifade etmiş ve daha sonra Ebu's-Su'ûd Efendi'nin yanında bir müddet eğitimine devam ettiğini belirtmiştir.³⁵ Daha sonra sırasıyla Berğûs'ta Mahmudpaşa Medresesi ile İsmihan Sultan Medresesi'nde³⁶ müderrislik

³² Nev'izâde Atâî, *a.g.e.*, s.362.

³³ İsmail Paşa el-Bağdâdî, *Hediyyetü'l 'Ârifin Esmâü'l-Müellifin Âsârü'l-Musannifin*, Matbaa-yı Behiye, İstanbul 1955, II/437.

³⁴ Nev'izâde Atâî, *a.g.e.*, s.314; Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, IV/46.

³⁵ Nev'izâde Atâî, *a.g.e.*, s.314.

³⁶ Medrese hakkında geniş bilgi ve müderrisleri için bkz., Cahid Baltacı, *XV.-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yay., İstanbul 2005, I/496-499.

yapan Selâmî-zâde 989/1581 senesinde Sahn Medreselerine³⁷ müderris olmuş, Şehzâde Medresesi ve Süleymâniye Medreselerinde dersler vermeye devam etmiştir. Süleymaniye Müderrisi iken Şevval 998/Ağustos 1590'da vefat etmiştir. Atâî Selâmî-zâde için “nihâl-i nevbâve-i dâr-i ‘ulûm”³⁸ ifadesini kullanarak kanaatimizce onun genç yaşta vefat ettiğine işaret etmiştir.

Mehmed Efendi'nin ilmî üstünlüğünü ise yine Atâî “... kavâ'id-i ‘arabiyyede bahr-ı kâmil fevâid-i edebiyyede ferd-i şâmil ‘ilm-i tefsîr u usûle şedîdül-intisâb nakd-i bî-hisâb fezâilden fâiz nisâb-ı ma'lûmı nâ-mahdûd fuhûl-i ‘ulemâdan ma'dûd idi mutâla'a itdigi kütüb-i hevâmişinde ta'lîkâtı ve makbûl ü matbû' kelimâtı vardır”³⁹ sözleriyle, onun Arapça ve tefsir ilminde otorite olduğunu ve devrin sayılı âlimleri arasında yerini aldığını ifade etmekte; haşiye ve talikat niteliğinde eserleri olduğundan bahsetmektedir.

c) Kardeşi:

Atâî Şeyh Selâmî'den bahsederken “Kirmastî-zâde Hüsrev Çelebi'nin li-ümm⁴⁰ biraderi Selâmî Efendi...”⁴¹ diyerek Hüsrev Çelebi'nin Selâmî Efendiyle anne tarafından kardeş olduğunu ifade etmiştir.

Hüsrev Çelebi'nin doğum tarihi belli olmamakla beraber, tıpkı Selâmî Efendi gibi, o da İznik'te doğmuş, Molla Kirmastî'nin torunlarından olması hasebiyle Kirmastî-zâde olarak da tanınmıştır.⁴² Mecdî Mehmed Efendi Molla

³⁷ Sahn-ı Semân Medreseleri: Bu medreselerin tahsil süresi 6 ay ile 1 yıl arasında değişmekteydi. Buralarda Fıkıh, Akâid, Tefsir, Hadis dersleri okutulmaktaydı. Geniş bilgi için bkz., Cahid Baltacı, *a.g.e.*, I/125.

³⁸ Nev'izâde Atâî, *a.g.e.*, s.314.

³⁹ Nev'izâde Atâî, *a.g.e.*, s.314.

⁴⁰ Li-ümm: Ana bir kardeş., Bkz. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2005, s.553; Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, Dersaadet 1317, s.1235.

⁴¹ Nev'izâde Atâî, *a.g.e.*, s.361.

⁴² Nev'izâde Atâî, *a.g.e.*, s.16.

Kirmastî'nin hayatını “Mevlâna Yusuf b. Hüseyin Kirmastî” adı altında aktarmış ve onun İstanbul Kadılarından olduğunu ifade etmiştir.⁴³

Hüsrev Çelebi, Taşköprü-zâde Efendi ve Merhabâ Efendi gibi ünlü âlimlerden dersler almış, daha sonra değişik beldelerde valilik ve kadılık gibi devlet görevlerinde bulunmuştur. Ölüm tarihiyle ilgili Atâî “ kemâl-i istiklâl ile güzârende-i eyyâm ü leyâl iken dokuz yüz altmış yedi senesinde irtihâl eyledi”⁴⁴ diyerek onun 963/1556 senesinde tam verimli olduğu bir çağda vefat ettiğini ifade etmiştir.

Hüsrev Çelebi'nin eserleri noktasında da Atâî, onun Sadru'sh-Şer'iyye'ye bir haşiyesi olduğunu, değişik konularda pek çok risale yazdığını zikretmiş ve onun takva sahibi büyük bir âlim olduğunu belirtmiştir.⁴⁵

d) Dedesi:

Esas ismi Kasım olmakla beraber Molla İzârî namıyla tanınmıştır.⁴⁶ Molla İzârî Şeyh Selâmî'nin ailesinden belki de en meşhur olanlardandır. Kaynaklarda ilim sahibi bir zat olmasının yanında şairliğinden de bahsedilmiştir. Şuara tezkirelerinde Germiyanlı olduğu ifade edilmiş ve daha çok “İzârî” namıyla zikredilmiştir ki bu da mahlas olarak bu ismi kullandığını göstermektedir.⁴⁷

Kasım Germiyânî'nin doğum tarihi belli değildir. Babasının ismini ise İsmail Paşa el-Bağdâdî Abdullah olarak zikretmiştir.⁴⁸ Ayrıca Şeyh Selâmî'nin baba tarafından mı yoksa anne tarafından mı dedesi olduğu hakkında bilgi bulunmamakla

⁴³ Mecdî Mehmed Efendi, *Hadâîku'sh-Şakâik*, Haz. Abdülkadir Özcan, Çağrı Yay., İstanbul 1989, s.224.

⁴⁴ Nev'izâde Atâî, *a.g.e.*, s.17

⁴⁵ Nev'izâde Atâî, *a.g.e.*, s.17.

⁴⁶ Mecdî Mehmed Efendi, *a.g.e.*, s.300.

⁴⁷ Kastamonulu Lutfî, *Tezkire-i Latîfî*, İkdâm Matbaası, Dersaadet- 1314, s.240; Aşık Çelebi, *Meşâ'iru'sh-Su'arâ*, Haz. GM. Meradith-Owens, Londra 1971, v.171b; Edirneli Sehi, *Tezkire-i Sehî*, Matbaa-yı Âmidî, İstanbul 1325, s.40; Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, IV/46; Şemseddin Sâmî, *Kamusu'l-Â'lâm*, Mihrân Matbaası, İstanbul 1311, IV/3134; İsmail Paşa el-Bağdâdî, *a.g.e.*, I/831; Kınalı-zâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü'sh-Su'arâ*, Haz. İbrahim Kutluk, TTK, Ankara 1981; Hoca Sadettin Efendi, *Tacu't-Tevârih*, Haz. İsmet Parmaksızoglu, Kültür Bakanlığı, Ankara 1992, V/216; Beyânî Mustafa b. Carullah, *Tezkiretü'sh-Su'arâ*, Haz. İbrahim Kutluk, TTK, Ankara 1997, s.168; Mehmet Nail Tuman, *a.g.e.*, II/654.

⁴⁸ İsmail Paşa el-Bağdâdî, *a.g.e.*, I/831.

beraber, Selâmî Efendi'nin ana bir kardeşi Molla Hüsrev'le bir bağlantısının tespit edilemediği dikkate alınacak olursa şeyhin baba tarafından dedesi olması ihtimali kuvvetlidir. Bunun dışında İzârî Efendi için, Şeyhî'nin kızkardeşinin oğlu olduğu zikredilmektedir ki buna göre Şeyhî, Kasım Efendi'nin dayısı olmaktadır.⁴⁹ Sicill-i Osmânî'de Kasım Germiyânî'nin Topal İzârî Çelebi ile kardeş olduklarından da bahsedilmekte, onun şair ve kadı olduğu ifade edilmektedir.⁵⁰

Böylesine seçkin bir aileden gelen Molla İzârî'nin ilk eğitimini kimden aldığı kesin bilinmemekle beraber onun Germiyanlı Abdülkerim Efendi'nin öğrencilerinden olduğu zikredilir.⁵¹ Daha sonra Amasya'da müderrislik yapan İzârî, ardından Eyüp Sultan Medresesi'nde, İstanbul Kalenderhâne Medresesi'nde, Edirne Üç Şerefeli Medreseler'de ve son olarak da Sahn-ı Semân Medreseleri'nde dersler vermiştir. Son derece âlim ve kâmil bir zat olarak nitelendirilen İzârî, devrinin büyük âlimleri arasında zikredilmiş; dersi birkaç kelimeyle izah edebilecek derecede alanına hâkim olduğu ifade edilmiştir. En önemli eseri olarak *Şerh-i Mevâkıf*'in İlahiyat bölümüne yazdığı şerhi zikredilmiş olup, ayrıca çağdaşı Molla Lutfî'nin *Seb'-i Şidâd* isiminde ki risalesine verdiği cevapları içeren bir eseri daha olduğu belirtilmiştir.⁵²

İlmi kişiliğiyle ön plana çıkan Molla İzârî şairliğiyle de kendini göstermiş, kulağa hoş gelen ustaca şiirler yazdığı kaynaklarda ifade edilmiştir.⁵³ Bazı tezkirelerde örnek olarak sunulmuş şu beyitler onun şiirine güzel bir örnek teşkil etmektedir:

Sakın âhımdan ey nigâr sakın

Gine cûdur bu rûzgâr sakın

⁴⁹ Aşık Çelebi, *a.g.e.*, v.171b; Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, IV/46; Mecdî Mehmed Efendi, *a.g.e.*, s.300.

⁵⁰ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, IV/46.

⁵¹ Mecdî Mehmed Efendi, *a.g.e.*, s.300; Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, IV/46.

⁵² Mecdî Mehmed Efendi, *a.g.e.*, s.300.

⁵³ Kastamonulu Lutfî, *a.g.e.*, s.240; Mecdî Mehmed Efendi, *a.g.e.*, s.300; Kınalı-zâde Hasan Çelebi, *a.g.e.*, II/617.

Göge âğârken ejder-i âhım

Yakmasun dâmenin şîrâr sakın⁵⁴

Hayatını ilimle uğraşarak geçirdiği anlaşılan Molla İzârî, Sahn Medreselerinde görev yaparken 15 Ramazan 901/28 Mayıs 1496'da bir Cumartesi günü vefat etmiş ve Eyüp Sultan'a defnedilmiştir.⁵⁵

5) Vefatı ve Kabri

Şeyh Mustafa Selâmî'nin 993/1585 tarihinde vefat ettiğinde kaynaklar adeta ittifak etmişlerdir.⁵⁶ Atâî onun ölüm tarihiyle ilgili “ sinn-i şerîfleri semânîne karîb vasıl-ı nihayet meşîb iken tokuz yüz toksan üç senesi hilâlînde ‘azmü dârû’s-selâm ve cennât-ı firdevsi makâm eyledi”⁵⁷ diyerek daha ayrıntılı bilgi vermiş ve 80 yaşına yaklaşmış bir halde ihtiyarlık çağının zirvesinde iken bir Muharrem⁵⁸ ayında vefat ettiğini ifade etmiştir. Şeyh Efendi daha sonra ise Edirnekapı dışında bulunan Emir Buhârî Tekkesi'nin bahçesine defnedilmiştir.⁵⁹

İstanbul'da Emir Buhari adıyla anılan üç adet Nakşibendî tekkesi mevcuttur. Bu üç tekke de Nakşibendîliğin İstanbul'da yayılmasını sağlayan Emir Buhârî'nin adına yapılmıştır⁶⁰ ki bu kişi eş-Şeyh es-Seyyid Ahmed Nakşibendî'dir.⁶¹

Bu üç tekkeden biri Fatih semtinde bulunan ve II. Bayezîd tarafından inşa ettirilen tekkedir. Bir diğeri ise Eyüp Ayvansarayda bulunan ve yine 918/1512 yılında Emir Buhari tarafından kurulan ikinci tekkedir ki aynı zamanda meşhur

⁵⁴ Kınalı-zâde Hasan Çelebi, *a.g.e.*, II/617; Edirneli Sehi, *a.g.e.*, s.40; Beyânî Mustafa b. Carullah, *a.g.e.*, s.168; Mehmet Nail Tuman, *a.g.e.*, II/654.

⁵⁵ Mecdî Mehmed Efendi, *a.g.e.*, s.300.

⁵⁶ Nev'izâde Atâî, *a.g.e.*, s.362; Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, IV/46; Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, I/81; Osman-zâde Hüseyin Vassâf, *a.g.e.*, II/300; İsmail Paşa el-Bağdâdî, *a.g.e.*, II/437.

⁵⁷ Nev'izâde Atâî, *a.g.e.*, s.362.

⁵⁸ Hicri 993 Muharrem, miladi 1585 Ocak ayına tekabül etmektedir. Bkz. Faik Reşit Unat, *Hicri Tarihleri Miladi Tarihe Çevirme Kılavuzu*, TTK, Ankara 1988.

⁵⁹ Nev'izâde Atâî, *a.g.e.*, s.362; Osman-zâde Hüseyin Vassâf, *a.g.e.*, II/300; Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, IV/46; Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, I/81.

⁶⁰ M. Baha Tanman, “Emir Buhârî Tekkesi”, DİA, İstanbul 1995, XI/126-128.

⁶¹ Ayvansarâyî Hüseyin Efendi-Alî Satı' Efendi-Süleyman Besim Efendi, *Hadikatü'l-Cevâmî*, Haz. Ahmed Nezih Galitekin, s.83.

mutasavvıflardan Mehmed Emin Tokadî'nin de şeyhlik yaptığı mekândır.⁶² Emir Buhârî adına yapılan üçüncü nakşî tekkesi ise Edirnekapı'da bulunan tekkedir. Bu tekke bugün ki Otakçılar semtinde bulunan Münzevi Caddesi üzerinde olup, Emir Buhârî'nin damadı Şeyh Mahmud Çelebi tarafından inşa ettirilmiş ve 937/1530 yılında vakfiyesi düzenlenmiştir.⁶³

Şeyh Selâmî Efendi'nin hangi tekkenin bahçesine gömüldüğü noktasında ise kaynaklarda geçen “Edirnekapı haricinde ki”⁶⁴ ifadesi bize ışık tutacaktır. Bu bilgiye göre şeyhin Fatih semtinde bulunan tekkeye defnedilmiş olma ihtimali ortadan kalkmıştır ki Fatih semti sur içinde bulunmaktadır. Ayvansaray'da ki ikinci tekkeye bakacak olursak, şeyhin bu tekkeye defnedilmiş olma ihtimalini göz ardı etmemekle birlikte, bu tekkede ki mezar taşlarında yapmış olduğumuz inceleme neticesinde Selâmî Efendi'nin bu tekkeye defnedilmediği kanaatine vardık. Bu iki çıkarımdan yola çıkarsak geriye sadece Edirnekapı Otakçılar'da bulunan tekke kalmaktadır ki kanaatimizce Şeyh Selâmî Efendi bu tekkenin bahçesine defnedilmiştir. Ancak bu tekkenin bugün yerinde olmadığı ve kabrini tespit edemediğimiz göz önünde bulundurulsa kesin bir sonuca varma imkânımız maalesef yoktur.

B- MUSTAFA SELÂMÎ EFENDİ'Nİ ŞAHSİYETİ

1) Tasavvufî Şahsiyeti

a) Tarikata İntisabı:

Şeyh Selâmî Efendi'nin hangi tarihte tarikata intisab ettiğiyle ilgili kesin bir bilgiye ulaşılamamakla beraber Atâî, onun tarikata girişini “...zamenesinde şehir-i dânişmend ve fazl u kemâlde bî-manend iken fâriğ olub e'azze-i Bayrâmiyyeden

⁶² Ayvansarâyî Hüseyin Efendi-Ali Satı' Efendi-Süleyman Besim Efendi, *a.g.e.*, s.83, 86; M. Baha Tanman, *a.g.m.*, s. 126.

⁶³ M. Baha Tanman, *a.g.md.*, s. 127-128.

⁶⁴ Nev'izâde Atâî, *a.g.e.*, s.362; Osman-zâde Hüseyin Vassâf, *a.g.e.*, II/300; Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, I/81.

Bahâeddîn-zâde Efendi'ye hıdmet ba'de Zeyniyyeden tercümesi sebk iden Burhân Efendi'ye tekmîl-i tarikat idüp...’’⁶⁵ ifadeleriyle anlatmış ve onun dânişmendlikten ayrılarak önce Bayrâmîyye tarikatına ardından Zeynîyye tarikatına bağlandığını ettiğini ifade etmiştir. Diğer bazı kaynaklarda ise onun Bayrâmîye intisabından bahsedilmeyerek Zeynî sûfisi olduğu zikredilmiştir.⁶⁶ Ancak bir Bayrâmî tekkesi olan Yavıı Tekkesinde şeyhlik yapması ve Zeyniyye silsilesinde isminin zikredilmesi⁶⁷ kanaatimizce onun her iki tarikattan da icazet aldığıının bir göstergesidir.

b) İntisab Ettiği Tarikatlar:

b.1- Bayramiyye Tarikatı:⁶⁸ Tarikatın kurucusu isminden de anlaşılacağı gibi Hacı Bayram Velî'dir. 833/1430'da vefat etmiş olan Hacı Bayram Velî'nin asıl adı Numan'dır. Ankara civarında doğmuş ve yine orada vefat etmiş olan Hacı Bayram'ın mürşidi, Somuncu Baba olarak ünlenmiş olan Hamidüddin Aksarayî'dir. Şeyhinin vefatından sonra Ankara'ya dönmüş ve Bayrâmîyye Tarikatını kurmuş olan⁶⁹ Hacı Bayram Velî, kendisi vefat ettikten sonra tarikatı aşağıdaki kollara ayrılmıştır:

Şemsiyye: Kurucusu Sultan Fatih'in de hocası olarak bilinen Akşemseddin'dir. Asıl adı Şemsüddin b. Hamza (792–863/1389–1459) olduğu için Bayrâmîyye'nin bu kolu Şemsiye ismiyle anılmıştır.⁷⁰

Melâmiyye: Şeyh Ömer Sikkinî (ö.880/1475) tarafından kurulmuş olup “melâmet”⁷¹ prensibine dayalı bir yolu kabul ettiğinden bu ismi almıştır.⁷²

⁶⁵ Nev'izâde Atâî, *a.g.e.*, s.361-362.

⁶⁶ Osman-zâde Hüseyin Vassâf, *a.g.e.*, II/300; Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, I/81; İsmail Paşa el-Bağdâdî, *a.g.e.*, II/437.

⁶⁷ Seyyid Muhammed Hoca Efendi, *Tasavvuf Tarikatlar ve Silsileleri*, Ustaoglu Kitabevi, İstanbul 2005, IV/353,485.

⁶⁸ Tarikat Hakkında daha fazla bilgi için bkz. Seyyid Muhammed Hoca Efendi, *a.g.e.*, II/18; Reşat Öngören, *Fatih Devrinde Belli Başlı Tarikatlar ve Zeyniyye*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Felsefesi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

⁶⁹ Reşat Öngören, *a.g.t.*, s.31-32.

⁷⁰ Reşat Öngören, *a.g.t.*, s.36-37.

⁷¹ Melâmet: Kelime olarak “kınama-yerme” manalarına gelir. İnsanların onları kınamasıyla daha çabuk Hakk'a kavuşulacağı iddia edilir. Üç şartı vardır ki bunlar: Doğru gitmek, azmetmek ve terk

Celvetiyye: Diğer iki koldan çok sonra kurulmuş olan Bayrâmiyye'nin bu şubesinin kurucusu Aziz Mahmud Hüdâyî (948–1038/1541–1628)'dir. Üsküdar'da yaşamış ve yine aynı yerde medfundur.⁷³

b.2- Zeyniyye Tarikatı:⁷⁴ Bu tarikatın kurucusu Horasan bölgesinde doğan Zeynüddin Hafî (757–1356/838–1435)'dir. Tarikatın Anadolu'da yayılması ise öğrencisi Abdüllatif Makdîsî (786–856/1452–1384) tarafından sağlanmıştır.⁷⁵ Bugün İstanbul'da bir semte ismi verilen Şeyh Vefâ (ö.896/1491) da bu tarikata mensup olup silsilede Makdisî'den sonra zikredilmektedir.⁷⁶

c) Şeyhleri

c.1- Şeyh Bahâeddin-zâde Efendi: Şeyh Mustafa Selâmî'nin Bayrâmiyye tarikatından şeyhidir.⁷⁷ Mevlânâ Hatib-zâde, Mevlânâ Muslihiddin Kestelanî ve Mevlânâ Ma'ruf-zâde'den dersler almıştır. Tasavvufî terbiyesini ise Şeyh Muhammed İskilibî⁷⁸den almış olan Bahâeddinzâde Efendi, şeyhinin vefatı üzerine Balıkesir'de onun tekkesinde şeyhlik makamına geçmiştir. Daha sonra İstanbul'da Şeyh İskilipî'ye bağlı olan Şeyh Abdurrahim Müeyyidi'nin tekkesine, bu şahsın vefatı üzerine gelmiştir. Bir dönem bazı devlet erkânıyla ters düşmüş olan şeyh, h. 951 senesinde hacca gitmiş, dönüşünden kısa bir süre sonra ise 952/1545 vefat etmiş ve Kayseri'de şeyhinin müridi İbrahim Kayserî(İbrahim Tennûrî)'nin yanına defnedilmiştir.⁷⁹ Bahâeddîn-zâde Efendi'nin Şeyhülislam Ebu's-Su'ûd Efendiye de

etmektedir., Bkz. Seyyid Cafer Seccadi, *Tasavvuf ve İrfan Terimleri Sözlüğü*, Cev. Hakkı Uygur, Ensar Neşriyat, İstanbul 2007, s. 313.

⁷² Reşat Öngören, *a.g.t.*, s. 42-43.

⁷³ Reşat Öngören, *a.g.t.*, s. 46-47.

⁷⁴ Tarikat Hakkında daha fazla bilgi için bkz. Reşat Öngören, *a.g.t.*; Reşat Öngören, *Tarihte Bir Aydın Tarikatı Zeyniler*, İnsan Yay., İstanbul 2003; Seyyid Muhammed Hoca Efendi, *a.g.e.*, IV/481.

⁷⁵ Reşat Öngören, *a.g.t.*, s. 76.

⁷⁶ Reşat Öngören, *a.g.t.*, s. 65, 93.

⁷⁷ Nevî-zâde Atâî, *a.g.e.*, II/ 362.

⁷⁸ Bu şahıs Bayrâmiyye'nin Tennûriyye koluna mensub Şeyh Muhammed Yavısı İskilibî'dir ki aynı zamanda Yavısı Tekkesi'nin ilk şeyhidir. Bkz. Seyyid Muhammed Hoca Efendi, *a.g.e.*, IV/351.

⁷⁹ Mecdî Mehmed Efendi, *a.g.e.*, I/369.

icazet verdiği rivayet edilmektedir.⁸⁰ Şeyh Efendi'nin *Müdâfaanâme fî Hakkı Şeyhi'l-Ekber*, *Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ*, *Risâletü't-Tevhîd*, *Risâletü'l-Vücûd*, *Risâletü Sırru'l-Kader* ve İmam-ı Azam'ın *Fıkh'ul-Ekber*'ine yazdığı şerh olan *el-Kavlu'l-Fasl* isimli eserleri vardır.⁸¹

c.2- Şeyh Burhâneddîn Efendi:⁸² Mustafa Selâmî'nin Zeyniyye Tarikatından şeyhi olup Şeyh Mehmed b. Pîrî El-Hamîdî'nin müridi⁸³ ve aynı zamanda kızı tarafından torunudur.⁸⁴ Tarikattaki icazetini Tosyalı Şeyh Nasuh Efendi'den almış ve bu süre zarfında Bursa'da kalmıştır. Ardından Eğirdir'e gelerek dedesinin tekkesine post-nişin olmuştur.⁸⁵ Çok genç yaşlarda şeyh olmuş olan Burhaneddin Efendi, bir dönem Sadrazam Rüstem Paşa'nın ısrarı üzerine İstanbul'da bulunmuş ve Küçük Ayasofya Zaviyesi'nde derslerine devam etmiştir. Ancak yaklaşık bir yıl sonra Eğirdir'e kendi arzusuyla geri dönmüştür.⁸⁶ Eğirdir'deki tekkede derslere devam ederken Safer 970/ Eylül 1562'de vefat etmiştir.⁸⁷

Mustafa Selâmî Efendi'nin kendisine nasıl ve ne zaman intisab ettiğiyle ilgili bir bilgiye ulaşamadık. Ancak Burhaneddin Efendi'nin kısa bir zaman İstanbul'da kaldığı bilgisinden hareketle Selâmî Efendi'nin bu arada kendisine intisab ettiği söylenebilir.

⁸⁰ Reşat Öngören, *Osmanlılarda Tasavvuf Anadolu'da Sûfiler Devlet ve Ulema (XVI. Yüzyıl)*, İz Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 161.

⁸¹ Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, I/41.

⁸² Şeyh hakkında geniş bilgi için bkz. Şerif b. Şerifi, *Menâkıb-ı Evliyâ*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi 4552.

⁸³ Nevî-zâde Atâî, *a.g.e.*, 77, 362.

⁸⁴ Reşat Öngören, *Tarihte Bir Aydın Tarikatı Zeyniler*, s.121.

⁸⁵ Reşat Öngören, *a.g.e.*, s.121; Nevî-zâde Atâî, *a.g.e.*, II/78.

⁸⁶ Reşat Öngören, *a.g.e.*, s. 122-123.

⁸⁷ Nevî-zâde Atâî, *a.g.e.*, II/ 78.

d) Tekkesi

Kaynaklarda Selâmî Efendi'nin şeyhlik yaptığı dergâh olarak Şeyh Yavsı Tekkesi gösterilmekte, bundan başka tekkede faaliyet gösterip göstermediğiyle ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.⁸⁸

Şeyh Yavsı Tekkesi, Sultan II. Bayazıd tarafından kiliseden camiye dönüştürülerek, Edirne Şeyh Şuca' Zaviyesinde derslere devam eden Şeyh Muhyiddin Yavsî İskilibî'nin hizmetine sunulmuş ve daha sonraları da Yavsı Tekkesi olarak isimlendirilmiştir.⁸⁹

Şeyh Yavsı Efendi İbrahim Tennûrî'den tasavvufî terbiyesini tamamlamış olup aynı zamanda meşhur şeyhu'l-islam Ebu's-Su'ûd Efendi'nin de babasıdır. Yavsı Tekkesini Tennuriye tarikatı üzerine tesis etmiş olan Şeyh Muhyiddin Efendi daha sonraları tekkenin yönetimini öğrencilerine bırakarak İskilip'e geri dönmüş ve orada 922/1516'da vefat etmiştir.⁹⁰

Yavsı Tekkesi Sultan III. Mehmed döneminde Şeyh Abdülmecid Sivâsî'ye tahsis edilmiş ve bundan sonra tekke, Halvetiyye'nin Sivâsiyye koluna geçmiştir. Bundan dolayı olsa gerektir ki daha sonraları Sivâsî Tekkesi olarak tanınmıştır.⁹¹ Bugün ki İstanbul Fatih semtinde ki Darüşşafaka Lisesi hududunda bulunan⁹² ve yerini tespit edemediğimiz Yavsı (Sivâsî) Tekkesi'nde şeyhlik yapmış olan bazı zatlar şunlardır:

Şeyh Muhyiddin Yavsı İskilibî (920/1514)

Şeyh Muslihuddin Sirozî (926/1520)

Şeyh Abdurrahman Müeyyidî (944/1537)

⁸⁸ Nev'izâde Atâî, *a.g.e.*, s.362; Osman-zâde Hüseyin Vassâf, *a.g.e.*, II/300; Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, I/81.

⁸⁹ Seyyid Muhammed Hoca Efendi, *a.g.e.*, IV/351; Cengiz Gündoğdu, “Eyüp'te Medfun Bir Halvetî-Sivâsî Şeyhi Sivâsî-zâde Abdülbâkî Efendi”, Eyüp Sempozyumu IX.

⁹⁰ Seyyid Muhammed Hoca Efendi, *a.g.e.*, IV/351-352; Ayrıca bkz. Mustafa Aşkar, *İskilipli Şeyh Muhyiddin Yavsî Hayatı-Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, Verâ Yay., Ankara 1996.

⁹¹ Ayvansarâyî Hüseyin Efendi-Alî Satı' Efendi-Süleyman Besim Efendi, *a.g.e.*, 176-177; Seyyid Muhammed Hoca Efendi, *a.g.e.*, IV/351-352.

⁹² Seyyid Muhammed Hoca Efendi, *a.g.e.*, IV/352.

Şeyh Bahâeddin-zâde Muhyidin Mehmed Efendi (952/1545)⁹³

Şeyh Zahîdî-zâde Abdurrahman el-Hatîfî

Şeyh Nasrullah Efendi (Şeyh Yavısı'nın oğlu) (974/1566).

Şeyh Mustafa Selâmî el-İznîkî (993/1585)

Şeyh Cerrah-zâde Muslihiddin Edirnevî (983/1575)⁹⁴

Şeylik makamına Nasrullah Efendi'den sonra oturduğu anlaşılan Selâmî Efendi'nin kaç yılına kadar bu makamda kaldığı hakkında bir bilgiye ulaşamadık. Reşat Öngören eserinde Atâî'ye atıf yaparak, Şeyh Selâmî'nin vefatına kadar bu görevde kaldığını ifade etmiştir.⁹⁵ Ancak Mustafa Selâmî'den sonra posta oturmuş olan Şeyh Cerrah-zâde Muslihiddin-i Edirnevî'nin 983/1575 tarihinde vefat ettiği bilgisi bunu imkânsız kılmaktadır ki Muslihiddin Efendi, Selâmî Efendi'den önce vefat etmiştir.⁹⁶ O halde kanaatimizce Şeyh Selâmî Efendi Yavısı Tekkesi'ndeki görevinden H. 983/1575'den önce ayrılmıştır.

e) Tasavvufî Görüşleri:

e.1- Şeyhin Vasıfları: Selâmî Efendi risalesinde bir şeyhin nasıl olması gerektiği hususunda; “seccade-i irşâda cülûs iden ‘azîz be-muḳtezâ min-tefennün-i teḥallûs ‘ulûm-i zâhirde daḥî mütefennin olup ber mûcib-i ‘ilm zîver-i ‘amel ile muḥalla ve ḳabâ-pûş-ı libâs-ı taḳvâ olup ve bir pîr-i ḥaḳîḳat ḥidmetinde ri‘âyet âdâb-ı şer‘ le tekmîl-i ṭarîḳat idüp teng-nây-ı nâsûtiden fezâ-yı melekûte feth-ı bâb ve seyr-i ceberût ve lâ-hûte ref‘-i ḥicâb olup ḥadd-i ḥıraden gûzerân ve verâ-yı cihânı seyrân idüp zıll-ı vücûd-ı memdûd envâr-ı şühûdla nihân u nâ-peydâ olduğdan soñra sırr-ı beḳâ hüveyda olup ḥadd-i sülûk-i nihâyet ve devr-i dâyire ḡâyet buldukda bi-mazmûn-i menṭûḳ el-nihâyetü hiye’l-bidâye ibtidâ-yı ḥâle ‘avdet idüp irşâd-ı ‘ibâda işâret ve mürşid-i kâminden icâzet olmuş kimsene gerekdir ki ifâde-i şüveryye ve

⁹³ Bu şahıs Selâmî Efendi'nin Bayramiyye'den şeyhidir, Bkz. Nevî-zâde Atâî, *a.g.e.*, II/ 362.

⁹⁴ Zakir Şükrî Efendi, *Mecmu'â-ı Tekâyâ*, Klaus SeWarz Verlag- Freiburg Im Breisgau, 1980, s60-61; Seyyid Muhammed Hoca Efendi, *a.g.e.*, IV/352-353.

⁹⁵ Reşat Öngören, *a.g.e.*, s. 124.

⁹⁶ Zakir Şükrî Efendi, *a.g.e.*, s60-61; Seyyid Muhammed Hoca Efendi, *a.g.e.*, IV/352-353.

ifāza-i ma‘neviyyesi ile müstefid ve müstefiz oluna”⁹⁷ diyerek kişinin muhakkak takva yönünden üstün, zahiri ilimlerde de yeterli olması gerektiğini belirtmiş ve seyr-i sülûkunu bir müridin gözetiminde devam ettirmesinin önemine işaret etmiştir. Şeyhlik için tasavvufun mertebelerini aşmak gerektiğini ifade eden Şeyh Selâmî, ilimle âdâbın ayrılmayacak vasıflar olduğuna da işaret ederek, kişinin bu şekilde sülûkunu tamamlayıp icazet alması gerektiğini belirtmiştir. Ancak bu yollardan geçen bir şeyhin insanlara faydalı olabileceğine özellikle vurgu yapmış ve böylece tasavvufi terbiyede hiyerarşinin önemine dikkat çekmiştir.

e.2- Müridin Vasıfları: Bir müridde bulunması gereken en önemli şeyin samimiyet olduğuna işaret eden Mustafa Selâmî, kalbî ve bedenî olarak bu samimiyetin kişide ortaya çıkması gerektiğini belirtmiştir. Bu ortaya çıkış ise şeyhine olan bağlılığı ve ona olan hizmetinde kendini göstermektedir. Gerek kalben gerek bedenlen kendini dünyanın tüm boş işlerinden uzaklaştıran mürid, vaktini şeyhine adanmalıdır. Hakiki müridi; şeyhinin yanı başından ayrılmayan ve hatta bunu aklından dahi geçirmeyen kişi olarak tanımlayan Selâmî Efendi, müridin bir an olsun boş bırakılmamasının önemine işaret etmiştir.⁹⁸

e.3- Halvet: Halvet kelime olarak yalnız kalmak bir köşeye çekilmek manasına gelir ki tasavvufta, kişinin bir hücreye çekilip yalnız kalması şeklinde gerçekleşir. Temeli Peygamber (S.A.V.)’in Hira mağrasında uzlete çekilme uygulamasına dayanır. Bütün tarikatlarda mevcut olmakla beraber uygulamada bazı ufak farklılıklar arzedebilir. Kişi çekileceği hücreye şeyhi tarafından götürülür ve temel ihtiyaçları dışında bu hücrede kırk gün boyunca çıkmaz. Halvete giren kişi Allah’la başbaşa kalır ve zikirle meşgul olur.⁹⁹

Selâmî Efendi halvet hususunda, risalesinde halvetin başlangıcının maddî ve manevî temizlik gerektirdiğini belirtmiş ve:

“Çü olmaya kılun kalbinde ihlâş

⁹⁷ Selâmî Mustafa, *Risâletü’r-reşâd*, a.g.ktph., vr.22b-23a.

⁹⁸ Selâmî Mustafa, *a.g.e.*, vr.23a-23b

⁹⁹ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber Yay., Ankara 1997, s.321.

Evlâ mı pâdişâha bende-i hâş”¹⁰⁰

beytiyle müridin kalbinde ihlâs olmadan yapılacak bir halvetin anlamı olmadığını ifade etmiştir. Halvette mürid, şeyhinin izniyle ve onun gözetiminde kendisini dış dünyadan soyutlamalı ve tamamıyla ilâhî huzurda kendini hazır hissetmelidir. Her an rabbinin huzurunda olduğu bilinciyle hareket ederek kalbini bu doğrultuda yönlendirmelidir.

Mustafa Selâmî, halvette kişinin çektiği sıkıntıların, zahmetlerin birer rahmet vesilesi olduğunu, bu sayede ise; eziyet çeken vücûdun aksine, kalbin huzura ve ilâhî lezzete ulaşacağını zikreder. Halvetin kaç kere yapıldığı önemli değildir. Önemli olan kişinin tam bir ihlâs ve intizamla halveti gerçekleştirebilmesidir. Halvetten sonra ise müridin, hücredeki durumunu ve hallerini tam manasıyla şeyhiyle paylaşması gerektiğini ifade eden Selâmî Efendi, bu sayede müridin şeyhi tarafından gözetim ve denetime tabi tutulmuş olacağını ifade etmiştir.¹⁰¹

e.4- Nefs: Nefsin insan üzerinde ki menfî etkilerinden bahseden Şeyh Efendi, kibir, gaflet ve hırs gibi kötü huyların nefisten kaynaklandığını ifade etmiştir. Nefsin hâkimiyetinden kurtulmanın reçetesini ise, tam bir samimiyetle kişinin şeyhinin himmeti altına girmesi ve onun gösterdiği doğru yoldan gitmesi olarak göstermiş, itaat ile güvenin tam olmasına dikkat çekmiştir.

“Dâyimâ şeyhinden olsa müstefid

Himmetiyle ber-murâd olur mürîd”¹⁰²

mısralarıyla da durumu adeta özetleyen Selâmî Efendi, şeyh-mürîd arasındaki bağın önemine vurgu yapmıştır.

e.5- Kalb: Selâmî Efendi’ye göre kişi, kalbini iyiye ve doğruya yönlendirmek için Allah’ı zikre devam etmelidir. Bu sayede kalbinde ki kötülükler yavaş yavaş temizlenmeye başlar. Eğer kalb tekrar kötülöklere meylederse o zaman kişi kendini zorlamalı ve zikri bırakmamalıdır. İnsanın doğru istikamete yönelmesini,

¹⁰⁰ Selâmî Mustafa, *a.g.c.*, vr. 24a.

¹⁰¹ Selâmî Mustafa, *a.g.c.*, vr. 24a-25b.

¹⁰² Selâmî Mustafa, *a.g.c.*, vr. 26b.

kalbini arındırmak ve batıl olan şelerden uzaklaşmasının bir alameti olarak gören Şeyh Selâmî, namaza devam etmenin ve Mekke'ye gidip o kutsal beldelerde bulunmanın insanın arınmasında önemli bir rol üstlendiğini ifade etmektedir.

Kalbini olgunlaştırmak isteyen tüm bunların yanında dünyevî şeylerden uzaklaşması ve nefsiyle baş başa kalıp kendini dinlemesi yani “hâb” halinde olması gerekir. Samimiyetle bu istikamette devam ederse artık ona her halin uyanıklık gibi aşikâr olacağını ifade eden Selâmî Efendi, zamanla ruhunun da güçlenip ona yol göstereceğini belirtmiş ve tüm bunların beyt-i makdis yolunda, yani Allah'tan başkasına bağlı olmayan bir kalp elde etme yolunda yapılması gereken mücadelelerden bazıları olduğuna değinmiştir.¹⁰³

2) Edebî Şahsiyeti

a) Şairliği

Şeyh Mustafa Selâmî çoğu mutasavvıf gibi şiirle uğraşmış ve Selâmî mahlasıyla şiirler yazmıştır. Eserleri arasında her hangi bir divândan söz edilmemekle beraber, şairliği noktasında bize fikir veren bir mevlidi vardır.¹⁰⁴ Bunun dışında nesir türü eserlerinde de şiire bolca yer vermiş olan Selâmî Efendi bu şekilde adeta aktif bir şair olmadığını ancak şiirden de anladığını ifade etmeye çalışmıştır.

a.1- Şiirlerinin Uslûbu: Selâmî Efendi birçok mutasavvıf-şair gibi şiirlerinde halka hitap etmeyi amaçlamış olsa gerek ki sade ve akıcı bir dil kullanmış, anlaşılır bir uslubla duygularını mısralara dökmüştür. Eserlerinde yer verdiği şiirlere bakıldığında çok fazla Farsça ve Arapça ibare kullanmadığı dikkati çeker. Özellikle kendi döneminde yaşayan her insanın anlayıp okuyabileceği bir tarzı benimsediği anlaşılan Selâmî Efendi, kanaatimizce insanları bu şekilde kâfiyelerle de irşad etmeyi ihmal etmemiştir.

a.2- Şiirlerinin Muhtevası: Tasavvuf Edebiyatı incelendiğinde mutasavvıfların tamamına yakını insanlara sohbet halkalarının dışında şiir ve

¹⁰³ Selâmî Mustafa, *a.g.e.*, vr.26b-28b.

¹⁰⁴ Bu eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 444'de mevcuttur.

edebiyat yoluyla da ulaşmayı seçmiş, bu sayede dilden dile dolaşan şiirleriyle daha geniş kitlelere ulaşıp ölümsüzleşebilmişlerdir. Amacı insanları doğruya, güzele ve iyiye yönlendirmek olan tasavvuf, kendi bünyesinde oluşan edebiyata da etki etmiş ve muhtevasını bu amaç belirlemiştir. Bir mutasavvıfın dilinden dökülen mısralar bu amaca hizmet etmek için gönül penceresinde akıp gelmektedir.

Şeyh Selâmi Efendi de hiç şüphesiz tasavvufun temel amacına uygun olarak gönlünden dökülenleri mısralara dizmiş, şiirlerini bu doğrultuda yazmıştır. Şiirlerine bakıldığında tevhid inancı, peygambere sevgi, nefis mücadelesi, dünya hayatının değersizliği, Allah Teâlâ'nın yüceliği, insanın acizliği, kalbi olgunlaşmanın gerekliliği gibi konuları işlediği görülmektedir. Hayatın her alanında Allah'ın varlığının ve kudretinin hissedilmesi gerektiğini şiirlerinin temel felsefesi olarak kabul ettiği dikkati çekmektedir.¹⁰⁵

a.3- Kullandığı Nazım Biçimleri: Selâmî Efendi daha çok mesnevî nazım biçimini kullanmakla beraber incelediğimiz eserlerinde beyt, kasîde, gazel, rubâî, kıt'a ve mısra nazım biçimlerini de kullandığı görülmektedir.¹⁰⁶ Divan şiirinde kullanılan nazım biçimlerinden birçoğunu kullandığını tespit ettiğimiz Şeyh Selâmî, bu şekilde divan şiirine –her ne kadar bir divânı olmasa da- uzak olmadığını ortaya koymuştur.

a.4- Şiirlerinden Örnekler:

mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ fa'ûlün

Be-nâm-ı hayy u kayyûm-ı cihândâr

Mürîd ü muhtedir dâna-yı esrâr

Katında bir celiyyât u hafıyyât

¹⁰⁵ Şiir örnekleri için bkz. Selâmî Mustafa, *Risâletü'r-reşâd*, a.g.ktph; Selâmî Mustafa Efendi, *Mevlid-i Şerif*, a.g.ktph..

¹⁰⁶ Bkz. Şeyh Selâmî, *Risâletü'r-reşâd*, a.g.ktph.; Selâmî Mustafa Efendi, *Mevlid-i Şerif*, a.g.ktph..

Muḥāṭ-ı kudretidir cümle zerrāt

Ḳamū aḳvāl u ef'ālī kemāhī

Görür işidir ezimme tā behāhī

Odur ḥallāk u rezzāḳı cihānīñ

Nigeh-dārı zemīn-i āsumānīñ

‘Ademden ādemi icād iden ol

Gerū bünyādını ber-bād iden ol

Onuñdur ḳabẓ u baṣṭ aḥyā vü efnā

Onuñ emriyle mevcūd oldu eşyā¹⁰⁷

mefā‘ilün/ mefā‘ilün/ mefā‘ilün/ mefā‘ilün

Eyā maḥbūb-ı raḥmānī vücūduñ maḳṣad-ı aḳṣā

Seniñ çün ḥalḳ imemdir kāyinātı ḥālīḳū’l-eşyā

Murād-ı ḥak tapañ olup tufeylindir ḳamu ‘ālem

Anıñçün cümle-i maḥlūḳa irsāl eyledi Mevlā

Sen ol ḥurşīd-i raḥşānsın ki işrāk idüp envārīñ

Zulām-ı küfri dünyādan giderdi ey cihān-ārā

Sen ol ḥass-ı ḥüdāsın kim gezer ḳılıp semāvātı

Erişüp ḳābe ḳavseyne maḳāmıñ oldu ev-ednā

¹⁰⁷ Selâmî Mustafa Efendi, *Mevlid-i Şerif*, a.g.ktp., vr.1b.

Çü vaqtü lî ma‘ allâhda erişmez devriñe deyyâr
Kemâlât u merâtibde nazîrın yokdurur ašlâ

Vücûd-ı pâkîñ zıllî görünmez nûr-ı zâtıñdan
Sen ol mir‘ât-ı yezdânsın ki rûşen ahsen-i hüsna

Hemîşe ğarkâ-i deryâ-yı envâr-ı ilâhîsin
Müdâmî çünki meşhûdun cemâli rabbüne’l-a‘ lâ

Maķâm-ı hâtemiyyetde habîb-i hâss-ı hâzretsin
Sanâ maḥşuşdur şâha hemîn bu rûtbe-i ‘ aliyyâ¹⁰⁸

fâ‘ ilâtün/ fâ‘ ilâtün/ fâ‘ ilün

Yâ ilâhe’l-halk-ı ğaffârü’z-zünûb
Yâ kerîmallâh-ı settâru’l-‘ uyûb

Qıl keremler ‘ afv idüp zellâtımı
‘ Afv u maḥv it sehv ü taķşîrâtımı

Qudretiñ baḥrinde ‘ âlem bir ḥabâb
Lücce-i luṭfuñda âdem ğark-ı âb

Hâzretiñdendir kamu ḥalka nevâl
Maḥzarından her zuhûr iden kemâl

¹⁰⁸ Selâmî Mustafa Efendi, *a.g.e.*, vr.8a-8b.

Men ne hâkim fi'l-ḥaḳīḳa bir ğubâr
Pertev-i mihrîñ ḳalbdır tâb-dâr

Görinen âşâr luṭfuñdur ḳamu
K'eyledi faẓlîñ zülâl-i feyze cû

Ḳıl 'inâyet yâ Kerîm-i zî'n-nevâl
Eyleyip âşâr-ı cûduñ ber-kemâl

Luṭfûñıla âbı tâ cülâb ola
Nûş iden her teşne-dil sîrâb ola

Ehl-i ḥummâ-i hevâya yâ mu'în
İre bu cüllâbdan berd-i yakîn

Tâ selâmetde bulup ḳalbi şafâ
Şevḳile ide Selâmî'ye du'â¹⁰⁹

b) Nâsirliğı:

Selâmî Efendi yaşadığı dönemde ki ağır nesirciliğın etkisinde kalarak şiirlerinde kullandığı sade ve akıcı dilin aksine nesirde oldukça ağır bir üslup benimsemiş, Farsça ve Arapça tamlamalara eserlerinde çokça yer vermiştir. İnceleme imkânı bulduğumuz eserlerinde¹¹⁰ manzum ve mensur kısımlar arasında ki farklılık o kadar bariz belli olmaktadır ki adeta iki farklı kişi tarafından kaleme alınmış bölümler olarak kendini hissettirmektedir. Aynı kişi tarafından birbirinden farklı iki üslupla yazılmış olan eserleri bize her iki tarzda kullanabildiğini göstermektedir.

¹⁰⁹ Selâmî Mustafa, *Risâletü'r-Reşâd*, a.g.ktph., vr.77b.

¹¹⁰ Selâmî Mustafa, a.g.e.; Selâmî, *Delâilü'l-Hüdâ*, Kastamonu İl Halk Kütüphanesi 3677.

Ayrıca bu üslub, şeyhin hem Türkçe'ye hem de Farsça ve Arapça'ya hakim olduğuna işaret olarak da kabul edilebilir.

c) Hatipliği:

Bir kişinin hitabet tarzı, hatipliği, kuşkusuz o insanın edebî üslubu hakkında karşı tarafa fikir veren önemli göstergelerdendir. Selâmî Efendi'nin insanlara, topluma ve cemaatine karşı nasıl bir üslup kullandığıyla ilgili elimizde çok fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Her ne kadar eserlerinden belli çıkarımlar yapılabilse de, yazı diliyle konuşma dili arasında farklar olduğu muhakkaktır. Atâî eserinde, onun hatiplikteki üslubuyla ilgili bize az da olsa bir bilgi demeti sunmuş ve “küşâde takrîr hoş-âyende ta'bir ehl-i hâl olduğu mağâlinden zâhir kelimâtı pür-sûz ve enfâsı müeşşir evzâ' u etvârı müslim pîr-i nûrânî mibârek dem idi. Kürsî va'zında ba'zı mezâyâ-yı 'ilm-i tefsîre ve nekât-ı erbâb-ı zamîre işaret eyleyüp 'biz bunu yazmışızdır' didiklerinde murâdları iş'âr-ı muhakkaqânelerde olan künûz-i rumûz idi”¹¹¹ diyerek onun açık, hoş ve anlaşılır bir hitabet tarzına sahip olduğunu ifade etmiş, konuşmasının dinleyiciyi etkilediğini ve anlattıklarıyla yaşadıklarının birbiriyle uyduğunu dile getirmiştir.

C- MUSTAFA SELÂMÎ EFENDİ'NİN ESERLERİ

Selâmî Efendi'nin kaynaklarda dört tane eseri ismen zikredilmektedir ki bunlar: Risâletü'r-Reşâd fî Tahkîkî Sebîli's-Sedâd, Şerh-i Hadîs-i Erba'în, Delâilü'l-Hüdâ ve Mevlid-i Şerif'tir.¹¹² Bu eserler dışında ise başka herhangi bir eserine rastlanmamıştır.

1) Risâletü'r-Reşâd fî Tahkîkî Sebîli's-Sedâd

Selâmi Efendi'nin manzum-mensur türü bir eseri olup Esmâ-i Hüsnâ şerhidir. Araştırmamızın da özünü oluşturan bu eser ayrı bir bölüm altında inceleneceğinden burada ismen zikretmeyi yeterli görüyoruz.

¹¹¹ Nev'izâde Atâî, *a.g.e.*, s.362.

¹¹² Osman-zâde Hüseyin Vassâf, *a.g.e.*, II/301; Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, I/81.

2) Mevlid-i Şerif Manzûmesi

a) Genel Bilgiler:

Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 444 numarada kayıtlı olan ve tek nüshasına ulaşabildiğimiz eserin kapak sayfasında “Müellif Şeyh Selâmî” ifadesi kullanılmış, ancak herhangi bir tarih verilmemiştir. Eserin hangi tarihte ve kim tarafından istinsah edildiği bilgisi ne eserin içinde ne de kataloglarda belirtilmemiştir. Bunun yanında katalog çalışmasında, Selâmî Efendi’nin 993’de vefat ettiği bilgisi – bu sonuca nasıl ulaşıldığı tespit edilememiş olsa da¹¹³ kaydedilmiştir. Bizde bu kütüphane kaydını dikkate alarak ve çalışmamıza konu olan risalesinde ki şiirleriyle bu eserde ki şiirlerin uslub benzerliğinden yola çıkarak eserin Selâmî Efendi’ye ait olduğu kanısına vardık.

Nesih yazı türüyle istinsah edilmiş olan Selâmî Efendi’nin ulaşabildiğimiz manzum tek eseri Mevlid-i Şerif sade bir Türkçeyle kaleme alınmıştır. Eserin giriş kısmında taç denilen tezhib süslemesi olup, tüm sayfaların kenarları ince bir çerçeve ile çevrilmiş ve iki sütun halinde düzenlenmiştir. Eserin toplamı 22 varaktan oluşmakta ve her sayfada 13 satır bulunmaktadır.

b) Muhtevası:

Eser 39 beyitlik tevhid bölümüyle ve:

“Benâ-yı hayy u kayyûm-ı cihândâr

Mürîd ü muḳtedir dānâ-yı esrâr”¹¹⁴

mısralarıyla başlamaktadır. Tevhid¹¹⁵, genelde kaside nazım şekliyle yazılan bir nazım türü olmasına rağmen burada mesnevi nazım şekli tercih edilmiştir. Bu

¹¹³ Hicri 1228’de vefat etmiş olan ve Divan sahibi İzmirli Şeyh Selâmî Mustafa Efendi’yle karıştırılmış olma ihtimali göz önünde bulundurulmuştur. Bkz. Fatin Davud, *Hâtimetü’l-Eş’âr*, Yazmadan Fotokopi, İsam Ktph. kayıt no: 928 FAT.T.

¹¹⁴ Selâmî Mustafa Efendi, *Mevlid-i Şerif*, a.g.ktph. vr.1b.

¹¹⁵ Tevhîd: Yüce Allah’ın birliğini ve yüceliğini anlatan şiirlerdir., Geniş bilgi için bkz. Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK, Ankara 2004, s.251.

bölümün ardından “ağāz-ı kitāb-ı mevlid-i fahr-ı kāyinat ‘aleyhi efzālū’ş-şalavāt”¹¹⁶ diyerek eserin aslını oluşturan mevlid bölümüne geçilmiştir.

Eserdeki manzumeler daha ziyade mesnevî nazım şekliyle kaleme alınmakla birlikte kaside nazım şekli de kullanılmıştır. Birçok mevlid türü eserlerde olduğu gibi şiirlerin muhtevası Peygamber (sav)’in ahlakını, güzelliğini övücü niteliktedir. Miraç mucizesine ise ayrı bir başlık altında yer verilmiştir.

Eserin 1b-19a arası gerek şekil gerek muhteva olarak bir bütünlük arzietmekte, ancak 19b-22a arası ayrı bir eser izlenimi vermektedir. “Şerhu Esmâü’l-Mürselin ‘Aleyhi’s-Selâm” başlığıyla başlayan bu son üç varak, süslemeler ve yazı stili açısından da farklıdır. Bölümün girişinde 313 resûlün isminin Cebrail (a.s.) tarafından Peygamber (s.a.v)’e bildirildiği ve bunların isimlerini okuyup yazanın duasının kabula olacağı şeklinde bir rivayet nakledilerek, adeta bu bölümün yazılış sebebi belirtilmiştir. Ardından harf sırasına göre bu 313 rasûlün ismi zikredilmiştir. Bu bölümün Selâmî Efendi tarafından mı yoksa bir başkası tarafından mı yazıldığı ise kesin olarak tespit edilememiştir.

3) Delâilü’l- Hüdâ

a) Genel Bilgiler:

Eserin İznikli Şeyh Selâmî Efendi’ye ait olduğu nokatasında kesin bir veriye ulaşamadık. Ancak eserin içinde Selâmî mahlasıyla şiirlerin yer alması¹¹⁷, kütüphane kayıtlarında da aynı isme isnâd edilmesi ve eserin isminin Selâmî Efendi’nin bir eserinin ismiyle birebir örtüşmesi ile Osmanlı Müellifleri’nde de Selâmî Efendi’nin bu isimde ki eserinin mensur olduğu bilgisinin verilmesi¹¹⁸ bizi eseri incelemeye yöneltmiştir. İncelememiz neticesinde eserde kullanılan Türkçe ve üslup dikkatimizi çekmiştir. Özellikle manzum bölümlerde sade bir dilin kullanılması ve bunun aksine mensur bölümlerde ağdalı bir üslubun takip edilmesi,

¹¹⁶ Selâmî Mustafa Efendi, *a.g.e.*, vr.4a

¹¹⁷ Selâmî, *Delâilü’l-Hüdâ*, a.g.ktp., vr. 72b.

¹¹⁸ Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, s.81.

eserin Selâmî Efendi'ye ait olduğu tezini güçlendirmiştir. Çalışmamıza konu olan risalesiyle bu eseri karşılaştırdıktan sonra özellikle uslubların benzeşmesi ve aksi bir bilginin de bulunmaması neticesinde bu eserin Şeyh Efendi'ye ait olduğu kanaatine vardık.

Eser bir kırk hadis şerhi olup, Kastamonu İl Halk Kütüphanesi 3677 numarada kayıtlı bir yazmadır.¹¹⁹ Talik yazı türüyle istinsah edilmiş olan eserin her sayfası 17 satır olup, eserin toplamı 58 varak oluşmaktadır. Eserin ne zaman ve kim tarafından istinsah edildiğine dair bir bilgi mevcut değildir.

b) Muhtevası:

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi eser bir 40 hadis şerhidir. Kitabın başlangıç kısmında yazar Hamd ve Salât'tan sonra eserle ilgili birkaç teknik bilgi vermiştir. Selâmî Efendi burada eserine aldığı hadislerin kaynaklarını belirtmiş ve İmam Buhârî ile İmam Müslim'den aldığı hadislerle kitabını derlediğini ve bu hadisleri açıkladığını ifade etmiştir.

İlk hadis-i şerif olarak imanın ne olduğunu anlatan ve imanın şartlarının sayıldığı hadisi zikreden yazar¹²⁰, ardından hadis-i açıklamış ve bu şekilde kırk tane hadis zikretmiştir. Hadisleri şerh ederken şiirlere de yer veren Selâmî Efendi hadisleri adeta beyitlerle özetlemeye çalışmıştır.

4) Şerh-i Hadis-i Erbaîn

Eserin manzum bir kırk hadis şerhi olduğunu gerek Mehmed Tahir gerekse Hüseyin Vassaf eserlerinde zikretmişlerdir.¹²¹ Ancak yaptığımız katalog çalışmaları neticesinde eserin herhangi bir nüshasına ulaşip inceleme imkânı bulamadık.

¹¹⁹ Eser burada 71a-128b varakları arasında bulunmaktadır.

¹²⁰ Selâmî, *Delâilü'l-Hüdâ*, a.g.ktph., vr. 73a

¹²¹ Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, s.81; Osman-zâde Hüseyin Vassaf, *a.g.e.*, s.301.

İKİNCİ BÖLÜM

RİSALETÜ'R-REŞÂD FÎ-TAHKÎKİ SEBİLİ'S-
SEDÂD ADLI ESERİN İNCELEMESİ VE METNİ

A) ESERİN İNCELEMESİ

1) Eserin Yazılış Sebebi ve İsmi

Eserin giriş bölümünde kaleme alış sebebini “Pes ba‘z-ı t̤alib̤n-i rāh-ı yakīn bu bābda tenmīk keyfiyet-i hāl ve taḥkīk-i mekāl için der-ḥavāst ve iltimās ü sūāl idüp ve fi'l-vaḳı‘ bu bābın ref-i ḥicābı ḥasen idügi rüşen ve bu ḳaṇṭara-i muḥaṭaranıñ mezāl-i aḳdām olan maḥall-i ḥaṭar-nāk ve varṭa’-i helākını ‘ābir-i sebīle delīl olup i‘lām etmesi lāzım olmağın ḥazreti müste‘ān zī’l-iḥsāndan bi-isti‘ānet ü istiṭā‘at sedd-i mezāl-i aḳdāma iḳdām idüp ve ba‘de taḥlīḥ-i ‘aḳāyid ve nuṣḥ u fevāyid-i aḥvāl-i seyr-i ṭarīk ve ḥālāt-i cām-i rahīkden ‘alā muḳteżā el-vaḳtū ve’l-hāl ber-sebīl-i īzaz u icmāl-i taḥrīr-i kelām dil-peṣīre bi-ḳader-i kudret şurū‘ u ‘azīmet olunup, delīl sebīl-i sedād olmağın adı irşād oldı”¹²² şeklinde dile getirerek öğrencilerinden ve müridlerinden gelen talepler olarak belirten Şeyh Selāmî, eserin ilk bölümlerinde anlatacağı konuları da genel olarak zikretmiş ve sonunda da eserinin adının irşad olduğunu ifade etmiştir. Daha sonra eserin başlangıcına “Şurū‘-i tenmīk-ı Risāletü’r-reşād fī taḥkīki sebīlū’s-sedād” diyerek giriş yapan Selāmî Efendi böylece eserin tam adının “*Risāletü’r-Reşād fī Taḥkīki Sebīlī’s-Sedād*” olarak ifade etmiştir.

2) Eserin Şekil Olarak İncelenmesi

Eser ilk bakışta nesir ağırlıklı gibi gözükse de, içerisinde Rubâî, Mesnevi, Dörtlük, Gazel ve Beyit nazım şekillerinden bolca örnekler sunulmuştur. Eserdeki toplam manzum kısım yaklaşık 580 beyitlik bir yekün oluşturmaktadır ki bunların 200 beyitlik kısmı Farsça, 7 beyitlik kısmı Arapça manzumelerdir ve Türkçe olmayan nazımların pek çoğu yazarın başkalarından yaptığı alıntılardır. Müellife ait olan şiirler ise sade, anlaşılır bir Türkçeyle yazılmış olmasıyla hemen dikkat çekmektedir.

Eserin nesir kısmında ise ayetler, hadisler ve Arapça ibareler dikkat çekmektedir. Müellif yaptığı alıntıların birçoğunda –özellikle Arapça ibarelerde- dili

¹²² Selāmî Mustafa, *Risāletü’r-reşād*, a.g.ktph., vr.3a-3b.

değiştirmemiş ve aynen almıştır ki eserin yazıldığı dönemi de göz önünde bulundurursak kanaatimizce bu uygulama son derece normaldir.

Sonuç olarak esere genel bir bakış yaptığımızda eserin dilinin Türkçe olduğunu söylemekle beraber Arapça ve Farsça ibarelerin de bolca kullanıldığını ifade etmek gerekir. Eserdeki nazım türlerinin bolluğuna bakarak da esere nesir-nazım türü bir eser diyebiliriz.

3) Eserin Muhtevası

Eser bir Esmâ-i Hüsnâ şerhi olarak nitelendirilebilir. Ancak yazar baş kısımda esere bir ön hazırlık da diyebileceğimiz itikadî ve tasavvufî bazı meselelerde ki görüşlerini ifade etmiş ve bunun yanında birçok şahsiyetten de alıntılar yapmıştır. Bundan dolayı Selâmî Efendi'nin bu risalesini muhteva olarak incelerken, üç ana bölüme ayırarak aktarmaya çalışacağız.

a) Eserin Başlangıç Bölümü:

Eserin Ş. nüshasında 1b-34b arasını oluşturan bu bölüm temelde akaidle ilgili bazı meselelerin ele alındığı bölümdür.¹²³ Eserin hemen başlangıcında Şeyh Mustafa Selâmî “Hamd u sipâs ve şenâ-yı bî-kıyâs hazret-i perverd-gâr-ı cihân-dâr ve cân-âferine ki zerrât-ı ‘âlem-i pertev-i envar-ı mihr-i ‘inâyeti ile tâb-dâr ve gârķ-ı envâr olup şahrâ-yı vücudda hüveydâ olan eşyâ ol ziyâ-yı ‘âlem-ârayla peydâdır”¹²⁴ şeklinde hamd ve ardından salât bölümüyle eserine başlamıştır. Daha sonra “Ki nâr-ı riyâzatla nühâs-i nefis ü hevâdan hâlâş olmadan miss ü zer-endûd maḥall-i sikke-i sultaniye olmak muḥâl ve mülevveş-i levş-i hâdeş-i bî-tahâret harîm-i hazret-i kudse temennâ-yı vişâl vehm ü hayâldir” diyerek insanın nefsini terbiye etmeden, kalbini manevi kirlerden arındırmadan Allah(cc)’a ulaşamayacağını ifade etmiştir. Öyle ki Cenab’a ulaşmak isteyen âşık önce kendini tamamen arındırmalı ve insanlığının, yaratılışının yüceliğini idrak etmelidir. Çünkü insanoğlu yaratılışta melekden

¹²³ Hacı Mahmud Efendi Nüshasında 1b-61b arasındadır.

¹²⁴ Selâmî Mustafa, *Risaletü’r-resad*, a.g.ktph., vr.1b.

mükerrerem bir varlıktır. Yaratılışından gelen bu hasleti muhafaza etmek için bedenindeki o sıkıntılı ruhunun ufuklara açılması gerektiğini ifade eden Selâmî bunu başaramayan ve balçıklarda, derin kuyularda kirlenmiş olan bir âdemin melekten daha faziletli olamayacağını, böyle bir insanın “esfele sâfilîn” konumuna düşme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu ifade etmiştir. Böyle bir insan ise ömrünü boşa heba etmiştir.

İnsanın o şerefli makamda yücelebilmesinin yöntemini de zikreden Selâmî Efendi “Pes bu hâlâtı racâ iden aşdîkâya ehem ü elzem‘ arsa-i fûâdi bir bağbâna teslim idüp hâr u hâşâk-ı sivâdan pâki, ve bezr-i ihlâsı işbât etdikten sonra şecere-i tayyibe be- pertev mihr-i ‘inâyet, ve bârân-ı ‘âtîfet hazret-i ‘izzet, neşv ü nümâ bulup, ezhâr u şimar hüveydâ olaki ni‘ met bî-zahmet olmayup genc bî-mâr ve gül bî-hâr degil”¹²⁵ diyerek insanın bir mürşide ihtiyacı olduğunu ve bu zorlu, meşakkatli yolda ona rehberlik edecek bir öndere sarılması gerektiğini belirtmiştir.

İnsanoğlunun bu yolda en büyük bahanesinin dünya telaşı olduğuna işaret eden Şeyh Selâmî, dünya işlerindeki hassasiyetin ahiret işlerine gösterilmediğinden hayıflanmıştır.

Ardından eserin esas başlangıcını oluşturan Şuru’-ı Tenmîk Risâletü’r-Reşâd fî Tahkîk-ı Sebîlü’s-Sedâd başlığıyla imanın esaslarına değinilmiştir. Tamam olan bir imanın gerekleri üzerinde duran Selâmî Mustafa Efendi, Allah’ın birliğinin delillerini ortaya koymuş, sıfatlarından bahsetmiş, O’nun her şeye kadir olduğunu ve akılla bulunamama ihtimaline karşı peygamberler gönderildiği ifade edilmiştir.¹²⁶

Miraç hadisesine de değinen yazar “Ve mi‘ râc-i nûr-i vehhâc, ki bi fazl-i celîl, tay-yi sebîl, ve sür‘at-i seyre ihtimâm, ve ikdâm-i tām, ve bu süllem-i nuh-pāye-i ber-kār idüp gird rāhı tūtîyâ-i dîde-i can”¹²⁷ şeklinde söze başlayarak, adeta Mirac’ın sıfatlarını zikretmiş ve durumu özetlemiştir. Bu yüce hadisenin çok kısa bir

¹²⁵ Selâmî Mustafa, *a.g.e.*, vr.2b.

¹²⁶ Selâmî Mustafa, *a.g.e.*, vr.3b-4b.

¹²⁷ Selâmî Mustafa, *a.g.e.*, vr.5a.

zaman diliminde gerçekleştiğini ifade eden Selâmî Efendi, onun gerçekleştiğine şüphe olmadığına ve ümmete şerefli bir hediye olduğuna dikkat çekmiştir.¹²⁸

Meleklerin vasıflarından bahsederken ise ilk olarak meleklerin nurdan yaratılmış ve Allah Teâlâ'ya sürekli ibadet halinde olan varlıklar olduğu zikredilerek, sıfatlarına değinilmiştir. Daha sonra ise insanın yaratılmışların içerisindeki mertebesi ve fitraten melekten dahi üstün bir varlık olduğu dile getirilmiş, buna ulaşmak için ise Yüce Allah'ın çizdiği istikametten dışarı çıkmamak gerektiği vurgulanmıştır.¹²⁹

Kur'anın yüceliğine de vurgu yapılarak “Kur'ânü'l-‘azîm, ve Furkân-i Kerîm, Kelâm-i Qadîm-i Yezdânî, ve Câğmî‘-i Esrâr-ı Kütüb-i Âsmânî, ki qadr-i refî‘ i cereyân mazmûn-ı kâf ü nûndan a‘lâ, ve eşvât ü hürûfdan mu‘allâ, ve ma‘nâ küher-nişârî, bu kelimât-i tayyibât ve âyât-i beyyinâtın mefhûm-ı dürer-bârî olup Cenâb-ı Seyyidü'l-mürselîne bi-vâsi‘a-i rûhî'l-emîn...”¹³⁰ şeklinde Kur'ân'ın isimleri ve sıfatlarını zikrederek söze başlanmış ve burada Şeyh Selâmî, insanların kurtuluşuna tek vesilenin Kur'an olduğuna hükmetmiştir. Fakat kimi insanların bu kurtuluşa ermek yerine adeta gözleri kör olmuşcasına, bu Kur'an bahçesinden uzaklaştıklarını ifade etmiş, ardından insanın sonunun kabir olduğunu ve en güzel bedenlerin dahi toprakla buluşacağını hatırlatmıştır.

Şeyh Selâmî kabir hayatında bahsederken; kabre giren insanların öncelikle sorgu-sualden geçeceğini ve bu sorgulamanın neticesinde o kişinin kabrinin cennet bahçesi veya cehennem çukuru olacağını anlatmıştır. Kabirde azabın hak olduğuna işaret eden Şeyh, kabir azabının kâfirler ve günahkâr müslümanlar için olacağını belirtmiş, ardından “bu elem ü sürûr ümûr-ı ma‘neviyyedendir... bu hâlâtın ervâha te‘allûkî bî-iştibâh vâsi‘a-i eşbâh ile olup ecsâm-ı ramîm-i ğubâr, ve perişân ü tarumâr olmak bu hâle hâil olmayub hattâ tu‘me-i sibâ‘-i arz ve tûyûr-i hevâ ve

¹²⁸ Selâmî Mustafa, *a.g.e.*, vr.5a-5b.

¹²⁹ Selâmî Mustafa, *a.g.e.*, vr.5b-6a.

¹³⁰ Selâmî Mustafa, *a.g.e.*, vr.6a.

h̄itān-i deryā, ölen mevtā, ya müṣāb ü pür-sürūr, ya müṣṣeb ü maḥzūndır”¹³¹ diyerek kabir azabından bedenın deęil asıl manada ruhun etkilendięine işaret etmiştir.¹³²

Hız. İsrâfil’in Sur’a üflemesiyle birlikte tüm canlıların mahşer yerinde toplanacağını İfade eden Mustafa Selâmî kıyameti de bir nevi tasvir etmeye çalışmış, burada kimi insanların son derece rahat kimilerinin ise perişan bir halde olacağını ifade etmiştir. Amel defterini sağ elinden alanların kurtuluşa erceğini hatırlatan Şeyh, bu kişilerin dünya hayatında nefsinı terbiyeyle meşgul olan ve zamanını Allah’a ibadetle geçiren insanlardan oluşacağı mesajını vermiştir. Ardından cennetin nimetlerini sayan Şeyh Selâmî nefsin arzuladığı her şeyin orada olacağını ve “bu ‘îşî kāmîle gāyet ve bu hāle nihāyet olmayup küllü h̄in ü ān her zemān zevk ü şafā mezīd ü ‘ıṭāyā birr-mezīd ola”¹³³ diyerek cennetteki zevkin sınırsız olduğunu vurgulamıştır.¹³⁴

Kadere imanla ilgili meselelere de değinen Selâmî Efendi ehl-i sünnetin görüşlerini dile getirmiş ve kadere imanın gerekliliği ile nasıllığı üzerinde durmuştur. Yapılan yanlışları ve yanlış yol üzere olanları da sorgulayan Selâmî Efendi, ardından Veysel Karânî gibi bazı Meşhur mutasavvıfların hayatlarından kesitler sunarak adeta yazdığı cümleleri somutlaştırmaya çalışmıştır.¹³⁵

Bu bölümün sonlarına doğru şeyh, mürid, halvet gibi tasavvufî konularda görüşlerini de dile getiren Selâmî Efendi ardından Esmâ-i Hüsnâ şerhine geçmiştir.¹³⁶

b) Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ Bölümü:

Bu bölümde Allah (cc.)’ın 99 ismi şerifinin her birini açıklamış olan Selâmî Efendi, bunları açıklarken de ayet ve hadislerden deliller getirmiştir. Esmâ-i Hüsnâ’yı Tirmizî’nin rivayetini esas alarak hazırlamış ve bazı isimlerin ikisini bir

¹³¹ Selâmî Mustafa, *a.g.e.*, vr.7a.

¹³² Selâmî Mustafa, *a.g.e.*, vr.6b-7a

¹³³ Selâmî Mustafa, *a.g.e.*, vr.8a

¹³⁴ Selâmî Mustafa, *a.g.e.*, vr.7a-8b.

¹³⁵ Selâmî Mustafa, *a.g.e.*, vr.9a,11b,13b.

¹³⁶ Selâmî Mustafa, *a.g.e.*, vr. 23a.

arada zikrederek şerhetmiştir. Her ismi açıkladıktan sonra şiirlerle adeta manzum bir şerh daha yapmış olan Selâmî Efendi, gerek kendi yazdığı gerekse alıntı yaptığı manzumelerle eserine ayrı bir hava katmıştır.

c) Eserde Zikredilen ve Kendisinden Alıntı Yapılan Şahıslar:

Şeyh Mustafa Selâmî Efendi eserine birçok şahıstan alıntılar yaparak hem bu şahısların ifadeleriyle kendine deliller getirmiş, hem de bir İslam düşünce mozayigi oluşturmuştur. Eserinde kendilerinden alıntı yaparak zikrettiği şahıslar şunlardır: Hz. Ebu Bekir (ö.13/634), Hz. Ali (ö.41/661), Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî (ö.672/1273), İbn-i Debîr, Ferîdü'ddin-i Attâr (ö.618/1221), Cüneyd-i Bağdâdî (ö.297/909), Şeyh Evhâdü'd-din-i Kirmânî (ö.635/1238), Ni'metullah-ı Velî (ö.835/1431), Kutbu'd-dîn el-İznîkî (ö.818/1415), Abdülkadir el-Geylânî (ö.562/1166), Ebu Hamza el-Horasânî (ö.290/902), Ebu Sâid Ahmed el-Bağdâdî, Kasım-ı Envar (ö.838/1434), Eşrefoğlu Rûmî (ö.889/1484), Ebu Hamid Muhammed el-Gazzâlî (ö.505/1111), Fahreddin-i Râzî (ö.606/1209), Ebu Ali Çelebi, Yahyâ b. Mu'az (ö.258/872), İbn-i 'Atâ (ö.311/923), Ebu Ali ed-Dekkâk (ö.405/1014), Şeyh-i Şîrâz (ö.690/1291), Kadı el-Beyzâvî (ö.692/1293), Ebu Said el-Harrâz (ö.277/890), Ebu Bekir et-Tamestânî (ö.340/951), Zün'n-nûn el-Mısrî (ö.245/859), İbrâhim en-Nasrabâdî (ö.367/977), el-Cerîrî (ö. 311/923), Ruveym b. Ahmed (ö. 303/915).

Bu isimlerin dışında eserinde Şeyh Selâmî, bazı mutasavvıflarla ilgili bilgiler de vermiş ve onlara ayrı bir yer ayırmıştır. Bunlar: Üveys el-Karânî (ö.37/657), Hasan-ı Basrî (ö.109/728), Râbi'âtü'l-Adeviyye (ö.135/752), Malik-i Dinar (ö.131/748), Bayezîd-ı Bestâmî (ö.261/875), Habîb el-'Acemî (ö.120/738), İbrahim b. Edhem (ö.162/779)'dir.

B- ESERİN TENKİTLİ METNİ

1) Eserin Nüshaları

Eserin tespit edebildiğimiz iki nüshası vardır ki ikisi de Süleymâniye Kütüphanesindedir.

a) Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa, No: 413

Eser 978/1570 tarihinde Mehmed b. Mehmed tarafından istinsah edilmiştir.¹³⁷ Toplam 78 varaktan müteşekkil olup her sayfa 21 satırdan oluşmaktadır. Talik yazı türüyle istinsah edilmiş olan eserde başlıklarda kırmızı, metinde ise siyah mürekkep kullanılmıştır. Eserde sayfalar kırmızı bir çizgiyle çerçeve içerisine alınmış ve bazı yerlerde kenarlara notlar yazılmıştır.

b) Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, No: 2452

Muharrem İbn-i Mahmud tarafından 980/1572 yılında istinsah edilmiş¹³⁸ olan eser toplam 136 varaktan oluşmaktadır. Nesih yazıyla istinsah edilmiş eserde her sayfa 17 satırdan müteşekkildir. Eserde başlıklar ve Arapça ibareler kırmızı mürekkeple diğer kısımlar ise siyah mürekkeple yazılmıştır.

Buna göre; eser incelenirken bu iki nüsha ele alınmış ve nüshalar için metin içerisinde şu kısaltmalar kullanılmıştır:

- Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa, No: 413: Ş.
- Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, No: 2452: H.

2) Teknik Özellikler

1- Arap harfli eski alfabede bulunup da bugünkü alfabede bulunmayan işaretler için tenkitli basımı yapılan ilmî eserlerde kullanılagelen aşağıdaki transkripsiyon sistemi kullanılmıştır:

¹³⁷ Selâmî Mustafa, *a.g.e.*, vr.77b.

¹³⁸ Mustafa Selâmî, *er-Reşâd fî Tahkîki Sebîlî's-Sedâd*, Hacı Mahmud Efendi 2452, vr.134b.

ء	:	‘
ث	:	Ş ş
ح	:	H h
خ	:	Ĥ ĥ
ذ	:	Z z
ص	:	Ş ş
ض	:	Ž ž Đ đ
ط	:	Ṭ ṭ
ظ	:	Ẓ ẓ
ع	:	‘
غ	:	Ġ ġ
ق	:	Q q
ك	:	Ń ñ

Arapça ve Farsça kelimelerdeki med harfleri ise şöyle gösterilmiştir:

آ: Ā, ā و: Ū, ū ی: Ī, ī

Farsçadaki vâv-ı ma’duleler uzun a’dan önce üst konumda (˘) işareti ile gösterilmiştir:

ḥā˘b, ḥā˘n gibi.

2- Tenkitli metin hazırlanırken elde edilen iki nüsha karşılaştırılmıştır. Farklı olan kısımlardan kanaatimizce en uygun olanı metne dâhil edilmiş, metne dâhil edilmeyen kısım dipnotta nüshası belirtilerek gösterilmiştir.

3- Arapça ve Farsça ibarelerde bariz olmayan farklılıklar belirtilmeyerek anlama en uygun olan tercih edilmiştir.

4- Tamamı Arapça ve Farsça olan ibareler asıl harfleriyle yazılmış, Arapça ibarelerin tercümeleleri dipnotta verilmiştir.

5- Metinde geçen ayet ve hadisler dipnotta belirtilerek manaları verilmiş, ayetlerin sure-ayet numaraları ile hadislerin kaynakları –şayet ulaşılabildiyse- gösterilmiştir.

6- Nüshalar arasındaki farklar gösterilirken tercih edilen yazım dipnotta yazılarak farklılık, nüshasıyla birlikte gösterilmiştir:

“Kılur peydā v pinhān sāye āsā: Kılur pinhān u peydā āsāya msellā H.” gibi.

7- İki nüshadan herhangi birinde olmayan kelime veya bağlaçlar dipnotta yazılarak hangi nüshada olmadığı belirtilmiştir:

“ki: ř. ’de yok”

“ğavvāř: H’de yok” gibi.

8- Herhangi bir nüshada olmayan beyitlerin sonuna dipnot düşülmüş ve dipnotta hangi nüshada olmadığı gösterilmiştir:

“Bu beyit ř. ’de yok” gibi.

9- Nüshaların varak numaraları metin içerisinde verilmiş, ancak Arapça ve Farsça ibarelere denk gelen varak numaraları, dilin orijinal akışının bozulmaması için dipnotta gösterilmiştir.

3) Eserin Metni

/Ş. 1b, H. 1b / Hamd u sipâs ve şenâ-yı bî-kıyâs Hazret-i perverd-gâr-ı cihân-dâr ve cân-âferine ki zerrât-ı ‘âlem pertev-i envar-ı mihr-i ‘inâyeti ile tâb-dâr ve ğarķ-ı envâr olup şahrâ-yı vücudda hüveydâ olan eşyâ ol ziyâ-yı ‘âlem-ârayla peydâdır.

mefâ’îlün / mefâ’îlün / fa’ûlün

Egerçe nûrî ile cümle eşyâ

Zuhûr idüp şîfâtına merâyâ¹³⁹

Ķamu eşyâ çeker nurıyla zâhir

Şîfâtına merâyâ vü mezâhir

Yine işrâķ edeydi pertev-i zât

Senâsından fenâ bulurdi zerrât

‘ Aceb sırdır ki envâr-ı tecellâ

Kılur peydâ vü pinhân sâye-âsâ¹⁴⁰

Ve beyâbân-ı hicrânda serâb-ı pür-tâbı âb-ı nâb dâfi‘-i tâb tahayyül iden hayrân u ser-gerdânlara sâķî-i câm-ı bâķî vü ğavvâs-ı yemm-i vahdet ü dür-pâş-i baķr-i hikmet Hazret-i risâlet-penâh u Hâbîb-i İlâh MuĶammed Rasulullah /H. 2a / salevatu’llah-i ‘aleyhi ve’s-selâm ve ‘alâ ‘âlihi’l-kirâm ve eşķâbihi’l-‘izâm ki reh-nümâ-yı ‘âlem ve muķtedâ-yı benî âdemdir. Elķâf-ı nâ-mütenâhiyye-i ilâhiyyeden selsebil-i efzâle delîl olup berr-i firâķda Ķarr-i iştiyâķla muĶriķ ve sûzân u dil-i biryân olan ‘aķşânı zülâl-i vişâl ile reyyân eylemişdir.

¹³⁹ Beyit Ş.’de yok.

¹⁴⁰ Kılur peydâ vü pinhân sâye âsâ: Kılur pinhân u peydâ âsâya müsellâ H..

mefā' ilün / mefā' ilün / fa'ülün

Delîl olmasa ol nur-ı ilâhî

Zülâl-i vasla kim bulaydı râhı

‘Ayân itmeyedi ger bu sebîli

Hayâl olaydı görmek sel-sebîli

Ṭolup sūz-ı ‘aşaşdan dil tef ü tâb

Ola mıydı ‘aceb bir teşne sır-âb

Dâyimâ ol ğavvâş¹⁴¹ baħr-ı ‘irfân-ı dūr-efşân olup teşne-gân-ı cihânı
cânib-i ‘ummâna delâletden ‘ale’t-tevâlî hâlî deĝil. Lâkin bu câm-ı ĝafletden nûş
iden ser-hûşlarda¹⁴² /Ş. 2a / ne ol dūr-i bî-behâya lâyıķ ĝûş ve ne de bu ĥaber-i¹⁴³
ĥayât-efzâ fehmine sezâ¹⁴⁴ hûş olmuşdur.¹⁴⁵ Ol bâ‘ışden ekşer-i ‘avâm kel-hevâm
olup seng-i ĥârâyı ĝüherden ve semm-i fâre-yi nî-şekerden¹⁴⁶ fark etmemegin âb-ı
nâbi serâba ve deryayı ĥubâba istibdâl idüp bûmi hümâ ve sâyeyi şems-i /H. 2b /
cihân-ârâdır deyü mihr-i dirahşândan zerreye ve baħr-i dūr-efşândan ĥatreye kâni‘
olmuşlardır.¹⁴⁷

mefā' ilün / mefā' ilün / fa'ülün

‘Înâyet kıl Hudâyâ hûş olup yâr

Bu sekretden dil ü cân ola huşyâr

Pes insana evlâ vü sezâ belki farz-ı ‘ayn-ı vâcibü’l-edâ olan mişķale-i
zıkr-i dilârâ ile âyine-i ĥalbi jeng-i sivâdân câm-ı cihân-nümâ-âsâ şâfi vü mücellâ
eylemekdir. Ki¹⁴⁸ aĥvâl-i derûn u birûn hüveydâ olup mir’ât-i dîl dilber-nümâ ola.

¹⁴¹ ĝavvâş: H. ’de yok.

¹⁴² ser-hûşlarda: sarhûşlara H..

¹⁴³ ĥaber: ĥayr H..

¹⁴⁴ sezâ: Ş. ’de yok.

¹⁴⁵ olmuşdur: ĥalmışdır Ş..

¹⁴⁶ nî-şekerden: şekerden Ş..

¹⁴⁷ olmuşlardır: olmuşlar Ş..

¹⁴⁸ ki: H. ’de yok.

Hılķat-i şeqaleyneden ĥod-murâd ‘ibâdet-şî‘âr ve me‘ârîf-dişâr olmaķdır. Ki âyet وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون¹⁴⁹ bu ĥâlete delâlet itdüĝi zevi’l-elbâba mihr-i cihân-tâbdan ezhar ve mâhdan münevver ve şemerât-ı ‘ibâdât ve netâyıc-ı tâ‘ât yine ‘abd-i fakîre râci‘ olup Sulţân-ı Ğanî bu ĥâlâtdan müstaĝnîdir. Lâkin bu tekliĝât u taĥmîl-i bâr-ı tâ‘at âşâr-ı ‘inâyet-i bî-ĝayet-i rabbâniyedir. Ki nâr-ı riyâzatla nüĥâs-i nefis ü hevâdan ĥalâş olmadan miss ü zer-endûd maĥall-i sikke-i sultaniye olmak muĥâl ve mülevveş-i levş-i ĥadeş-i bî-tahâret /H. 3a / Ĥarîm-i Ĥazret-i Ĥudse temennâ-yı vişâl vehm ü ĥayâldir. Pes recâ-yı ĥuld-berîn ve arzû-yı cenâb-ı cân-âferîn iden zümre-i ‘âşıkîn be-muķtezâyı¹⁵⁰ الطيبات للطيبين ĥabâiş-i seyyiât ve kedurât-i zellâtdan pâk olup rütbe-i insâniyye-yi idrâk eyleye. Ki şeref-i ĥadri melekden ve seyri sirr-ı felekden güzer-i müyesser ola. Egerçe¹⁵¹ benî âdem ĥaķîķatde melekden mükerremdir. Lâkin bu ‘izz ü iķbâl ve sa‘âdet ü iclâl berîn-minvâl perr ü bâl açup bu tengnâ-yı vücûddan fezâ-yı şühûda şeh-bâz-ı dil ü cân pervâz idüp tayrân itmek iledir. Ve illâ / Ş. 2b / ĝaltân-ı mâ’ u tîn olan üftâdegân¹⁵² اسفل سافلين ka‘r-ı ĥâh-ı tabî‘atde âlûde-i ĥâk u nâ-pâk¹⁵³ iken melâik-i erâik-i eflâk ile ne münâsebet ki اولئك كالانعام بل هم اضل¹⁵⁴ behâyimden eĥass u erzel ve bu temşîl-i şeref-i ĥaķîķat-i insâniyye terzîl ve müstelzim-i ta‘tîl degil belki tekmile-i nüfûs-ı zekiyye mevķûf-ı fezâil-i kesbiyye olup vuķûf-ı esrâr ve ‘ubûr-ı /H. 3b / eţvâr medâr-i gûşeş ve gerdân-ı devvâr idüĝini eş‘ârdır. Ğünân ki sîm ü zer ma‘âdinde mektûm u muzmer iken bî-menfuĥ u nâr âşikâr u tâbdâr olmaz. Ve ĥubûb-ı cevz ü levz de egerçi bîĥ u aĝşân¹⁵⁵ u evrâķ u ezhâr u şemâr bi’l-ķuvveh ‘alâ tarîķi’l-icmâl mevcûd ammâ ķuvvet fi‘le gelüp mücmel mufaşşal olmaķ ilkâ’-i bezre ve ĝarse mevķûĝdur. Pes¹⁵⁶ bu sırdan ĥaberdâr

¹⁴⁹ “Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.”, ez-Zâriyât, 51/56.

¹⁵⁰ “Temizler temizlere”, en-Nûr, 24/26.

¹⁵¹ egerçe: egerçe ki H..

¹⁵² “Aşğıların en aşğısı”, et-Tîn, 95/5.

¹⁵³ nâ-pâk: nâ-bâk H..

¹⁵⁴ “İşte bunlar hayvanlar gibi, hatta daha da aşğıdadırlar.”, el-Ârâf, 7/179.

¹⁵⁵ aĝşân: pîh u a‘şân H..

¹⁵⁶ pes: Ş.’de yok..

ve bu şemerden behrever¹⁵⁷ olmayanlar, her zamān bülbulān-i hūş-i elhan ta'rif-i gülşen-i 'irfān ve tavşif-i nesīm-i 'aşk-ı cānān etdikçe hayrān olup, ol bŷy-i cāmī fezā şecere-i şerī' atden zülāl-i feyz ile peydā olan ağşān-ı tarīkatda hüveydā olmuş izhār-ı me'ārif-i āşārı idüğünden gāfil ol nesīm-i 'abher-i şemīm rūḥ rūḥ riyāḥdan istinşāk idüp izhārı meserret-i āşārı hevāda temennā etmekle 'ömri hebā etmişlerdir. Pes bu ḥālātı¹⁵⁸ racā iden aşdıḳāya ehem ü elzem' arsa-i fūādi bir bağbāna teslim idüp ḥār u /H. 4a / ḥāşāk-ı sivādan pākī ve bezr-i iḥlāsı işbāt etdikten sonra şecere-i ṭayyibeye pertev-i¹⁵⁹ mihr-i 'ināyet ve bārān-ı 'āṭifet Ḥazret-i 'İzzet neşv ü nümā bulup ezḥār u şimar hüveydā olaki ni' met bī-zahmet¹⁶⁰ olmayup genc bī-mār ve gül bī-ḥār degil.

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Temaşā kıl dirahṭ-i verd-i pür-ḥār

İder ḥāliyle bu ḥālātı iş'ār

Heme āyātun beyyināt, bu ḥālātı muvazzāhātiken ba'zı merdümān-ı sebīl-i 'ibadet ve tarīḳ-i ṭā'atde şikeste-pā olup cebr-i¹⁶¹ cebīre idinmişler. Velī bu rāḥ-ı bī-pāyān ve şahrā-yı bī-girān be-pāyest /Ş. 3a / pey-ṭay olunmaz. Pes bu i' vicāc u licāc-ı ḍalāl-ı bed-fercām ve bu ḥank-ı leng-i reh-i devr-i pür-ḥaṭra āheng-i sevdā-yı ḥamdır, mā-ḥaşal ḥazret-i ḥālik-i ef'āl ve müveffeḳi a'mal, ḥalka bir cüz'i ihtiyār, ve şarfına fi'l-cümle iktidār 'aṭā kılmışdır ki şālih u ṭālih ḥayr u şerre¹⁶² şarfı ve 'azmiyyeti ile müşāb u mu'āḳıb olurlar.¹⁶³ 'Aceb budur ki umūr-i dünyāda 'inān-ı ihtiyāra dü-dest ile müteşebbiş olup meydān-ı talebde bir hoş ṭarāb /H. 4b / revan u devān ve bāb-ı diḳḳatde daḳīḳa fevt etmeyüp, belki 'alā zu'm ehli'l-i' tizāl ḥayāl-i muḥāl iderken kār-ı¹⁶⁴ 'uḳbāda ke-cereyān-ı fi'l-mizāb ve devrān-ı āşyāb ṭavr-ı ḥıraden devr-i mecbūruz deyü nehc-i kavīm ve fecc-i müstekīmde 'arac u i' vicāc idüb 'özr-i lenge

¹⁵⁷ behrever: behre-güzār H..

¹⁵⁸ ḥālātı: ḥāli H.

¹⁵⁹ ṭayyibeye pertev: ṭayyibe be- pertev Ş..

¹⁶⁰ bī-zahmet: bī-raḥmet H..

¹⁶¹ cebr: ḥaber H..

¹⁶² ḥayr u şerre: ḥayrın şerrin H.

¹⁶³ olurlar: olur H..

¹⁶⁴ kār: kâ H..

āhenk iderler. Velī bu üslūb maktūb olsa mergūb idi. Çünān ki mest-i cām kayyūmī, Celaledin-i Rūmī dūr-efşan-ı baħr-ı ‘irfāndır:

انبیادکار دنیا جبری اند

کافراندرکار عقبی جبری اند

Galiba bunlara berīn-i nemet, menşe-i ğalet, buġzu’l-‘ālem, tay-yi rāh idüp feth-i bāb u ref’-i hicāb olan eşhāb-ı se‘ādātden setvāt-ı tecelliyāt u ğalbāt-i hālātde şadır olan güftār-ı dürrer-bār, gevher-nişār ola ki tecellī-i ef’ālde tay-yı vesāit-i esbābı¹⁶⁵ bī-idrāk olan cezleng ile vādī cebr-i mu‘avvec pūr-i vicācī meslek idüp ve ahvāl-i tecelliyāt-ı sıfāt u zātī derrak olmayan rāh-ı reşād ve sebīl-i sedāddan ‘udūl idüp hılāfī ma‘kūl ve /H. 5a / menkūl ittiḥād ü hūlūl ü ilḥādla dimāġı fesada varmışdır. Şebbetnā’llahu ve iyyākūm ‘ale’d-dīnī’l-kavīm, ve’n-nehci’l-müstakīm, lā-cerem ehemmi-mühimmāt, taşhīh-i ‘aḳāyid ü i’tikād, ve te’sīs-i esās-i bünyāddır ki bünyād-ı üstüvār olmasa binā payidār olmaz. Pes ba’z-ı tālībīn-i rāh-ı yakīn bu bābda tenmīk keyfiyet-i hāl ve taḥkīk-i meḳāl içün der-ḥavāst ve iltimās ü sūāl idüp ve fi’l-vaḳı’ bu bābın ref’-i hicābı ḥasen idügi /Ş. 3b / rüşen, ve bu kaṅtara-i muḥaṭaraniñ mezāl-i aḳdām olan maḥall-i ḥaṭar-nāk ve varṭa’-i helākını ‘ābir-i sebīle delīl olup i’lām etmesi lāzım olmaġın ḥazreti müste‘ān zī’l-iḥsāndan bi-isti‘ānet ü istiṭā‘at sedd-i mezāl-i aḳdāma iḳdām idüp ve ba’de taşhīḥ-i ‘aḳāyid ve nuşḥ u fevāyid-i ahvāl-i seyr-i tarīk ve hālāt-i cām-i rahīkden ‘alā muḳteżā el-vaḳtū ve’l-hāl ber-sebīl-i icāz u icmāl-i taḥrīr-i kelām dil-peṣīre bi-ḳader-i kudret şurū’ u ‘azīmet olunup, delīl sebīl-i sedād /H. 5b / olmaġın adı irşād oldı.

mefā’ ilün/ mefā’ ilün/ fa’ ulün

Qılursa Ḥazret-i Ḥaḳ feth-i babı

Götürem rüy-i ma’niden hicābı

و الله الموفق والمستعان ذو الطول و الامتنان¹⁶⁶

Şurū’ı tenmīk Risāletü’r-Reşād fī Taḥkīki Sebīli’s-Sedād: Çün bu dām-ı belā ve dar-ı ibtilā ki na’imi zıll-i zāil ve muḳīmi ḍayf-i rāḥil olup berāy-ı ehl-i sefer

¹⁶⁵ veşāit-i esbābı: veşābit-i eşābī H..

¹⁶⁶ “Başarı ve yardım kudret ve minnettarlık sahibi Allah’tandır.”

كما قال ابن عم الرسول و زوج البتول و سيف المسلول اسد الله. Pes bu الغالب و مظهر العجايب على بن ابى طالب كرم الله وجهه الدنيا قنطرة فاعبروها ولا تعمروها¹⁶⁷ bir pul-ı ma‘ber idügi mu‘arrerdır. dārü'l-i‘tibār ve maḥall-i firāra, cāy-i qarār-ı pindārı ile te‘alluḫ idüp lezzat-i ācileden ḥayālāt-ı ‘ācile-yi işār u ihtiyar sezāvār değıl ki gūlzār-ı beḳa ile ḥar-ı fenānuñ ne münāsebeti var. Pes bu güzer-gāha sāz-rāh olan seyyaḥa rāh-i felāḥ ve cenāḥu'n-necaḥ, ikrār-ı lisān ve taşdıķi cenān ile bilā-rayb imān-i bi'l-ğaybdir ki icmālen āmentü billāhi ve melaiketihı ve kütübihı ve rasūlihı ve'l-yevmi'l-āḥiri ve āmentü bi'l-ḳaderi ḥayrihi ve şerrihi /H. 6a / minellahi te‘ālā deyüp tafşilen ḥazret-i vācibü'l-vücūd, mümteni‘u'l-nezīr ve mümkinü's-sivā feyyāz-ı zı'l-cūd ki vücūd-i mevcūdāt pertev-i envar-ı cūdı olup gene zat-i pakinde ‘uḳūl ü ‘irfān ḥayrān u ser-gerdāndır.

mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ fa‘ülün

Kelām-ı ‘ārifiken mā-‘arafnāk

Ne yüzden idi serdür aḳl-ı idrāk

Keyif ü kemden /Ş. 4a / münezzeh ü a‘lā

İremi ḳurb-ı lā-mekāna metā

Bu esrarda ḳulzüm-i zehḥār Ḥazret-i Hüdāvendigār gevher-nişārdır:

ای برون ازوصف و قال و قيل من

خاك برفرق من و تمثيل من

Amma Esmā-i Ḥüsnā ve sıfat-ı ‘alā be-mūcibi āyāt-ı beyyināt, ‘ālā ḳaderi'l-iḳtidār, ḳābil-i güftār olup mümkün-i ta‘līm u tefhīm olmağın ümmiye-i dīn ve ‘ulemā-i ehl-i yaḳīn rıḍvanu’llāhi te‘ālā ‘aleyhim ecme‘in, tedvīn-i kütüb ile ref‘-i ḥucüb etmişlerdir.¹⁶⁸ Evvela vahdet-i zāt bā-berāhin-i āyāt-ı beyyināt¹⁶⁹ والهمك اله واحد¹⁶⁹ bi-zıdd ü ve¹⁷⁰ قل هو الله احد¹⁷⁰ mihr-i cihān-ı ārādan iclā ki¹⁷¹ لو كان فيهما الهة الا الله لفسدتا¹⁷¹

¹⁶⁷ “Rasūlün amcasının oğlu, Betül’ün zevcesi, dinin çekilmiş kılıcı, Allah’ın arslanı ve şaşılacak şeylere sahip olan Ali b. Ebû Tâlib’in dediğı gibi: ‘Dünya bir köprüdür, onu karşıya geçip gidin ve onu imar etmeyin.’”

¹⁶⁸ etmişlerdir: etmişler Ş..

¹⁶⁹ “Sizin ilāhınız tek bir ilahdır.”, el-Bakara, 2/163

¹⁷⁰ “De ki: O Allāh birdir.”, el-İhlās, 112/1.

nidd ve lâ nazîr ¹⁷² ليس كمثلها شيء وهو السميع العليم hayy bakî /**H. 6b** / ki muḥāṭ-ı bidāyet ve nihāyet olmayup ‘alem-i zerrāt-i kāyinātı muḥīṭ fā‘il-i muḥtār ve ḥālīk-ı eşyā, cā‘il mā erāde ḥayṣü yeṣā cümle-i ḥarekāt ü sekenāt mümkinat-ı müte‘llikāt irādeti olup müḥīṭ u ḥabāb zerre ü āftāb kudretinde ‘ale’s-sivā’ ve zuhūr-i mezāhir kudreti, mü‘allīk-i te‘allūk meṣiyyeti olup şudūr-i müte‘allikāt iradeti mevḥūf-i maẓmūn ¹⁷³ kāf ve ¹⁷⁴ nūn dur ki ¹⁷⁵ انما امره اذا اراد شيئا ان يقول له كن فيكون ve zāt-i pak-i ḳādīm ile ḳāyim olan şavṭ ü ḥarfden mu‘arrā kelām vaḥid-i ezelisi ile mütekellim ü gūyā ve cevher ü cism ü ‘arṣdan münezzeh ve şifāt-i naḳṣ u ḥudūdşden müberrā, cümle ins ü cinn ü melek, heme ehl-i arz u felek maḥlūḳı ve maḥkūm ü fermān-ber ve taḥte emr-i cihān-muṭā‘ında müseḥḥardır. Egerçe ¹⁷⁶ arz u sema vemā-beynehümā vüçüd-ı mücid-i eşyāya bürhān iclā ve zerrat-ı kāyināt vaḥdet-i zāte beyyināt ve lī-şāḳaleyn envā‘-i ṭā‘āt ile mükellefīn olub ve keyfiyyet-i teklifat ve kemiiyyet-i ‘ibādāt fi’l-evḳat ‘akılla idrāk olunmamağın berāy-i /**H. 7a** / teybīn-i sübül-i irsāl-i rusūl olmuşdur ki muṭī‘ fermānı ne‘īm-i cinān ve liḳā-yı cānān ile beşir ve ehl-i tuğyānı elem-i nīrān ve nār-i sūzān ilenezir oldular. Huşūşan /**Ş. 4b** / mihr-i sipihr-i risālet, bedr-i burc-ı siyādet, şehbāz-ı bülend-pervāz her ez-gül-şen-i rāz, tūt-i şekker-beyān, hümā-yı ‘arş-ı āşiyān seyyidü’s-şēḳaleyn ve faḥr-i kevneyn, mīr-meydān-ı ¹⁷⁷ ḳāb-ı ḳavseyn, ¹⁷⁸ hāce-i mi‘rāc ve nur-ı vehhāc, şāh-ı şadr-ı şudūr ve şāḥıb-i tāc, ḥātımü’r-risāleti ḥāteme’r-rusūl, delīlül’-hüdā ḥādiye’s-sübül, mīr ü mihter-i bezm-i şafā kân-ı vefā, seyyidü’l-en‘ām ¹⁷⁹ *Ḥazret-i Muḥammed Muṣṭafā*, ‘aleyhi’s-selām, ki zübde-i kāyināt, ve güzide-i mümkināt, efḍalü’n-nebiyyīn, ve ekmelül’-mürselindir, ki ke-

¹⁷¹ “Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka ilahlar olsaydı kesinlikle ikisinin de düzeni bozulurdu.”, el-Enbiyâ, 21/22.

¹⁷² “Onun benzeri hiçbir şey yoktur.”, eş-Şûrâ, 42/11.

¹⁷³ maẓmūn: inzām Ş..

¹⁷⁴ ve: H.’de yok.

¹⁷⁵ “Bir şeyi dilediği zaman onun emri o şeye ancak “Ol!” demektir. O da hemen olur.” Yasin, 36/82.

¹⁷⁶ egerçe arz: egerçe heme arz H.

¹⁷⁷ mīr-meydān: tīr-meydān Ş..

¹⁷⁸ seyyidü’s-şēḳaleyn ü faḥr-i kevneyn, tīr-meydān-ı ḳāb-ı ḳavseyn: H.’de manzum yazılmış.

¹⁷⁹ seyyidü’l-en‘ām: Ş.’de yok.

inşikâkı'l-kamer ve incizâbü's-şecer, ve tazlîlû's-sehâb, ve tercî'-i âfitâb ve işmâr-i eşcâr, ve icrâ-yı enhâr, ve iksâr-ı ta'âmu'-kalîl, ve ibrâ-yı merîz u 'alîl, ve güftâr-ı şâh-ı¹⁸⁰ mesmûm, ve izhâr-ı sırr-ı mektûm, ve tay-yı zemîn ü zemân, ve seyr-i âsmân, ve intâk-i haşâ, ve ğayr-i zâlik /H. 7b / lâ-yuhşâ mu'cizât-i bâhirât, ve hucec-i¹⁸¹ kâti'ât u beyyinât u vazîhât ile, işbât-i risâlet idüp tuğrâ-yı şer'-i şerîfi şerâ vü şüreyyâya icrâ eylemiştir. 'Ale'l-huşûş a'zam-i âyât, ve ebyen-i delâlât, kelâm-i kadîm-i yezdânı ve tenzîl-i âsmânıdır, ki şahâyıf-ı müşâhıf ve safhât-ı kâyinâtda cavidânı olup fûşahâ vu büleğâ vu fuзалâ'-i 'arab u 'urbâ', ve cümle-i ehl-i veber ü meder, ve cemî'-i cinn ü beşer, ityân-i meşel akşar-i süverde 'âciz ü kâşır¹⁸² olmuşlardır. Ve şübût-i risâlet-i seyyidü'l-enâm, işbat-ı nübüvvet sâ'irü'l-kirâm ve taşdîk-i hażret-i hayrû'l-verâ, taşdîk-i cümle-i enbiyâ olup ¹⁸³نعوذ بالله من شرور انفسنا¹⁸⁴ hılâfıdır ki muķâbil-i şemsi cihân-ârâ olan merâyâda hüveydâ olan şü'â' u envâr pertev-i mihr-i tâbdâr ve hezâr-ı vâhid ve vâhidi sad-hezârdır.¹⁸⁴

Fî mi'râcî'n-nûri'l-vehhâc¹⁸⁵: ki bi faẓl-i celîl, tay-yi sebîl, ve sür'at-i seyre ihtimâm, ve iķdâm-i tām, ve bu süllem ne pāye-i ber-kār idüp gird rāhı tūtîyâ-i dîde-i can /H. 8a / ve rûşenâ-baḡş-i çeşm ehl-i dilân olmuşdur ol hümâ-yı 'arş-ı âşiyân /Ş. 5a / ve şehbâz-ı lâ-mekânûñ pervâz u seyrine sedre müntehâ olmayup bi cenâh cezbe-i Raḥmân melek ü melekûtten güzêrân, ve 'âlem-i lâhûta tayrân etdikden, remz-i denevv ü tedellîde pür-hırad tıfl-i tarîķa tesellî virmeyüp nûkte-i 'irfânı nādân, ve gümân-ı meydân-ı kab-ı kavseyne¹⁸⁶ bî-zor u bâzû ve nâ-tüvân olup sırr-ı ev ednâ ve râz-ı mâ-evḡâda hayrân ü ser-gerdândır.

mefâ' ilün/ mefâ' ilün/ fa'ülün

Bu 'aķdin ḡalline bulmaz ḡırad rāh

O raḡşile bu rāh olmaya kûtāh

¹⁸⁰ şâh: şât Ş..

¹⁸¹ hucec: H.'de yok.

¹⁸² kâşır: H.'de yok.

¹⁸³ "Nefsimizin şerrinden Allâh(c.c.)'a sığmırız."

¹⁸⁴ sad-hezârdır: hezârdır H..

¹⁸⁵ Fî mi'râcî'n-nûri'l-vehhâc: Fî'l-mî'râc ve mi'râcî nûri vehhâc Ş..

¹⁸⁶ kavseyne: kavseynde H..

Ve cism-i pākī maḥẓ-ı rūḥ u cān-ı cihān olmağın bir demde verā-yı kevn ü mekânı tayyār ve gülşen-i kūy-i canānı seyyār olup bī-keyf ve eyne ve metā, müşāhid-i cemāl-i yār-ı cānı efzâdır¹⁸⁷ ki ¹⁸⁸ ما كذب الفناد ما رنا افتمارونه علي ما يرا¹⁸⁸ ve'l-ḥāşıl bu sırrı seyr-i isr, ve keşf-i ġitā ve şühūd u liķā ve zevk ü temāşā, sür'at-i aqlām, ve zebān-ı tiz-kām ile kābil-i i'lām ve mümkün-i ifhām olmayup ta'bir u taḥrīr 'uşr-i 'aşirinde ketebe ve sefere ve ¹⁸⁹ كرام بررة¹⁸⁹ kâşır u medār-ı 'acze dāir ki nāfe-i esrār /H. 8b / Ḥazret-i 'Atṭār bu bū-yi dil-āvīzi nīşār ider:

پرتونورتجلی شدبدید
درزمان شدمیم احمدنابدید

ثم وجه الله ناكه شديان
لال ميكرددزشرح اين زبان

Ve bu ḥālāt-ı seniyyātın vuķū'ı bi-burhān-ı eclā, şevāib-i şūpheden mu'arrā ki ¹⁹⁰ لقد رأي من ايات ربه الكبرى¹⁹⁰ ve ol nur-i ḥadeķa-i cān ve nūr-i ḥadīķa-i canān meşrik-i envār-i zāt çeşm-i çerāğ-i kāyināt, zübde vü muḥtār ve ber-güzīde, şāḥib-i dīd ü dīde, bu gülşen-i vişāl, ve bāğ-ı cemālūn şemerātından berāy-i nevāl-i 'aşıķān, iḥsān-ı armağān idüp ol ezhār u şemār meserret-i āşārīñ, bū-yı dil-āvīz, ve zevķ-i şeker-rizinden, dimāğ u meşām kirām-ı mu'atṭar ve pür-şeker olmuşdur, ki bi ümmet-i merḥūma bā' is-i¹⁹¹ teşrīf ¹⁹² كنتم خير امة¹⁹² bu bezm-i ḥāşşūñ fuzle-i naḥl şeker-bārinden behre-mend ü ḥişşadār /Ş. 5b / ve cür'a-i cām müşķin-i ḥitām server-i encāmından bāde-nūş u serḥoş ve¹⁹³ bī-ḥiş u hūş olduklarıdır¹⁹⁴ ki na'ra-i mestān, ḳubbe-i āsumānı gümledüp cūş u ḥarūş-ı 'uşşāķ ve zemzeme-i¹⁹⁵ ehl-i işvāķ ve nāle-i

¹⁸⁷ efzâdır: fezâdır H..

¹⁸⁸ “Kalp, (gözün) gördüğünü yalanlamadı. (Şimdi siz) gördüğü şey hakkında onunla tartışıyor musunuz?”, en-Necm, 53/11-12.

¹⁸⁹ “Şerefli, sâdık yazıcılar”, Abese, 80/16.

¹⁹⁰ “Andolsun, o, Rabbinin en büyük alametlerinden bir kısmını gördü.”, en-Necm, 53/18.

¹⁹¹ bāis: H.'de yok.

¹⁹² “Enhayırlı ümmetsiniz.”, Âl-i İmrân, 3/110.

¹⁹³ ve: Ş.'de yok.

¹⁹⁴ olduklarıdır: olduklarına H..

¹⁹⁵ zemzeme: zümre H..

/H. 9a / müştāk, ṭāḳ-ı ‘ayyūka¹⁹⁶ ve cümle-i āfākı tūṭup dār ü deyyār, ve miyān u kenār, heme āsār-ı ‘aşḳ-ı yār, ki güftār-ı güher-bārdır. Nişār-ı Qāsım-ı Envār bu esrār-ı iş‘ ar ider:

دردورخت يك دل هشیارندیدم
این شیو زخا صیت دورقمی بود

Fī evṣāfi’l-melāiketi’l-kirām¹⁹⁷: ve melāik-i kirām-ı ‘ibādullāh ve çākerān-ı dergāh-ı ‘ālem penāh-ı ilāh, ve ecsām-ı laṭīfe-i nūrāniyye, ki envā‘-ı eşkāl u timṣāle teşekkül ü temeşşül idüp ve¹⁹⁸ subḥ u mesa, ve ravāḥ u ‘işā, dāyimā her biri maḳām-ı ‘ubūdiyyetde kāim ü dāyim, mülāzim-i āsitān, ve muṭī‘-i fermān, ve her an dāmen-i ḥidmet der-miyān, ve ber-vech māmūr, pūr-şevḳ ü sürür, rah-ṭā‘ atde imtişāl-i emr-i ‘ādet, ve kuvvet ü kūt, zıkr-i ḥayy-i lā-yemūt olmuşdur velī Ḥazret-i Yezdān, bu ḥākiyānı mezāhir-i elṭāf-i bī-pāyān, ve faẓl u iḥsān idüp şeref-i ḳadri rüteb-i¹⁹⁹ eflākiyāndan güzer-i müyesser olmuşdur. Ki ḥavāşş-ı benī ādem ḥavāşş-ı melekden ekrem idügi, ‘āle’l-vefāḳ-ı muḥaḳḳākā, ḥılāf-i tafẓīl ‘avām nev‘inde olup ba‘zı **انا عند ظن عبدي بي وانا²⁰⁰ معه اذا ذكرني فان ذكرني في نفسه ذكرته في** ulemā bi-feḥvā-yı şerīf şeref-i ḳadr-i meleke māil ve ‘avāmınī **لا اجعل من خلقته بيدي ونفخت** ‘avām-ı beşerden terkīm ve ba‘zı füzelā bi muḳteżā-yı laṭīf **فيه من روحى كمن قلت له كن فكان²⁰²** kerāmet insāna ḳāil olup ‘avāmınī daḥı ‘avām-ı melekden tafẓīl ü ta‘zīm ider. Lākin rāh-ı²⁰³ şāvāb, ve re‘-yi eşveb, tafẓīl-i ḥaḳāyik u rüteb ola, ki rütbe-i insāniyye ḳadr-i melekden ḥaḳīḳaten a‘lā, ve derecāti ‘ibādāt, ve ṭabaḳat-i ṭā‘āt, ve elḳāb u ‘ibārātde /Ş. 6a / mine’l-cinseyi ‘āle’s-sevā olan

¹⁹⁶ ‘ayyūka: ‘ayyūḳ H..

¹⁹⁷ fī evṣāfi’l-melāiketi’l-kirām: fī evṣāf-ı melāik Ş..

¹⁹⁸ ve: H.’de yok.

¹⁹⁹ rüteb: retbet H..

²⁰⁰ **H. 9b.**

²⁰¹ “Ben kulumun bana olan zannı yanındayım. O beni andığında ben onunla beraber olurum. Kulum beni kendi nefsinde anarsa ben de onu kendi nefsimde anarım. Kulum beni bir topluluk içinde anarsa ben de onu onlardan daha hayırlı bir topluluk içinde anarım.”, Hadis-i Kudsi.

²⁰² “Ben kendi kudretimle yarattığım ve ruhumdan üflediğim birisini, ol dediğimde oluşan bir eşya ile bir tutmam.”, Hadis-i Kudsi.

²⁰³ rāh: ṭarīḳ H..

muḳarrabīn²⁰⁴ ve ‘ibbād u şālīhīnden, benī ādem āḳranı melekden mükerrerrem olmaḳdır. Veleḳ taḥḳīḳi fi’l ḥaḳīḳa²⁰⁵ ذكّرتّه فی مآ خیرمنهم feḥvā-yı ḥayāt efzāsına muḥālif deḡil ki ol ḥıyār-ı kirām-ı ḥavāş-ı muḳarrebīn ḥazret-i lā-yenām ve bu zümre-i zākirīn-i ekşeriyyā eşḥāb-ı bidāyetden ebrār u şuleḥā olup derecede ‘adem-i tesāwī olmaḡın ḥayriyyet-i mele’-i a’lā-yı ecellī, ve ḡalibā bu bābda olān baḡş ü cidāl, ve ḳıl ü ḳāl, hemān nizā’-ı /H. 10a / lafzī olup yine meāl-i berīn-minvaldır. Pes şeref-i ḳadr-i meleke māil olanlar ḳatında ‘avām-ı beşerden murād sebīl-i sedād u rāh-ı reşāddan ‘udūl ü zūhūl iden kel-en‘ām olmaḳdır ki vāḳı‘ā behāyimden kem olan nā-dān ü a‘mā ve eşam melekden mükerrerrem olmaḳ cidden nā-sezā ve kerāmet-i nāse ḳāil olan mādūn ḥavāşş u muḳarrebīn taḥte ḥūkm-i ‘avāmda dāḡilīn ‘add idüp bu taḳdirce²⁰⁶ ولكل وجهة

Fī kelāmi ṭurābī’l-en‘ām: ve Ḳur‘ānū ‘Azīm²⁰⁷ ve Furḳān-i Kerīm, Kelām-i Ḳadīm-i Yezdānī ve Cāḡmi‘-i Esrār-ı Ḳütüb-i Āsmānīdir²⁰⁸ ki ḳadr-i refi‘i cereyān maẓmūn-ı kāf ü nūndan a‘lā, ve eşvāt ü ḥurūfdan mu‘allā, ve ma‘nā-yı²⁰⁹ kūher-nişārī, bu kelimāt-i ṭayyibāt ve āyāt-i beyyinātın mefhūm-ı dürer-bārī olup Cenāb-ı Seyyidü’l-mürselīne bi-vāsiṭa-i rūḡi’l-emīn²¹⁰ تنزيل من رب العالمين ve sırr-ı tenzīl-i peyk-i celīl, ḡāḡi şıfat-ı melekiyyeden şuret-i²¹¹ beşeriyyeye inḡilā‘, ve ḡāḡi Ḥazret-i Şāḡib-i Şadr-ı Şudūr-i Risālet dāyire-i beşeriyyeden ḡālet-i melekiyyete insilāḡ ile /H. 10b / olup ve kütüb-i semāviyye sāir rusūl-i kirāma cümleten vāḡideten mūnezzel iken Ḥazret-i Faḡr-i Kāyināt u Ḥayru’l-enama fi’l-evḳāt, ‘alā ḳaderi’l-ḡāce, ve def’i’l-lecāce nūcūmā nāzil oldıḡı, delīl-i iclāl-i şān celīl-i ḳadr-i zī’ş-sadr oldıḡı celī ki be-muḳteẓā-yı li-me‘a’l-lāh²¹² vaḡt-i her ān u sā‘at bilā vāsiṭa-i vesīle

²⁰⁴ muḳarrabīn: muḳarrabūn H..

²⁰⁵ “...ben onu daha hayırlı bir toplulukta anarım.”, Hadis-i Kudsi.

²⁰⁶ “Herkesin yöneldiḡi bir yön vardır.”, el-Bakara, 2/148.

²⁰⁷ fī kelāmi ṭurābī’l-en‘ām ve Ḳur‘ānū ‘azīm: fi’l-Ḳurānī’l-‘azīm ve Ḳurānū’l-‘azīm Ş..

²⁰⁸ āsmānīdir: āsmānī Ş..

²⁰⁹ ma‘nā: muḡnī H..

²¹⁰ “Ālemlerin Rabb’inden indirilmedir.”, el-Vāḳia, 56/80.

²¹¹ şuret: şureb H..

²¹² li-me‘a’l-lāh: samī‘u’l-lāh Ş..

vāridāt ü hālāt /Ş. 6b / ve mülākāt ü tecelliyāt-i zî'l-celāliyyete, lâ-yezāliyye iken, ger ve dāyimā berāy-ı ikmāl-i iclāl, ve ta'zīm ü tekrīm ü tefhīm, bi-vāsiṭa-i nāmūs-iekber ve rūḥu'l-ḳudūs, cān-ı cism-i 'ālem ve muḥarrem-i ḥaram-i ünse, vaḥy-i rabbānī, ve emr-i şübḥānī²¹³ 'ālā müḳteza'l-vaḳti ve'l-ḥāl nāzil olup ol mihr-i sipher-i risālet, 'ālem-i şehādetde tābdār oldukca envār-ı vaḥy-i perverd-gār, devr-i rüzgārdan zāyil olmayup sebīl-i sedād ve ṭarīḳ-i reşād, kevnden 'ayān olmuşdur, ki nice kārbān, ol ziyā-yı cihān-ārāyla²¹⁴ rāhe revān, ve reh-revān, dil ü cānla 'azm-i reh canān idüp kām-rān oldılar. Āmmā çün ḥuffāş-ı ḥıyre-çeşm /H. 11a / olan a' meş pertev-i āftāb-ı 'ālem-tābdan bī-behre olmağın, bu zūlmet-i cibillet ü tengnā-yı vücūddan 'ālem-i envār u fezā-yı şühūda 'azīmet, şarf-ı himmet itmeyüp terk-i gülzār ve ihtiyār-ı ḥār iderler, bu ma'ber ḥūd-i muḳırr olmadığı muḳarrer pes bu misāfir-ḥānede niyyet-i iḳāmet müyesser midir ki fi'l-ḥaḳīḳa vülūc u ḥurūc-i yeksān ve sālīhā-i hezārān bir an olup arz u semā, çü²¹⁵ seng-hā-yı āsya, bi-āb-ı mizāb-ı taḳdīr-i ḳadīr, her berr ü fecīri çün berr ü şe'ir, hemīn²¹⁶ ṭaḥīn-i etmekden 'ale't-tevālī ḥālī degil ve devr-i iḳbāl lā-beḳā ve āḥir ve lā lā ve me'ıyyetü'l-ḥammāl ü zevāle, ḥālet-i bedr ü helāl-i dālldir. Çün ḥāl berīn-minvāl olup pergār-i rüzgār, medār-ı fenāya devvār iken, bu merkez bī-bekāda ne vechile ḳarar olur. Ḥuşuşan bu devr u ḳuşūruñ encāmı, gūr u ḳubūr ve nice eşḫāb-ı serīr-i pūr-sürūr, ḥazīn-i maḳbūr ve perverde-i nāz ü ni' me olan nāzeñ bedenler tu' me-i mār u mūr olmuşlardır.

Fi-āḥvāli 'ālemi'l-berzaḥ²¹⁷: egerçe sūr-i²¹⁸ aḥvāl berīn-minvāl, velī bi-ma'nī, kimi maḫḫar-ı luṭf u iḥsān /H. 11b / ve mesrūr u ḥandān ve kimi muḫriḳ-ı nār-ı sūzān ve mağmūm ü giryān ki el-ḳabru ravzatūn min rıyāzıl cenneti, em ḥafretūn min ḥafreti'n-nīrān²¹⁹ ve'l-ḥāşıl bu melek-i şehādetde /Ş. 7a / muṭī' fermān-ı cihān mutā' olub bār emāneti ber vech selāmet ü istiḳāmet bi-ğayr-i ihmāl Ḥazret-i melek-i

²¹³ şübḥānī: şulṭānī Ş..

²¹⁴ cihān-ārā: 'ālem-ārā H..

²¹⁵ çü: çün H..

²¹⁶ hemīn: H.'de yok

²¹⁷ fi-āḥvāli 'ālemi'l-berzaḥ: fi aḥvāli berzaḥ Ş..

²¹⁸ sūr: zāhir H..

²¹⁹ em ḥafretūn min ḥafreti'n-nīrān: ev cehenneme minḥferāti'n-nīrān H..

müte‘āle iṣṣāl iden ‘abd-i muḳbil ‘ālem-i berzahda daḥi²²⁰ süāl-i münkereyne bi-‘avni ilāh Rabbī Allāh ile mūcib ve mütedeyyin-i dīni İslām ve ümmeti Ḥazret-i ḥayrū’l-enām oldığın i‘lām idüp ilā-yevmi’l-kıyām envā‘-ı lezzāt ve seyr-i ḥūr u kuşūr ve ravzāt-i cennāt ile mütelezziz ü²²¹ mesrūr ve illā ne‘üzü billāh bu tih-i bī-rāḥda tebāḥ²²² u şeb-i siyāḥ da gümrāḥ olan ehl-i ḍalāl ‘inde’s-süāl müẓtaribü’l-ḥāl ve cevāba bī-mecāl belki ḥubş-i ‘aḳīdeden ḥayāl-i muḥāl ve nā-sezā kale idüp ilā-yevmi’d-dīn maẓrūb ‘amūd-i āteşin ola ki ‘azābü’l-kabri li’l-kāfirin ve li-ba‘zı ‘ūşātü’l-mü’minin ve bu elem ü sürūr ümūr-ı ma‘neviyyedendir ki ḥavāss zāhire-i ehl-i şūr ile maḥsūs olmaz. Lākin ehl-i keşfe mekşūf ve bu ḥālātın /**H. 12a** / ervāḥa te‘allūkı bī-iştibāḥ vāsiṭa-i eşbāḥ ile olup ecsām-ı remīm ü²²³ ğubār ve perişān ü tarumār olmaḳ bu ḥāle ḥāil olmayub ḥattā tu‘me-i sibā‘-i arz ve tuiyūr-i hevā ve ḥītān-i deryā ölen mevtā, ya müsāb ü pür-sürūr, ya mü‘zeb ü maḥzündür. Velī ākil ü ḥāmil ḥāl-i me‘kūl ü maḥmuli idrāk etmeyüp bu kārđan²²⁴ ḥaberdār degil ve bu esrār u maẓmūn-i güftār kemā hiye²²⁵ ‘aḳla āşikār olmazsa zinhār muẓırr u pür-keder olan efkār-ı fāsideden ber-ḥazet ki ‘aḳl-i pür ‘uḳāl bu bābda bī-mecāl ve kārḥā-yı Ḥazret-i fa‘āli muḥīt olmaḳ muḥāl çünān ki baḥr-i ‘ulūm *Ḥazret-i Monlā-yı Rūm* dūr-efşān²²⁶ ḳulzüm-i ‘irfāndır:

کاربیبون راکه کیفیت نه

انجه کفتم هم ضرورت میدهد

Fī nefḥı’ş-şūr yevmi’n-nūr²²⁷: Pes evlā vü sezā kitāb ü sünnet ve icmā‘-ı ümmet ile şābit olan ḥālāta āmennā deyüp her belādan emīn olmaḳdır ki ferdā Ḥazret-i İsrāfil bi fermān-i celīl müberrā-yı ḥaşr-i ecsād /**Ş. 7b** / ve iḥyā-yı mevtā

²²⁰ daḥi: H.’de yok.

²²¹ ve: H.’de yok

²²² tebāḥ: teyyāḥ Ş..

²²³ ve: Ş.’de yok.

²²⁴ kārđan: ḥālden H..

²²⁵ kemā hiye: Ş.’de yok.

²²⁶ dūr-efşān: dūr-feşān Ş..

²²⁷ yevmi’n-nūr: Ş.’de yok.

nefh-i şūr etdikde cümle-i ehl-i kıbūr ins ü cinn ve²²⁸ vuḥūṣ²²⁹ ü ṭuyūr māhī-derya ve
mār u mūr maḥṣūr u menṣūr /H. 12b / olup bi vefk-i gird-gār²³⁰ kimi piyāde kimi
süvār ve kimi yüz üzere ḥavār u zār²³¹ kimi ḥulel-i cinānla muḥallil ve şeref-i ḳadrī
āsmāndan güzerān kimi ʿuryān ya libās-ı²³² ḳaṭrān-i nīrān²³³ ile mülebbes ve rusvāy-i
cihān olup²³⁴

mefāʿ ilün/ mefāʿ ilün/ faʿ ulün

Olup keşf-i ğıṭa²³⁵ u rafʿ -ı estār

Hüveydā ol sırdır cümle-i esrār

Ve²³⁶ bu bābda güftār-ı Hüdāvendigār çū tığ-i āteş-i bār cigere kār idüp
ʿaḳlı tārūmār ider:

چون کندجان بازکونه پوستین

چندواویلا برآیدزاهل دین

Yaʿ nī rāz-ı derūnī ḥāl birūn-i ifṣā idüb esrār-ı seyr-i şūrda hüveydā ola

mefāʿ ilün/ mefāʿ ilün/ faʿ ulün

Ne ise herkesiñ sırr-ı derūnı

Anı müşʿir ola ḥāl-i derūnı

Derūnunde tūrurken ḥūy-i²³⁷ ḥayvān

Müfid olmaz birūnı olmaḳ insān

Saʿādet aña ki bi-mücāhedāt ü riyāzāt ü ʿuzlet ü ḥalvāt tezkiye-i nefis ü
tebdīl-i aḥlāk idüb cümle-i²³⁸ evḳātı maşrūf-i tāʿāt ola tā ki yevm-i tünşirüʿd-devāvin

²²⁸ ve: H. 'de yok.

²²⁹ vuḥūṣ: vaḥṣ H..

²³⁰ gird-gār: girdār Ş..

²³¹ ve zār: H. 'de yok.

²³² ya libās: pālās Ş..

²³³ ḳaṭrān: H. 'de yok.

²³⁴ olup: Ş. 'de yok.

²³⁵ ğıṭā: aʿ tā H..

²³⁶ ve: H. 'de yok.

²³⁷ ḥūy: ḥāl H..

²³⁸ cümle: Ş. 'de yok.

فاماما اوتي كتابه بيمينه فسوف يحاسب حسابا يسيرا²³⁹ ʿināyet-ḡarīn olup bi-mūcib-i feḥvā-yı²³⁹ kitāb-ı aʿmāl yed-i yūmnāya ʿitā olunup ḥisāb ber-sebīl ʿarḡ u aʿlām tamām ola ki ḥasibū qibl an²⁴⁰ be-muḡteẓā-yı şerīf /H. 13a / Pes²⁴⁰ münāḡaşa-i ḥisāb ʿayn-i ʿazābdır. /H. 13a / Pes²⁴⁰ bi-tāḡvīm şerʿ-i ḡavīm maḡsūbūʿl-ḡāl ve mevzūnūʿl-aʿmāl olan iḡvān²⁴¹ meʿmūldür ki²⁴² فاماما ثقلت موازينه فهو في عيشة راضية²⁴² taḡte min²⁴³-meymūn ve zımn-i ḡumāyūnunda dāḡilūn olan²⁴⁴ faizūn zūmresinden maʿdūd ü maḡsūb olup şıraḡ-ı mevʿūd ü cısr-i memdūd bir nār-i pūr-dūdī bi-nūr-i imān ve sūrūr-i dil ü cān çūn berḡ cihān-ı ḡūzerān olup²⁴⁵ cinān-i cāvidān dārūʿl-ḡulūdde muḡalled ü mesʿūd ve vāşıl-ı maḡşūd-ḡāḡ ḡūr ile taḡteʿl-ḡıyām /Ş. 8a / ʿiḡ-i tām ve zevḡ-i mūdām-ḡāḡ çü²⁴⁶ dürr-meknūn ḡilmān-i muḡalledūn elinden nūş-i cām müşḡin-i ḡıtām ki teferrūc-i ḡül-zār ve seyr-i enhār ki teşemmūm-i ezhār ve tefekkūh-i eşmār ki tenaʿum-i niʿmāy ḡayr-i memnūn ki telezzūz-i lezzāḡ ḡūnā ḡūn ki²⁴⁷ ولكم فيها ما تشتهي أنفسكم ولكم فيها ما تدعون²⁴⁷ ki ʿazm-i feẓā ve kesb-i hevā ki vasl-i liḡā ve şevḡ ü şafā ki şoḡbet-i ebrār-ı şāliḡīn اخوانا²⁴⁸ veʿl-ḡāşıl bu ʿiḡi kāmile ḡāyet ve bu ḡāle nihāyet olmayup küllü ḡīn ü ān her zemān zevḡ /H. 13b / ü şafā mezīd²⁴⁹ ü ʿiḡāyā birr-mezīd ola.

Fī keşfiʿl-ʿaḡā veʿş-şuḡūdī veʿl-liḡā²⁵⁰: ḡuşūşan meḡlāb-i aʿlā-yı ʿāşīḡān ve maḡşād-i aḡşā-yı ʿārīfān cemāl-i cān feẓā-yı cānāndır ki dil ü cān rāḡ talebinde rūzān ü şebān ūftān ü ḡīzān pūyān²⁵¹ ü devāndır.

²³⁹ “Kime kitabı sağından verilirse, hesabı çok kolay bir şekilde görülecek.”, el-İnşikāk, 84/7-8.

²⁴⁰ pes: Ş.ʼde yok.

²⁴¹ “Hesaba çekilmeden önce hesap et, düşün.”, Hadis-i Şerif.

²⁴² “İşte o vakit, kimin tartıları ağır gelmişse, Artık o, hoşnut olacağı bir hayat içinde olacaktır.”, el-Kâria, 101/6-7.

²⁴³ min: Hʼde yok.

²⁴⁴ olan: Ş.ʼde yok.

²⁴⁵ olup: idüp H.

²⁴⁶ çü: çün H.

²⁴⁷ “Orada canlarınızın çektiği her şey var, istediğiniz her şey orada sizin için var.”, el-Fussilet, 41/31.

²⁴⁸ “Onlar sedirler üzerinde, kardeşler olarak karşılıklı otururlar.”, el-Hicr, 15/47.

²⁴⁹ mezīd: medīd H..

²⁵⁰ fī keşfiʿl-ʿaḡā veʿş-şuḡūdī veʿl-liḡā: fī keşfiʿl-ʿiḡām Ş..

²⁵¹ pūyān: būyān H..

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Qılālî mihr-i dilber qalbi me'vâ

Çıkıpdır bâşa sevdâ-yı dilârâ

Olalı bezm-i 'aşkın bâde nûşî

Şafâdan cûş ider dil hem-çü deryâ

Hırad bî-hûş u cân u dil cevârih

Şarâb-ı lâ-yezâlîden sükâra

'İzâm ü muh u lahm ü şahm ü a'zâb²⁵²

'urûk u cild ü dem ser-mest ü şeydâ

Yalûnız ben mi mest-i cām-ı 'aşkım

Bu meyden mest olupdur cümle eşyâ

Nazar kıl gör hurûş-i kâyinâtı

Qamûda haleti 'aşkın hüveydâ

Selâmî mâ-ḥaşâl zerrât-i 'âlem

Ḥayâ râ'y-i cemâl-i 'âlem ârâ

Bu bezm-i şafâda cümle-i eşyâ sükerâ ü vâle u şeydâ vü ṭâlib ü cüyâdır.

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

Âsımân gerdân olup rûz ü şebân

Âsıyâ-veş çerḥa girmiş aḥterân

Âftâb be-ümîd-i vişal raḥşân ü ḥandân ü yemm-i hicrânla seḥab-i giryân
meh bu ümîd ü bîm ile geh bedr ü geh hilâl geh ḥande-i gül ü zâr-ı hezâr /H. 14a / bu

²⁵² a'zâb: a'şâb Ş..

hâlete dâll âteş-i pervâne-veş şevkle tûtuşup derd-i sūz-ı hicrāndan bī-dermān bād-ı
be feryād /**Ş. 8b** / ve hây ü hevā ‘araşa-i ‘ālem-i sū-be-sū-yi cüst ü cūda āb-ı zülāl bi-
hayāl-i vişāl cārī ü şahrā ü bāğ-ı sebze-zārī tavf idüp bī-ķarār āķardır yā zülāl-i vişāle
teşne-leb hevā-yı hūyla dāyimādır. Cūş u ħurūş-i zemīniñ derd-i firākla cigeri
mecrūḥ ve şadri meşrūḥ başında ḥāk ve ‘ayni nemnāk muḥaşşıl-i ābā ü mevālid ü
ümmeḥāt ü cümle-i zerrāt-i kāyināt mihr-i hevāsında şevkle devvār ve bī-iḥtiyār
cūyā-yı rāḥ ü tālīb-i dergāḥ olup gerd-rāḥından āgāḥ olmadıkları pādīşāḥ bī-iştibāḥ
bilā-keyf ve eyn ü metā hüveydā olup tecellī ü ‘uşşākı tesellī eyleye.

mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ fa‘ ulün

Zehī ferḥunde fāl ü ḥāl-i meymūn

Mübārek aḥter ü baḥt-ı hümāyūn

Ki evlā tālī‘ olup sa‘d ü müsā‘id

Cemāl-i ‘ālem ārāyı müşāhid

Pes ol şühūd u liķada çeşm-i ser ü sırr-ı bīnā vū beşar u beşiret ‘ale’s-sevā
olup cām-ı liķā ü cemāl-i dilārādan şol vechle mest ü / **H. 14b** / ḥayrān olalar ki ḥūrā
ḥayāle gelmeyüp cümle-i lezzāt-ı cennātdan bī-ḥaber ve vecd ü şühūdda
vücūdlarından eşer bulmayalar.

fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/ fā‘ ilün

Sāye tutmaz pertev-i ḥurşide tāb

Mużmeḥill eyler zıyā-yı āftāb

Bu zevķ-i ḥāl ve sırr-ı meķālde elsine-i ehl-i i‘tizāl ķāsıra ki **وجوه يومئذ**
²⁵³ **ناظرة الى ربها ناظرة** ve delālet-i ru‘yet setrüne rabbeküm kemā teravne’l-ķamer
günden ızhar iken ḥīrā-çeşm ü mürmūd ü kör nūr-i sürūrdan dūr şeb reh-vār mihr
tābdārdan firār üzülmetde ķarār iderler. ²⁵⁴ **لا تدرکه الابصار** imtinā‘ ru‘yeti eş‘ār

²⁵³ “O gün bir takım yüzler aydındır, Rablerine bakarlar.”, el-Kıyāme, 75/22-23.

²⁵⁴ “Gözler onu idrak edemez.”, el-En‘ām, 6/103.

etmeyüp belki²⁵⁵ ‘adem ihāṭa-i aḥbārdır ve delālet-i istiḡrāk müfid-i selb-i ‘umūm olduğu ‘umūm-i selbī ḡayr-i müstelzem ki dūzaḥiyān-i²⁵⁶ a‘ mā ve ehl-i cinān-i bīnā ve ebṣār-ı mā‘ hūdeye maḥmūl olduğu taḳdīrce ‘uyūn-i dūnyāviyyenūn bi-iḥtiyāc vāṣiṭa-i emkine vū cihāt ‘ādem istiṭā‘ati ebṣar-ı uḥreviyyenūn ba‘de tebeddili’l-ḥālāt²⁵⁷ ve tekmlilü’ş-şifāt ebṣārını münāfi deḡil ki dār-i dūnyāda ‘uyūn-ı ef‘ide-i evliyā gibi sarāy-ı ‘uḳbāda ebṣār-ı ebrār bu veṣayıtdan müsteḡnā /H. 15a / ola ya istilā’-i şultān başiretde bāşıra maḡlūb olup çeşm-i ser bi-nūr-i dīde-i sırr bīnā ola ki bu ḥāl ehl-i zevḳe rūşen-i iclā müḥaṣṣālā dāyimā sükerā-yı cām-ı dil-güşā ü ḥayā ra’y-i cemāl-i cān fezā olup bu ‘ayş ü nūş-i ber-devāma encām ü subḥ vişāle şām olmaya.

mefā‘ ilūn/ mefā‘ ilūn/ fa‘ulūn

Zihī zevḳ-i müdām ü ‘ayş-i bākī

Ki zehre muṭrib ola māh-i sākī

Beyān ola mı evṣāfi bu ḥālīn

Ki şāmı olmaya şubḥ-i vişālīn

Egerçi ehl-i imāna ‘umūmen serāy-ı ‘uḳbāda keşf-i ḡıza ü şühūd ü liḳā vū tecellā olub ‘alā-hasbi’l-isti‘dād ber-murād olurlar. Velī dār-i dūnyāda daḥī ḥavāş-ı evliyā bu nuḳl-i bāde-i bezm-i şafādan ḥişşedārdır²⁵⁸ ki güftār-ı şeker-bār Ḥazret-i ‘Atṭār bu zevḳi iş‘ār ider:

در بهشتت آفتاب لا یزال

یعنی از حضرت تجلای جمال

هر که اینجا آشنایی یافت او

زان تجلی رو شنایی یافت او

²⁵⁵ belki: H. ’de yok.

²⁵⁶ dūzaḥiyān: dūzcinān H..

²⁵⁷ tebeddili’l-ḥālāt: tebdili’l-ḥālāt H.; Ş. 9a.

²⁵⁸ ḥişşedārdır: ḥisse dūrerler H.

هرکرا آن یفتاب اینجا بتافت
انجه انجاو عمده بود انجا بیافت

Fi'l-imānı bi'l-ḳader: ve ḥayr u şerr-i ḳader taḳdīr-i ḥālīḳ-i cinn ü beşerdır. lâkin bu sırr-ı ḥafī efhām-ı²⁵⁹ ḳaşırından muḥtefī olup mezāl-i aḳdāma a' mā bāne²⁶⁰ iḳdām olunmasın deyü tenbīhen bi-ḳavl-i ḥayru'l-beşer ve en tū'mine bi'l-ḳader ifrād-i bi'z-zıkr olunmuşdur velī izā cā'e'l-ḳader 'ama'l-başar²⁶¹ bu maḥali ḥaṭarda niçeler 'aşā-yı isti'āne ilḳā idüp rīsmān āsmān-ı irtfā' da bī-terāzū ḳaşd-i bāzī etmegın lerzān ü lağzān ser-nigūn ü gılṭān ḥāk ü ḥūn olmuşlardır ehl-i i'tizāl zımn-i dūreri-bar²⁶² ḥālīḳ-ı ḥāleyn /Ş. 9b / cā'ıl-i kevneyn olup lâkin zuhūr-ı ḥayr tefedḍulen min 'indillāh ve vuḳū'-ı şer cezā-yı girdār olduğına iş'ār idüğinden bī-ḥaber ḥayrı ḥazret-i ḳuddūse ve şerri nūfuse ve icādı fi'li 'ibāde isnād idüp ḥālīḳ-i ef'āl melek-i müte'āl idüğinden zāhil bi-zü'm-i fāsıd ü ḥayāl-i bāṭıl iddi'ā-yı 'ādī ve sivā-yı sebilden²⁶³ 'udūl idüp bürhān-ı bāhirenden gāfilūn ki²⁶⁴ **والله خلقكم وما تعملون**²⁶⁴ ve ehl-i cebr ü merdūd esfel-i sāfilīn olmağın ḳader-i insānı tesfīl ve dāyire-i cemāde tenzīl idüp küdürü'r-raḥyı ḳavl ü fi'ide selb-i ḥavl ve ihtiyār iderler velī /H. 16a / fi'l-ḥaḳīḳa 'ibāda ef'āl-i ihtiyariyye 'aṭıyyedir egerçi ḥālīḳ ü ef'āl ve her kār-ı Ḥazret-i fā'ıl-i muḥtār velī 'abde şarf-ı ihtiyār ve 'azm-i iktisāb²⁶⁵ sebeb-i neyl-i şevāb ü 'ıḳābdır ve āşār-i ihtiyār her kār u ḥalde hüveydā ki ḥareket-i baṭşe ü irtı'āş 'ale's-sivā degil ve bu teklīf ü ihtiyār-ı vuḳū' ihtiyārı aḥbār olup nuşūş-ı ḳāṭı'ā bu bābda berāhīn şaṭı'adır. **كقوله تعالى جزاء بما** **كانو يعملون**²⁶⁶ **وقوله عز وجل ومن شاء فليؤمن ومن شاء فليكفر**²⁶⁷ ve'l-ḥaşıl ihtiyār-ı cüz'ıye inkār sebīl-i sedād ü rāh-i reşāddan firār idüğü işkār u bī-iştibāh feḥvā-yı latīf **قل كل من**

²⁵⁹ efhām: evhām H.; H. 15b.

²⁶⁰ a' mā bāne: Ş.'de okunmuyor.

²⁶¹ 'ama'l-başar: ümmi'l-başar H..

²⁶² “Eğer sana bir iyilik gelirse Allah'tan, bir kötülük gelirse kendindendir.”, en-Nisâ, 4/79 (Bu ayete işaret edilmiş).

²⁶³ sivā-yı sebīl: ḥadd-i seviye Ş..

²⁶⁴ “Oysa Allah sizi de, yaptığımız şeyleri de yaratmıştır.”, es-Saffât, 37/96.

²⁶⁵ 'azm-i iktisāb: 'azm u iktisāb H..

²⁶⁶ “(O Te'âlânın sözündeki gibi) ‘İşledikleri amellere karşılık olarak (verilir.)’”, es-Secde, 32/17; el-Ahkâf, 46/14; el-Vâkıa, 56/24.

²⁶⁷ “(Ve O 'azze ve celle'nin sözü) ‘Artık dileyen iman etsin, dileyen inkar etsin.’”, el-Kehf, 18/29.

عندالله²⁶⁸ şerran ve hayran²⁶⁹ şiddet ü rehâ ni‘ met ü elem şihhat ü sekam ber-vech-i mesrûh²⁷⁰ âşâr faẓl ü ‘adl Hâzret-i sebbûh idüğini mazhar olduğı selb-i ihtiyârı müş‘ir degil ve cümle-i ef‘âl ü a‘mâl bi-irâdet Hâzret-i ‘izzet²⁷¹ emmâ haseni bi-vefk-i rızâ ve kabîhî hılâfı idügi zâhir ki²⁷² ولا يرضا لعباده الكفر

مرید الخیر والشر القبیح

ولكن ليس يرضى بالمحال²⁷³

Ve tekâlîf bi-vefk-i rızâ ve ef‘âl-i muvâfık-ı irâdet /H. 16b / olmak hılâf-ı hıkmî degil çünân ki sulţân-ı bende-gânı ‘alâ tarîķu’l-imtiḥân ef‘âl-i raẓıyyesine²⁷⁴ emr ü hılâfindan nehy ider /Ş. 10a / velî fi-nefsi’l-emr bu ḥâlin ber-vech me‘mûr-i ifrâd-i ‘ibâddan vuķı‘ı murâd olmayup belki i‘lân-i itâ‘at ve ‘iş vuķı‘ı murâd olmayup belki i‘lân-i itâ‘at ve ‘işyân-i çâkerândır ve Hâzret-i yezdânüñ bendegânla şûret-i ihtiyâr ü imtiḥânda olan mu‘âmelâtıdan murâd ‘ibâda aḥvâlini i‘lâm olup meâl-i kitâbet-i a‘mâl daḥî berîn nesaķdır ve illâ²⁷⁵ لا يعلم من خلق ve li-hâzâ meşıyyet-i kaẓâ bi-vefk-i rızâ olmak lâzım degil velî fehmi maķâl vuķûf-i mefhûm kaẓâ vü kader lâ-yezâle mevķûfdur ki kaẓâ lügaten muṭlaķa ḥükm ve ıstılâḥan â‘yân-i mevcûdâtıda fı‘l-ezel ile‘l-ebed aḥvâl-i câriye üzerine ḥukm-i küllî-i ilâhîden ibâretidir. Meşelâ rûḥâ reşâd ve nefse fesâd ve ḳalbe beyne-hümâ inķılâb ve cevâriḥa ḳalbün ‘azemiyyetine tebe‘iyyet gibi lâkin bu kâr-i icbâr ve sâlib-i ihtiyâr degil ki ihtiyâr-ı ‘ibâdle şadır olan girdâr daḥî müte‘allikât kaẓâ-yı Kird-gârdandır ve bertertib-i ḥâss niẓâm-ı mevcûdâtı muķtezâ-i irâdet-i ezeliyye ve ‘inâyet-i la-yezâliyye olup /H. 17a / ve irâdât-ı mezkûreniñ eşyâya evķât-i maḥşûşada ta‘âlluķı ve aḥvâl-i a‘yândan her ḥâliñ ber-zamân-ı mu‘ayyene ve sebebi muāyyene ta‘liķı kader ve ‘inde ba‘zı‘l-‘ülemâ-i kaẓâ vücûd-ı kāyinâtı ihâṭa-i ‘ilmullâh ve levḥ-i mâḥfûza ber-

²⁶⁸ “Hepsi Allah’tandır”, en-Nisâ, 4/78.

²⁶⁹ şerran ve hayran: sirran ve żarran H..

²⁷⁰ mesrûh: Ş.‘de okunmuyor.

²⁷¹ ‘izzet: H‘de yok.

²⁷² “Kullarının inkar etmesine razı olmaz.”, ez-Zümer, 39/7.

²⁷³ “İyilikle beraber kötülüğü murad etmek çirkindir, fakat o şeytanlığa razı değildir.”

²⁷⁴ raẓıyyesine: merzıyyesinde H..

²⁷⁵ “Yaratan bilmez mi?”, el-Mülk, 67/14.

vech vāḳı'-ı intikāşdan kināyet ve ḳader mümkinātın 'ademden vücūda vāḥiden bā'de vāḥidin muṭabıḳ ḳazā ḥurūcundan 'ibāret olup ḳazā ezeli kader lā-yeẓālī ve 'ilmullāhīn külliyyāta ta'alluḳı ḳazā ve cūziyyāta ta'alluḳı ḳader ve 'inde bā'zuhūm ef'āl-i 'ibāddan medār-i vücūda dā'ir olacaḳ aḥvālī bi-ṭarīḳi'l-icmāl melā'ike-i kirāma i'lām-ı ḳazā ve her ferd ifrād-ı āferīdeden zāhir olacaḳ ef'āl ve ḥālātı eyyām ü evḳat ü sâ'ât ile 'ale't-taḫṣīl-i a'lām ḳader ve levḥ-i maḥfūẓda müctemi'āten²⁷⁶ vücūd-ı cemī'-i mevcūdāt ḳazā ve a'yānda ba'de ḥuṣulü's-şerāyıt ḥal-i nüzūlde vücūdı ḳader ve bā'zı fuẓālā 'ilm-i ilāhīn vücūd u 'ādem-i eṣyāya ta'alluḳuna ḳazā ve ṣaḥra-yı /Ş. 10b / vücūd u ketm-i 'ademde mevcūd u mektūm olan mevcūdāt ü ma'dūmāta ve ḡāyāt-ı ḥālāta ta'alluḳuna /H. 17b / ḳader dir Ve bā'zı 'ulemā'²⁷⁷ bu üslūbı ber-vech maḳlūb-ı tāḳrīr idüp taḫṣīle ḳazā ve icmāle ḳader deyū taḥrīr ider pes berīn-i minvāl 'ilm-i Ḥazret-i lā-yeẓāl zerrāt-ı kāyināt ve 'avāḳıb-ı ḥālāt-ı mümkinātı muḥīṭ olup ve müḥāṭ-ı 'ilm-i şerīfī olan esrārdan melā'ike-i kirāma izḥār ve icbār yā selb-i ihtiyār mıdır ve'l-ḥāşıl bu ḥāl-i 'āṭılıyye mücib-i tevessül-i 'ayn tekāsüldür ve illā cümle cevāriḥ ü a'zā emru ki maḥkūm ü müsahḥar²⁷⁸ u rām aşlā 'inād etmeyüp kemāl-i inḳıyādla itmām-ı merāmıda ihtimām-ı tām iderler.

mefā'ilün/ mefā'ilün/ fa'ülün

Murādınca olur her işde a'zā

Zuhūr etmez ḥılāf āşarı aşlā

Bu vechile iderken istikāmet

Nedir pes 'özü-i leng ü bu saḳāmet

Rāh-ı mescide revān olduḳda pāne-zemān 'ıṣyān eyledi ya dest ḳaşd ü 'azm-i en'ām erāmil ü eytām yā 'āzmiyet i'ānet-i üftāde-gān etdikde izḥār-ı ṭuḡyān idüp lisān-ı tilāvet-i Ḳur'ān ve zıkr-i yezdānda nā-tüvān mıdır ḥāşıl-ı kelām ṭarīḳ-i

²⁷⁶ müctemi'āten: müctemi'a Ş..

²⁷⁷ 'ulemā: fuẓālā H..

²⁷⁸ müsahḥar: H.'de yok.

eslem be-muḳteżā-yı şerīf ²⁷⁹ وكذلك جعلنا كم امة وسطا beyne'l-ifrāt ve't-tefrīt ḥadd-i
i' tidālde /H. 18a / mütevessitātü'l-ḥāl olmaḳdır. ²⁸⁰ كما قال سيد الوری خیر الامور اوساطها
ونقلبهم lākin kehf-i 'ışmet zi'l-celāle dāḥil olan ricāl ğalebe-i aḥvālden bī-mecāl olub
281 ذات اليمين و ذات الشمال mefhūmı ḥāl olur çünān ki keşşāfü'l-mu'zılāt ḥāllālü'l-
müşkilāt Ḥazret-i Ḥudāvendgār bu sırrı āşikār ider:

اوليا صاحب كهفند ای عنود
در قیام و در تقلب هم رقود

می کشدشان بی تکلف در فعال
بی خبر ذات اليمين ذات الشمال

Velī li-küllü maḳamin maḳāl ve li-küllü maḳālin ricāl bu ḳāl ü ser-meḳālī
ḥāl edinmeyin bī /Ş. 11a./ -taḥḳik taḳlīd ile cebre meyl idüp sebīl-i sedāddan ba'īd
olur ki Monlā-yı Rūm bu ḥālī mā' lūm ider:

جبر تو خفتن بود در ره مخسب
تائبینی آن درودر که مخسب

هان مخسب ای جبری بی اعتبار
جز بزیران درخت میوه دار

تاك شاخ افشان کند هر لحظه باد
بد سرخفته بریزد نقل وزاد

Ya' ni ricālden cebr-i pindār itdūgiñ kār u ḥāl be-tecelliyāt-ı zi'lcelāl şıfat-
ı beşeriyyeniñ fenāsı ve bu intibāh-ı ma'neviyyede ḥavāss-i şūveriyyeniñ ruḳūdıdır
ki ḥāl-i sālīk /H. 18b / çevgān-i taşarrufāt-ı lā-yezāliyyede tūb-ı ser-gerdān mişāl ve
taḳallūbi bi-taḳlīb-i Yezdānī ve meczūb-i Raḥmānī ve ṭā'āt ü girdār melek-vār ṭāb'ı
olur. Pes riyāḥ-ı raḥmet dirāḥt-ı ināyetden müşk-bār-ı ezhār-ı esrār olup nişār-ı

²⁷⁹ “Sizi orta bir ümmet yaptık.”, el-Bakara, 2/143.

²⁸⁰ “İnsanoğlunun seyyidinin dediği gibi: İşlerin hayırlısı en itidalli olanıdır.”, İsmail b. Muhammed el-Aclūnī, *Keşfu'l-Hafā ve Müzīlū'l-İlbās*, Hadis no: 1247.

²⁸¹ “Biz onları sağa sola çeviriyorduk.”, el-Kehf, 18/18.

şimār²⁸² ider. Lâkin bu hâlet-i hâl ehl-i bidâyet olmayup hâl-i ehl-i nihâyetdir demekden kinâyetdir aşhâb-ı hicâb ref'-ı şehâb olmadın tâb âftâbı idrâk etmez ve zann ü gümânla bu hâl hüveydâ olmaya ki²⁸³ ان الظن لا يغنى من الحق شيئا ve bu hâlin tekâsül ü ihmâl ile huşûli maḥâl bâ'î-ş huşûl kām ü vuşûl-i dil-ārām sa'y ü cehd²⁸⁴ ü ihtimâm ü gūşîş ü iḳdām tâmdır ki kâşîf-i esrâr Hazret-i 'Aṭṭâr bu rāzı izhâr ider:

رياضت کش اکرخواهی رخ دوست
زخود بشنوحقیقت پاسخ دوست

Ve diger buyurur:

تراسهجزمی باید زکونین
بدانستین عمل کردن شدن عین

چو علمت باعبادت عین کردد
دلت آینه کونین کردد

كما قال سيد الرسول الكرام عليه الصلاة والسلام من عمل بما علم ورثه الله علم ما لم يعلم²⁸⁵
çün dil bi-ezkâr ü 'ibādât mişḳal²⁸⁶ ola levḥ-i mähfūza /H. 19a / muḳābil olup şol ḳadr ma'ārîf ve esrâr âşîkâr olur ki ḳalem-düz-bân serî'ü'l-beyân taḥrîrinde /Ş. 11b / ḥayrân ü ser-gerdân olup imkân-ı beyân olmaya muḥaşşâlan cemî'-i evliyâ pey-rev-i enbiyâ' olup cümle-i aşhâb kerâmet-i ehl-i sünnet ve cemâ'âtdir. Ehl-i i'tizâlden kanḳı zâll ehl-i hâl olup ya cebîre-i cebre ittîkâ' iden kanḳı şikeste pâ ḳat'-i rāh-ı Ḥudâ eyledi ve ḥavâricden bu bâba kem düḡûl idüp revâfîz'den kem mâkbûl oldu ya ḥulûl ü ittîḥâd ü ilḥâd ile kem rüşd ü reşâd bulup ya ne ehl-i ḥurûf ḥayr ile mevşûf oldu her biri düzd-i rāh ü ḳatî'-i ṭarîḳ şeyâtın var melâ'ikeden istîrâḳ etdikleri esrâr-ı aḥbârdan kendüler ḥaberdâr olmayup ḥalḳa iḥbârda be-güftâr-ı bî-fürûḡ pür-dürûḡ-ı ḡilmân-ı cinâna ilbâs palâs altunı âlûde-i nühâs ve şem'î pür-dûd ve şehdi zehr-i

²⁸² şimār: eşmār H..

²⁸³ “Oysa zan, hak namına hiçbir şeyin yerini tutmaz.”, Yûnus, 10/36; en-Necm, 53/28.

²⁸⁴ cehd: H.'de yok.

²⁸⁵, “Rusûl-i kirâmın seyyidi 'aleyhi's-salâtu ve's-selâmın dediği gibi: ‘Kim bildiği ile amel ederse, Allah (c.c) ona bilmediklerinin bilgisini hibe eder(miras bırakır)’”, El-'Aclûnî, a.g.e., Hadis no: 2542.

²⁸⁶ Mişḳal: muşḳâl H..

ālūd idüp niçe mazlûmı helāk ü ğaltân-ı hâk iderler ve güftâr-ı âteş-bâr pür-dûd ü şerârlarını Hâzret-i Perverd-gâr mecâlis-i ezkâra sezâ-vâr /H. 19b / görmeyüp ehl-i mezâmîr ü tanbûr u şeştâ mevâkı‘ -i fışk melâhîde güyâdır.

Beyânı menşe’i ğalaṭ ehli şeṭat²⁸⁷: bu tevâyif-i şelâseye menşe’-i ğalet ber-merd râhe iktidâ vü keşf-i ğitâ olmadın kütüb-i kavme nazâr ya efvâh-ı enâmdan haber ile ehl-i hâl olmağın egrî hayâl ü fikr maḥâl idüp bu vertâ’-i helâka düşer ya şekl-i insânda bir ehramen ü ğül râh-zen iğvâ vü ezlâli ile ehl-i zalâl ve gümrâh olup ḥâli tebâh olur. Netekim²⁸⁸ Hâzret-i Monlâ-yı Rûm bu ḥâli ma’lûm ider:

ای بسا شیطان انسان روی هست

پس بهر دستی نشاید داد دست

Ve ehl-i ḥurûfa sebeb-i sekaṭ ü bâ‘ iş-i süḥṭ Ḳur’ân-i ‘Azîm-i Kelâmulâh ve şîfat-ı ilâh olduğın semâ‘ idüp lâkin

صفات الله لیست عین ذات

ولا غیر اسواه ذا انفصال

Mefhûmun fehmi itmeyüp ‘âla ze‘m min ze‘m şîfatı ‘ayn-i zât ḡann u vehm²⁸⁹ idüp ve kelâm-i ḡadîm-i lâ-yezâlî eşvât u ḡurûfdan ‘âlî olduğundan /Ş. 12a / ğâfil ü elsine-i enâmdan şâdır olan ḡurûfı ‘ayn-ı kelâm-ı nefsi ḡann iden nâ-dân ü câhil her ḡarfı bir ‘uzv-i insâne teşbîh ile ḡâşâ /H. 20a / insana şaffât ve şaffât-i ‘ayn-i zât deyi zû‘m-i fâsid ü ḡayâl-i bâṭıl ü fikr-i muḡâl idüp pest ü heşt ü seh vü dü deyi kıl ü ḡâl ile ḡalkı izlâl iderler. Velî bu hayvân-ı nâ-dân-ı ebter ve ğabâvetde behâyimden kemterin bütłân muḡaddemâtı kevnden ezher ki re’sen bi-ittifâkı mütekellimîn sıfât-ı ‘ayn-i zât değıl ki lâ hû ve lâ ğayre ke’l-vâḡid mine’l-‘aşereti meşelen Zeyd ‘Âlim ki şîfat ‘ilm ile mevşûfdur ‘ilm Zeydin ne vechle ‘aynî olur ki zât zîd-i ‘ayn ‘ilm değıl ve kelâm-ı ḡadîm-i ilâhî cins-i ḡurûf ü eşvâtdân olmayup mâ‘nâ-yı seniyyesi bu kelimât-i ṭayyibât ü âyât-i beyyinâtın mefhûm-i şerîfidir. Zîrâ

²⁸⁷ beyânı menşei ğalaṭ ehli şeṭat: beyânı menşe’i ğalaṭ ehlü’s-seṭat H..

²⁸⁸ netekim: çenân ki H..

²⁸⁹ ḡann u vehm: vehm ü ḡann H..

şudür-ı hürûfi muktezâ zemân olub aşvâta cihâtdan lâ-büddür ²⁹⁰ تعال الله عن ذلك علوا كبيرا ammâ bu maḥalle nâzır olan ihvândan me'mûldür ki bu maḥâlden ḥılâf murâd-ı bâtıl-ı ḥayâl etmeyeler. bilâ iştibâh mâ beyne'd-defteyn Kelâmullâh ve bu şuver-i hürûf kitâbet-i İncîl ü Zebûr u Tevrât'da nehey'etdedir. Ve qalem-i ma'ḳâlîde ber-şekl diger raḳam olup yine kûfî bunun ḥilâfıdır /H. 20b / ve ḥâliyâ teşbîh etdikleri eşkâl-i resm yâḳût-ı muşta'şami idügi ḥûd²⁹¹ ma'lûm bes bu cühhâl bu resm-i mevzu' la vâkıf-ı esrârız deyû etdikleri bengiyâne evhâm ü ḥayâl ü fikr-i maḥâl ne ḥaldır. Pes²⁹² bu mektebde daḥî taşḥîḥ-i hürûf etmeden iddi'â-yı vukûf keşf ü keşşâf 'aceb sevdâdır ki ḥisâbla ğıbâr-ı ḥâksâr âftâb-ı 'âlem ârâyem deyû râ' nâ li-nûr eyne't-türâb ve rabbü'l-erbâb amma ḥicâb-ı ber ḥicâb ve seḥâb-ı 'âle's-seḥâb ظلمات بعض²⁹³ aşlen tâb-ı aftâbdan bir eşer hüveydâ olmayup nûr-i sūrûrdan devr-i âşâr-i zıyâyı ḥavâbda daḥî görmüşlerdir. Ve'l-ḥaşıl bu zümre-i zâllîn ü müzallîn mürde-i şeyâtîn olup mâh ü sâl ḥalkı izlâl iderler. Velî 'âle't-tevâlî rucûm-ı âsmanî ve ḳazâ'-ı nâgihâniden /Ş. 12b / ḥâlî değıller. Ve sürrâḳ-ı tarîḳ olmağın dâyimâ ser-nigûn ve sevâd-i fûâdından reng-i rüyeti²⁹⁴ nil-gûn ve ihvânı ile cinnî gibi nihânı güftâr idüp şüyû'-ı sırrından firâr ve şorsalar inkâr ider. Ve keyfiyet-i ḥâl ü kârî âşkâr olan siyâset-gâh-ı şer' de /H. 21a / ta'me-i şîr şimşîr-i âbdâ' ve âteş-bâr ya sengsâr ü berdâr olur niteki sevâ' sebîlden 'udûl ve sûret-i irşâdda ifsâd iden bî-reşâdlardan bu ḳarib zemânda ol teşeyyüh iden o ğılmân ne vechle rusvây-i cihân ü ḳarâmânî siyâh baḥta ne fezâḥat olmuştur ki bu ḥâlet ḥardemende maḥall-i 'ibretidir. Merdân-ı Hâḳḳ ki gûninde yüzleri âḳ ve alınları açık nihân olsalar çün 'aynü'l-ḥayât sırları dâfi' memât ve lezzet zevki ḳand ü nebât 'ayân olsalar çün nâfe-i âhû-yi nişâr²⁹⁵ meşk-bâr ve 'anber-i nişâr olub bu esrâr âşikâr olur. Şemûs-i ma'ârif-i²⁹⁶ eflâk ḳulûbi aḳmâr-

²⁹⁰ “Yüce Allah bundan tamamen uzaktır.”

²⁹¹ ḥûd: cûd H..

²⁹² pes: Ş'de yok.

²⁹³ “Karanlıklar üstüne karanlıklar.”, en-Nûr, 24/40.

²⁹⁴ rüyeti: rûyi H..

²⁹⁵ nişâr: tetâr Ş..

²⁹⁶ ma'ârif: Ş.'de yok.

سيماهم فى وجوههم من اثر السجود²⁹⁹ ki²⁹⁸ vücühunda táb-dâr edügi müşâhid ü meşhûd ki²⁹⁷ her biri sâlik-i sebîl-i seyyidü'r-rusûl ve eslemü's-sübül olup şer'-i kavîm ve nehc-i müstekîmde 'alâ vechi'l-kemâl istiķâmet ile mazhar elţâf-i lâ-yezâl olur ve emr-i şer'a 'adem-i imtişâl 'ayn-i zalâl olup bî iştibâh fermân-i resûl hükmi-i ilâhdır ki من اطاع الرسول فقد اطاع الله³⁰⁰

mefâ' ilün/ mefâ' ilün/ fa' ulün

/H. 21b / Çû emri emr-i mürseldir resûlün

Қıyâs it gör nedir redd ü kabûlün

Ve'l-hâşıl taşhîh-i 'aķâyide müte'allik kale ve taḥķik maķâl-i kütüb-i kelâmda encâm olmuşdur.³⁰¹ Ba'de ez-în ceng ü cidâl muntic-i ḍalâl olup 'inâd ü muḥâlefet netice-i şekâvetdir. Ve rızâ-yı ḥüdâ kabûl-i fermânda ve saḥtî 'ısyân³⁰² ü tuġyânda idügi 'âkile 'ayân ve 'adem itâ'atle da'vâ-yı muḥabbet 'aceb-i ḥâletdir. Ki tâcû'r-ricâl Ḥazret-i Râbi'a-i ferḥunde fâl bu ḥâle ta'ccüben inşâ idüp ḥayâl-i bâtlı ibtâl ider:

تعصى الاله وانت تظهر حبه
هذاوربي فى الفعال بديع

/Ş. 13a / لوكان حبك صادقا طاعته

ان المحب لمن يحب مطيع³⁰³

Ve mişdâķ-ı sıdķ da'vâ-yı muḥabbet-i ittiba'³⁰⁴ Ḥazret-i Ḥabîb ḥâlik olduġun kelâm-ı kadîm-i yezdânı ve tenzîl-i kerîm-i âsmânı nâṭıķdır ki قل ان كنتم تحبون

²⁹⁷ aķmâr: aķbâr H..

²⁹⁸ ki: Ş'de yok.

²⁹⁹ "Onların secde eseri olan alametleri yüzlerindedir.", el-Feth, 48/29.

³⁰⁰ "Kim peygambere itaat etmişse, Allah'a itaat etmiş olur." en-Nisâ, 4/80 (Bu ayete işaret edilmiş).

³⁰¹ olmuşdur: bulmuşdur H..

³⁰² 'ısyân: 'ısyânda H..

³⁰³ "Sen allah'ın sana olan sevgisini (bundan dolayı sana ikram ettiği halleri) göstererek sadece ona isyan etmiş olursun, (çünkü) bu ve rabbim her fülde kendini gösterendir. (ve) Şayet senin sevgin gerçek olsaydı ona itaat ederdin, zira seven sevdiğine itaat edendir."

³⁰⁴ muḥabbet-i ittiba': ḥubb-ı itbâ' Ş..

الله فالتبعوني يحببكم الله و يغفر لكم ذنوبكم و الله غفور رحيم³⁰⁵ ve tâbi[‘] şer[‘]-i şerîf-i Mustafâ olmayan eşkiyâ zevk-i şafâdan bî-haber ve râh-ı hüdâdan gerd ü eşer bulmayup sa[‘]âdet-i gûnîn ve siyâdet-i [‘]âlemîn /H. 22a / dergâh-ı Hâzret-i³⁰⁶ [‘]İzzet-penâh seyyid-i şekâleynde idüğini bûy-i [‘]ıtr-ı [‘]Aţţâr âşikâr ider:

هرکه درراه محمد ره نیافت
تا بد کردی ازین درکه نیافت

دولت دنیاودین درگاه اوست
انبیارا قبله خلوتگاه اوست

کرباخلاصی فروایی براه
مصطفی راحت دهد تا پیشگاه

درره اوباز اکرهستیت هست
دامن اوکیراگردستیت هست

کرکدای اوشوی شاهت کند
ورنه آگاه اکاهت کند

چون کذشتی درحقیحت ازاحد
احمد آید مرجع توتا ابد

نوش داروی همه دلهازوست
حل عقد جمله مشکها ازوست

Ol hümā-yı evc i[‘] lāna kemtere sāye-güster olsa mülk-i sa[‘]âdetde sekendir ve [‘]âlem-i müseḥḥar olur ve pertev [‘]ināyetiyle pür-nūr olan zerrât ferr-tâbından âftâb-ı [‘]âlem tâb-ı der-ḥicâb

³⁰⁵ “De ki: ‘Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.’”, Âl-i İmrân, 3/31.

³⁰⁶ hâzret: Ş.’de yok.

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Ḥake nāzır olsa ol 'ālī güher

Kimiyā vü cevher ü iksir ider

Mihr-i lutfi pertevinden irse táb

Seng-i ḥarâyı ider la' l-ı ḥuş-âb

Ḳaṭre-i kılür muḥîṭ-i ma' rifet

Zerre'-yi şems-i semâ-yı mekremet

Ve ol şadr ü bedr enbiyâya tâbi' olan evliyâ ne şevk ü zevk ü şafâya irüp
her birinden ne kerâmet ü ḥâlât hüveydâ /**H. 22b** / olmuşdur ki sür'at-i aqlâm ü
zebân-i tiz-gâm ile ḳabil a' lām degil /**Ş. 13b** /

Kerâmetü'l-velî bi-dâr-i dünyâ

Leḥâ kevn fehmi ehlü'n-nevâl

Ve ol şeh-bazân büleñ-i pervâz ü bülbülân-i gülşen-i raz şeh-süvârân-ı
meydân-ı 'irfân dürr-feşânân baḥr-i bî pâyân

mefâ' ilün/ mefâ' ilün/ fa' ulün

Sükerâ-yı şerâb lâ-yezâlî

Ḥayâ râ-yı cemâl zi'l-celâlî

Şümüs-i âsimân-hâ-yı sa' âdet

Bi-devr-i evc-i eflâk-i siyâdet

Vaşfu seniyy Üveys Ḳarânî kuddise sirruhü'l-'azîz³⁰⁷: Ḥaşşan dergâḥ ü
pişvâyân râhden berî³⁰⁸ ol merd-güzîn ve ḥayru't-tâbi'în mîr-ü mihter bezm-i şafâ
ser-ḥalka-i ehl-i vefâ sırr-ı sübhânî ve nefsi-rahmânî zübde-'i aşḥâb-ı ḳubâb ve 'ālî
cenâb süheyl-i Yemenî Üveys-i Ḳarânî'dir ki dâyimâ melek-vâr 'ibâdet-kâr ü ṭâ'at-

³⁰⁷ kuddise sirruhü'l-'azîz: H.'de yok.

³⁰⁸ ḥaşşan dergâḥ ü pişvâyân râhden berî: Ş.'de manzum kısımdan hemen sonra yazılmış.

şî'âr şâm ü seher hürd ü hâ'ıbı cū' ü seher-rûz hâ şevk-bârla gün gibi tâb-dâr ü şebhâ nücûm-i âsâ bî-dâr ü der-gâr olup şeb tarîki tamâm şevk-i lâ-yenâm ile gâh kıyamda itmâm ve geh³⁰⁹ rukû' u huşû' u hużû' ve geh sücûd-i vecd ü şühûdla iltizâm idüp her bi şey bir hâle maşşûş ve tûruk-ı³¹⁰ 'ibādât ü rāh-ı şebâtda³¹¹ çün bünyân-ı merşûş /H. 23a / idi. Hattâ hablü'l-metîn şol vechle tavk-ı gerden olmuşdı ki ehl-i hayru'l-kurûn iken bi-muktezâ-yı fehvâ-yı isnây³¹² وقضا ربك الا تعبدوا الا اياه وبالوالدين احسانا³¹² iztirâr hîdmet-i mâder mâni'-i şöhet-i hayru'l-beşer olup lâkin teşrîf hayru't-tâbi'în anî lajd nefis الرحمان من قبل ile sûtûde-i fahrü'l-mürselindir ve mazmûn-ı hümayûn انى لاجد نفس الرحمان من قبل kuvvet-i rûhâniyyet ü hâlâtına delîl-i rûşen ve mervîdir ki nice eyyâm 'ale'd-devâm³¹⁴ bî-hürd ü hâ'ıb olup nâ-gâh der-güzzer-gâh bir şât-i latîf dehânında biryân-i nazîf 'arz eyledi velî ol merd-i müttekî haqq-ı gayr-i pindârî ile qabûlünden i'raz ü firâr eylice³¹⁵ ol şât-i huş reftâr güftâre gelüp senûnle hâce tâ şân ü bendegân sultânuz 'atâ-yı Hüdâdan firâr ne kârdır deyüp /Ş. 14a / pes ol mahrem-i râz dest-i dirâz itdikde nân-i yedinde 'ayân ve ârında nihân oldu ol genc-i esrârî hâlâtı bisyâr ve kerâmeti bî-şümâr huşûşan hülle pûş habîb-i ilâh ve 'âşiyân-i rû-siyâhdan mü-yı şütür ve gâv ü küsfend kabâil rebî'a ve mażar-ı bî-şümâr³¹⁶ nice gümrâha şefâ'at hâ'ı olduğu kemâl-i rıf'at-ı şânına /H. 23b / güvâhdır kâdessa'llâhü sırrahü'l-'azîz.³¹⁷

Vaşfu Hasan-ı Başrî kuddise sırruhü³¹⁸ ve ol ser-çeşme-i evliyâ ve sâkî-i bezm-i şafâ muqtedâ-yı e'imme-i dîn mürşid-i rāh-i yakîn 'alem ü 'ilm ü 'amelde hasen-i rûşen-i zamîr ve şem'-i encümen ki şehr-i başrada tâb-dâr ve 'âlemi garq-ı envâr etmişdi.

³⁰⁹ geh: gâh H.

³¹⁰ tûruk: tarîk H..

³¹¹ şebât: işbât H..

³¹² “Rabbin, kendisinden başkasına asla ibadet etmemenizi, anaya-babaya iyi davranmanızı kesin olarak emretti.”, el-İsrâ, 17/23.

³¹³ “Nefs-i Rahmânî'yi(İlâhî nefis) sağ tarafta bulacağım.”

³¹⁴ devâm: dâm H..

³¹⁵ Eylice: H.'de yok.

³¹⁶ bî-şümâr: şümâr Ş..

³¹⁷ sırruhu'l-'azîz: rûhahü'l-'azîz H..

³¹⁸ vaşf-ı Hasan-ı Başrî kuddise sırruhü: zikru cemîl Hasanü'l-Başrî H..

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Mühîṭ-i ma'rifet 'ummân-ı hikmet

Ġarîḳ-i lücce-i deryâ-yı vahdet

Dili miftâḥ-ı ebvâb-ı me'ânî

Lisânı 'ilm-i ğaybîñ tercümânı

Mücâhidât ü riyâzâtı bî-nihâyet ve kerâmât ü ḥâlâtı bî ğâyet mervîdir ki ol delîl-i râh-ı yakîn ve şem'-i cem'-i 'aşîḳîniñ Şem'un nâm bir âteş-perest hem-sâyesi varidi ki vâdi-i ḍalâletde dūd ü düḥândan rüyî siyâh ü gümrâh ve 'umr-i heftâd-sâlesi bu ḥâlle tebâh olmuşdı. Nâ-gâh mühlet-i 'umri temâm ve va'de-i mev'ûde encâm bulup za'îf ü nâ-tüvân ü pîrî ve şikestegî tev'emân oldı. Pes ol reh-nümâ-yı gümrâh ve dest-gîr-i üftâde-gân bu ḥâle vâḳıf olduğda bilâ tevaḳḳuf hemân ḳaşd-ı 'iyâdete revân olup ol müşevveş ḥâli pîş-i âteşde pây-mâl göricek ḥıṭâb idüp /**H. 24a** / “Ey nâr-i sūzâna sipend olan müstemend bu dūd-i siyâhda niçe gümrâh ola. Sen gel ḳabûl-i îmân it ki âġâh-ı reh-i revân olasın.”

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Nidersin nârı gel ol ṭâlib-i nûr

Ki olasın tâ ebed pür-şevk ü mesrûr

Ḳov küfr ü zulmeti tâ nûr-i îman

Derḥuşân ola dil mülküde her ân

Kedevretten geçüp zevḳ³¹⁹ ü şafâ bul

Yeter bî-gâne olduñ âşinâ ol

/Ş. 14b / Ḥâzret-i Vâcibü'l-Vücûd luṭf u cûd idüp seni bu bed-kârlıḳda mazḥar-i ḳahr itmeyüp bu deñlü mühlet virdi pes fevt-i fırşat âfetdir demidür ki bu zulmetden firâr ve nûr-i îmânla tâb-dâr olasın ki bu nârda bî-emr gerd-gâr kâra

³¹⁹ zevk: şevk Ş..

iḳtidār yokdur. Bunca rûzgârdır ki ḥidmet-i nâr idersin. Hiç ḥarḳda seni ğayrden farḳ ider mi? Ben ki bende-i perverd-ġarım aṣlâ nârla kârım yok. Lâkin bu ân senünle dest-i dermiyân nâr-ı sûzân idelüm Tâ ḥakk-ı ʿayân ola deyü ol mahbiṭ-i envâr şevḳ-i yârla gün gibi tâb-dâr olup dest-i şerîfin der-nâr eyledi.

fâʿilâtün/ fâʿilâtün/ fâʿilün

Nurla nârîñ velî ne kârı vâr

Kevnden izhârdır ki doymaz nûra nâr

Aṣlâ ol sūrûra âteş eṣer etmeyecek bu kâr-i şemʿün-i /H. 24b / bî-dâr idüp şemʿ-i hidâyet ḳalbinde tâb-dâr ve girdârından bî-zâr³²⁰ ü şerr mesârr ü zâr oldu. Pes ḥâk-i pây şeyḥ-i cihâna yüz urup benim derdime ne derman ki bunca tûl-i zamândır ki ʿiṣyân ü tuġyânda ehl-i ḥüsrânım pes bu kârla dergâha varmaġa yüzüm mi var lâkin bu rû-siyâha şefâʿât-ḥâh ve püşt ü penâh olup ḥaṭṭ-ı ḥaṭâya bir ḥaṭṭ-ı ʿaṭâ idersiñ.

fâʿilâtün/ fâʿilâtün/ fâʿilâtün/ fâʿilün

ʿArz-ı imân eyleyüp ġamdan benî şâd eyle gel

Hey ḥarâb olmuşdur dil-i mülkin³²¹ âbâd eyle gel

Şimdi bildim vâdî ḥayretde gümrâh olduġum

Reh-nümâ ol râha bu bî-râhı irşâd eyle gel

Yaġdı zulmile şehâ dil-kişverin ḥayl-i hevâ

Hey meded-i feryâd eriş bî-dâde bir dâd eyle gel

Köhnedir ġayet de vîrân oldu dîvâr-ı vücûd

Ḳıl ʿinâyet luṭf idüp bir tâze bünyâd eyle gel

³²⁰ bî-zâr: pîzâr H..

³²¹ mülkin: mülki Ş..

Şayd u kayd etdi dilī bir dāne ile deyū dūn
Kuşca cānım³²² bu belā dāmendin āzād eyle gel

fā‘ilātūn/ fā‘ilātūn/ fā‘ilūn

/H. 25a / Bunı deyüb derdile giryān ü zār

Çeşme-i çeşmi akıtdı cūyebār

Pes ol burhān bir haqq huccetü’l-haqq ‘ale’l-halk yed-i şerifine kalem
alup şahīfe-i kāfūra müşkīn raqam eyledi ki heftāde sāl dūd-i siyāhda gümrah olan
kibr-i āteş-i fūrūz **/Ş. 15a** / ĩmana gelüp derūn-i dilden tāb ü sözle dergāh-ı bī-niyāza
niyāz ve Hāzret-i Hādī’den istihdā idecek zāminim ki şems-i hidāyet tāb-dār ve rāh-ı
sa‘ ādet³²³ āşikār olup mākbul-i dergāh ve mazhar-ı luṭf-i ilāh olur ki³²⁴

fā‘ilātūn/ fā‘ilātūn/ fā‘ilātūn/ fā‘ilūn

Bir kelām-ı pākla yüz biñ habā’iş devr olur

Pertev-i hūrşid-i vāhiddin cihān³²⁵ pūr-nūr olur

Berīn-minvāl kitāb-ı müsteṭābı müşkīn-i niḳāb idüp ol şūrīde hāle ‘aṭā ü
iḥşān etdikde hemān nūr-i ĩmān ḳalbinde direḥşān ü müslümān olup zevḳ-i ĩmān ve
şevḳ-i cānān ile teslīm-i cān eyledi ‘aleyhi’r-raḥmete ve lehü’l-ḡufrān.³²⁶ Pes ba‘de
itmām-i rūsūm ü āyīn-i mā‘lūm ol şeyḫ-i ‘āli-cenāb der-ḥavāb ol pīr nā-tüvānı riyāz-ı
cenānda nev-cüvān ü mesrūr ü ḥandān başında tāc-ı vaḳār **/H. 25b** / egninde ḳabā-yı
şāh-vār bir burāḳ-ı tayyārı seyyār saḥn-i gülzārda³²⁷ görüp vaşf-ı ḥāl ve luṭf-i lā-
yezālden suāl idecek ol reh-nümāya iḳbāl idüp “Ey merd-i Hūdā! cezākallahü
ḥayran. Delīl olduḡun rāhden bir dergāha irdim ki bu heft āsmān sūdde-i seniyyesi
süllemi pāy-gāhına heft paye bir nerdibāndır. Ve bir sultāna mazhar-ı iḥşān oldum ki

³²² cānım: ḥānem H..

³²³ sa‘ ādet: H.’de yok.

³²⁴ ki: H.’de yok.

³²⁵ cihān: cihāna Ş..

³²⁶ ve lehü’l-ḡufrān: ve’l-ḡufrān Ş..

³²⁷ gülzārda: gülzār Ş..

şems-i ‘ināyet ve muhîṭ-i rahmetinde mihr-i dirahşān zerre vü bâhr-i dürr-efşān³²⁸
kaṭre degil.” Pes telāṭum-ı emvāc yemm-i³²⁹ kerem bu şebnemi müsteğrak idüp
ihticāc-ı huccete ihtiyāc kalmadı deyü hucceti yine şeyhe teslim idüp revān olur.
Şeyh-i nām-dār ḥaḥbdan bī-dār olduğda ol temessüki destende memsûk bulup³³⁰ bu
luṭf u ihsāna ḥamd-i firāvān ü şükr bī-pāyān ider.

mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ fa‘ ulün

Zihî cūd ü kerem faẓl-ı ilāhî

Cihān-ı deryā-yı ihsānda mähî

Muhîṭ olmuşdur elṭāfı cihātı

Qalemden nūna küllî kāyinātı

Hikāyet³³¹: Ve menḳuldür ki Ebū³³² Ömer ve nām bir ḥāfız-ı Kelāmu’l-
lāh³³³ var idi ki şanı her zamān ta‘līm-i küdegān idi. Ezlāl deyü dünle /Ş. 15b / nā-
gāh-i /H. 26a / müte‘alliminden bir sipere çeşm-i³³⁴ ḥıyānet ile nazar eyleyüp bu
girdār ile cemīl-i Qur‘ān ḥātırından firār idüp bā’-i Bismillāh’dan sīn-i Nās’a degin
bir ḥarfin yādına kâdir olmadı.

fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilün

Çün budur ey dil cezā-yı ber-nazar

Var kıyas it kıl mināhīden ḥazer

Şöyle pindār olunmasın ki girdār-ı bed bu vechle kârgir olmaya ki³³⁵ bī-
iştibāh her günāh ḳalbe bir nokṭa-i siyahdır. Velī ğubār evzārdan mir‘āt-ı dīl
muğabber olmağın ḳubḥ-ı ‘iṣyān her nādāna ‘ayān degil çünān ki me’nūs-i encās

³²⁸ dürr-efşān: dürr-feşān Ş..

³²⁹ yemm: bem H..

³³⁰ bulup: buluñ H..

³³¹ hikāyet: Ş.’de yok.

³³² Ebū: İbn-i H..

³³³ kelāmu’l-lāh: kelām H..

³³⁴ çeşm: H.’de yok.

³³⁵ ki: Ş.’de yok.

olan kennās bûy-i nâ-pākāñ ile ferahnāk³³⁶ hûbî-kârını bî idrāk olup belki revâyiḥ-i ṭayyibeden helāk olur. Hem-cenîn bir bed-kârîñ bāzâr-ı ‘aṭṭārānda bûy-ı ‘ıṭrla ‘aḳlı târumâr olup ehl-i bāzâr derûnı devvâr u çāra cûyân ve gül-âb-ı efşân olduklarında derdi şad çendân ve ‘âkıbetine bûy-i sergîn-i segden dermân olmuşdı. Hâl-i ehl-i ḍalāl daḥî berîn-minvâldir ki encās-ı me‘âşî ile me’nûs ve dimāğ-ı fāsidi muḥtel olmağın revâyiḥ-ı ‘ıṭr âyât-i beyyinât /H. 26b / ü kelimât-i ṭayyibâtıdan ‘aḳl-ı ‘âṭılı zâyil olup kârı teşavüb ü ḥâb ke’ṭ-ṭayrı fi’l-kāfeş ıztırâb olur. Ancılayın kennāsına âlûde-i encās olmayınca dimāğ-ı ḥabîşî rāḥat olmayup def’-i ıztırâbı mümkün degil ki ³³⁷الخبثات للخبثین pes ol mu‘allim-i bî-çāre bu ḥâl ile ḥâb-ı ğafletden bî-dâr ve sekr-i hevâdan ḥûşyar olup ḳalbi pür-nâr ve çeşmi âbdâr başında ḥâk ve sinesi çâk şeyḥ-i cihân ḳuṭb-i zemân *Hasan-ı Başrî*’ye vârup vaşf-i ḥâlin beyân eyledi. Pes ol merd-i güzîn bu ḥalden ğamgîn olup buyurdı ki “ey derd-mend saña dermân ṭavâf-ı beyt-i yezdândır. Heman ‘azm-i rāḥ ü âh-ı seḫer-ğâḥ ve ḥacc-ı Beytullāḥ idüp filan maḥallede bir pîr-i rûşen-i zamîriñ ḥak-ı pâyine yüzüñ türâb ve müjk-cârub ve eşk-i çeşmiñden türâb ile ki ol kimyâ /Ş. 16a / nazar nûḥâs ḳalbiñi zer ü seng-i derûnun güher eyleye deyücek berîn-minvâl emr-i şerîfe imtişâl ü ‘azm ṭarîḳ u ṭavâf beyt-i ‘atîḳ etdikden soñra va‘de-ğāhda³³⁸ ol merd rāḥı /H. 27a / ba‘zı aḫyārla güftârde dermeyân-ı aḫṭerân ne gibi tâbân görecek mâni‘-i ḥuzûr olmağdan firâr ve bir miḳdâr ḳarâr idüp nâ-gehân-ı³³⁹ ḥurşid ü şems-i direḫşân bir sepîd-pûş ‘a-pûş ‘ayân olup cümle-i ricāl istiḳbâl ü ikmâl iclâ ve tā vaḳt-i şalât kelimât etdikden soñra ol şem‘-i cem‘-i şafâ yine ṭurup ‘azm-i rāḥ idüp ol encümin daḥî encüm asâ hem-rāḥ-ı māḥ oldılar. Pîr ü pîşvâ gün gibi tenhâ ḳalıcak hemân ol üftāde sāye-veş ḥâk-i pâyine naḳş oldı.

³³⁶ nâ-pākāñ ile ferahnāk: nâ-pāk ile fercünāñ ve H..

³³⁷ “Kötü kadınlar, kötü erkekler”, en-Nûr, 24/26.

³³⁸ va‘de-ğāḥ: va‘de-ğāḥdan H..

³³⁹ nâgehân: nâgāḥi H..

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Cüy-i bār idüp dümü' -ı dīdesin

Ġarķa virdi cism ħāk-i ālūdesin

Didi ey merd-i Ĥüdā vü pīşüvā

V'ey ħakīm-i ħāzīķ u³⁴⁰ müşkil-küşā

Derd-i mendim bāña dermān eyle gel

Luţf idüp düşvārī āsān eyle gel

Merhem ur ķıl ķare rīş-i cānıma

Gel 'ilāc it derd-i bī-dermānıma

Pes³⁴¹ bu minvāl üzre giryān velī ebh-i künān 'arz-ı ħāl idecek yemm-i kerem-ķüşān ve sūy-ı āsmāna nigerān olduķda hemān ol ān zeyn-i revān açlup cemī' - i Ķur'ān ħıfzında 'ayān olup şevķ-i şafādan ħāk-i payine yüz urup gerd-i rāhın çeşm-i cāna tūtiyā /H. 27b / eyledi. Pes ol rüşen-i zamīr bu kān-ı müşīr Şeyĥ Başrī idügünden ħabīr olacaķ ğül gibi ħandān olup ķün ol bizi i' lān ve sırrı 'ayān eyledi. Biz daĥi ol genc-i esrārī āşikār idelim deyüp ol şems-i zuĥā gibi hüveydā olan sepīd-ķabā yine³⁴² saña reh-nümā olan pīşvā idi. Ki şalāt-i zuhra Basra'da muķtedā oldukdan soñra dāyimā bunda bu vechle şem'-i cem' şafā olup yine 'aşrī Başra'da edā ider. Bir yerde ancılayın sirāc-ı /Ş. 16b / vehhāc olıcaķ āĥır-i çırāġa ne ihtiyāc ve anıñ gibi imām u rehberi olan bizden du' āyī nider deyüp ġonçe-veş ħāmūş oldu. Ve'l- ħāşıl ol merd-i kāmiliñ ħālātına ġāyet kerāmātına nihāyet yok ki ħay-yı zemīn ve başt-ı zamān aña yeksān ve seyrine cevvi-i hevā³⁴³ ve rû-yi deryā zemīn-i āsā olup

³⁴⁰ ħāzīķ u: ħāzīķ-ı H..

³⁴¹ pes: Ş.'de yok

³⁴² yine: H.'de yok.

³⁴³ hevā: hev Ş..

envā'-i mücâhidât ile mu'tâd ve kârı 'ibâdî rāh-ı sedâda irşâd idi. Ravveḥallāhū rūḥahū.

Zikru cemîl Mâlik-i Dînâr kaddesa'llāhu sırrahü'l-'azîz³⁴⁴: Ol delîl-i rāh-i yakîn ve pîşvâ-yı rāstîn vilâyet-şî'âr ve kerâmet-i dişâr maḥzen-i esrâr Mâlik Dînâr ki şevḳ-i /H. 28a / lâ-yenâm ile kârı subḥ u şâm şavn u kıyâm olup riyâzâtı bisyâr ve kerâmâtı bî-şümâr idi. Mervîdir ki ol merd-i güzîn bir gün keştî neşîn olub verâ-yı bahra 'azm-i sefer etmişdi. Deryâya revân olduḡda keştibân müzd-i küştî taleb idüp³⁴⁵ velî ol serveriñ ḡalbi pür-'aşḳ-ı lâ-yezâlî ve dest-i metâ'ı dünyâdan ḡâlî idügünden bî-ḡaber ve ḡavlîni bâver itmeyüp ibrâm ü iḡdâm idecek hemân deryâda olan ḡitân³⁴⁶ her biri dehânında birer dinâr iḡhâr idüp³⁴⁷ rû-yi deryâda âşîkâr oldılar.³⁴⁸ Pes ol tâb-dâr³⁴⁹ birinden bir dinâr alup keştî-bâna iḡsân idüp bu sırrı 'ayân olıcaḡ hemân sefîneden rû-yi deryâya revân 'uyündân nihân oldu. Pes sebeb-i tesmiye-i Mâlik Dînâr bu kâr idi ve ger ü ol faḡr-i kibâr der-mevsim-i ḡâr bir sâye-i cidârda türâb üzre ḡavâba varup bir mâr-ı ejderhâ peyker dehânında bir şâḡ-ı nergis hem-çü çâker ol sâḡîb-i sa'âdete ḡidmet ü tervîḡ iderdi.

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

Ejdehâ-yı nefsi kılan pây-mâl

Mârı râm etse 'aceb midir bu ḡâl

/H. 28b / Nefs-i serkeşi râm idene 'adüvv-i şâḡḡ veliy-yi şefîḡ olmaḡ müsteb'ad ve ba'îd degil. Ve menḡöldür ki ol sürûruñ bir dehrî-i bed-aḡtâr ile mâ-beynlerinde münâzara vâḡı' **/Ş. 17a /** olup baḡş ü cidâl ve ḡîl ü ḡâlden soñra kâr bunuñ üzerine muḡarrer oldu ki velî va'd ve her dû'akd-i yed idüp bâ-hem dermeyân nâr-ı sūzân ideler. Nehc-i ḡavîm üzre müstaḡîm olan sūziş-i âteşden sâlim ola deyü

³⁴⁴ kaddesa'llāhu sırrahü'l-'azîz: H.'de yok.

³⁴⁵ idüp: etdik de H..

³⁴⁶ ḡitân: ḡitân âşîkâr olup H..

³⁴⁷ idüp: etdiler H..

³⁴⁸ rû-yi deryâda âşîkâr oldılar: H.'de yok.

³⁴⁹ tâb-dâr: nâm-dâr H..

berîn nesâk ellerin birbirine ilşâk idüp derhal nâra ilhâk³⁵⁰ eylediler. Velî nâr ikisine daği te'sîr ü kâr itmeyüp yine ber-çarâr olcağ Mâlik-i Dînâr bu kâra hayrân olup dost u düşmanından yeksân olup hağ 'ayân olmaya deyü ser-gerdân olduğda sırrına ey merd hağğ-ı dest bâıl-ı yed ki mülhağ olmağın nûrun harğ-ı nârdan nighdâr olmuşdur. Ve illâ tenhâ olaydı şiddet-i kâr-ı nârı³⁵¹ temâşâ edeydiñ deyü ilhâm-ı Rabbânî olup eltâf-ı nâ-mütenâhiye-i ilâhiyyeye hamd-i firāvân ü şükr-i bî-pâyân eyledi. Dest-med ber- /H. 29a / münkir bir ân yed-i muğbile inzımâm ile elem-i nâr-ı sūzândan emîn olucağ i' tîkâd ü inkiyâd ile munzamm olan vâ-i kıyâs ile ne vechile maḥfūz ü ma'şūm ola. Ol şāhib-i velāyātın³⁵² kerāmâtı lâ-tuḥşâ teberrūken bu miğdarla iktifâ olundı. Raḥmetu'l-lāhi 'aleyhi dāyimen.³⁵³

Zikru cemîl Ḥabîb-i 'Acemî³⁵⁴ ḳuddise sirruhū: Ol mihr-i sipher ve lâ-şem'-i cem'-i şafâ delîl-i sebîl-i sedâd ve mürşid-i rāh-ı reşâd ki 'ālî himmet ve şāhib-i riyâzat ve zü'l-kerâmet idi. Bezm-i Ḥasan-ı Baṣrî'de bâde-nûş-i cām müşkîn-i ḥıtâm olup 'āşikâne şevğ-i şafâyla rāh-ı cānāna cism ü cānın fedâ ve cümle varın yağmâ ve terk-i keşret ve ihtiyâr-ı ḥalvet ü 'uzleti³⁵⁵ 'âdet idüp gūşe-nişîn künc-i ferâğat ve meşğûl-i riyâzat oldı. Velî ḥālinden kimsene ḥaberdâr olmayup ḥattâ ehline daği meşğûl-kârım deyü güftâr iderdi. Bir gün nāgehân bir meh-rû-yı³⁵⁶ cüvân dağğ-ı bâb ve ehl-i beytine ḥitâb idüp zevciñ ḥidmet etdiği mün'amın en'âmıdır deyü bir niçe yük ṭahîn ü ravğân ü engebîn /Ş. 17b / ve bir küsfend-semîn /H. 29b / ve bir kîse derāhim-i sîmîn getürüp zevciñ ḥidmetde mücedd olduğca³⁵⁷ iḥsân mütezâyid olur deyüp gāyib oldı. Pes kâr berîn-i minvâldir ki bi'r-rūḥ ve'l-bâl melâzimdir. Gah zî'l-celâl olan mazḥar-ı luṭf lâ-yezâl olur. Mâ-ḥaşal kelâm ol nîk-nām ṭâ'at-i berdevâm ile mazḥar-ı 'ināyet ve müstecâbü'd-da'vet ve şāhib-i kerâmet olub ṭayy ü

³⁵⁰ ilhâk: idḥâl H..

³⁵¹ nârı: H.'de yok.

³⁵² velāyātın: velāyetin H..

³⁵³ raḥmetu'l-lāhi 'aleyhi dāyimen: H.'de yok.

³⁵⁴ zîkr-i cemîl Ḥabîb 'Acemî: zîkrü'l-ḥasen Ḥabîbü'l-'Acemî H..

³⁵⁵ ḥalvet ü 'uzleti: 'uzlet ü ḥalveti H..

³⁵⁶ meh-rû-yı: mihr u H..

³⁵⁷ zevciñ ḥidmetde mücedd olduğca: rûḥuñ ḥidmetinde mücedd olduğda H..

beş-i zemîn ü zemân ile meşhûr-i cihân olur. Hattâ rûz-i tevriye Başra'da ve 'arefe gün 'Arafatda olduğı ma'rûf idi. Ve mervîdir ki şehr-i Başra'da bir 'aceb kaht sâl olub bây ü gedâ şiddetinde 'ale's-sivâ olmuşdı. Pes ol merd temâm ü ümm ile ta'âm olub fuķarāya en'âm ü eṭ'âm idüb âşhâb-ı hūķūķ talebkâr olduķca zîr ü sâdesinden zer ile dînin edâ iderdi.

Hikāyet³⁵⁸: Ve bir bâzer-gân yine ol zemân 'azm-i sefer ve ol merd-i mu'teberde bir kîse dînâr-zer vedî'a idüp Ey nâm-dâr bir hoşca dâr düşürse luṭf bî-müntehâdan benim içün iştirâ idîñ deyû³⁵⁹ / **H. 30a** / revân olur.³⁶⁰ Pes ol ferhunde-fâl ol kaht-ı sâlde fuķarāyı za'f ü'l-hâl ve pây-mâl görüp ol dînârı bezl ü nişâr ider.³⁶¹ Ba'de zemânin bâzer-gân seferden 'avdet ve şeyhi ziyâret etdikden bişâret idüp senünçün bir zîbâ serây-ı dil-küşâ ve bir cā-yı laṭîf sürûr-i efzâ iştirâ' etdim ki dūr ü kuşûrî pür-kamer-veşler şems-i ruhsârân ve dil-keşler rûşenâ bahş-i 'ayn halk-ı cihân ³⁶² **كانهن اليافوت والمرجان** ve sahn-ı sebze-zârı eşcâr-ı meyve-dâr pür-ezhâr ki **تجري من تحتها الانهار**³⁶³

mefâ' ilün/ mefâ' ilün/ fa'ülün

Ne yüzden vaşf u ta'rîf ide âdem

Ki mişlin gömermüştür 'ayn-i 'âlem

Degil bünyâdı dünyâ gibi berbâd

Beķâ üzre yapılmış cennet âbâd

Hâ'ce bu kelâmı gûş ü şafâdan cûş idüp Ey şeyh-i nâm-dâr bu dâr-ı /**Ş. 18a** / zer-nigâr ne diyardadır ki şevķ ü iştîyâķından tākātım tāk³⁶⁴ oldu deyücek ol nîk-nâm bu maķâm-ı sürûr encâm-ı Gülşen dârü'-selâmdadır ki dînârñ bezl-i fuķarâ' ve hażret-i haķdan iştirâ eyledim didikden bu bey' ü şîrāya haṭṭ-ı şerîfin ricâ idüp

³⁵⁸ hikāyet: Ş.'de yok.

³⁵⁹ deyû: deyüp H..

³⁶⁰ olur: oldu H..

³⁶¹ ider: idüp H..

³⁶² "Onlar sanki yakut ve mercandır.", er-Rahmân, 55/58.

³⁶³ "içinden ırmaklar akan", el-Bakara, 2/25, 266; Âl-i İmrân, 3/15, 136, 195, 198.

³⁶⁴ tāk: H.'de yok.

sāye-veş /H. 30b / zîr-i pâyine naķş oldı.³⁶⁵ Hemān ol kân-i iķşān bi-vāsıķ vāsıķı şafha-i kāfūra ‘anber efşān olur. Ber-vech meşūr taķrîr-i sūtūr idüp havāca bu ĥatı-ı dilārā ve sūrūr-ı efzā ile şād ü ĥandān mekânına revān olub sākin sākin-i ribāķ-ı cihān olduķca cān gibi ĥıfz u nihān eyleyüp yine icābet-i da‘vet-i ĥazret ve me‘āde ‘avdet idecek ĥırz-cānımdır deyü cān yerine ilşāk-ı şadrin vaşıyyet idüp rāh-ı fenāya sāyır ve medār-ı senāya³⁶⁶ dāyır olur. Şeyĥ mezārını zayir olduķdan ķabrini pür-nūr ve üstünden nūrla meşūr bir rikķ-ı menşūr görüp vaż‘-ı sır ve zamm-ı başr ve neşr ü nażar etdikden ‘ünvān-ı kitāb-ı müsteķābdan Ya ĥabîb mektûb-ı merġûbuñda meşūr olan dūr ü ķuşūr sūrūr-ı efzā ve riyāz ve ĥıyāz-ı dil-ķüşā ve ġilmān ü vildān ü ĥūrā cümle ‘aķā olmuşdur deyü buyurulmuş.

mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ fa‘ülün

Zihî luķf ü ‘aķā-yı lâ-yezālî

Ki yok iķşāya maĥlûķun mecālî

Olursa her ser müyuñ dehānı

Edā-yı ĥamde ķāşırdır lisānı

/ H. 31a / **Ĥikāyet:** ve bir ĥātūnun oġlı ġāyib olup nār-i hicrānla delî büryān ve ķeşm-i giryān ol ķabîb-i ālihden derdine dermān ricā idüp ol merd-i Ĥüdā ĥuşûl-i murāda du‘ā idecek hemān ol ān baġrimān-ı yezdān-ı bād ol cüvānı şehr-i girmāndan ķapub bi- sūr‘at ü selāmet der-dār-ı mādere irürdi. Pes şeyĥ-i meķāşif bu ĥāle vāķıf olup ol nā-tüvāna tîr-i murādîñ nişāna ve hicrān-ı pāyāna irdi.³⁶⁷ Def -i melāl it ki rûz-i vişāldır deyü şād ü ĥandān evine revān idüp /Ş. 18b / lede’l-bāb vaşl-ı püser ile kām-yāb oldı.

mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ fa‘ülün

Derüneş tîre bûd ez-şām-ı firķat

Münevver şed zi-nūr-i şubĥ-ı vuşlat

³⁶⁵ oldı: olur H..

³⁶⁶ senāya: rızāya H..

³⁶⁷ irdi: yetişdi Ş..

Hikāyet: ve bir mīr-i nām-dār bir ḥā~n-i ḥā~r ve bed-girdārı ber-dār idüp ol şeb bir merd-i maḳbūl ol maḳtūli tāk ü ḳabā ve ḥüsn ü behayla gül-zār-ı cinānda gül gibi ḥandān ve çün serv-i ḥırāmān görüp Ey filan cihānda ehl-i ḥüsrān iken bu ḥāle neden vāşıl olduñ deyü suāl eyledi. Pes ḳāle gelüp bu bed-kārı zārla /**H. 31b** / ber-dār³⁶⁸ etdikleri dem Ḥabīb-i ‘Acemī ol aradan güz̄er ve gūşe-i çeşmle nazar etmişdi. Bu ‘izz ü iḳbāl ve fādıl-ı lā-yezāle sebep-i vişāl ol bir nazardır deyüp çün berḳ-ı cihān raḥşān ü nihān oldu.

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Kimiyā ḥasletdir enzār-ı kibār

Ḳalbi kılur ḥāliş ü kāmıl ‘ayār

Ve ol mest-i ḥaḳḳ şöyle müstaḡriḳ idi ki bir gün kendi cāriyesine Yā seyide bizim cāriye ḳandedir deyüp cāriye yā seyidī bu nice zamāndır ki ḥidmetiñdeyim, beni bilmemek ne ḥaldir deyücek ‘aşḳ-ı cānānla şöyle ḥāyrānım ki ḡayri idrāka mecāl olmayup ḥayāl-i sivā maḥaldir deyü buyurdu. Ṭābe şerāh.

Zikri cemīl Rābi‘a-i ‘Adeviyye kaddesa’llāhu sırrahā³⁶⁹: ol şūrīde-i āşḳ-ı lā-yezāl şeydā-yı cemālī zi’l-celāl ḳudve-i ehl-i kemāl ve tākü’r-ricāl şıddīḳa ve şafiyye Rābi‘a-i ‘Adeviyye ki şūretā faḥrū’n-nisā’ ve ma‘nīde³⁷⁰ merd-i ḥudā idi.

mefā‘ilün/ mefā‘ilün/ fa‘ülün

Olup şām ü seḥer meşḡul girdār

Müdāmī ṭā‘at idi pīşe vü kār

Şevḳ-i yārla gün gibi tābdār ve ḡarḳ-ı envār olmuşdı. Mervīdir ki şeyḫ-i cihān Ḥasan Başrī /**H. 32a** / bir niçe yāranla ol faḥri merdāne mihmān olup şoḥbet-i ‘irfān iderleridi. Çün şems-i cihān-tāb ḡurub idüb zulmet-i şām-ı ‘āleme müstevlī oldu. Engüşt-i şerīfine³⁷¹ dem urup çün şem‘-i kāfūrı şeb-i deycūrı pür-nūr eyledi.

³⁶⁸ ber-dār: dār H..

³⁶⁹ Rābi‘a-i ‘Adeviyye ḳaddesa’llāhu sırrahā: Rābi‘ātü’l-‘Adeviyye H..

³⁷⁰ ma‘nīde: ma‘nāda H..

³⁷¹ engüşt-i şerīfine: engüşte H..

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Çü işrāk ide ƣalbi mihr-i dildār

Cevārihden 'aceb midir bu āsār

Ve bir gün leb-i dicledede mūrāqıb idi. Nā-gāh ol /Ş. 19a / cāy-gāha Hāşan-i Başrī güzērān ü āb üzre revān olub Ey Rābi' a gel bu āb-ı şāfide şafayla 'ibādet idelüm deyüp pes ol zübde-i erbāb-ı kemāl derħal seccādesin ber-hevā ve üstüne istivā idüb Yā şeyḫ gel hevā-yı hūyla ber-hevā³⁷² t̄a'at-i ḫūdā kılalım dedi. Ve ol mest-i 'aşḫ-ı cānān şöyle ḫayrān idi ki bir gün secde-gāhda çeşmine bir ḫār batup ḫūn revān olmuşdı. Şevḫ-i dil-dārdan aşla ḫaberdār olmadı. Bu ḫālīñ mıştākıdır ki Hāzret-i maḫzen-i esrār Mālik-i Dīnār'ın:

ليس بصادق في دعواه

من لم يتلذذ بضرب مولا³⁷³

Ve bu güftār-i dürer-bāri muḫābelesinde o merd-i ma' nevī:

ليس بصادق في دعواه

/ H. 32b / ³⁷⁴ من لم ينس الضرب في مشاهدة مولا

Deyü buyurmuşdı ḫaddesa'llāhu te'ālā sırrahā.³⁷⁵

Zikru cemīl İbrāhim b. Edhem ḫaddesa'llāhu sırrahū³⁷⁶: Ol mīr-i kişver-i yaḫīn, sūrūr-ı şiddikīn, 'ālī cenāb, velāyet-i me'āb, ḫudve-i erbāb, himem-i şeyḫ-i 'ālem, İbrāhim bin Edhem ki cümle-i evḫātını şarf-ı t̄a'at idüp feżāyil-i āsār ve me'ālī dişār idi. Gūşış ü girdārı ḫābil-i güftār olmayup kerāmātı bī-şümār mervīdir ki bir ser-kūhe merdān-ı rāhdan biriyle nikāt-i ḫaḫāyıkdan kelimāt idüp vaşf-ı ḫālāt ü maḫāmāt iderdi. Āḫir-i kelām bunuñla encām buldı ki nişān-ı ehl-i kemāl oldur. Ki eger cibāle³⁷⁷ revān ol deyü fermān etse hemān revān ola. Didügi s̄a'at ol kūh ḫareket idüp bī-direng reftāre āheng eyledi. Pes ol merd-i ekmel Yā cebel ben seniñ ile ḫarb-ı

³⁷² ber-hevā: H.'de yok.

³⁷³ "Efendisinin vuruşundan tat almayan kişi iddiasında sâdık (doğru) değildir."

³⁷⁴ "Efendisinin gözetimindeki dayağı unutmayan kişi iddiasında sâdık (doğru) değildir."

³⁷⁵ ḫaddesa'llāhu te'ālā sırrahā: H.'de yok.

³⁷⁶ ḫaddesa'llāhu sırrahū: H.'de yok.

³⁷⁷ cibāle: ḫayāle H..

meşel eyledim sen³⁷⁸ sâkin ol diyecek yine fermân-ı berdâr olub qarâr eyledi. Ve yine bir zaman ba‘zı ihvânla bî-zâd-i râh ‘azm-i Beytullâh etmişleridi. Pes ol ricâl-i /H. 33a / ‘adem tûşe-i tarîka müte‘allik maqâl-i ‘arz-ı hâl³⁷⁹ idincek Ey reh-revân-ı³⁸⁰ râh er-rizku ‘alallâh hâlik-i günîn râzîk-i şekaleyndir. Kesb ü iktisâb ü esbâb her zaman vesâyi‘ olmak şerâyi‘ degil ki âsar-ı kudretü’l-lâha nigâh /Ş. 19b / idek deyüp nâzır olduklarında cümle-i dirâhtân-i beyâbân serâ-ser zer oldı. Ol menkâbet şi‘ârîñ kerâmeti bî-şümâr ki sür‘at-i aqlâm³⁸¹ ile kâbil-i i‘lâm degil ravvehallâhü rûhahû.³⁸²

Zikru cemîl Bâyezid-ı Bestâmî kaddesa’llâhü sırrahû³⁸³: ol hümâ-yı evc-i ‘izzet ve sîmürğ-i kâf-ı kırbet kılzüm-i ‘irfân ü baḥr-i dürr-efşân³⁸⁴ sermest-i cām-ı lâ-yezâli ḥayrân-ı cemâl-i zî’l-celâlî kutb-ı ‘âlem ve ḡavṣ-i a‘zam sultânü’l-‘ârifîn maḥdûm-i sāmî şeyḥ-i süyûhnâ Ebû Yezîd Bestâmî ki kemâlât ü kerâmâtı bî-pâyân ve meârif ü ḥâlâtında ‘uḳûl ‘âklen ḥayrân idi. Bir merd-i ma‘nevîden mervîdir ki vilâyet-i ṭaberistanda bir ehl-i kemâl intikâl idüp cenâzesine ḥâzır olduğumuzda ol rehberi gördüm ki Ḥâzret-i Hızır’la el ele alub ṭururlar.³⁸⁵ Çün nemâz temâm oldı ol şehbâz-ı bülend-i pervâz /H. 33b / hemân hevaya perrân olup gözden nihân oldı. Ol refî‘ u’ş-şânîñ kemâlât ü ḥâlâtında pür-ḥırad-i ḥayrân ü ser-gerdân ve nükte-dân-ı ‘irfân nâdândır. Mervîdir ki Şeyḥ Aḥmed Ḥazrevî miḳdâr-ı hezâr müridân kerâmet-i şi‘ârla ki ekşerine âb ü hevâ müsahḥar olup meşy-i ‘ale’l-mâ’ ve ṭayr-ı fi’l-hevâ seyr-i şaḥrâyla ‘ale’s-sivâ idi. ‘Azmiyyet-i ziyâret Ḥazret-i sultânü’l-‘ârifîn idüp südde-i sa‘âdet penâhına geldiklerinde aşḥâbına nidâ idüp³⁸⁶ tâb-ı likâ-yı Bâyezid’e bî-ṭâkat olan düḥûle ‘azîmet ve küstâḥâne cür‘et etmesün deyüp bâ-hezâr ibtihâl ü niyâz ol maḥzen-i esrâr ve gencine-i râza dâḥil olup çhibbâ daḥi teb‘ oldılar. Lâkin

³⁷⁸ sen: H.’de yok

³⁷⁹ ‘arz-ı hâl: arz u hâl H..

³⁸⁰ reh-revân: râh-revân H..

³⁸¹ aqlâm: qalem Ş..

³⁸² ravvehallâhü rûhahû: H.’de yok.

³⁸³ zikr-i cemîl Bâyezid-i Bestâmî kaddesa’llâhü sırrahû: zikri senî Ebî Yezîd el-Bestâmî H..

³⁸⁴ dürr-efşân: dürr-feşân Ş..

³⁸⁵ ṭururlar: ṭurur H..

³⁸⁶ südde-i sa‘âdet penâhına geldiklerinde aşḥâbına nidâ idüp: bâb-ı şavma‘ âşına geldik de H..

bu cümleden bir merd-i ħırad-mend ri‘āyet-i edeb³⁸⁷ idüp zerre-i bî-behreniñ ħarîn-i mihr tâb-dâr olmağa ne liyâķati var.

من كه باشم تاب بينم شاه را

اين بسم كر مير سم درگاه را

Deyüp düĥûle cür‘et eylemedi. Pes bu şeyĥ ü mürîdân şeref-dest būs ħuṭb-i cihân ile müşerref olduklarında şeyĥ-i ‘âlem ve ġavṣ-i a‘zam ol ħâricde olan müeddib /H. 34a / ü maķbûl daĥi düĥûl etsün deyü fermânı ile dâĥil /Ş. 20a / oldu. Pes ol derya-yı ‘irfân dürr-efşân³⁸⁸ olup nekât-ı ħaķâyıķdan şol vechle kelimât-ı ‘âliyât eyledi ki bu şeyh-i zâ‘ir derkinde ķāşır ve medâr-ı ‘acze dâ‘ir olup bu rüteb-i ‘âliye ve merâtib-i sâmiyeden berây-ı tefhîm ibn-i sebîl tenezzül idek deyü teẓarru‘ idüp ol ħudve-i erbâb-ı kemâl kendü ĥâlinden yedi³⁸⁹ dâ‘ire tedellî³⁹⁰ idüp fehme ķâbil oldu. Bu ne ĥâletdir ki ol aşĥâb-ı kerâmâta bunca kemâlâtıyla ol kemâlât-ı ‘âliyât ķable’n-nüzûl fehme ķâbil olmaya‘ uluvv-i şân u raf‘at-i mekânina bu ĥâl ile istidlâl oluna ħaddesenallahü te‘âlâ³⁹¹ bi-sırrıhi‘l-‘azîz.

Ĥikâyet³⁹²: ve ol baĥr-i ‘irfân ve deryâ-yı derr-efşânıñ³⁹³ cevâhirından ġuş-i cân-ı‘ aşîķâne ġuşvâr olmaķ içün bir miķdâr nişâr olundu:

قال طوبى لمن كان همه هما واحدا ولم يشغل قلبه بما رأت عيناه و سمعت اذناه ومن عرف الله تعالى زهد فى كل شئ يشغله عنه وسئيل ما علامته العارف فقال ان لا يغتر من ذكره ولا يمل من رحمته ولا يستانس³⁹⁴ بغيره و سئيل عن السنة والفريضة فقال السنة ترك الدنيا والفريضة الصعبة مع المولى لان السنة كلها تدل على ترك الدنيا والكتاب كله يدل على صعبة المولى فمن تعلم السنة والفريضة فقد كمل وقيله باى شئ وجدت هذه المعرفة فقال ببطن جايع و بدن عار و قال اذا نظرتم الى رجل قد اعطى من الكرامات حتى تربع فى الهواء فلا تغتروا به حتى تنظروا كيف تجدونه عند الامر والنهي و حفظ الحدود و اداب الشريعة و قال فى بعض مناجاته ليس العجب من حبى لك وانا عبد فقير انما العجب من حبلى وانت ملك قدير وقال ان فى الليل لشربا لقلوب اهل المعرفة فاذا اشربوه طارت قلوبهم فى الملكوت حبا الله تعالى و شوقا اليه

³⁸⁷ edeb: H.‘de yok.

³⁸⁸ dürr-efşân: dürr-feşân Ş..

³⁸⁹ yedi: on yedi H..

³⁹⁰ tedelli: tedennî Ş..

³⁹¹ Ĥaddesena‘l-lahü te‘âlâ: ħaddesa‘l-lâhu H.

³⁹² ĥikâyet: H.‘de yok.

³⁹³ dürr-efşânıñ: dürr-feşânıñ Ş..

³⁹⁴ H. 34b.

فبذلك يقطعون ليالهم اذا ظلمت عليهم الاوان الناظرين اليه لا الى غيره ذهبوا بصفوة الدنيا والاخرة ثم انشد
عربيته

سقاني شربة احيى فؤادي
بكأس الحب من بحر الوداد³⁹⁵

ولولا الله يحفظ عارفيه
لهام العارفون بكل واد

وقال العارف طيار والزاهد سيار والعارف³⁹⁶ لا يرى في يقظته غير الله تعالى ولا في نومه غير
الله تعالى ولا يوافق غير الله تعالى ولا يطيع غير الله تعالى وسئل عن المحبة فقال استقلال الكثير من نفسك
واستكثار القليل من حبيبك وقال عرفت الله بالله و عرفت ما دون الله بنور الله وقيل له متى يكون الرجل
متواضعا فقال اذا لم ير لنفسه مقاما ولا حالا و يركى ان ليس في الخلق من هو شرمنه وقال ان الله تعالى
خلق ابليس كلبا من كلابه و خلق الدنيا جيفة لابليس ثم اقعده على آخر طريق الدنيا و اول طريق الآخرة و
قال له انظر كلما وجدت في عمل عبد من عبادي شيئا من حقك فقد سلطتك عليه و قال ان الله عبادا لو جحهم
في الجنة عن رويته لاستغاثوا من الجنة كما يستغيث اهل النار من النار قال على بن عبيد كتبت يحيى بن معاذ
الى ابي يزيد سكرت من كثرت ماشربت من كأس محبته فكتب ابو يزيد غيرك شرب بحور السماوات و الارض
وما روى بعد و لسانه خارج وهو يقول هل من مزيد وانشد وا في هذه المعاني

عجبت لمن يقول ذكرت ربي
وهل انسى فاذا ذكر ما نسيت³⁹⁷

شربت الحب كاسا بعد كاس
فما نفذ الشراب و ما رويت³⁹⁸

³⁹⁵ §. 20b.

³⁹⁶ H. 35a.

³⁹⁷ H. 35b.

³⁹⁸ “Dedi ki: Bir endişesi olana veya gözlerinin gördüğüyle ve kulaklarının işittiğiyle kalbini meşgul etmeyene ve kendisini Allah’tan ayıran her şeyden vazgeçerek Yüce Allah’ı tanıyan kişiye ne mutlu! Arifin alameti nedir diye sorana şöyle denir: (Arif olan) O’nu andığından dolayı kibirlenmez, O’nun rahmetinden usanmaz ve O’ndan başkasına kulak vermez. Sünnet ve farz hakkında sorana şöyle denir: Sünnet dünyayı terk etmektir. Farz ise Mevla ile beraber olmaktır. Çünkü sünnet tamamen dünyayı terk etmeyi işaret eder, kitap ise tamamen Mevla ile beraber olmaya delalet eder. Kim sünneti ve farzı bilirse kemâle ermiş olur. Ona bu bilgiyi nasıl elde ettin denilirse, aç karın ve kusurlu bedenle denir. Ve denir ki: kendisine keramet verilmiş bir adama baktınız ki adam havada oturuyor. Ona

Hulâsatü'l-kelimât: Bu erbâb-ı kemâlât ve sâ'ir aşhâb hâlâtüñ ki şerh-i beyân ahvâli mahâl ve tahtirinde qalem-i dü-zebân lâldır. Lâkin bu rüteb-i 'âliyye ve merâtib-i sâmiyyeye me'âric-i 'ibâdât ile 'ürüc idüp bâ' iş hıuşul-i merâm terk her kâm u ihtiyâr rızâ-yı dilârâm olup fermân-ı 'âlişân-ı zi'l-celâle imtişâl ile her biri ehl-i kemâl ve bâliğ mübelliğ ricâl olmuşlardır. Kâddesallâhü esrârehüm 'abd-i bî hizmet-i makbûl hâzret ve mazhar-ı 'inâyet olmak 'âdet degil. Gerçi me'âdinde cevâhir-i pertev-i mihr 'inâyete mazhar³⁹⁹ oldukları kâbiliyyet 'atıyye âşârındandır /Ş. 21a / ve illâ her hâk zer ver her seng güher olurdu. Ammâ seng-i hârâ dağı murabba olmak ile laţif ü zibâ olup cevâhir⁴⁰⁰ ü zevâhir olur. Pes bu teklifat ü tahmil bâr-i tâ'ât berây-ı meşakkât degil belki 'inâyet-i bî-gâyet-i hâzret-i 'izzetdir. Ki bu 'âlem-i şahâdetde olan her hâlet buña delâlet ider. Ve'l-hâşıl sebîl-i sedâd /H. 36a / ve râh-ı reşâd subh u şâm tâ'at ber-devâm idüp makâm-ı 'ubûdiyyetde 'ömr gayet ve

aldanmayın; onun emir ve nehy, hükümler ve şeriat adabı hakkındaki tutumunu nasıl görüyorsunuz ona bakın. Bir münacatında şöyle dedi: Ben muhtaç bir kul olduğum halde sana olan sevgim hayretengiz bir şey değildir, asıl hayret verici olan sen Kadîr bir Melik olduğun halde senin bana olan sevgindir. Dedi ki: Marifet ehlinin kalpleri için gecede bir içecek vardır. Bunu içtikleri zaman gayb âleminde kalpleri Allah'a olan aşk ve özlemle coşar. Böylece gecelerini geçirirler. Renkler kendilerine karanlık olduğu zaman O'ndan başkasına değil sadece O'na bakarlar böylece dünya ve ahretin özüne varırlar. Sonra Arapça şöyle şiir söyledi: "Aşk denizinden aşk bardağıyla, gönlüme hayat veren içeceği bana verdi. Allah âriflerini korumasaydı, ârifler her yerde kendinden geçip çılgına dönerdi." Ve dedi ki: Ârif uçar, zâhid gezip dolaşır. Ve ârif; ne uyanıkken ne de uykudayken Yüce Allah'tan başkasını görmez, Yüce Allah'tan başkasıyla uyusmaz, Yüce Allah'tan başkasına itaat etmez ve aşkı sorup soruşturur. Ardından şöyle dedi: Nefsinin birçok arzusunu azaltmayı istemek ve sevgilisinin küçük arzularını çoğaltmayı istemek. Ve şöyle dedi: Allah'ı Allah ile bildim ve Allah'tan başka her şeyi Allah'ın nuruyla tanıdım. Kendisine "Kişi ne zaman tevazu sahibi olur?" diye sorulduğunda şöyle cevap verdi: Kendisini bir makam ve bir konumda görmediği ve yaratıklar içinde kendisinden daha şer hiçbir şey olmadığını anladığı zaman. Ve dedi ki: Yüce Allah İblîs'i köpeklerinden bir köpek olarak ve dünyayı da onun için bir leş olarak yarattı. Sonra da onu dünyanın yolunun sonuna ve âhiretin yolunun başına oturttu ve ona dedi ki: Bak kullarımdan bir kulun işinde kendinden herhangi bir şeyi her ne zaman bulursan ona musallat ol. Ve dedi ki: Allah'ın öyle kulları var ki Allah onları cennette kendisini görmekten men etse onlar tıpkı ateş ehlinin cehennemden imdat diledikleri gibi cennetten imdat dilerlerdi. Ali b. Ubeyd dedi ki: Yahya b. Muaz Ebî Yezîd'e bir mektup yazdı: "Onun aşkının bardağından içtiğim şeyin çokluğu beni sarhoş etti." Bunun üzerine Ebû Yezîd şöyle cevap yazdı: "Yerin ve göklerin denizlerini içmek seni değiştirdi." Daha sonra rivayet edildiğine göre yabancı dilde birisi şöyle diyor: "Artıran yok mu?" Ve Vâfi bu manada şöyle bir şiir söylüyor: Rabbimi hatırladım diyen kişiye şaşarım, unuttur muyum unuttuğumda hemen hatırlarım, aşkı bardak bardak içtim, ne içecek tükendi ne susuzluğum gitti.

³⁹⁹ Pertev-i mihr-ı 'inâyete mazhar: pertev-i 'inâyete mezâhir H..

⁴⁰⁰ olup cevâhir: olup ve cevâhir H..

va‘de nihayet bulmaqdır. Lâkin ecîr âsâ muḳābele-i ḥidmetde hemân ücret temennâ etmeyüp belki liyâḳat-i ḥidmet ‘ayn-i sa‘âdet ve mahż-ı ‘ināyet bilinüp cāna minnet görile ki tā zümre-i ḫākerān dergāh-ı ‘ālem-penāhdan ma‘dūd olup mazhar-ı luṭf-ı ilāh oluna. Ve ḥazret-i feyyāz-ı müste‘āndan ḫuhūr iden luṭf u iḥsān cezā-yı ḥidmet bilinmeyüp mahż-ı ‘ināyet bî-‘illet mülāḫaẓa oluna ki şî‘ār kirām ü kibār bu kârdır ammâ bu güftârdan zinhār ğalaṭ pindâr ile ihmāl-i girdâr olunmaya ki egerçi ‘ibâdet-i şekaleyn ve ṭā‘at-i ferîḳayn şaḥş-ı vāḥidde cem‘ olsa na‘mā’-i şūriyye muḳābil olmayup vârid olan fuyûz-ı ma‘neviyye mahżan ‘aṭâyâdır ammâ feyz u ‘aṭâ dâ‘imâ kârı ṭā‘at-ı Ḥudâ olana der-cinân ki ‘anber furûş-ıbâzâr-ı esrâr Ḥazret-i ‘Aṭṭâr bu bâbda meşk-i ezfer nişâr ider:

کرچه دولت دادیش بی علت است
طاعت حق کار صاحب دولت است

چون چنین رفتست سنت کارکن⁴⁰¹
کارکن وانک مکن بسیار کسن

کرتو مردکار باشی روز و شب
زود بکشا بددر تواین طلب

چون ملازم باشی آن درگاه را
بر توافدت یک نظر آن ماه را

جهدمی کن روزو شب در کوی کنج
بوکه ناکاهی بینی روی کنج

هان و هان کر کنج دین بینی تو مست
ظن مبر کز جهد تو آمد بدست

Evliyā’-i kibār güftâr-ı şeker-bârlarında /Ş. 21b / girdârı bi miḳdâr iş‘ar etdikleri bu kâr olup ve Ḥazret-i Lâ-yezâlin sūrâdîḳât celāl sübbihât-ı cemâli

⁴⁰¹ H. 36b.

inkişâfından hüveydâ olan hâlât-ı şemerâtıdır ki bir sâ‘at fevt fırsat etmeyüp cümle-i evkât maşrûf-i t̤â‘ât iken dehşet-i ‘azamet hâzret-i ‘izzetde bu hâlâta liyâkat görmeyüp kendüleri bî-bizâ‘at bulurlar ravvaḥallâhü ervāḥahüm⁴⁰² mâ-hâşıl zübde-i kelâm budur ki subḥ u şâm lâ-yezâli ‘ibâdetden bir nefes ḥâlî olunmaya ki faḥr-i ‘ibād ‘ibâdete mu‘tād olmaqdır çâker besât-ı kurbâ akrab oldukça t̤â‘at-ı Rabb cümle-i lezzâtıdan elezz ve hoş-ter olur pes her zamân bu mîzân ile mevzûnû’l-ḥâl olmak kâr-i ricâldır ve elṭâf nâ-mütenâhiyye-i ilâhiyyeye mazhar olmak hâzret-i /H. 37a / pişvây-ı enbiyâya iktidâ ile idüğine ⁴⁰³ قل ان كنتم تحبون الله فاتبعوني يحببكم الله rūşen-i güvâh olup derd-i derûne devâ bî-gümân hemân dârü’ş-şifâ-yı şer‘-i şerîf-i Muştâfâ’dadır bu hâlî Şâhibü’l-Muḥâmmediyye İbn-i Debîr ‘aceb taḥrîr ider:

mefâ‘ ilün/ mefâ‘ ilün/ mefâ‘ ilün/ mefâ‘ ilün

Habîb oldur ṭabîb oldur bu derde andadır dermân

Bu sevdâya devâ irmez hezârân Hızr u ‘İsâdan

Bu râh-ı bî-kerânı ṭayy iden reh-revân pîr u Hâzret-i faḥr-i cihân olmak ile vâşıl-ı maḥşud ve kâmrân olmuşlardır ve muḥtedâyı’r-rusul ve hâdiyü’s-sebil ḥabîb-i ilâh Muḥammed Rasulullah ‘aleyh efzâlü’ş-şalevât ve ekmelü’t-taḥiyyât hâzretleriniñ aḳvâl-i şerîfe ve ef‘âl-i laṭîfelerine dil ü cânla iktidâ olunmayınca aḥvâl-i seniyyeleri âşârından eşer hüveydâ olmayup gerd-râh-ı ḥüdâ nâ-peydâdır bu bâbda Hâzret-i ‘Attâr-ı müşk-bâr nâfe-i esrâr olup ‘anber nişâr ider:

هرکه در راه محمد ره نیافت

تا بد کردی ازین درکه نیافت

دولت دنیاودین درگاه اوست⁴⁰⁴

انبیارا قبله خلوتگاه اوست

کرباخلاصی فروایی براه

مصطفی راحت دهد تا پیشگاه⁴⁰⁵

⁴⁰² ervāḥahüm: rūḥahüm H..

⁴⁰³ “De ki: ‘Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin’”, Âl-i İmrân, 3/31.

⁴⁰⁴ H. 37b.

درره اوباز اکرهستیت هست
دامن اوکیراگردستیت هست⁴⁰⁶

کرکدای اوشوی شاهت کند
ورنه آگاه اکاهت کن⁴⁰⁷

چون کذشتی درحقیحت ازاحد
احمد آید مرجع توتا ابد⁴⁰⁸

نوش داروی همه دلها ازوست
حل عقد جمله مشکلها ازوست

Ve ol āf-tāb-ı cihān-tāba muşāḥıb olan kevākibiñ her biri bir necm-i şāḫıb olup iktidā ‘ayn-ı ihtidādır.

mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ fa‘ülün

Қılanlar ol nücūma iktidāyı

Bulurlar bī-gümān rāh-ı hūdāyı

Ve fırkā-i nāciye ehl-i sūnnet ve cemā‘at olup ḥılāfı ḍalālet idügi ‘ayān ü mübeyyen ve bī-iştibāh كما قال رسول الله صلوات الله عليه وسلم تفترق امتی على ثلاث وسبعين ملة كلهم فى النار الا ملة واحدة قالوا من هي يا رسول الله قال ء م ما انا عليه و اصحابی وفى رواية ثنتان كلهم فى النار الا ملة واحدة قالوا من هي يا رسول الله قال ء م ما انا عليه و اصحابی وفى رواية ثنتان⁴⁰⁹ ve te‘vīlāt zāyigā-i ehl-i hevādan ber-ḥazer ki ḥucet-i ehl-i sa‘ādet kitāb ü sūnnet ve icmā‘-ı ümmetdir pes rāh-ı şavāb ve rāy-ı eşvab evvelā evhām-ı ḥayālāt-ı bāṭıladan ‘ākīdesin pāk idüp ve⁴¹⁰ ber-mūcib şer‘-i ḳavīm ü nehc-i müstaḳīm ‘āmil olup cemī‘-i evāmire imtişāl ve cümle-i nevāhīden

⁴⁰⁵ Bu beyit H.’de yok.

⁴⁰⁶ Bu beyit H.’de yok.

⁴⁰⁷ Bu beyit H.’de yok.

⁴⁰⁸ Ş. 22a.

⁴⁰⁹ “ Rasûlullah (salât ve selâm onun üzerine olsun)’ın dediği gibi: ‘Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Birisi hâriç hepsi cehenneme gideceklerdir. Ashab sordu: Kimdir o grup ya resulallah? Dedi ki: Benim ve ashabımın olduğu yol üzere olanlardır.’”, el-‘Aclûnî, a.g.e., Hadis no: 1001.

⁴¹⁰ ve: H’de yok.

ictināb etmekdir ve⁴¹¹ ‘ālī himmet olup /H. 38a / mülk-i şehādetden ‘ālem-i ğayba
‘azīmet iderse be-muḳteżā-yı⁴¹² الرفيق ثم الطريق bir pişvāya iḳtidā eyleye ki fecc-i
‘amiḳa bī-refīḳ ü rehber‘azm-i sefer maḥāll-i ḥaṭar olduğundan ğayrī ‘ābir sebīle
nef’-i delīl ve rehber-i ḥurşiddin eḳherdir ḥuṣūṣan sülük-i rûḥāniyyede bir mürşid-i
kāmilden irşād ve rûḥāniyyetinden imdād olmayınca seyr-i melekût müyesser olmak
nādirdir belki ol daḥi bir rehberiñ āṣār-ı himmetinden eṣerdir kemā ḳāle baḥru’l-
‘ulūm Ḥazret-i Mollā-yı Rūm:

هر که این ره نادر اونها برید

هم بعون همت پیران رسید

Lākin fī zamānina şūret-i insanda niçe şeyātīn peydā olmuşdur ki
melā’ikedin istirāḳ etdikleri kelimāt-ı ‘āliyāta te’vīlāt-ı zāyī‘āt⁴¹³ idüp ḥalleri ḥalkı
iḳlāldir.

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Şūretā her biri şan bir Bāyezīd

Līk ḥālinden firār eyler Yezīd

Dīni dünyāya /Ş. 22b / vesīle ve şūret-i şalāḥı fesād-ı ḥallerine cünne
idüp⁴¹⁴ şūreten be-ḥırka vü ridā ma’nāda libās-ı taḳvādan mu‘arrā gezerler gerçi
güftār-ı zehr-bārları ehl-i hevāya bir miḳdār şeker-āmīz ve /H. 38b / lezīz gelür velī
te’şīr-i zehri şoñra ḫuhūr idüp ‘ırk-ı rûḥı keser ve ne denlü ḳāzūrāt ḥallerini mazrūf-ı
zurūf-ı⁴¹⁵ müşḳīn eylerler ise daḥi gāḥī bûy-i cīf cibilletleri hüveydā olup ḥabāis-i
bāṭınların ḥalka ifşā ider.

mefā‘ilün/ mefā‘ilün/ fa‘ulün

İḳūñ pāk ile zāḥir düzmegi ḳo

Ki ḥubş ü ṭayyibi ḥalka fāş ider bu

⁴¹¹ ve: daḥī H..

⁴¹² “Yoldan önce yoldaş.”

⁴¹³ zāyī‘āt: zāyigāt Ş..

⁴¹⁴ idüp: Ş.’de yok.

⁴¹⁵ zurūf: Ş.’de yok.

Ol bâ' işden ekşer-i nās rehberānı bu reh-zenāna kıyās idüp şeref-i şoḥbet-i sükkān-ı ḥarīm-i ḥurmet ve ḥaram-ı 'izzetden maḥrūm olur pes bu şeyātın-ı rāh u ḡavlān rū-siyāh ḥazzelehüm'ullāh lā-yezālī iki yüzden ḥalka zararlan ḥālī degiller 'aşamenallāhü ve iyyāküm min likāihim ammā bu ḥabāise kıyās ile nīk-i buḥtāna sūy-i ḡann ve bed-ḡümān idüb devlet-i ebediyye ve sa'ādet-i sermediyyeden devr ü mehcūr olunmaya ki ceyfe ve 'anber ü zehr ü şeker reng-i rū ve ta'm-i büniden 'ala ḥasebī'l-isti'dād ma'lūm olur 'inde ehli'l-ḥāl hod bī-kīl ü ḡāl sırra mecāl yok ve erbāb-ı şūver mirāt-ı şer'a naẓar idüp vāqıf-ı esrār ve ḥaberdār olalar ve bi-muḡteẓā-yı şerīf ⁴¹⁷ عند الله انتقام ⁴¹⁶ ان اكرمکم kerāmet ü taḡvā tev'emān ve mütelāzimāndır libās-ı taḡvādan 'uryān olan ḡaba pūş ḥulle-i kerāmet olmaz ve ziyy-i ehl-i bid'at ile müteẓeyyī ba'zı kimesnelerden şūret-i kerāmetde niçe ḥālāt u ḡavāriḡ-i 'ādāt istimā' iderüz deyü ihticāc ü licāc olunmaya ki eger bi-ḡayr-i ḡaṣd ü ihtiyār şudūr iderse mestūrü'l-aḡvāl ḡāyife-i Melāmiyyeden⁴¹⁸ ya ḡalebāt-ı ḥālāt ve şaṡvāt-i cezbāt ile bī-mecāl şūretā perīşān-ı ḥāl olan ricālden evvelā ve illā ehl-i istidrācdır

Vaşf-ı Şeyḡ-i Mürīd⁴¹⁹: rütbe-i meşīḡat zamān-ı velāyetde a'lā-yı merātīb-i insāniyye /Ş. 23a / den olup bu ḡālete liyāḡat mahz 'ināyet ḡazret-i 'izzetdir ve mürşidān rāh-ı eṡibbā-i ilāhiyye olmaḡın emrāz-ı ma'neviyyeniñ envā' u aḡşāmına tamām-ı 'ālem olmaḡ şerāyıtındandır. كما قال الشيخ الاكبر محى الملة و الدين ابو عبد الله محمد ⁴²⁰ بن على العربى قدس سره لابد ان يكون عند الشيخ دين الاتبياء وتدبير اطباء وسياسته الملوك pes seccade-i irşāda /H. 39b / cülūs iden 'azīz be-muḡteẓā min-tefennün-i teḡallūs 'ulūm-i zāhirde daḡı mütefennin olup ber mūcib-i 'ilm zīver-i 'amel ile muḡalla ve ḡabā-pūş-ı libās-ı taḡvā olup ve bir pīr-i ḡaḡīḡat ḡidmetinde ri'āyet ādāb-ı şer'le

⁴¹⁶ H. 39a.

⁴¹⁷ "Allah katında en deḡerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır.", el-Hucurāt, 49/13.

⁴¹⁸ Melāmiyye: Bir tasavvuf okulu. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ethem Cebecioḡlu, a.g.e., s.498.

⁴¹⁹ vaşf-ı Şeyḡ-i Mürīd: vaşfu's-şeyḡu'l-mürīd H..

⁴²⁰ "Şeyḡ-i Ekber, milletin ve dinin muḡyisi Ebū 'Abdullah Muhammed b. 'Alī el-'Arabī (k.s.)'nin dediḡi gibi: 'Peygamberlerin dininin, doktorların önleminin ve kralların siyasetinin şeyhte olması gerekir.'"

tekmil-i tarikat idüp teng-nây-ı nâsût⁴²¹den fezâ-yı melekûte fetḥ-ı bâb ve seyr-i ceberût ve lâ-hûte ref' -i hicâb olup ḥadd-i ḥıraden güzzerân ve verâ-yı cihânı seyrân idüp zıll-ı vücûd-ı memdûd envâr-ı şühûdla nihân u nâ-peydâ olduğdan soñra sırr-ı bekâ hüveyda olup ḥadd-i sülûk-i nihâyet ve devr-i dâyre ğâyet buldukda bi-mazmûn-i menṭûk en-nihâyetü hiye'r-rucû' ile'l-bidâye⁴²² ibtidâ-yı hâle 'avdet idüp irşâd-ı 'ibâda işâret ve mürşid-i kâmiliden icâzet olmuş kimsene gerekdir ki ifâde-i⁴²³ şuveriyye ve ifâza-i ma' neviyyesi ile müstefid ve müstefiz oluna.

Fî şartı'l-mürîdi müstersid⁴²⁴: Ve mürîd-i müstefide ehem-i mühimmât evvelâ bir pîr-i rehberin zeyl-i himmetine yed-i irâdeti 'ân şamîmi'l-ḳalb munzam-ı ḳulûb tübtü ilallâh 'ammâ nehyallâh deyü be- muḳteza-i şerîf ⁴²⁵من حسن اسلام المرء ⁴²⁶تركه مالا يعنيه kavlen ve fi' len ve nazaran ve ḥâtıran terk ma-lâ yehimme 'ahd ü mişâḳ u bî'at etdikden soñra dâmen ḥidmeti der-miyân-ı himmet idüp dil ü canla 'aşîḳâne sülûk râh-ı ilâha 'azîmet etmekdir velî aşl u meşrûṭ ber-vech ma' hûd bezl meḥûd idüp tarîḳ-i şebâtta sedd-i iskender-vâr pây-dâr olmaḳdır ki ye'cûc-ı hevâ ḥurûc idüp 'âlem-i fuâdı /Ş. 23b / fesâda vormeyeler ve ḥidmet-i şeyḫ câna minnet görilüb bir sa'at soḫbetden ḳasd müfâraḳat olunmaya ki nazâr-ı pîr Kimyâ-yı Sa'âdet ve bilâ vâşıṭâ-i mürşid mürîd-i ber-murâd olmaḳ ḥılâf-ı mu'tâd ü 'âdetdir çünân ki penbe vü sūzende sâl-ı hezar pîş ḥurşid-i tâb-dârda ḳarâr etse cezḫ-i nâr etmeyüp vasıṭa-i billûr ile hemân bî-gümân sūzân olur güzellik penbe-i ḳalb-i ṭâlib daḫi pertev-i mihr-i 'inâyetden vasıṭa-i dil-i billûr-ı pür-nûr pîr ile müstenîr olur ve ḥazret-i şâḫıb-i şadr-i şudûr bir deryâ-yı nûr olup 'alet'tevâlî feyz-ı küllî-i zî'l-celâli la-yezâlidir pes meşâyıl ol baḫr-ı /H. 40b / ḫikmetden müstefiz ebr-i bahârı vâ-ı âleme müşk-bâr olup besâtin-i ḳulûb ṭâlibine seyl-âb ma' ârifi cûybâr iderler ve bu mücerreb

⁴²¹ nâsût⁴²¹den: nâsûsetden H..

⁴²² en-nihâyetü hiye'r-rucû' ile'l-bidâye: en-nihâyetü ile'l-bidâye Ş..

⁴²³ ifâde-i: tâ ifâde-i H..

⁴²⁴: fî şartı'l-mürîdi müstersid: Şart-ı mürîd-i müstersid Ş.

⁴²⁵ H. 40a.

⁴²⁶ “Kişinin kendisini ilgilendirmeyen işleri bırakması İslâm'ın güzelliğindendir.”, Hadis-i Şerif.

ü müşâhiddir ki izin-i mürşid ile üç günlük halvetde hâşıl olan hâlet-i nûrâniyyet niçe yıllık ‘ibâdetde bulunmaz

Hikâyet: mervîdir ki zühhâddan biri bir ehl-i irşâd-ı ‘âzîze mülâkî olup heftâd sâl gûşîş-i tām ve sa‘-yı tamām ile şu maqamda ârām etdim deyü maqām-ı rūḥdan bir ḥāl⁴²⁷ beyân idüb revvân oldu pes bu şeyḥ-i rehber aşḥâba nazar idüp meşâyıḥıñ kadri bilinmez bu zâhid hüftâd sâle bunca derd ü miḥnet ü meşâḳḳat ile tahşîl etdügi hâlet-i⁴²⁸ ‘inde’l-meşâyıḥ bir iki halvetde hâşıl olur deyü buyurdi fi’l-vâkı‘ ḥâl berîn-minvâldir ve bâ‘-ı ‘ubbâd kendülere i‘timâd ü kemâl-i i‘tikâd idüp şeyḥimiz hemân Qur‘ân’dır deyü rehberân-ı rāh-ı ḥudâdan istiğnâ gösterip bu şüretle bî-ma‘nâ qalurlar mürşid-i ḥulḳ cihân-ı bîgân Qur‘ân’dır velî esrâr-ı Qur‘ân’a vuḳûf evşâf-ı mezkûre ile /H. 41a / mevşûf bir pîr-i rehberiñ eşer-i himmeti ve nazar-ı ‘inâyeti⁴²⁹ olup qable raf‘u’l-estâr ve keşfü’l-esrâr vesâyıḥdan lâ-büddür nite ki evâmîr ü nevâhi-i ilâhiyye hemân sâde tilâvet ile bî-ta‘allüm dürüst ma‘lûm olmaz ve kütüb ü menâsik ile ḥuccâc bî-delîl itmâm-ı ḥacc müşkildir pes /Ş. 24a / bu rehberân⁴³⁰ daḥi esrâr-ı Qur‘ân’dan ‘ale’l-muktez‘l-vaḳt ve’l-ḥâl bi-taḥşîl ü icmâl-i ‘ayân ü beyân idüp bu hâlet ile ḥalkı tarîḳ-ı ḥaḳḳa delâlet iderler ve illâ ḥazret-i şâḥib Tevrât ile mîḳât-ı mülâḳât zî ‘ilm-i ledün mecme‘a’l-baḥreyn ve raşş-ı âb-ı ḥayât ve ḥayât-ı ḥût ve ‘azîmet-i baḥr u sür‘at ne hâlet ü liḳâ-yı pîr-i dânâda terk-i fettâneye delâlet ve kesr-i keştâ ve ḳatl-i ḡulâm ve ikâmet-i cidâr bî-ḳarârda sa‘y tamam ne ḥikmetdir ve beyân-ı efsâd düḡl-i mülûk ü izlâl e‘izze-i ehline ne îmân ü süâl ü cevap⁴³¹ arnı و لن ترانی⁴³² ne işâretidir⁴³³ ne hâlet⁴³³ ü kıssaş-ı aḥvâl-i ricâl ne ḥikâyetdir bî-te‘şîr ḥıdmet ü ḥalvet ü şoḥbet-i pîr ḥaḳîḳat keşf-i ḡıṭâ ve sırrı hüveydâ ola mı /H. 41b / ḥuşûşan sırr-ı ev-ednâ ve râz-ı mâ-evḥâda ‘uḳûl-i ‘aḳla ḥayrân ve ser-gerdândır ve’l-hâşıl dil ü cân muşaffâ vü mücellâ olduḳca her

⁴²⁷ ḥâl: ḥâlî H..

⁴²⁸ hâlet: Ş.‘de yok.

⁴²⁹ nazar-ı ‘inâyeti: H.‘de yok.

⁴³⁰ rehberân: pîrân H..

⁴³¹ “Bana (kendini) göster ve sen beni asla göremezsin.” el-A‘râf, 7/143 (bu ayete işaret edilmiş).

⁴³² “Sağa ve sola çevirmek.” el-Kehf, 18/18 (bu ayete işaret edilmiş).

⁴³³ hâlet: ḥâl Ş..

āyet-i kerīmeniñ tilāvet ü istimā‘ından şu deñlü esrār āşikār olur ki kâbil aḥbār deġil ve mürīd-i müsterşide sebīl-i sedād ve şart-ı rāh-ı reşād şeyhine kâmil i‘tikād ve emrine bī-ta‘arruz⁴³⁴ u ‘inād inḳıyād idüp her ḥālinde⁴³⁵ kāmiliyyet beyne yedeyi’l-ğassāl ve pīş-i çevgān taşrīfatında top ser-gerdān var meslūbü’l-iḥtiyār olub her yād u āşinādan cūdā ve⁴³⁶ şubḥ u şām müdāmī zıkr bi-devām ve cümle-i evḳātını şarf fā‘at ü ḥalveti ‘ādet etmekdir ki sırr-ı taşavvuf vuḳūfı ḥāşıl ola ve aşḥab-ı sâ‘ādet terk-i keşret ve iḥtiyār-ı ‘uzlet ve ins-i ḥalvet idüp gūşe-niş’in genc genc-i ferāġat olmaḳ ile selāṭin-i mülk-i ḳanā‘at olmuşlardır.

Fī beyānı şurūṭı ḥalvet⁴³⁷: ve şart-ı ḥalvet evvelā şuverī ve ma‘nevī tāhāret ve ḥuluş-ı ṭaviyyet ile ‘azemiyyet ü şafā-yı niyyetdir ki ⁴³⁸نية المنمن خير من عمله

mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ fa‘ülün

/H. 42a/ Çü olmaya ḳulun ḳalbinde iḥlās

Olā mı pādişāha bende-i ḥāş

Çün taşḥīḥ-i niyet ve keşf ü kerāmetden ḳaṭ‘-ı nazar ile⁴³⁹ ḳaşd-ı ḥidmet bī-‘illet ide **/Ş. 24b /** gerekdir ki ‘āşīḳāne ‘azm tarīḳ u himmetpīri refīḳ idüp hemçü aşḥab-ı ġār ḥulḳ-ı ‘ālemden firār ve izn-i şeyḥ ile gūşe-i ḥalvetde ḳarār eyleye.

Şumtü vucū‘ olup hemīşe pīşesi

Zıkr u fikr ola hemīn endīşesi⁴⁴⁰

Ḥāb-ı ġafletden mihr-i yārla bī-dār ve gün gibi pür-şevḳ ve tāb-dār-ı leyl ü nehārdır kār olup gūşiş-i tām ve ḥabs-i ḥavās ve nef-yi ḥavātırda⁴⁴¹ sa‘-yı tamām idüp dāyima murāḳıb ‘alā ḥasebi’l-merātib be-mülāḥaza-i ma‘nā ve sırr-ı iḥsān ile⁴⁴² rüzān u şebān meşġūl-i zıkr-i yezdān ola ki nār lā-madde-i fesād ‘ālem-i fuādı iḥrāk

⁴³⁴ ta‘arruz: ta‘arruḡ H..

⁴³⁵ ḥālinde: ḥālde Ş..

⁴³⁶ ve: Ş.’de yok.

⁴³⁷ fī-beyānı şurūṭı ḥalvet: fī şartı’l-ḥalvet H..

⁴³⁸ “Müminin niyeti amelinden hayırlıdır”, Hadis-i Şerif.

⁴³⁹ ile: Ş.’de yok.

⁴⁴⁰ endīşesi: idīşesi H..

⁴⁴¹ ḥavātırda: ḥavātıra Ş..

⁴⁴² ile: Ş.’de yok.

u nūr illā işrāk idüp şevk-ı envārla sırr-ı derūn āşikār ola ve dāyimā kendüyi huzūr-ı
hazret-i ‘izzetde mülâhız⁴⁴³ **ادب فمن زادله الادب زادله التصوف**⁴⁴⁴ mefhûm-ı şerîfin levh-ı zamîrde taḥrîr
idüp mühezzeb pîrāye-i edeb ola ki **التصوف كله**⁴⁴⁵ vâşıl-ı ḥalvet bend-i ebvâb-ı havâs idüp der-bân-ı der-i dil olmaḡdır ki nazār-gâh-ı
ilâha ġayr-i râh bulmaya ki netice-i ‘uzlet-i şūrveriyye müntic-i ifnâ-yı vüçûd olan
ḥalvet-i ma‘ neviyyedir ki her bir deminde lezzet-i sadd-ı ‘âlem mevcûd.

fâ‘ ilâtün/ fâ‘ ilâtün/ fâ‘ ilün

Luṭf-i Ḥaḡḡ ile iren ol bir deme

Ḥâlini virmez dev-i şad-mülk ceme

Ve kemmiyet-i ḥalvete nazār olunmaya ki keyfiyet-i ḥâleti mu‘teberdir ki
berîn-minvâl ri‘âyet-i âdâbla bir ḥalvetde ḥâşıl olan ḥâl⁴⁴⁶ ‘âlâ vecḥi’l-ihmâl niçe
mâh u sâlda bulunmaḡ muḥâldir ve ḥâlet-i ḥalvet çün meşâbe-i ḥarem hazret-i ‘izzet
olup ri‘âyet-i âdâb-ı cümle vâcibât-ı tarîkatdandır⁴⁴⁷ ve aḥvâl-i ḥuddâm ḥarem-i ḥaşş-
ı şulṭân sâ‘ir-i bend-gâna kıyâs olunmaz ki birûnyân-ı devr ü derûnyân ehl-i huzūr ve
cümle ‘avâyıḡdan ḡat‘-ı ‘alâyıḡ idüp tecû‘-ı terânî tecerrüd-i tuşallâ illâ zammen
dürer-bârını ġüşvâr ve fâriḡ-ı nefsek ve te‘âle muḡtezâsınca kâr u nuḡd-i vüçûdı reh-i
dil-dâra nişâr etmek gerek ki vaşl-ı yârla /**H. 43a** / berḡurdâr oluna ve sır u şâlin bî-
nefy-i vüçûd u zevḡ-ı şühûd⁴⁴⁸ pindâr u ḡayâl ile mühemmâ muḥâldir.

fâ‘ ilâtün/ fâ‘ ilâtün/ fâ‘ ilâtün/ fâ‘ ilün

/ **Ş. 25a** / Perde-i âḡır vüçûduñdur düriş-i ref‘ eyle tâ

Ṭoyasın sırr-ı fenâ vü zevḡ-ı ḡal-i vuşlata

Ve ḡîn-i ḡalvetde zuhûr-ı vaḡşet ü ıztırâb tûsen-i nefsiñ ‘adem-i iṭâ‘atı ve
nefs-i vesvâsdan peydâ olan nâr-ı hevâ tâbîdir ki eṭfâl-i tarîḡata⁴⁴⁹ ḡâl-i bidâyetde

⁴⁴³ “Nerede olsanız, O sizinle beraberdir.”, el-Ḥadîd, 57/4.

⁴⁴⁴ **H. 42b.**

⁴⁴⁵ “Tasavvuf tamamen edebdir, her kim kendisi için edebini artırırta tasavvufu da artırmış olur.”

⁴⁴⁶ ḡâl: H.’de yok.

⁴⁴⁷ tarîkatdandır: tarîkatdadır H..

⁴⁴⁸ zevḡ-ı şühûd: zevḡ u şühûd H..

⁴⁴⁹ tarîḡata: ḡaḡîḡate H..

zaḥmet gösterir velī nokṭa-i zāy-yı zaḥmet ki sevād-ı zulmet vücutdan kināyetdir tīg-
ı tevḥīdle ḥakk olsa ‘ ayn-ı rahmet olur

fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilün

Tīg-ı tevḥīdle ḥakk etsek vücutun nokṭasın

Ra‘-yı rāḥmet bulasın ol demde zāyī zaḥmeti

Ve şu‘ūbet-i meşakḳat-i bidāyetle bu ḥālet⁴⁵⁰ muntic-i sa‘ādetdeñ ferāğat
olunmaya ki gerçe ḥāl-i bidāyetde teb-i şafrā-yı hevādan ifāḳat bulunca be-muḳtezā‘
⁴⁵¹الصفراوى يجد الحلو مرا merārat-ı şafrā-yı ṭabī‘ atdan lezzet-i ḥalvā-yı ‘ibādet fark
olunmaz velī çün bi-tedbīr ü mu‘ālecet pīr-i ḥikmet bu seḳāmetden şihḥat ü ‘āfiyet
bulana⁴⁵² ṭab‘-ı beşer ke-ṭab‘-ı melek olup kuvvet ü kūt /H. 43b / zıkr-i ḥayy-ı lā-
yemūt olur ve lezzāt-ı ḥulviyyāt-ı ṭā‘at ol dem hüveydā olup⁴⁵³ şekerden hoş-ter
olur⁴⁵⁴ hem vāḳı‘ā elezz ü aḥlādır ve dā‘-i nefsiñ devāsı terk-i hevāsīdır كما قال سيد
الطائفة شيخ شيوخنا جنيد البغدادي قدس سره

اذا خالفت النفس هواها

صار داؤها دواها⁴⁵⁵

Ve hevā-yı nefse mutāba‘at mādde-i her belā vü āfetdir ki güftār-ı Ḥazret-
i ‘Aṭṭar bu ma‘nā-yı iş‘ār ider:

كركنى يك آرزوى خود تمام

از تو صد ابليس زايد والسلام

Pes sa‘y ü cedd ü ihtimām ile terk-i hevāya iḳdām idüb esbāb-ı tezkiye-i
nefse mübāşeret etmek gerekdir ki ⁴⁵⁶قد افلح من زكيها وقد خاب من دسيها⁴⁵⁶ nefz zekkā bulsa
terk-i vaḥşet⁴⁵⁷ ve ins-i ḥalvet ḥāşıl olur istīnās-ı ḥalvet ḥod fi’l-ḥaḳīḳa ins-i ḥāzretidir
çün sālīke bu ḥālet ḥāşıl olañdayken melek vücutunda pādşā olup bend peyvend-i

⁴⁵⁰ ḥālet: ḥāl H..

⁴⁵¹ “Çabuk kızan (öfkeli) tatlıyı acı bulur.”

⁴⁵² bulana: bulsa H..

⁴⁵³ olup: olur H..

⁴⁵⁴ şekerden hoş-ter olur: H.’de yok.

⁴⁵⁵ “Seyyid tâifesiñden şeyhlerimizin şeyhi Cüneyd el-Bağdādî (k.s.)’nin dediği gibi: ‘Nefis hevasına muhalefet edince hastalığına deva olur.’”

⁴⁵⁶ “Nefsini arındıran kurtuluşa ermiştir, onu kötülöklere gömüp kirleten kimse de ziyana uğramıştır.”, eş-Şems, 91/9-10.

⁴⁵⁷ terk-i vaḥşet: terk ü vaḥşet H..

yād u āşinādan azād olur bu bābda nāfe-i esrār-ı ‘Atţār’dan ‘ālem-i mu‘atţar ve pür-
būy mişk ü ‘anberdir:

انس حضرت جان⁴⁵⁸ فزایت بس بود

تاکه توهستی خدایت بس بود

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

/H. 44a / Zevk iden dil ins-i ḥazret-i lezzetin

Mülk-i dünyāya degişmez ḥālını

Bir kıatında seng ü gevher ḥāk ü zerr

Aţlas ü dībāye virmez şālını

Ve devlet-i ebediye ve sa‘ādet-i sermediyye bi-ittifāk-ı ehl-i taḥkīk
şemere-i ḥalvet ve netice-i ‘uzlet idügi muḥākkaḳ⁴⁵⁹ 460 كما قيل من اثر العزلة حصل العزلة
ve mübtedā nefy ü işbātla zıkr-i ilāhda 461 لا معبد الا الله ma‘nāsın mülāḥız taḥhīr çāh
āsād levlā ile olan ḥabāyişi serden cānib-i yemīne çeküp ṭahāret-i cūbb-i vücūda
mücidd ola ve tīşe-i⁴⁶² illāyı bi-şedd-i kavī taḥte sedd-yi yūsraya ‘ale’t-tevālī zarbdan
ḥālī olmaya ki tā der-i dār-ı dil açılıp medfūn olan genc-i nihān ‘ayān ola ve nār-ı
zikrile perde-i kalbi iḥrāk ve aḥlāk-ı zemīme ve efkār-ı rediyyeden pāk eyleye ki
envārı işrāk idüp galebe-i envārla ḥulüvv-i kalb ü nefy-i efkār ola ve bir dem-i ārām
etmeyüp dāimā ‘ālem-i fuādda izdiyād-ı ḥarāret nār-ı zikre ‘azīmet eyleye ki
ekşeriya vuḳū‘-ı ḳabz u keslān ve ḥavaṭır netāyıc-ı bürüdet ve bataletdir pes gerek ki
her zamān nār-ı ‘aşkla dili **/H. 44b /** biryān olup bū-yı kebāb-ı ciger ḥāl-i ḥarāret-i
derūnından ḥaber vire.

⁴⁵⁸ Ş. 25b.

⁴⁵⁹ ve devlet-i ebediye ve sa‘ādet-i sermediyye bi-ittifāk-ı ehl-i taḥkīk şemere-i ḥalvet ve netice-i
‘uzlet idügi muḥākkaḳ: Ş.’de yok.

⁴⁶⁰ “Denildiği gibi: Uzletin eserinden uzlet ortaya çıkar”; Bu ibare Ş.’de yok.

⁴⁶¹ “Allah’tan başka kendisine ibādet edilen yoktur.”

⁴⁶² tīşe: nişe H..

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Ehl-i bezm ' aşkı eyler aşikār

Bū-yi biryân-ı ciger çeşm-i humār

Ve hālvete hīn-i vülūc dünyādan vakt-i hurūc mülāhaza olunup çün meyyit-i maḳbūr bu devr-i kuşūr hāṭıra huṭūr itmeye ta dil-i ṭālib murğ maḥbūs-ı kafeş-veş muṣṭaribü'l-hāl olmayup madde-i mäh-ı āsā şevk u şafāyla⁴⁶³ fāriğü'l-bāl ola ki bī-ferāğ dil-i hāl ḥāşıl olmaz ve cümle kuyūtdan āzād olmadan şahbāz-cān verā-yı kevn ü mekānda⁴⁶⁴ pervāz etmez pes şevk-i yārla tāb-dār ve zulmet-i efkār tārūmār ve mā-sivādan bī-zār olup rüzān u şebān cānla cüyā-yı ḥazret-i cānān ola

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa' ulün

Hevā-yı huyla ḳalbi cū derya

Hurūş idüp ḳarār etmeye aşla

Ve bi-ṭaharet kāmīle-i dāyime ḳalibi *Beytullāh* ve ḳalbi *Ḥazret-i Allāh*'a müteveccih olup

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa' ulün

Gözini yumma küllī mā-sivādan

Bāşın ḳaldırmaya ḥavf u ḥāyādan

Kelām-ı ḡayra bend idüp leb ü ḡuş

Ḥaḳḳı zıkr eyleye ḥalkı ferāmūş

Bu ādāb üzre ide seyr rāhi

/Ş. 26a, H. 45a / Ola tā maẓhar-ı luṭf-ı ilāhī

Ve olan vāḳı'āt u ḥālātı bilā-tebdīl ü taḡyīr şeyḥe 'arz u taḳrīr ide. Lākin ṭaleb ta' bīr-i terk-i edebdir pīr ḥikmet meşrebi muḳtażāsınca terbiyyet ider ve aşḥāb-ı

⁴⁶³ şevk u şafāyla: şevk-i zevk u şafāyla H..

⁴⁶⁴ mekānda: mekāna H..

bidāyetiñ maḳām-ı nefsinde vāḳı‘atı ekşeriya şüret-i⁴⁶⁵ ḥayvānāt olup şaffāt-ı ḳabīḥa-ı nefsāniyyeden ne sıfat ḡālib olsa mir‘āt-ı ‘ālem-i ḥayālde aña münāsib şüret zuhūr ider.

Vāḳı‘atü maḳāmü’n-nefs: meşelen fil⁴⁶⁶ sıfat-ı‘ azamet şır sıfat-ı isti‘lā ve pelenk kibre işāret⁴⁶⁷ ve pārs u kelb sıfat-ı ḡaḏab ve kelbāblıḳ ve maymūn sıfat-ı ‘acele vü şirret sāy‘ire küllāb baḥl ü ibāḥat ü ezā-yı bi’l-lisāna delālet ider ammā sükkān-ı şükkār böyle bed-kār degil belki tebdīl-i aḥlākı müş‘ir hirre sıfat-ı ṭama‘ ve nifāk-ı ‘ırs ve müş sıfat-ı buḥl ve ḥar gūş ‘alāmet-i ḡafletdir gürḡ ḥased ü izā-yı ḥalka tefekkür āhū sıfat-ı nefis ve teneffür-ı⁴⁶⁸ rüya sıfat-ı mekr ü tezvīr ü riyā şüḡāl-i baṭālet devrān bilā şuḡle imā ḥinzīr sıfat-ı rafz u ibāḥat u ilḥād görmüş sıfat-ı zulm ü cevır ü fesād /**H. 45b** / cümle bī-ḥamal maḥfūf sıfat-ı kīn amma me’nūsi şüret-i şevḳ ü vedād ve maḥmūli sıfat-ı teslīm-i tām u inḳıyād esb ‘ālī himmet ü ‘izzet ve ḥuşūl-i emniyet ester kizb ü ḡadr ve ḥımār sıfat-ı nefis-i şehvāniyyeden ‘alāmet ḡāv sıfat-ı ḥod-ra’yı ve ‘adem-i teslīm ve ekel-i firāvān kösfend sıfat-ı ekl-i keşir hem-çünān mūr sıfat-ı hırş ve mār ‘adāvet ‘aḳreb izā-yı bi’l-lisān zenbūr aḥmer-i kebīr şeyṭānı ḥavātır ammā naḥl sıfat-ı nefis-i muṭma’inne-i müş‘ır mekes sıfat-ı teṭaffül ‘ale’n-nās sāyir daḥi bunlara kıyas oluna pes nefis aḥlāk-ı zemīmeden pāk olmayınca bu şuver ref‘ ü helāk olmaz ve maraḏı ve cünūn ya kendüyi ḡüftār ü zebūn ya maḥbūs-ı diger ḡün görmek za’f-ı rūḥ ve ḡalebe‘i nefse işāretidir ve’l-ḥāşıl cemī‘-i nā-pesend ḥuḃş-i ḥālāt-ı⁴⁶⁹ derüne delālet ider pes ṭālibe münāsib olan /**Ş. 26b** / aḥlāk-ı zemīme-i nefsāniyyeyi ḥışāl-ı ḥamīde-i rūḥāniyyeye tebdīl etmesine sa’y-ı belīḡ idüp⁴⁷⁰ ve şeyḥine rabṭ-ı ḳalble himmetinden dāyimā müstemid ü müstefid olmaḳdır ki⁴⁷¹ rabṭ-ı ḳalble bilā rayb her menāfi‘ celb olur ve semend-i himmet-i /**H. 46a** / şeyḥe süvār olmayınca ḳaṭ‘-ı menāzil ve ṭayy-ı merāḥil müşkildir.

⁴⁶⁵ şüret: şuver H..

⁴⁶⁶ fil: pīl H..

⁴⁶⁷ işāret: işāretidir H..

⁴⁶⁸ teneffür: teneffüs H..

⁴⁶⁹ ḥālāt: Ş.’de yok.

⁴⁷⁰ idüp: eylemekdir H..

⁴⁷¹ himmetinden dāyimā müstemid ü müstefid olmaḳdır ki: H.’de yok.

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Dāyimā şeyhinden olsa müstefid

Himmetiyle bermurād olur mürīd

Vākı'ātü maḳāmü'l-ḳalb: ve çün müdāvemēt ezḳār u ḡalbe-i envār ile dil-i ṭālib tāb-dār olup ḡulümāt-ı şaffāt-ı nefsāniyyeden necāt bula⁴⁷² riyāz-ı ḳalbi sīrān⁴⁷³ idüp ḡayāzında cārī olan zelāl feyz ile reyyān olur. Ve bu maḳamda nefs-i sālīk ḳābāpūs libās-ı levvāme olup isāet-i emmāriyyet ü ḡabāiş-i seyyiātından bir miḳdār necāt ü ṭahāret bulur ve ḡaṭā-i pür-zillet ü eşer-i rezālet ḡuhūr itse 'inde'l-intibāh zecr ü levīm ile ṭarīḳ-i istiḳāmete 'avdet ider ve vākı'atı ekşeriya düḡul-i ḡammām ve izāle-i vesāḡ u iḡtisāl ü ṭahāret gibi ki tāthīr-i ḳalbe 'alāmet ve zirā'at ü ḡirāşet yā mübāşeret-i binā vü 'imāret şurū'-ı ta' mīr-i bāṭına delāletdir. 'Ālem-i fuād ma' mūr u ābād olduḡca cevāmi' u şavāmi' ve dūr u ḳaşūr u 'amāyir ḡāhir olur ve mesācid ü ma'ābedden meşābiḡ u ḳanādīl tenvīr-i dil-i ṭalibe delāildir ve tāze geşt-zār /H. 46b / ve sebze-zār' alāmet-i bidāyet ve zer'-i ḡuşe-dār u eşcār-ı⁴⁷⁴ pür-şimār ḡuhūr-ı netāyic riyāz-ı ḳalbe işāretidir ammā eşcār-ı ḡayr-ı meyve-dār rucū'-ı 'ālem müsāhele ve ruhas-ı iş'ar idüp bāḡ u bostān u ḡül-zār zehāret-i dilden āşārdır ve riyāz u ḡıyāzda ceryān-ı āb-zülāl-ı vürūd feyz-ı lā-yezāle dāl ammā inḳitā'ı ' alāmet-i ḳabz ve netice-i ihmāldir ve sefine ile seyr-i deryā mütemessik şerī'at u sā'ir ṭarīḳat olmaḡa delālet ider⁴⁷⁵ sefer-i ḡicāz /Ş. 27a / ü namāz teveccüh-i hazret-i bī-niyāz seyr-i rāh-ı beyt-i maḳdis işlāḡ-ı⁴⁷⁶ ḡāl ve tenzīh-i nefse ' alāmetdir ve seyāḡat-i şaḡrā vü sibāḡat-ı⁴⁷⁷ deryā vü ṭayrūrāt-i hava eşer-i ḡikriñ 'anāşırda sirāyetine imā ü mīr'āt-ı mücellā ḳalb-i muşaffā ve semāyı pür-kevākib dil-i ṭālib envār-ı ḡikirle münevver olmaḡa işāretidir hilāl ibtidā-i ḡāl istināre-i dilden eşer bedr-i münevver kemāl-i nūrāniyyetden mu'abbirdir ve seḡāb-ı 'ayn-i ḡicāb ve mihr-i münīr-i ruḡla ta' bīr

⁴⁷² ḡulümāt-ı şaffāt-ı nefsāniyyeden necāt bula: Ş.'de yok.

⁴⁷³ sīrān: sebze-zār H..

⁴⁷⁴ eşcār: eşcāra H..

⁴⁷⁵ ider: idüp Ş..

⁴⁷⁶ işlāḡ: işlāl H..

⁴⁷⁷ sibāḡat: seyāḡāt H..

olunur. Ve'l-hâşıl vaqâyı' ehl-i sülûk ahvâl-i deründen olup enfüsi ta'bîr olunur kemâ hiye afâkı daği vâkı' olursa /H. 47a / yine behr-i taqdîr hâl-i sâlike işâretten hâlî degil ve bi-kader-i şafâ-yı dil ahvâl-i derün u bîrûna⁴⁷⁸ keşfle vuqûf hâşıl olur velî bu kârla mesrûr u mağrûr olunmaya ki kemâl bu deñli ğayr-i hâl vardır ve vâkı'ât-ı erbâb bidâyât-ı menâmât olur zîrâ havvâss-ı cismâniyyeniñ taşarrufâtından in'izâli hâşıl olmayınca taşarrufât havvâss-ı rûhâniyye zuhûr etmez çünân ki güftâr-ı şeker-bâr Hâzret-i Hudâvendigâr bu râzı izhâr ider:

پنبه این کوش سرکوش سراسر است

تاکردد آن کراین باطن کراسر است

Pes ehl-i bid'ât kuyûd-ı 'alâ'ik ü 'avâ'ik ile muqayyed ü ta'alluķı ancâķ 'âlem-i şahâdete olup hâlet-i yakzada in'izâl taşarrufât-ı havâs müyesser olmadığı bâ'ışden bî-hâ'b temâşâ-yı temâşil-i 'âlem hayal-i muhâl olur velî çün kayd-ı hâ'bla havâss-ı qalb muqayyid ola havâss-i dil bendden azâd olup ru'yâda temâşâ ider ba'de mir'at-ı dil jeng ü kederden muşayķal olduķca hâlet-i senede bînâ olur ammâ câm-ı cihân-nümâ âsâ 'alâ vechi'l-kemâl muşaffâ /H. 47b / vü mücellâ olsa her hâl bîdâr iken aşikâr olur⁴⁷⁹ ve rûhâniyyet kuvvet bulduķca fetḥ u zamm-ı başar berâber olur bu maķamda qutbü'l-'ârifin muḥyi'l-melle ve'd-dîn şeyḥî ve mürşidî Şeyḥ Muhammed b. Bahâüddin /Ş. 27b / bu hâlet-i evvel rûtbe-i velâyetdir deyü buyurdılar qaddesanallâhü bi-sırrıhi'l-'azîz ve bu ahvâl-i mezkûraniñ küllîsi maķâm-ı qalbe müte'alliķ olmayup ba'z-ı hâlât-ı rûhâniyyedendir lâkin bi-münâsebet siyâķ-ı kelâm bu imtizâc maķâmında qasḍ-ı efhâm olundu zîrâ devâyir-i seb'a çün halk-ı selâsil birbirine mütedâhıldir ol bâ'ışden ehl-i maķâm qalbe 'âlâ muķtezî'l-meşreb ü irâdet-i rûhâniyyeden daği vâkı' olur ve vâkı'âta gerçi nihâyet yok lâkin ehl-i başîrete kâfidir deyü bu miķdâr imâ ile iktifâ' olunup beyân ba'z-ı hâlâta şurû' olundu çün nâr-ı zıkr perde-i şaḥm-i qalb laḥm-i şanevberiiyyü's-şeklî iḥrâķ ve nûrî iṣrâķ idüp te'şîrât-ı süveydâda hüveydâ ola ḥarâret ü nûrâniyyet râķib-i dem-sârî olan baḥâr-ı laṭfe sirâyet idüp cemî'i laḥm /H. 48a / ü şaḥm ve 'urûķ u 'izâmnda âşâr-ı

⁴⁷⁸ bîrûna: pîrune

⁴⁷⁹ olur: olup Ş..

muḥabbet aṣḥikār olur pes envār elvān-ı seb‘a ile ‘alā ḥasbi’l-merātib ve’l-meṣārib dūḥānı kebūd ü sürḥ u zerd ü sepīd ü sebz ü siyāh zuḥūr idüp ve ṣadmāt telāṭum-ı emvāc envār-ı laṭfe ile cümle-i efkār-ı zulmet-var firār ve dār-ı dil mihr-i dil-dār la tāb-dār olup ṣām ü seḥer gāh zıkr-i ilāhda bi-mülāḥaza-i mā‘nā-i lā-maḥṣūde illā’illāh hemūmī hemm-i vāḥid ve maḥṣad ü maḥṣūdı hemān ḥazret-i vācibü’l-vücūd olur çün bu ḥālet ü saḳālet⁴⁸⁰ ḥāṣıl ola ilhāma liyākāt gelüp nefis-i nefise teṣrīf-i mülheme ile şeref bulup maḳām-ı rūḥa ‘urūc ve ‘ālem-i ḡayba vülūc idüp sırr-ı sülūkden āḡāh olur ki ḥaḳīḳat-i sülūk hemān⁴⁸¹ ‘azm-i suverī ve ḡuṣṣ-i cismānī degil belki seyr-i ma‘nevī ve rūṣ-i rūḥānīdir.

Fi’l-ḥālātı rūḥāniyye⁴⁸²: Çün sālīk bu fezā-yı seyyār ola ‘ālem-i melekūtde ṭayyār olup vāḳıf-ı ba‘z-ı esrār ve ḡarg-ı envār /Ş. 28a / u tāb-dār olur bu maḳāmda olan ḥālāt-ı ḡarāyibāt sür‘at-i aḳlām ü zebān tiz-gām ile ḳābil-i a‘lām /H. 48b / ve mümkün-i efhām degil ki gehi vāridāt ü ilhāmāt gāhī cezbāt ü insilāḥāt ki ḡalebe-i ḥālāt ve ḡaybetler envā‘-ı fütūḥ ve ‘ināyetler ki bī-pāyān ṣaḥrālarda seyyāḥ ki nūrānī deryālarda sebbāḥ gehī berrāk-ı berḳ vāriyle seyyār gāhī cenāḥ-ı⁴⁸³ cezbe ile ṭayyār ve sırr-ı ṭayy-i ṭarīḳdan ḥaberdār olup menāzil-i eşher-i sinīn çün ṭarafte’l-‘ayn ola ki خیر من عبادة جذبة من جذبات الرحمن توازی عمل الثقلين⁴⁸⁴ mefhūm-ı laṭīf tefekkür-i sā‘a سنة⁴⁸⁵ daḡi bu kārı müş‘iridir ki cezbe-i rūḥāniyye rūḥa mülākī olsa insilāḥ vāḳı‘ olup ḳalbe muḳārin olsa ḥāl ḥāṣıl olur ve tefekkür-i mezkūr bu ḥāletden ‘ibāret olup nüzūl-i sekīne daḡi buña işāretidir كما قال سيد الانام خاتم الرسول علي السلام لايقعدقوم يذكرون الله⁴⁸⁶ الا حفتهن الملا نكة وغشيتهم الرحمة ونزلت عليهم السكينة وذكرهم الله فيمن عنده⁴⁸⁷ ezīn

⁴⁸⁰ saḳālet: bu maḳālet H..

⁴⁸¹ heman: H’de yok.

⁴⁸² fi’l-ḥālātı rūḥāniyye: mine’l-ḥālātı rūḥāniyye Ş..

⁴⁸³ cenāḥ: cenāb Ş..

⁴⁸⁴ “Rahmān’ın cezbelerinden bir cezbe cinlerin ve insanların amellerine denktir.”, Hadis-i Şerif.

⁴⁸⁵ “Bir sene ibādetten hayırlıdır.”, Hadis-i Şerif.

⁴⁸⁶ “Bütün mahlûkatın seyyidi, rasullerin sonuncusu (A.S.)’nın dediği gibi: ‘Bir topluluk Allah (c.c)’ı anmak için oturduklarında mutlaka Allah (c.c) onlara meleklerini indirir, rahmet onları örter, üzerlerine huzur ve sükun iner ve Allah (c.c) onları katındakilere anar.”, Ebu’l-Hüseyn Müslim b. El-Hacâc, *Saḥihu Müslim*, Zikir 39.

⁴⁸⁷ ba‘de: pes H..

sâlik bi-mülâhaza ma‘nâ lâ-mevcûd illallâh nef-yi vücûd-ı imkânîye⁴⁸⁸ mücidd ü sâ‘î olur bu ma‘âmde şeyhu’l-vâşilîn /**H. 49a** / ve burhânü’s-salikîn hazret-i şeyh berîn-minvâl mülâhazaya izn-i ‘inâyet etdikde fezâ‘ ‘âlem-i ma‘nada süvâr-i rahş-i berķ seyr⁴⁸⁹ olup şeyhle hem-ma‘nân ü revân ü demsâzken bir hevâ-yı hayâtı efzâ ile zikre âğâz eylediler ki hümâ nâ-vücûd mahv u nâ-peydâ oldu pes aşâr-ı cezbat ve ğalebe‘i hâlât ile def‘-i keşâfet ve tahşîl-i letâfet idüp fetḥ-i bâb ve ref‘-ı hicâb oldukça envâr-ı tecelliyât-ı cemâl ve sübhât-i celâl hüveydâ olup hâ‘il olan zulumât-i ef‘âl ü şaffât ve vücûd-ı sâlik sâyeveş zâyil olup sırr-ı vişâl-i yâr âşikâr ola evvelâ verâ-yı hicâb-ı ef‘âlden tecellâ ve eşyâda fi‘l-i /**Ş. 28b** / hudâ hüveydâ olup ef‘âl-i mâsivâ intivâ vü fenâ buldukda şî‘âr-ı nefis-i şerîfe teşrîf-i muṭmainne ile temkîn ü sekîne olup tazaccur⁴⁹⁰ u izṭicâr heme güftâr lime firâr⁴⁹¹ idüp şuhûdında zenende ve nevâzende vâhid olur ammâ bu güftârdan zinhâr ğalaṭ-ı pindârile sevâ‘-i sebilden ‘udûl idilmeye ki intivâ‘-i vesâyıta lâ-gümânile cebri cebire iden şikeste /**H. 49b** / pâyân bu mezâl-i aḳdâmdan lertzân ü lağzân ve ḥâk u ḥavne ğaltân olmuşlardır her ma‘âmîñ ricâline maḥşûş aḥvâli olup ḳable’l-vuşûl ittîlâ‘ı müşkildir pes herkese vâkıf olmadığı esrârdan bengiyâne evhâm u ḥayâlâtla beyhûde güftâr-ı sezâ var degil ki niçeleri bu kârmazhar ḳahr-ı ḳahhâr etmişdir⁴⁹² ⁴⁹³ **جعلنا الله و اياكم مظاهر لطفه بمنه و كرمه** ve bu güftâr-ı müşk-bâr bûy-i gül-zâr gûy-i yârî nişâr ider ki meşâm-ı dil ü cân mu‘aṭṭar olup müntic-i iştîyâḳ ve eşvâḳ u arzu-yı telâḳ ola pes bu esrârîñ âşârı ve bu tecellîniñ envârından raf‘-ı zulumât hicab-ı şaffât olup tecellî-i esmâ‘ vü şaffât hazret-i perverd-gâr âşikâr ola ki kerâmât daḥi bu tecelliyâtı âşârındandır ve bu tecelliyâtıñ fark u beyânında ‘alâ ḳaderi’l-iḳtidâr bir miḳdâr ḳasd u ‘azîmet güftâr olunmuşdı lâkin ḥavf-ı sürrâḳ-ı ṭarîḳden dürer ğurer-i ‘irfân-ı cân gibi nihân olması eşveb ü enseb görölüp sânadîḳ-ı ‘ibârât ve /**H. 50a** / meḥâzin-i işârâtda pinhân olundu beyân-ı

⁴⁸⁸ imkânîye: mekânîye H..

⁴⁸⁹ seyr: vâṛ H..

⁴⁹⁰ tazaccur: taşaccur H..

⁴⁹¹ lime firâr: efrâr H..

⁴⁹² etmişdir: ḳılmışdır H..

⁴⁹³ “Allah bizi ve sizi keremi ve cömertliğiyle lütfuna nâil eylesin.”

seyr-i sülûkde⁴⁹⁴ daḡi mûcib icmāl ü icāz olan bu vehm ü ihtirāzdır ki ebkār-ı esrār ve rāy-ı estār rumûz-ı güftārda sezāvār ki tā bû-yı dil-cû-yı zülf tâb-dâr müşk-bārınıher meşâm-ı aḡşam ve her nâ-pāk idrāk itmeye.

mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ fa‘ülün

Velī ender-‘ibāret ‘ārifāna

Olunmışdur işāret ‘ārifāna

Çünān ki ḡulzüm-i zehḡār Ḥāzret-i Ḥudāvendigār cevher niřārdır: /**Ş. 29a** /

خشتر آن باشدکه سردلبران

گفته آید برحدیث دیگران

mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ fa‘ülün

Sezā-vār u revāmı nāzeninān

Ki tā ‘arz ideler nā-maḡreme rū

Ne ḡaddi var ya zāḡ-ı cīfe-ḡārın

Şekerden zevḡ idüp gülden ala bû

Yaraşur bülbüle gül olmaḡa yār

Hemīşe sükkere ṡuṡı sezā-vār

Çün sālîke bu ḡurb-ı nevāfil ḡaşıl ola ḡālet-i rāzıyye ve marzıyyede ṡayy-ı şuhûdı ile rabbine rücû‘ idüp maḡāmāt-ı sırır u ḡafī ve aḡfāda envār-ı tecelliyāt-ı zātiyye ile āşār-ı vücûdundan eşer bâḡı ḡalmayup beḡā ba‘de’l-fenā ve ḡurb-i ferāyızda kemāl bulup bâliḡ-i meblāḡ-ı ricāl ola bu ḡālātın şerḡ u beyānında elsine-i aşḡāb-ı⁴⁹⁵ kemāl lāl /**H. 50b** / olup ḡāle mecāl olmaz ki⁴⁹⁶ perkār-ı esrār medār zevḡı devvārdır.

⁴⁹⁴ seyr-i sülûkde: seyr u sülûkde H..

⁴⁹⁵ aşḡāb: ehl H..

⁴⁹⁶ ki: H.’de yok.

Tenbîh: Ser-mestân-ı cām-ı tevḥîd olan ehl-i tefrîd ü tecrîd ki ba‘de’l-fenâ vücudlarından eşer hüveydâ olmayup ve zerrât-ı kāyinâtı⁴⁹⁷ pertev-i envâr-ı tecelliyât müşâhede etdikde ferîḳayn olup bir ferîḳı vaḥdet-i vücûdı müş‘ir kelimât idüp velî her biri fehm-i kelâm etmeyen enâma müzâl-i aḳdām olmuştur lâkin ḳatlarında yine ta‘ayyünât-ı ‘atıyye meslûb⁴⁹⁸ değil nihâyet güftâr çırâğ-ı hezârda tâb-dâr olan bir nâr olmadır velî bu esrâr ‘aḳla⁴⁹⁹ âşikâr olmayup tevfiḳinde ‘ukûl ‘ukâlâ-i târ-mâr olur ammâ bu⁵⁰⁰ كما قال بعض العارفين في هذه الاسرار هيهات ان تصطاد عنقاء البقاء بلعابهن عناكب الافكار⁵⁰⁰ ḥâl hüveydâ olan ehl-i ḥâl zâhir u bâṭın teşrî‘ u taḥḳîḳı ‘alâ vechi’l-kemâl tevfiḳ idüp lâkin⁵⁰¹ ba‘z-ı me‘âni-yi ‘ıẓām ve⁵⁰² cesâm olup ḳâbil-i elbâs libâs-i elfâz olmağın ḳaşd-ı ḥâll ü tafşîl etdikce mücmel ü işkil olur ve mâl-i maḳalleri ekşer-i nâs ve ehl-i ḳıyâs etdikleri vehm ü ḥayâl minvâli değil ليس يعلمه التوحيد⁵⁰³ اللسان كما قال بعض العارفين⁵⁰³ ve ehl-i ḥâl olmayana ḳâl ile beyânı müşkil çünân ki Ḥazret-i Ḥudâvendigâr bu bâbda cevâhir nişâr maḥzen-i esrârdır.

اصطلاحات نیست مرابدال را

که نباشد زان خبر قوال را

Pes evlâ vü enseb ü aşveb bu mezâl-i aḳdâma iḳdâm etmeyüp verâ-yı tûr-i ḥırad olan ḥâli ehl-i ḥâle tefvîz idüp nehc-i müstaḳîm üzre sâlim olmaḳdır ki bu güftâr bir tîğ-ı âbdâr u âteş-bârdır bî-kucâ kend⁵⁰⁵ ü siper berâber olmaḳdan ber-ḥazer ki güftâr-ı Ḥudâvendigâr bu kârı iş‘âr ider.

نکتها چون تیغ بولادست تیز

کرنمی داری سپرواپس کریز

⁴⁹⁷ kāyinâtı: kāyinât Ş..

⁴⁹⁸ meslûb: meslûbe H..

⁴⁹⁹ ‘aḳla: ‘aḳılla Ş..

⁵⁰⁰ “Bazı âriflerin bu sırlar hakkında dediği gibi: Örümceklerin ağlarıyla ölümsüz Anka kuşunu avlamaları ne kadar da saçmadır.”

⁵⁰¹ lâkin: ammâ H..

⁵⁰² ve: Ş.’de yok.

⁵⁰³ Ş. 29b; H. 51a.

⁵⁰⁴ “Bazı âriflerin dediği gibi: Tevhidin açıklamaları ona tevhidi öğretecek değildir.”

⁵⁰⁵ bî-kucâ kend: der-kucâ bî-kend H..

Ve bu kelām-ı sehem-nākı miḳyās-ı ‘aḳılla ḳaşd-ı idrāk varṭa-i helākdır ve ferīḳ digeṛ ṣebnem-i ġarīḳı yemden tefrīḳ idüp ma‘nā-i ⁵⁰⁶ من عرف نفسه de berīn nesḳ-ı taḥḳīḳ iderler çünān ki ḳulzüm-i zehḥār Ḥazret-i Ḥudāvendigār emvāc-ı esrārdan cevāhir niṣārdır:

هر که اصل خود که دریابود جست
از تف خورشید و باد و خاک رست

ظاهرش کم کشت در دریاولیک
ذات او معصوم و پابر جاست نیک

/H. 51b / Ve digeṛ buyurur:

نور حسن و جان بایان ما
نیست کلی فانی ولا چون ما

لیک مانند ستاره وماهتاب
جمله محو ندار شعاع افتاب

Digeṛ bu kārda cevher-niṣār maḥzen-i esrārdır:

زدریای شهادت چون نهنگ لا برارد هو
تیمم واجب آید نوح رادر وقت طوفانش

Fahvā-yı dürer-bārlı çün ṭālib-i dergāh ḥaḳḳ-ı deryā-yı ḥaḳīḳat kelime-i tevḥīde müstağraḳ olup lâ-i nāfiye nehnek āsā ḥīnān-ı sığār efkār-ı sivā ve küllü eşyā-yı ekel ve maḥv u efnā idüp sırr-ı tevḥīd hüveydā evlātla lehüm emvāc tecelliyātda ġarḳāb ve şekl-i nā-yāb iken nūḥ vaḳt-i şāḥib-i fütūḥā bu ṭūfānında teyemmüm vācib olur ya‘nī ḥāke mürāca‘at ki vüçüd-ı mühibi-i imkāniden ‘ibāretdir ⁵⁰⁷ كما قال شيخ شيوخنا سيد الطائفة جنيد البغدادي قدسنا الله يسره العزيز النهاية هي الوجوع الى البداية

⁵⁰⁶ “kim nefsinı bilirse”, Hadis-i Şerif.

⁵⁰⁷ “Şeylerimizin şeyhi, tâifenin efendisi Cüneyd el-Bağdâdî’nin (Allah bizi takdis etsin Azîz (olan Allah) ona kolay kılsın) dediği gibi: ‘Son, başlangıca dönüştür.’”.

kârdır ki maẓmūn-ı meymūn⁵⁰⁸ من عرف نفسه فقد عرف ربه bu sırr-ı maẓhâr u güftâ mişk-bâr-ı ‘Aṭṭâr /H. 52a / bu ḥālî müş‘ar:

بعد ازین اکنون اساس بند کیست

هر نفس صدزندگی در زند کیست

Ve rütbe-i meşîḥata işâret ve sırrı seyru mina’l-lâh delâleti ehl-i ‘irfâna nihân degil⁵⁰⁹ ve müheyyicü’l-esrâr Şeyḥ Ferîdüddin-i ‘Aṭṭâr bu bâbda müşk-bâr nâfe-i esrârdır:

گرچنین باشی که گفتم نی حقی

لیک در حق دایما مستغرقی

رودروکم شوکه تفرید این بود

کم شدن کم کن که تجرید این بود

Diger bu keşf-i rāzda‘anber nişâr ider:

حلول واتحاد انجا حرامست

ولیکن کار استغراق عامست

چراغ انجاکه خورشید منیرست

میان بود و نابودن اسیرست

Ve mest-i câm samdâni Şeyḥ Evḥadüddin-i /Ş. 30a / Kirmânî buyurur.

توانشوی لیك اكرجهه کنی

جایی برسی کز توتویی بر خیزد

⁵⁰⁸ “Kim nefsi bilirse rabbini bilir.”, Hadis-i Şerif.

⁵⁰⁹ Diger bu kârda cevher-nişâr maḥzen-i esrârdır.

زدریای شهادت چون نهنگ لابرارد هو
تیمم واجب آید نوح رادر وقت طوفانش

Faḥvâ-yı dürrer-bârlı çün ṭalib-i dergâh ḥaḳḳ-ı deryâ-yı ḥaḳîḳat kelime-i tevḥîde müstağraḳ olup lâ-i nâfiye nehnek âsâ ḥinân-ı sıgâr efkâr-ı sivâ ve küllü eşyâ-yı ekel ve maḥv u efna idüp sırr-ı tevḥîd hüveydâ evlâtla lehüm emvâc tecelliyâtta ğarḳâb ve şekl-i nâ-yâb iken nûḥ vaḳt-i şâḥib-i fütûḥâ bu ṭûfânında teyemmüm vâcib olur ya‘nî ḥâke mürâca‘at ki vücûd-ı mûhibi-i imkâniden ‘ibâretidir ki devr u dâ‘ireye ğâyet ve sırr-ı nihâyet der-kemâl kâle şeyḥi şuyuhnâ seyyidü’l-ṭaife Cüneydü’l-Bağdâdî ḳaddesena’l-lâhü yesirruhu’l-‘azîz النهاية هی الوجوع الى البداية ve şî‘âr-ı kibâr u sırru’l-‘acâ’in bu kârdır ki maẓmūn-ı meymūn من عرف نفسه فقد عرف ربه bu sırr-ı maẓhâr u güftâ mişk-bâr-ı ‘Aṭṭâr bu ḥālî müş‘ar

بعد ازین اکنون اساس بند کیست
هر نفس صدزندگی در زند کیست

Ve rütbe-i meşîḥata işâret ve sırrı seyru mina’l-lâh delâleti ehl-i ‘irfâna nihân degil: Ş.’de yok.

Bu pāymāl dahī dest ber-fitrāk ricāl idüp vaşf-ı hāl ider.

fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilün

Hāli-i müstağrağ hafadır inkılab-ı yem degil⁵¹⁰

Fehm idüp bu rāzı idrāk etmeyen ādem degil

Nefsin idrāk eyleyendir ‘ārif-i yezdān olan

Sırr-ı ‘irfāna velī bī-zevk olan mahrem degil

/H. 52b / Kūl ne deñlü hāş olup bulsa bisāt qurbe rāh

Bende-i maqbūl-i hazretidir şeh-i ‘ālem degil

Çün kārın nār ola olur hadīd āteş-i haşşāl

Hadd-i zātından velīnīn āhiniyyet kem degil⁵¹¹

Kāşr-ı a‘ māliñ urulmasa⁵¹² esāsı i‘ tiķād

Ey Selāmī yıkılır bünyādı çün muḥkem degil

Ammā bu kibāre bu güftārdan pindār-ı ‘adem vuķūf-ı esrār olmaya⁵¹³ ki
ol hāli müşāhid olduğdan soñrā mestūrı izhār etmişler çünān ki ol kārdan nāfe-i
‘Āttār müşk-bārdır:

ای خدای بی نهایت جز تو کیست
چون تویی بی حد و غایت جز تو کیست

جمله يك ذاتست اما متصف
جمله يك حرف و عبادت مختلف

Ve mest-i cām-ı kayyūmī Mevlānā Celāleddīn-i Rūmī bu hāli iş‘ār ider:

⁵¹⁰ Hāli-i müstağrağ hafadır inkılab-ı yem degil: Ğarķ-ı deryā olsa sīnem yine nemdir nem degil Ş..

⁵¹¹ Beyit Ş.’de yok.

⁵¹² urulmasa: ker olmasa H..

⁵¹³ olmaya: olunmaya Ş..

جمله معشوقست عاشق پرده
زنده معشوقست و عاشق مرده

Ve keşr-i nazarāndan def^{۵۱۴}-i tevehhüm-i saķīm ğayr-i müstaķīmde elfāz-ı
dürer-bārından cevāhir nişār ider:

پیش این المس بی اسپرمیا
کز بریدن تیغ را نبود حیا

زین سبب من تیغ کردم در غلاف
تا که کثر خوانی نخوانده بر خلاف

/H. 53a / Ve'l-ḥaşıl bir merd-i kāmile iķtidā ve ḥabl-i metīne dü-dest ile
teşebbüs idüp sebīl-i sedādda sedd-i iskender-vār⁵¹⁴ üstüvār u pāy-dār olmaķ gerekdir
ki zelāzilden zāyil olup ye'cüc-i hevā 'ālem-i fu'ādı fesāda virmeye ve bilā delīl ü
burhān zānn u gümān ile bilmedüĝi rāha revān olmaķ ḥılaḫ-ı rā'y ḫırad-mendāndır ki
er-refīķ şümme't-ṭarīķ ve şüret-i nezā'-ı ferīķayn Allāhü a'lem⁵¹⁵ taḥķīķan laḫz-ı rāci'
gibi rekder /Ş. 30b / ki fenā-fillāḫ ve beķābillāḫda fānī vü bāķī olan ne şey'dir ve ol
ḫurūf-i cārre zāt-i vācibden müstefiz bir mümķünü'l-vücūdı müstelzim idüĝi ḫafī
degil ve ricālīn 'inde's-suāl ve ḫīn-i intīķālda tazarru' u ibtihālleri māl berīn-minvāl
olduĝuna dāl degil mi. Ve cümle zerrāt-ı kāyināt merāyā-yı ḫaẓret-i zāt ü şaffātđır ki
vāşılma yār-ı dilārā hüveydā olır çünān ki Ni' metullāḫ-i Velī bu ḫālī celī eyler:

عالم همه آینه دارحضرتند
در همه آینه اوپیداو

روی او بیند بنور روی او

/H. 53b / هر که او را دیده بینا بود

Ve ğüftār-ı Şeyḫ 'Atṭār bu ma' nā beyānında şeker-bār u 'anber-nişārdır:

ترامن ذره راه بینم
دو عالم ثمسه وجه الله بینم

⁵¹⁴ sedd-i iskender-vār: sedd-i sikender-vār H..

⁵¹⁵ Allāhu a'lem: Allāhu Te'ālā a'lem H..

Pes vücūd-ı کما قال الصديق الاکبر رضى الله عنه ما رأيت شياً الاورایت الله فيه قبله⁵¹⁶
eşyâyı bu güftâr-ı dürer-bâr dahî iş‘âr eylemez mi ve cemâl-i ‘âlem-ârâ hüveydâ ve
ğalebe-i envâr-ı dilârâdan merâyâ nâ-peydâ olmada ba‘ż-ı vâşılîniñ güftâr-ı dürer-
bârlarından selb-i mezâhiri iş‘âr-ı pendâr olunup ve ba‘ż-ı kâmilîn cemâl-i cânı fezâ
fi’l-merâyâ hüveydâ idüğini izhâr etmişler. قال بعض العارفين

رق الزجاج ورقّت الخمر
فتشان بها وتشا كل الا امر

فکا نما الخمرولا قدح
وکا نما قدح ولاخمر⁵¹⁷

وقال سيد الطائفة جنيد البغدادى قدس الله سره العزيز اشرف كلمة فى التوحيد ما قاله ابوبکر
Ve egerçe الصديق رضى الله عنه سبحان من لم يجعل لخلقه سبيلا الي معرفته الا بالغى عن معرفته⁵¹⁸
cemâl-i cân-ı fezâ yine envâr-ı dilârâ ile müşâhid velî zevk-i şühûd-ı vücûd
müşâhede burhân u şâhid /H. 54a / ü zühûr nûr-i âftâb ‘âlem-i ârâda zulmet sâye‘i
vücûd nâ-peydâ olduğunı elfâz-ı⁵¹⁹ Hâzret-i ‘Atfâr şeker-bârdır: /Ş. 31a /

به پیش آفتاب عالم آرا
کجا ماند وجود سایه برجا

Velî ‘inde’l-ğîṭâ yine hüveydâ olup ḥâl-i tecellâ sâlib-i ĩn ü ân ü ḥâl-i
ḥafâda kemâ kâne olduğuna yine ol baḥr-i ‘irfân dūr-efşândır:

آن واین واین وآن اینجابود
لیک آنجالین همه سودابود

⁵¹⁶ “Sıddikü’l-ekber’in (Allah ondan razı olsun)dediği gibi: Hiçbir şey görmedim ki, o şeyden önce onda Allah olmasın.”

⁵¹⁷ “Bazı ârifler dedi ki: ‘Cam toz haline geldi, şarap inceldi, cam şaraba karıştı durum şuna benzedi, ne şarap bardak oldu ne de bardak şarap oldu.’”

⁵¹⁸ “Tâifenin efendisi Cüneyd el-Bağdâdî’nin (Allah azîz sırrını takdis etsin) dedi ki: ‘Allah’ı tenzih ederim ki, kim mahlukat için Allah’ı tanımaya yardımcı olacak bir yol oluşturmazsa, O’nu tanıma konusunda sapıklık içerisindedir.’”

⁵¹⁹ elfâz: H.’de yok.

قال بعض العرفين التوحيد هو إسقاط الوسائط عند غلبة الحال والرجوع إليها عند الاحكام⁵²⁰

ve kıtübü'l-vâşılın ceddî Şeyh Muhyiddîn-i ibn-i Mevlânâ Kıtübüddîn el-İznîkî hıcr-i kırb-i rabbâniyyede murabbî olan mürâdûn ğayra vücûd görmeyüp ve küll-i eşyâyı hâlik-i müşâhid oldukları selb-i vücûd-ı imkâniyye' ğayrı müstelzem degil ve⁵²¹ fi'l-vâkı' küll-i vücûd-ı imkânî mücidine iftikârî ile hadd-i zâtında hâlikdir deyü buyurur ve'l-hâşıl 'âlâ tarîkı'l-icmâl zübde-i aqvâl ve hulâşa-i maķâl her maķâmın ricâline maķşûş aķvâlî olup ve havâş-ı ricâle olan aķvâl-i maķşûşanın 'avâma şümûlî lâzım degil pes netice-i /H. 54b / kelâmı fehmi iden enâm mercûdur ki evhâm-ı hayâlâtıdan necât bulup mütemessik hâble'l-metîn olmaķ ile sa'âdet-i karîn olalar ve sebîl-i selâmet şer' -i kavîm ü nehc-i müstaķîm üzre istikâmet olup râh-ı Hüdâ hemân habîb-i Hüdâya iktidâdır كما قال سيد الطائفة جنيد البغدادي قدس سره الطرق كلها مسدودة على الخلق الا من اقتفى اثر رسول الله صلى الله عليه وسلم و قال قطب الاقطاب عبد القادر الكيلاني قدسنا الله بسره العزيز في بيان مقامات العارفين ثم يغنون عن الفناء وبالفناء حتى لا يشهدون فناء ولا بقاء فيكلاهم الله عزوجل كلاءة الطفل الوليد ولا يصح هذا الوصف لاحد الا بعد ملازمة آداب العبودية والاستقامة على القيام باوامر الشريعة وقال كل حقيقة لم يشهد لها الشريعة فهي زندقة و قال ابو حمزة الحراساني روح الله روحه لادليل على الطريق الى الله الابتعاة الرسول صلى الله عليه وسلم⁵²² في احواله وافعاله واقواله و قال محمد بن سعيد النشابوري رحمه الله لا يصل العبد الى الله الابيه وبموافقة رسوله عليه⁵²³ السلام في شرايعه ومن جعل⁵²⁴ الطريق الى الوصول بغير الاقتداء يضل من حيث يظن انه مهتد ve şer'at 'ayn-i haķîķat ve haķîķat 'ayn-i şer'at olup muhâlif-i zâhir olan bâtın bâtıldır كما قال احمد البغدادي قدس

⁵²⁰ “Bazı ârifler dedi ki: ‘Tevhid galebe halinde ve ahkâm anında galebeye yönelmişken iskat-ı vesâildir.’; İskât-ı vesâil: Kulun vuslata erdikten sonra aradaki vesileleri terk etmesi., Bkz. Ethem Cebecioğlu, a.g.e., s. 401.

⁵²¹ ve: H.'de yok.

⁵²² Ş. 31b.

⁵²³ H. 55a.

⁵²⁴ “Seyyid tâifesinden Cüneyd el-Baġdâdî (k.s.)’nin dediġi gibi: ‘Allah’ın rasûlünü (s.a.v.) örnek alan kişi müstesna, bütün yollar mahlûkata kapanmıştır.’ Kutupların kutbu ‘Abdülkâdir el-Geylânî (Allah onun sırrıyla bizi mübarek kılsın) ariflerin makamlarını açıklarken dedi ki: Zenginlikle fenâ ve bekâyı müşahede edemedikleri için zenginlikten feraġat ediyorlar. Allah azze ve celle yeni doğmuş bir çocuġa yardım ettiġi gibi onlara yardım eder. Bu vasıf ancak şeraitin emrine uyup istikametten şaşmayan ve kulluġun kurallarına riayet eden kişi için geçerlidir. Ve şöyle dedi: Şeriatın tanıklık etmediġi hakikatin hepsi zındıklıktır.’ Ve Ebu Hamzâ el-Horasânî (Allah ruhuna hayat versin) dedi ki: ‘Allah’a giden yolu bulmak ancak konumunda, işinde ve sözünde Rasûl (s.a.v.)’e tâbi’ olmakla mümkün olur.’ Ve Muhammed Sa’îd el-Nişabûrî (Allah ona rahmet etsin) dedi ki: ‘Kul, kanunlarında Allah’a ve O’nun rasûlüne (a.s.) uymadıkça Allah’a ulaşamaz. Her kim ulaşmaya iktidadan(taklitten) başka bir yol tutarsa, hidayete erdiğini düşündüğü anda yanlışla düşmüştür.’”

bi-‘aded-i الطرق الى الله⁵²⁶ ve mefhûm-ı şerîf سره كل باطن مخالف ظاهرا فهو باطل⁵²⁵
enfâsü’l-ḥalâyiḳ ṭuruḳ-ı ḥâḳ birbirine muḡâyir ü şettâ olmasına îma degil belki ‘alâ
muḳtezî’l-meşârib envâ‘-ı seyr sülûk-i ma‘nevî vü ḥâlât-ı rûḥâniyyeye işâretidir.

Fi’l-veşâyâ ve’n-neşâyih⁵²⁷: muḥaşşal kelâm ṭarîḳ-ı eslem bi-vefḳ-ı
kelimât ‘ulemâ‘-i uşûlü’d-dîn tâşḥih-i ‘ākāyid ü i‘tikâd etdikden soñra sebîl-i sedâd
u rāh-ı reşâdda tevfiḳ-ı teşri‘ u taḥḳîḳ etmiş bir muḳtedāya iḳtidā’ idüp ḳavlen ve
fi‘len cemî‘ mālâ yühemmî terk ve umûr-ı mühimmede ihtimām eylemekdir ve
kütüb ü resâilden ḥâline muvâfiḳ ve maḳâmına mülâsiḳ olana naẓar idüp verâsına
tecâvüz etmeye ki şarf-ḥâ~n-ı nüktedân ma‘ânî vü beyân olmaz ve aşḥab-ı ḥummāya
ḳand-ı aḥlâ mürr ü mezîd safrâ olur ve bî-sülûk mütâla‘a-i kütüb /H. 55b / ḳavm
ekşeriya münticü’l-hād ü mûriş-i sivâ i‘tikâd olur zîrâ ol nûkât-ı ‘āliyât verâ-yı ṭûr-ı
ḥıradde olmağın muḳtezâ-yı ‘aḳılla müşkilâtı ḥall ve bu miḳyâsla ḳâbil-i ḳıyâs
olmayup ḳabl-i raf‘ ḥicâbü’l-vücûd taḥmîn-i pindârı sırr-ı vişâl aşîkâr olmaz tâbi‘-i
vesvâs olup istikyâs idenler te‘vîlât-ı zāyiğâ⁵²⁸ ile dimağları fesâda varıp niçeleri
ifsâd etmişlerdir pes ulû’l-elbâba enseb-i devâyirde müdârın bulup ḥaddinden
tecâvüz etmemekdir ki رحمه الله امراء عرف قدره⁵²⁹ ziy-y-i ‘ulemâ vü şuleḥâyla
mütezeyyi kütüb-i ḳavme muṭâla‘a etmiş bâ‘zı kimesneler ile muşâḥabet olundu ki
ḥalleri⁵³⁰ /Ş. 32a / degil iken istirâḳa ile nikât-ı ḥaḳâyıḳdan kelimât-ı ‘āliyât-ı lâyübâli
küstâḥâne zâḥikâ takrîr iderlerdi⁵³¹ bu ma‘ârif ü ḥâlât-ı ḥod külliyyâ netâyic-i âdâb
olup ḳavl bisât-ı ḳurbe aḳrab olduḳca müeddeb olur. كما قال ذنون المصري قدس سره ادب
العارف فوق كل ادب لان معروفة مؤدب قلبه وقال بعضهم يقول الحق سبحانه وتعالى من الزمته القيام
باسمائ و صفاتي الزمته الادب⁵³² ومن كشفت له عن حقيقة ذاتي الزمته العطب⁵³³

⁵²⁵ “Ahmed el-Bağdâdî (k.s.)’nin dediği gibi: ‘Zâhiren muhalif olan her bâtin (öz) bâtıldır.’”

⁵²⁶ “Yollar Allah’a gider.”

⁵²⁷ fi’l-veşâyâ ve’n-neşâyih: fi’n-neşâyih ve’l-veşâyâ H..

⁵²⁸ zāyiğâ: râbi‘a H..

⁵²⁹ “Allah insana merhamet etsin o da onun değerini anlasın.”

⁵³⁰ Ḥalleri: ḥallerini H..

⁵³¹ iderlerdi: iderler imdî H..

⁵³² H. 56a.

⁵³³ “Zünnûn el-Mısırî (k.s.)’nin dediği gibi: ‘Kalbini terbiye edenin doğruluğu sebebiyle ârifin edebi bütün edeblerin üzerindedir.’ Onlardan biri dedi ki: (?????)”

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Çılsa esmā vü şıfâtından kime ref‘-i hicâb

Ziver-i âdâbla olur cihâna tâc-ı ser

Ver tecellî etse zâtıyla kılp ‘arz-ı cemâl

Maḥv u ifnâ eyleyüp kalmaz vücūdundan eşer

كما قال بعض العارفين
من اساء الادب على البساط رد الى الباب ومن اساء الادب بالباب رد الى اصطبل الدواب نعوذ بالله من الحور
534 بعد الكور جعلنا الله وايكم من المؤدبين المقربين
müte‘allık olan maḳālāt-ı ‘arîfinden istimâ‘ idüp velî li-küllî makâmin maḳâl ve li-küllî maḳâlî ricâl mefhûmundan gâfil 535 وحسنت الابرار سينات المقربين
zâhil dâiresi degil iken taklîden bî-edeb küstâḫâne kelimât idüp mezâhir-i cemâl zi’l-celâl olan cenâb-ı ‘âliyâta ‘adem-i iltifât belki müş‘ir-i istihfâf⁵³⁶ envâ‘-ı lâf u güzâf iderler /H. 56b / velî ‘aceb budur ki bu medd ‘ayân dürüg gûyâne ḫuṭâm-ı dünyâ-yı denîden bir miḳdâr dînâr veyâ bir dâr-zer nigâr veyâ bir gül-zâr-ı şükûfe-dâr ‘aṭâ etseler şevḳ u şafâdan şeydâ olup ol muḫsiniñ cām‘atâsıyla bî-hûş ve bende-i ḫalḳa be-gûş olurlar ‘aceb budur ki şoḫbet-i ḫavrâdan izḫâr-ı isrignâ idenler ekşeriyyâ sükerâ-yı cām hevâ vü ḫayâ rā‘y-ı benc zümre-i ḫâyât-ı dünyâ /Ş. 32b / olup meftûn-ı şehevât ve ḫayrân-ı ḫayâlât ve rāḡıb-i lezzât-ı ‘âcilât olan aşḫâb-ı ḫaserâtıdan dururlar. Pes bunlardan bu vechle güftâr ‘acabâ dâru’l-ḫarâra inkâr-ı aşârdan mı⁵³⁷ ola ve illâ⁵³⁸ mâil-i lezzât olan bu ḫâlâtından ṭaleb-kâr olmaya⁵³⁹ فاعتبروا يا اولى الابصار
ol kibârîñ güftâr-ı dürrer-bârları ḫûd-i meftûn-i mezâhir olmağı izḫâr ve maḳâm-ı

⁵³⁴ “Bazı âriflerin dediği gibi: ‘Kim seccadede edebini bozarsa kapıya gönderilir, kim kapıda edebini bozarsa hayvanların ahırına gönderilir. Varlık ve bolluktan sonra fakir olmaktan Allah’a sığınırız. Allah bizi ve sizi terbiye edilmiş yakın dostlarından eylesin.’”

⁵³⁵ “İyilerin güzellikleri, Allah’a yakın olanların kötülükleridir.”

⁵³⁶ istihfâf: istihkâḳ H..

⁵³⁷ inkâr-ı aşârdan mı: inkârdan mı Ş..

⁵³⁸ ve illâ: evvelâ H..

⁵³⁹ “Ey basiret sahipleri ibret alın.”, el-Haşr, 59/2.

كما قال سلطان العارفين ابو يزيد البسطامي قدس الله تعالى⁵⁴⁰ اھبآردır ۱ھلآشٱٱ kemāl-i nezāhetden⁵⁴⁰ ان الله عبادالوحجبهف فٱ الجنة عن روءته لاسفغاوا من الجنة كما يسفغهف اهل النار من النار⁵⁴¹ و قال ابراهيم النصرابادى روح الله روحه العزيز اذابالك شىء من بوادى الحق فلالتففت معها الى جنة ولا الى نار⁵⁴² فاذارجف عن تلك الحال فعظم ماعظمه الله تعالى⁵⁴² ve bir miqdār hālāt-ı rūhāniyyeden ھaberdār olan ۱ھvāna nihān olmaya ki bu ʿālem-i esfel ü ednāda āb-ı gülden hüveydā olup⁵⁴³ vesāyit-ı esbābla murabbā olmuş ağıdiye-i müteğaddī iken ehl-i hāle bunca hālāt-ı rūhāniyye ve lezzāt-ı maʿneviyye hāşıl olacaķ ol maķāmāt-ı ʿāliyat ü derecāt-ı refīʿ ātda perverde-i maḥẓ-ı kudret ve aşār-ı luṭf u ʿināyet olan nūrānī ğidāları tenāvül ü tāğaddī idecek hāl ne minvāl olduğı bundan istidlāl oluna pes ṭālibe mühim vü ehem rāh-ı riyāzatda peyrev ü⁵⁴⁴ pişvā olup ḳālīn hāle tebdīl ve ümūr-ı zevḳiyyeniñ taḥşīline ğuşış ve cedd-i tamām u aḳdām-ı tām etmekdir ki من طلب شيئاً وجد وجد ومن دق⁵⁴⁵ من طلب شيئاً وجد وجد ومن دق⁵⁴⁵ çünān ki kemā ḥuccendī beyān-ı hāl ider.⁵⁴⁶

من طلب كردم وصالت روروشب
بافتم اكنون بحكم من طلب⁵⁴⁷

fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilün

/H. 57b / Saʿ y belīg ü ihtimām etmek gerekdir ber-devām

İhmalle olmaz tamām ey dil geçürme fırsatı

Ve illā kendü hālāt-ı rūhāniyye ve lezzāt-ı derūniyyeden bī-ḥaber iken hemān maḥẓā meṭālīʿa-i resāʿil ü semāʿla bī zevḳ taḥmīn ü pindār üzre aḥvāl-i ricālden naḳḳāl olamanıñ ne nefʿ ü lezzeti var ki sāl-hezār şükri zıkr tekrār ve

⁵⁴⁰ nezāhetden: nezāhatinden H..

⁵⁴¹ H. 57a.

⁵⁴² “Âriflerin sultanı Ebû Yezîd el-Bestâmî (Allah Teʿâlâ mübarek kılsın)’nin dediğı gibi: ‘Allah’ın öyle kulları vardır ki, şayet kendileri cennette Allah’ı görmekten men edilselerdi, cehennem ehlinin cehennemden yardım istedikleri gibi cennetten öyle yardım isterlerdi.’ Ve İbrâhim el-Nasrâbâdî (Allah ruhuna hayat versin) şöyle dedi: Allah’ın çöllerinden bir şey sana görünse onunla ne cennete ne de cehenneme yönel. Bu durumdan çıkınca Yüce Allah’ın yücelttiğı şeyi sen de yücelt.”

⁵⁴³ āb-ı gülden hüveydā olup: Ş.’de yok.

⁵⁴⁴ ve: Ş.’de yok.

⁵⁴⁵ “Kim bir şey ister ve elinden geleni yaparsa onu bulur ve kim kapıyı çalar da ısrarcı olursa içeri girer.”

⁵⁴⁶ çünān ki kemā ḥuccendī beyān-ı hāl ider: Ş.’de yok.

⁵⁴⁷ Bu beyit Ş.’de yok.

taḳlīden /Ş. 33a / vaşfinda güftâr eylemekile lezzetinden ḥaberdâr olunmaz ve bu ḥelvâ yiyeniñ vaşf-ı lezzet kânda müte‘allik güftâr-ı şeker-bârları müstemi‘ine müheyyic-i şevḳ u iştiyâḳ olup taḥşil zevḳine bezl-i meḥûd etsünler dimekdir.

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

Hem çü tûṭî sükkeriñ zevḳine şarf it himmeti

Sâde sükker dimekile ḥâşıl olmaz lezzeti

Ve zuhûr-i ma‘ârif netice-i ri‘âyet-i âdâb-ı şerī‘at naḳıyye-i beyzâ ve ṭarīḳat-i zekiyye-i zehrâdır ki ⁵⁴⁸ الشريعة شجرة والطريقة أغصانها والمعرفة اثمارها ve hiçbir nefis bî-zıkr u fıkır-i şâni‘-ı ‘abeş zâyī‘ olmaya ki fi’l-ḥaḳīḳa kıymet her dem mülk ü mâl-ı ‘âlemdir. /H. 58a /

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

Vaḳt-i âḥir ger şatılsa bir nefes

Cümle varın⁵⁴⁹ virdi ehl-i heves

Lik ḳadrin bilmeyüp her bî-ḥaber

Câhilâne mühmelâta şarf ider

Pes bu dürr-i bî-behâyı yok yere hebâ ve gevher şemîni ilkâ‘-i çemîn etmek ḥüsrân-ı mübîndir cevâriḥden her biri daḥi ⁵⁵⁰ كذاك لما خلق له مصروف olup cümle aḳvâl ü ef‘âl⁵⁵¹ ü aḥvâl ‘ale’l-ittişâl bi-vefḳ-ı rızâ-yı ḥazret-i zi’l-celâl olmasına sa‘y-ı cemîl ve bezl-i meḥûd oluna ammâ bu ḥâliñ ḥuşulı bî-gümân mevḳûf-ı mülâḥaza ma‘nâ-i iḥsândır ki sâlik her zamân kendüyi⁵⁵² ḥuzûrı ḥazret-i ‘izzetde bilüp ḥazret-i perverdgâr cihândâr cemī‘-i aḳvâlini semī‘ ve ef‘âlini başîr ve efkâr u esrârını ‘alim olduğundan ḥaberdâr olunca mühezzeb pîrâye-i edeb olup sırr-ı taşavvufdan agâḥ u ehl-i intibâḥ olur كما قال سيد الرسل هادى السبل همam الكرام عليه صلاة السلام يا اباهير اذا عملت عملا بالجوارح فاذا نظر الله اليك واذا تكلمت فاذا كرسم الله منك واذا تفكرت فاذا كر علم الله فيك فانه ليس بغافل

⁵⁴⁸ “Şeriat bir ağaçtır, tarikat onun dalları ve marifet onun meyveleridir.”

⁵⁴⁹ varın: malın H..

⁵⁵⁰ “Aynı şekilde onun için yaratılmış.”

⁵⁵¹ aḳvâl ü ef‘âl: ef‘âl ü aḳvâl H..

⁵⁵² kendüyi: kendüsini H..

⁵⁵⁴ bu ḥadīṣ-i gevher-niṣārīn zımn-ı dūrer-bārı muktezasınca girdār
iş‘ār⁵⁵⁵ kibārdır ⁵⁵⁷معهم بمنه وكرمه ⁵⁵⁶جعلنا الله منهم وحشرنا ⁵⁵⁸ pes ehl-i sülūke sezāvār
mazmūn-ı güftārdan ḥaberdār ve her dīd ü ṣenīdinden ehl-i i‘tibār olmaqdır ki tā⁵⁵⁸
bu kārla medārı dāyire-i ‘irfān ve nekāt-ı ḥaḳāyıkdan nüktedān olup nutḳı zıkr ve
zammı fıkr ve nazarı ‘ibret olmağla ḳalbi mahzen-i esrār ve deryā-yı gevher-niṣār
ola.

mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ fa‘ülün

Dilinden cūṣ idüp deryā-yı ‘irfān

Zebānından ola ḥalka dūr-efṣān⁵⁵⁹

كما قال ابو سعيد البغدادي رحمه الله للعارف خزائن اودعواها علو ماعربية وانباء عجيبة
يتكلمون بها بلسان الابدية ويخبرون عنها بعبارة الازلية وقال ابراهيم بن ادهم قدس سره من علامات
العارف ان يكون اكثر صمته التفكير والعبرة واكثر كلامه الثناء والمدح واكثر نظره الى لطايف رب العزة
والخدمة⁵⁶⁰ ve her kārdañ ḥiṣṣedār ve güftār-ı gevher-niṣār gūṣ-i hūṣne
gūṣ-vār olup muktezasınca /H. 59a / girdāra sa‘y-yı bisyār eyleye ki

mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ fa‘ülün

İṣitmekden iş etmekdir netice

Müfid olmaz iş etmeksiz işitmek

⁵⁵³ H. 58b.

⁵⁵⁴ “Rasullerin seyyidi, hidāyet rehberi, cömerd himmet sahibi(salāt ve selām O’nun üzerine olsun)’nin dediği gibi: ‘Ey Ebu Hureyre! Birisine bir şey yaptığında Allah (c.c)’ın sana baktığını hatırla. Konuştuğunda Allah (c.c)’ın seni işittiğini hatırla. Derin düşüncelere daldığında Allah (c.c)’ın ilminin sende olduğunu hatırla. Çünkü o yarattığı hiçbir şeyden gafil değildir.’”, Hadis-i Şerif.

⁵⁵⁵ iş‘ār: şī‘ār Ş..

⁵⁵⁶ Ş. 33b.

⁵⁵⁷ . “İhsânı ve keremiyle Allah bizi onlardan kılın ve onlarla beraber haşreylesin.”

⁵⁵⁸ tā: Ş. de yok.

⁵⁵⁹ Dilinden cūṣ idüp deryā-yı ‘irfān/ Zebānından olaḥalka dūr-efṣān: Zebānından ola ḥalka dūr-efṣān/ Dilinden cūṣ idüp deryā-yı ‘irfān Ş..

⁵⁶⁰ “Ebû Sa‘îd el-Bağdâdî(Allah ona rahmet etsin)’nin dediği gibi: ‘Ârif kişinin duyulmamış haberler ve Arapça ilimlerden müteşekkil hazineleri vardır. O hazineleri ebedî bir dille söylerler ve ezeli ifadelerle onlardan haber verirler.’ Ve İbrâhim b. Edhem (k.s.) dedi ki: ‘Susmasının çoğu tefekkür ve ibret, konuşmasının çoğu övgü, bakışının çoğunun Yüce Rabbin güzelliğine ve amelinin çoğununtaat ve hizmet olması ârif olmanın alametlerindendir.’”

كما قال ابو حميد الغزالي رحمه الله تعالى العلم بلا عمل جنون والعمل بغير علم لا يكون وقال
ايضا النصيحة تسهل والمشكل قبولها و قال بعض العارفين العلم بلا عمل كشجرة بلا ثمر⁵⁶¹

mefâ' ilün/ mefâ' ilün/ fa'ülün

‘ Amel-i dāniş dirahtı meyvesidir

Murabbâ eyleyüp zevk it şemerden

Çü girdâr olmaya bir vefk-ı dāniş

Ne hâşıl pür-şemer virmez şecerden

Sa‘âdet anın ki fırsatı ğanîmet görüp dāyimā kârı t̃â‘at ve ‘âdeti ‘ibâdet
كما قال سيد الورى صلواة الله و سلامه عليه دائما اغتنم خمسا قبل خمس شبابك قبل هرمك و صحتك
ola maẓmûn-ı ĥadîş-i gevher-nişâr قبل سقمك و غناك قبل فقرك و فراغك قبل شغلك و حياتك قبل موتك⁵⁶²
kāvı-l-⁵⁶³ fevt fırsat etmeyüp her hâletde külliyyeti ile kârı /Ş. 34a / ‘ibâdet olmasını
iş‘âr ider ya‘nî şebâb u şihhâtiñ ĥadrin bilüp kuvvetde iktidârıñ varken leyl ü nehâr
kârıñ girdâr olsun ki ĥîn-ı herim ü seĥamda edâ‘-i ferâyızdan /H. 59b / ğayrî nâfile
ibâdete ĥudret olmaz ve ĥable‘l-faĥr ĥadr-i ni‘met ğınâ-yı ğanîmet⁵⁶⁴ bilüp dirhem ü
dînârı rāh-ı rızâ-yı perverdgârda beẓl ü nişâr ile ki hâlet-i fâĥrda ‘ibâdet-i mâliyye ile
behremend olunmaz ve aĥvâl-i ‘âlem heme iştigâldir pes vâĥt-i ferâġı ğanîmet bilüp
dil ü cânla cānib-i cānâna müteveccih ü revân olup nefhât-i rabbāniyye ile muġtenim
oluna ĥünân ki ġüyend:

عنايت خدا ناکاه آید

اما که بر دل اکاه آید

Ve Mevlânâ Camî buyurur:

⁵⁶¹ “Ebû Hamîd el-Ġazzâlî(Allah Te‘âlâ ona rahmet etsin)’nin dediği gibi: ‘Amelsiz ilim ahmaklıktır ve ilimsiz amel mümkün değildir.’ Aynı şekilde şöyle demiştir: ‘Nasihat etmek kolaydır, problem onu kabul etmektir.’ Âriflerden bazıları şöyle demiştir: ‘Amelsiz ilim meyvesiz ağaç gibidir.’”

⁵⁶² “Mahlukatın seyyidi (salât ve selâm dayıma O’nun üzerine olsun)’nin dediği gibi: ‘Beş şeyden önce beş şeyin kıymetini bil. Düşkünlükten önce gençliğinin, hastalıktan önce sıhhatinin, fakirliğinden önce zenginliğinin, meşguliyetinden önce boş zamanının, ölümünden önce hayatının.’”, el-‘Aclûnî, a.g.e., Hadis no: 436.

⁵⁶³ Kavl: H.’de yok.

⁵⁶⁴ ğınâ-yı ğanîmet: ğınâ Ş..

مانداريم مشامی که توانيم شنيد
ورنه هر دم وز داذکلشن وصلت نفحات

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Bu bir hāl-i hayāt-ı efzādır ey dost
Ki her anında var sad 'ömr-i 'ālem

Huṣūlına bu hāl cān-ı fezānıñ

Degildir müjde-gānı meleket cem

Ve ḳable'l-memāt ḳadr-i ni' met-i hayātı nigh-dār ve meṣḡūl-i girdār ola
ki 'inde ḥulūli'l-ecel 'ālem-i mālla mā-lā māl olup fedā olunsa bir demiñ iştirāhı
maḥāl çün hāl berīn-minvāldır gerek ki fevt fırsat⁵⁶⁵ olmayup rāh-ı 'ibādeti 'azīmet
oluna ki 'ömr-i girān-māye ma'şiyetde telef /H. 60a / olup ḥasret ḳıyāmete ḳalmaya
bu rūṣen ü 'ayāndır ki bī-mār u ḥastaya ne vechle ḥasret gelür⁵⁶⁶ geçen biṭālet ü
'iṣyāna nice nādim ü piṣmān olur bu ḥālden ḥasret ḥalet-i mevte istidlāl olunup
cevher-i 'ömri bī-behā yok yere hebā olunmaya ki rüz-i ḳıyāmet dirīḡ ü nedāmet sūd-
mend degil.

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Bugün āgāh olup ol reh rev-i rāh
Degil nāfi' çü ferdā ḥasret vāh

Ve Ḥazret-i 'Attār buyurur:

اکریرون شوی ناکشته دانه
توخواهی بودرسوای زمانه

/Ş. 34b / Ve egerçi bā' is-i duḥūl-i cennet maḥz-ı rahmetdir velī bu ḥālete
sebeb isti'dād ü cālib 'ināyet-i tā'at olup merḥūm u sa'ādet ḳarīn olan hemīşe
'ibādet-i güzīndir ki ⁵⁶⁷ ان رحمت الله قريب من المحسنين heme āyet ü beyyināt bu ḥālete

⁵⁶⁵ fevt fırsat: fırsat fevt H..

⁵⁶⁶ gelür: gelüp Ş..

⁵⁶⁷ “Şüphesiz, Allah'ın rahmeti iyilik edenlere çok yakındır.”, el-Ârâf, 7/56.

dallât ve eḥādîş-i seyyid-i muḥtâr bu bâbda cevâhir-nişârdır كما قال رسول الله صل الله عليه و sadaka rasûlu'l-lâh
 568 تقدست اسمائه وتعالى شرفه و تسعة وتسعين اسما مائة الا واحدة من احصاها دخل الجنة
 mefhûm-ı kelâm cevâhir nizâm Hâzret-i /H. 60b / rabbi'l-enâmîñ
 569 صفاته ٩٩ ٩٩ نامة وار هر كيم ايشا اءءه ارارء-ا ارارءء و مارار-ا ٴinâyet
 olup dâhil-i cennet olur ve ma' nî iḥşâda ٴulemâdan ba' zî hemân ٴ add ü ḥıfz-ı elfâz-ı
 şerîfeye mâil ve ba' zî vuḳûf-ı me' ânî-i laṭîfeye kâil olup lâkin zûbde vü muḥtâr
 güftâr-ı esmâ-yı ḥüsnâdan medlûlât-ı şıfat ٴulâ-i şinâsâ olup raġbete ve rehbe her
 biriniñ muḳtezasınca kârı iş' ârdır ki sırr-ı güftâr ḥâliyâ şerḥ-i esmâ-i ḥüsnâda âşikâr
 ola.

mefâ' ilün/ mefâ' ilün/ fa' ulün

Pes idüp luṭf-ı Hâḳdan isti' âne

ٴ Azimet eyledim şerḥ u beyâne

Ḳarîn olursa feyz-i lâ-yezâlî

Ṭola eşdâf baḥr-ı dil-i lâlî

Hurûş u cûş idüp deryâ-yı ٴ irfân

Ola emvâc-ı ḥikmet cevher-efşân

Cevâhirden şu deñlü idem nişârı

Ki gevher ola ḥalkıñ güşvârı

Şerḥu Esmâu'llâhü'l-Hüsnâ⁵⁷⁰

Huva'llâhü'l-lezî lâ-ilâhe illâ hû: “Hüve” zât-ı vâcibe işâret olup
 te'ehheb sâmi' içün evvelâ tenbîh olundu ki istimâ'-ı esmâ-i ḥüsnâya müteheyyi'
 oluna ammâ vâşıl-ı bisâṭ /H. 61a / ḳurb-i zî'l-celâlî İmâm-ı Aḥmed Ğazâlî “Hüve”

⁵⁶⁸ “Rasûlullah (S:A:V.)'in dediĝi gibi: ‘Allah (c.c)’ın doksan dokuz ismi (vasfı) vardır. kim bunların hakikatini kavrar ve bilirse cennete girer.”, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, et-Tevhid 12.

⁵⁶⁹ “Onun isimleri mukaddestir ve sıfatları yücedir.”

⁵⁷⁰ şerḥi esmâi'llâhi'l-ḥüsnâ: fî esmâi'l-lâhi'l-ḥüsnâ H..

zıkr-i havâşdır ki pertev-i envâr tecellâ-i zât ile cemî‘-i zevât ve cümle-i zerrât-ı kâyinât /Ş. 35a / sâye-veş zâil ü âfil olup şühûdunda vücûd-ı eşyâ çün lâ nâ-peydâ ve ircâ‘ zamîre aşlâ maḥal ḳalmadıḳda sâlik bu zıkr-i şerîfle zâkir olur” deyü buyurur.

mefâ‘ ilün/ mefâ‘ ilün/ fa‘ülün

Ne aḥlâdır kelâmı ehl-i ḥâlîñ

Olur mı böyle zevḳi sâde ḳâlîñ

İmâm-ı Faḥr-i Râzî daḡı güftârında bu râzı iş‘âr ider gerek ki sâlik bu ḥâlîñ ḥuşûlına bezl-i meḥûd idüp ifnâ-yı vücûda mücidd ola ki me‘a’l-vücûd rāh-ı vişâl mücid mesdûddur.

روىكم شوا و جودخويشتن

تاكه ره بابى سلامى ياررا

Çünân ki Ḥazret-i ‘Aṭṭâr müşk-bâr nâfe-i esrârdır:

توتا بيرون نيایى از دل و جان

نيایى يك زمان مروى جانان

Ve Ḥazret-i Ḥüdâvendigâr cevher nişâr eder:

تانكردداختران مانهان

دان كه پنهانست خرسيدجهان

fâ‘ ilâtün/ fâ‘ ilâtün/ fâ‘ ilâtün/ fâ‘ ilün

Ḳıl fenâ zât u şıfâtı kim fenâ bulmak nücûm

Oldı mihr-i ‘âlem-ârânîñ delîl-i ṭal‘atı

/H. 61b / Ammâ bi-esmâ-yı seb‘a sâlik olan ‘azîzâna dâyire-i şâlişe maḳâm-ı rûḡda sebeb-i fütûḡ olur “Allâh” ism-i zât müstecmi‘-i cemî‘-i şaffât olup ba‘z-ı ‘ulemâ ‘adem iştikâḳına zâhib olup zîrâ zât-ı vâcibü’l-vücûda maḡşûş bir ism-i ḥâsdan lâ-büddür ki şaffâtı anîñ üstüne cārî ola dimişler pes ṭâlib bu a‘zam-ı esmâyla zâkir olduḡda evvelâ ber-vech-i mezḳûr câmi‘-i şaffât olduḡını fîkr idüp muḳteziyyât-ı şaffâtı ve işnâ-yı şerḥ-i esmâda taḥrîr olunan ḥâlâtı mülâḥiẓ olâ ki tâ bu mülâḥaẓa te‘şîrâtı ile ḥazret-i zâta isti‘dâd-ı teveccûḡ ḥâşıl ola ammâ bu teveccûḡ ḥâṭır-ı ḡalka ḡuṭûr iden ḡayâl-i minvâli olmayup âşâr-ı cezbeden nâşî ḡâldir.

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Bu hālin zevke rāci' dir 'ayānı

Zebān olmaz beyānı tercümānı

Ve 'inde ba'zu'l-füzālā müştekkātından olup hāzret-i zāt-ı mutlāk ma'būd-ı bi'l-hākk olmağın iştiqākı ilahdandır 'abd ü zen ma'nāsında pes kitāb-ı bi-ma'nā mektüb /Ş. 35b / olduğu üslub ilāh bi-ma'nā me'lüh olur ve cümle-i nā-sezādan /H. 62a / mürtefi' u a'lā ve idrāk-i ebşārdan maḥcūb u⁵⁷¹ mu'allā olmağın "lāhe-yelihū"den müştākdır dimişler ve efkār-ı 'aқılla ma'rifet şaffāt ü esrār-ı evliyā gene zātında müteḥayyir u ḥayrān ve ser-gerdān oldukları bā'ışden velehe yālehū'den ola ki ve cenāb-ı⁵⁷² ḳudsī mefrağ u melce' ḥalḳ-ı cihān ve müsteḳar kılp 'āşıḳāndır ḳünān ki gūyend.

آتش نرنددر دل ما الا هو

کوته نکند منزل ما الا هو

کر عالمیان جمله طیبیان

باشند حلی نکند مشکل ما الا هو

Pes⁵⁷³ ṭālip 'inde'l-iştigāl berīn-minvāl mülāḥız olsa cānı cānib-i cānāna meczūb ve ḳalbi muṭmain u⁵⁷⁴ maḳlūb olur ki ⁵⁷⁵الا بذكر الله تطمنن القلوب

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Ne zībādır bu rūḥ efzā dem ü ḥāl

Duruş-ḥāl ideni gör kılpma ihmāl

Gerçi bu maḥalde aḳvāl-i 'ulemā bisyār u güftār-ı bī-şümār lākin tertīb-i nesāḳ sābīḳ-ı muḳtezā iḥtişār olmağın 'alā mā-iktifā ḳaşr-ı güftār olundu "ellezī lā ilāhe illā hū" bu kelime-i ṭayyibe Ḥāzret-i Allāh'ın taḥāḳḳuḳ-ı⁵⁷⁶ ilāhiyyetin ḥaşr u ḳaṭ' olup evḥām-ı müşāreket-i ezdād ve münāza'at-i /H. 62b / endāddan tenzīhen

⁵⁷¹ ve: Ş.'de yok.

⁵⁷² cenāb: cennāt Ş..

⁵⁷³ pes: Ş.'de yok.

⁵⁷⁴ ve: Ş.'de yok.

⁵⁷⁵ er-Ra'd, 13/28.

⁵⁷⁶ taḥāḳḳuḳ: taḥḳīḳ H..

mā'adâyı nefy ü reddir ve bu efzâl-i kelâma ber-‘âyet-i âdâb ve şerâyı-ı mezkûra mülâzım ü müdâvim olan sâlikîñ ‘ibâdeti hemân ma'bûd-ı bi'l-hâkka mahşûş ve hümûm ü mekâşıdı vâhid gaybeti huzûra münkalib olup sırr-ı seb' u'l-meşânî hâl ü hâşıl olur ve lafz-ı dürrer-bâr-ı hâzret-i seyyid-i muhtâr berîn-minvâl olduğı âşâr-ı tecelliyyât- şaffâtıñ zuhûrı ba'de't-tenzîh olmasına dâldir ki zû'l-fikâr lâ-‘urûk eşyâyı kaç' idüp mâ-sivâ fenâ bulmadan sırr-ı tecellâ hüveydâ olmaz ki zenb-i vücûd neyl-i zevk-i şühûda hâyildir.⁵⁷⁷

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

Pertev-i hırşide dîvâr-ı vücûduñdur hicâb

Zâyil olsa sâye nur-ı şems ile pinhân olur

Ve mest-i câm-ı lâ-yezâli hâlî Ebü ' Ali Çelebî buyurur:

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

Yâra vaşl olmağa sensin /Ş. 36a / ger ü sanâ çü hicâb

Var aradan yağa gör burc ise daği bedeni

Şekerin⁵⁷⁸ mükerreri ellez ü hoşter olmağın bu ma'nâ /H. 63a / ve bunun emsâli niçe güftâr-ı şeker-bâr tekrâr olmuşdur ammâ ism-i zâtıñ sebkatı vücûd-ı zât-ı⁵⁷⁹ vâcibe imân esâs u⁵⁸⁰ erkân olup ve kable'l-imân 'adem-i imkân tenzîhi i' lân ola ve egerci bu bâbda deķâyıķa pâyân olmayup baħr-i 'irfân cûşân ve emvâcı dürr-efşân lâkin maķâlîñ bir nesak-ı sâbiķ hadd-i i'tidâlde olması ihtiyâr olundı ki verâsında olan şimâr-ı güftârdan herkes hışşedâr olmayup pergâr-ı esrâr merkez-i zevķi devvârdır ve esmâ-yı 'izâmıñ âşâr-ı tecelliyyâtından güftâr sezâvâr görölmedi ki sâlike⁵⁸¹ 'inde ref' ü'l-estâr esrârı âşikâr ola.

mefâ' ilün/ mefâ' ilün/ fa' ulün

Qanı 'âşik ki bu şîrîn kelâmıñ

Semâ' i kıla zevķine talebkâr

⁵⁷⁷ hâyildir: hâyil ider H..

⁵⁷⁸ Şekerin: sükkerin H..

⁵⁷⁹ zât: H.'de yok.

⁵⁸⁰ ve: Ş.'de yok.

⁵⁸¹ sâlike: H.'de yok.

Nedir dünyā metā‘ı bir demine

Hezārān cān virüp ola ħarīdār

Er-Raḥmān Er-Raḥīm: Bu esmā-yı⁵⁸² şerīfān rahmetden müşteḳḳān olup ve rahmet-i insānda rıḳḳat-i ḳalb ve bu ḥāletden nāşī olan ‘āṭıfetdir ammā Ḥāzret-i Raḥmānda bu aşl-ı ḥāletden ġāyātı murād olup ‘āṭıfet ve fāzl u iḥsān ve ‘ināyet ü luṭf bī-pāyān olur ve raḥmetullāh māḥlūḳāta /**H. 63b** / bu ḥāletīn ‘irādetinden‘ibāret olursa şıfat-ı zātdan⁵⁸³ olup ve bu ḥālātīn kendü me‘ānīsinde olunca şaffāt-i⁵⁸⁴ ef‘ale ‘avdet ider ve egerçi bu iki ism-i şerīfīn dahī bināları mübālağā içündür lākin Raḥmān Raḥīmden eblağdır ki ziyāde-i binā ziyāde-i ma‘nāya delālet ider niteki bi-itibari’l kelimesi⁵⁸⁵ **يارحمٰن الدنيا ويارحمٰن الآخرة** denilir zīrā āşār-ı raḥmetine dünyāda mü‘min ü kāfır vuḥūş u ṭuyūr ve mār u mūr mezāhir olup ‘uḳbāda hemān ehl-i imāna maḥşūş u münḥaşırdır ve bi-itibari’l-keyfiyyeti⁵⁸⁶ **يارحمٰن الدنيا و رحيٰم الدنيا** dinülür zīrā ni‘am-ı uḫreviyye külliyyā ‘izām u cessām olup ni‘mā-i dünyā cenb-i ilāh-ı /**Ş. 36b** / ‘uḳbāda mişāl ḳātre-i deryādır⁵⁸⁷ ve ḳıyās-ı muḳtezā teraḳḳī iken bā‘iş tekaddümi kemiyete tekaddüm-i maḥāl aşārı i‘tibārı ola ya iḥtişāsta⁵⁸⁸ ke’l-‘alem olup ism-i zāta münāsebet-i muḳārenet ola ki bu vaşf ile ḥāzret-i mülk-i müte‘āldan ġayri mevşūf olmaḳ muḥaldır⁵⁸⁹ zīrā Ḥāzret-i⁵⁹⁰ Raḥmān şol sultandır ki heme⁵⁹¹ zerrāt-ı cihān pertev-i mihr ‘ināyeti ile /**H. 64a** / müstenīr ü dirāḥşān⁵⁹² olup cümle-i bend-gān fiṭraten ve ni‘meten ve hidāyeten mezāhir-i elṭāf-ı bī-pāyān ve ġarīḳ-ı baḥr-i iḥsānidır ki ‘avālim cemād ü nebāt ḥayvāndan güzerāndan soñra ḳarār-ı mekīn ve

⁵⁸² esmā: esmān Ş..

⁵⁸³ zātdan: zātından H..

⁵⁸⁴ şaffāt: H.’de yok.

⁵⁸⁵ “Ey dünyanın Raḥmān’ı ve ey âhiretin Raḥīm’i.”

⁵⁸⁶ “Ey dünya ve âhiretin Raḥmān’ı ve dünyanın Raḥīm’i.”

⁵⁸⁷ ḳatre-i deryā: ḳatre vü derya H..

⁵⁸⁸ iḥtişāş: iḥtişāşda H..

⁵⁸⁹ muḥaldır: mecāl H..

⁵⁹⁰ Ḥāzret: H.’de yok.

⁵⁹¹ heme: Ş.’de yok.

⁵⁹² Müstenīr ü dirāḥşān: müstenbir u raḥşān H..

hışn-ı⁵⁹³ hışında eṭvāran bi-tertibāt-ı ma‘lūma ḥālden ḥāle intikālle mazḥar-ı fāzl-ı⁵⁹⁴
lā-yezāl ve aḥsen-i taḳvīmde taṣvīr ü inṣā ve müşerref ü teşrīf kerremnā idüp ve
‘ālem-i şahādete kudūmünde ḥavīşāna mihrini cāndan ‘azīz ve kuvvetini şīr-i şehd
āmīz eyleyüp döş ü āğuşda ‘azz ü nāzla murabbā ve ġarīḳ-ı baḥr-ı na‘mā ider ki وان
تعدو نعمت الله لاتحصىها⁵⁹⁵ ve envā‘-ı alā’ vü telezzüzāt şuveriyye-i ‘arzıyyeden mā-‘adā
‘ālem-i vücūdda olan ni‘am-ı ḥavās u a‘zānıñ kemā hiye şerḥ u beyānında ḳalem dü-
zebān ḥayrān u ser-gerdān olup ve bu ‘aṭāda bāy u gedā ‘ale’s-sivādır.

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Bilmek istersen her ‘uzvuñ kıymetin

Ḳıl nazār fıḳhıñ diyāt ebvābına

Tā ġarīḳ-ı bāhr-i na‘mā olduġuñ

Fehm idüp şükr idesen vehhābına

Ḥuşūşan irsāl-i rusūl ve inzāl-i kütüb ile beyān u ‘ayān elsem-i sübül
etmekde en‘āmı /H. 64b / itmām idüp ve da‘vet-i dāru’s-selāmda luṭfunı ‘ām eyledi
ki ⁵⁹⁶ والله يدعو الى دار السلام taḥt men meymūn-ı⁵⁹⁷ men yeşāda dāḥilün olan ḥavāşsı
ḥod mezāhir-ı ‘ināyet-i bī-ġāyet ve rāḥ –ı vişāle hidāyet idüp sükerā-yı cām-ı lā-
yezāl ve ḥayā rā’-yı cemāl-i zī’l-celāl eyler.

mefā‘ilün/ mefā‘ilün/ fa‘ülün

Çü luṭfi pertevinden ire pür-tāb

Ola her zerre ḥurşid-i cihān-tāb

Muḥīṭ-ı rahmeti oldukça cū şān⁵⁹⁸

Olur her ḳātre deryā-yı dūr-efşān

⁵⁹³ hışn: hışş H..

⁵⁹⁴ fāzl: feyz H..

⁵⁹⁵ “Eğer Allah’ın nimetlerini saymaya kalkışsanız sayamazsınız.”, İbrâhim, 14/34; en-Nahl, 16/18

⁵⁹⁶ “Allah esenlik yurduna çağırır.”, Yûnus, 10/25.

⁵⁹⁷ meymûn: hemûn Ş..

⁵⁹⁸ cū şān: çün şān H..

/Ş. 37a / ‘Aṭāyā-yı uḥreviyyeniñ ḥod ‘aşer-i ‘aşīriniñ kil-k-i ḥayāl ile levḥ-i zamīre taḥrīri muḥāl كما قال النبي عليه السلام قال الله تعالى اعددت لعبادى الصالحين مالا عين رأت ولا اذن سمعت ولا خطر على قلب بشر⁵⁹⁹ çün ḥāl berīn-minvāl ola ṭālibe münāsib olan her ān kendüyi ġarīḳ-ı baḥr-i iḥsān ve ni‘amı⁶⁰⁰ Ḥāzret-i Mün‘imden bilüp ḥamd-i firāvān ile müsteḡraḳ-ı elṭāf-ı bī-pāyān olmaḳdır ki şākire ‘ahde-i⁶⁰¹ raḥmet izdiyād-ı iḥsāndır ve zuḥūr-ı /H. 65a / āṣār ḳabz u şedāyidde ravḥullāhdan me‘yūs olmayup başt u raḥā müte‘āḳıb idüğini dānā ola ki ان مع العسر يسرا⁶⁰² ve bir ġaflet ile zuḥūr-ı zilletde nefsin melāmet idüp ve redd-i lisānı ربنا ظلمنا⁶⁰³ ola ki

Zenbine iḳrār u istiḡfār iden maḡfūr olur

Līk istikbār u işrār-la derdin devr olur

Ve be-muḳteżā-yı şerīf تخلقوا باخلاق الله⁶⁰⁴ kārı ḥalkā merḥamet ve şī‘ārı şefḳāt ü ‘āṭifet olup ḥalkı şekerden lezīz ve kelāmı şehd-āmiz ola.

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Terk-i telḥı ḳıl Selāmī ṭal şeker deryāsına

Çünki mü‘minsin şıfāt u zātıñ olsun çün şeker

Ve be-muḳteżā-yı المؤمنين هينون لينون⁶⁰⁵ ḳābil el-i‘tizār u leṭāfet-dişār olup tevāzu‘ u līnet ve vaḳār u sekīnet ile seyyār ola ki وعباد الرحمن الذين يمشون على الارض ve insan mazḥar-ı iḥsān olup mescūd-ı melāik-i erāik eflāk iken cāyı zemīn cismi ḥāk oldıġı me‘āric-i rüteb-i ‘aliyye /H. 65b / ve derecāt-ı seniyye tevāzu‘ u meskenet idüğine işāretdir ki bu bāba münāsib ġüftār-ı Ḥāzret-i Ḥudāvendigār ‘abher-nişārdır.⁶⁰⁷

⁵⁹⁹ “Nebî (A.S.)’ın dediġi gibi: ‘Salih kullarım için hiçbir gözün görmediġi, hiçbir kulaġın işitmediġi, hiçbir kalbin esinlenmediġi şeyler hazırladım.’”, el-Buhârî, a.g.e., Tevhid 35.

⁶⁰⁰ ni‘amı: ni‘meti H..

⁶⁰¹ ‘ahde: va‘de H..

⁶⁰² “Gerçekten, güçlkle beraber bir kolaylık vardır.”, el-İnşirâh, 94/6.

⁶⁰³ “Rabbimiz! Biz kendimize zulüm ettik.”, el-A‘râf, 7/23.

⁶⁰⁴ “Allah’ın ahlâkıyla ahlaklanın.”, Hadis-i Şerif.

⁶⁰⁵ “Mü‘minler sâde ve hoşturlar”, Hadis-i Şerif.

⁶⁰⁶ “Rahmân’ın kulları, yeryüzünde vakar ve tevazu ile yürüyen kimselerdir.”, el-Furkân, 25/63.

⁶⁰⁷ ‘abher-nişârdır: canber-nişârdır H..

در بهاران کی شود سرسبز سنک
خاک شوتاکل بر وید رنک رنک

سالها چون سنک بودی دل خراش
آزمونى يك زمانى خاک باش

El-Melik: dāyimül-mülk bir melik-i müte‘āldir ki ašlā ‘izzine zevāl ve mülküne intikāl olmayup mülük-i memālik memālikidir ki bu⁶⁰⁸ nām-ı şerīfiniñ mezāhir āşār tecellisi selāṭin rūy-i zemīn olur. /Ş. 37b /

fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilün

Oldurur sulṭān-ı mutlaḳ pādişāh-ı ber-kemāl
Hayy u bākī lā-yezāl ü mülküne yok intikāl

Pādişāh oldur ‘ibādıdır selāṭin-i cihān
Salṭanat onuñ ki mülkünde şerīk olmaḳ muḥāl

Der ki ‘ālem-i penāhı ḳām-baḥşı ḳām-yāb⁶⁰⁹
Andan irer ḥalka iḳbāl ü sa‘ ādet mülk ü māl

Ḥükm anundur cümle zerrāt ü zevāt emrine rām
Kim durur ḳılmaya fermānına cāndan imtişāl

/H. 66a / Şānı a‘ lādır naḳāyışdan yüce ezdāddan
Şibh ü mişli yok bulunmaz zihñ ü ḥāricde mişāl

Görünen āşār-ı ef‘āl ü şifātıdır ḳamu
Zāt-ı pākın dilde taşvīr eylemez kilik-i ḥayāl

⁶⁰⁸ bu: Ş.’de yok.

⁶⁰⁹ kām-yāb: kāyināt H..

Kim virir ‘uṣṣāka evṣāf-ı cemālinden ḥaber
Kim bakar⁶¹⁰ idrāk u ‘aql u ‘ilmi envār-ı celāl

Bu maḳāma ṣa‘ve-i ‘aqlıñ per ü pervāzı yok
Çün döker ṭāvus-i ḳudsī dehşetinden pür-vebāl

Ey Selāmī sākıt ol çün cezḳ idüp emvāc-ı ‘aşḳ
Lücce-i ḥāletdesin ḳaldı leb-i deryāda ḳāl

Ve bu tecelliniñ mezāhir āsārı merāyā-yı celālet ü ḳudret ḥazret-i mülkī
a‘lā olmuşdur ki bu ḥālāt hüveydā olur ki “zıllu’l-lah” dinilmesi buña güvāh ve
‘ısyān iden buḡāt ü ehl-i ṭuḡyānıñ ḳatli mübāḥ olduḡı bu ḥālete dāl itā‘at-i imtişāl
daḡı fi’l-ḥaḳīka melik müte‘āle olup Ḥazret-i Ādeme sücūd-i melāik minvāldir ve
‘aceb ḥaldir ki ‘ārif ü zāhid dürr-i sulṭāna deverān etseler ḥāl-i ‘ārif /H. 66b /
mütezyāyid ve zāhid noḡşān olur.

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Olma meftün-i mezāhir ḳalma şuretdē ṣaḳın

Muḫzir-i eşyāya ṭālib ol reh-i ma‘nāya gel

Ve maḳāsim-i füyüz-ı şuveriyye-i rabbāniyye olup ḥalḳa ‘azz ü cāh
bāriklerinden⁶¹¹ baḡş olur velī bu rüteb-i ‘āliyye ile rā‘ī-i re‘āyā olmuşdur ki gürgān-ı
a‘dāyı def‘ ü ḳam‘ ve ḥamy-ı Ḥudādan zecr ü men‘ ideler tā neşr-i ‘adāletleri ile
‘ālem nizām u i‘tidāl bulup sāye-i cenāh sa‘ādetlerinde enām-ı āsūde ḥāl olalar pes
vāḳıf-ı esrār ve āḫır-kārdan ḥaberdār⁶¹² olup ‘ālem-i enfüs ve āfāḳda ber-vech
me‘mūr-ı ‘adl ve istiḳāmet ü re‘āyāyı mezāhir ‘āṭıfet ü ḫıfz u ḫırāset idüp her kārdā
rızā-yı perverdgārı iḡtiyār iden /Ş. 38a / mülūk-i mülk ile ehl-i sülūk olup bir mülk-i
bāḳiye mülākī olalar ki siyādet-i cihān-ı fānī lāyık müjde-gānı olmaya.

⁶¹⁰ kim bakar: ki yaḳar Ş..

⁶¹¹ bāriklerinden: bādgahlarından H..

⁶¹² ḥaberdār: ḥaberdān H..

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Ne hoşdur 'izz ü iqbāl-i müdāmı

Sa'âdet şubhunuñ olmaya şāmı

Ve vüzerā mezāhir-i ferr-i padişā dūrürler ki taşarrufāt ü iktidār⁶¹³
pādişāhī āşikār /H. 67a / olur ammā ehl-i şafāya bu cümle āşār-ı kudret bāhire-i
Hāzret-i melik-i a' lā idügi zāhir ü eclā.

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Mihr-i 'alem-i tāba karşı kōnsa bir fās içre āb

Abı pūr-tāb eyleyüp hem berķ urur dīvārda

Görünen āşār-ı muḫhirdir mezāhirden ḫamu

'Ārifāna kıl nāzar esrārı gör āşārda

Oldı deryā-yı ma'ārif bu kelām-ı dūr-nizām

Ḳulzüm-i zehḫār dense yaraşur esrārda

Çıkarır bundan ma'ārif dürrlerin ḡavvāş olan

Baḫr-i ḫikmet derc olurpdur ḫatre-i ḡüftārda

Bu kibār daḫi ḡıbb-i edā'-i şerāyiṭi'd-diyāne ve selāṭını ber-devām ṭurik-i
ḫayrāt ü sübül-i sa'ādāt ü rāh-ı 'adālete ba'de'd-delāle umūr-i mu'azzamāt ḫıfz-i
memālik ve ri'āyet-i re'āyā ve zabṭ-i cuyüş ve memālikde ihtimām ve ṭay-yı zulm ü
neşr-i 'udülde cehd-i temām idüp ḫadiş-i şerif gevher-nişār من سن فى الاسلام سنة حسنة
فله اجره واجرم عمل بها من بعده من غير ان ينقص من اجورهم شىء ومن سن⁶¹⁴ فى الاسلام سنة سيئة
فله اجره وزره ووزر من عملها من بعده من غير ان ينقص من اوزارهم شىء⁶¹⁵ muḫtezāsınca girdār

⁶¹³ iktidār: iktidārı H..

⁶¹⁴ H. 67b.

⁶¹⁵ “Kim İslām'da güzel bir yol (çıḡır) açarsa o kişiye açtığı yolun ve o yoldan gidenlerin sevabı vardır ki o yoldan gidenlerin sevabından da hiçbir şey eksilmez. Kim de kötü bir yol açarsa ona açtığı o yolun ve o yoldan gidenlerin günahı vardır ki o yoldan gidenlerin günahlarından da hiçbir şey eksilmez.”, Müslim, *a.g.e.*, İlim 15.

eyleyüp ve her kâr u halden huzûr-ı⁶¹⁶ Hazret-i Kirdgârda süâl olunmadan haberdâr olunca sâlik-i râh ü ehl-i intibâh ve mazhar-ı luṭf-i ilâh olurlar كما قال الله تعالى واماما خاف مقام ربه ونهى النفس عن الهوى فان الجنة هي المأوى⁶¹⁷ ve ümerâ vü vülât-i mağrûr devlet-i bî-beḳâ ve meftûn-i riyâset olmayup terk-i hevâ ve aḥkâm-ı şer‘-i şerîfî kemâ yenbeḡi icrâ idüp emâret ü ḥükûmeti ‘ayn-i ‘ibâdet /Ş. 38b / bilince kevninde⁶¹⁸ ehl-i sa‘âdet olurlar fi’l-vâkı‘ bu ḥâlet şûret-i riyâsetimde ḥidmetdir lâkin hevâ-yı riyâsetle meşakḳati ma‘lûm olmaz. Ve⁶¹⁹ ‘âkıle sezâvâr bu gûne gûne numûne vü çâşnîlerden ‘izz ü iḳbâl-i uḡreviye istidlâl ve fer‘inden aşla intikâl ile sa‘âdet-i ebediye vü siyâdet-i sermediyye-yi talebkâr olup mevt ile müfâraḳat olunmaz devletiñ taḥşîline mübâşeretdir ve devlet artdıḳca ‘ibâdet-efzûn olmak gerekdir ki ‘inâyet günâ gün ola ba‘z-ı aşhâb-ı /H. 68a / devlet bu faḳîre işnâ-i muşâḥabetde ‘adem-i ḳudret mücâhede ve riyâzatdan şikâyet iderler ammâ zühd-i ibn-i Edhem naşîb olmadı deyü tâbi‘-i hevâ-yı cism olmak daḡi münâsib degil ki beyne’l-ifrâṭ ve’t-tefrîṭ bir ḥadd-i i‘tidâl vardır pes ‘alâ vechi’l-kemâl evâmire imtişâl ve nevâhîden ictinâbdan soñra mesâḳında istiḳâmet ile taṭavvu‘an ‘alâ mâ imkan envâ‘-ı ibâdât ve aḡsen-i ḥâlâta müdâvemet ve esbâb-ı tebdîl-i aḡlâḳa mübâşeret ve şuleḡâyla muşâḥabet râh-ı sa‘âdetdir.

mefâ‘ ilün/ mefâ‘ ilün/ fa‘ülün

Beyân olundı esbâb-ı sa‘âdet

Açıldı gün gibi sübûl-i selâmet

Müheyyâ güy-ı devlet elde çevḡân

Ḳani bir merd ide tâ ‘azm-i meydân

⁶¹⁶ girdâr eyleyüp ve her kâr u halden huzûr-ı: H.’de yok.

⁶¹⁷ “(Allah Te’âlâ’nın dediḡi gibi) ’Kim de, Rabbinin huzurunda duracaḡından korkar ve nefsinin arzularından alıkoysa, şüphesiz, cennet onun sığınaḡıdır.’”, en-Nâziât, 79/40-41.

⁶¹⁸ kevninde: Ş.’de yok.

⁶¹⁹ ve: Ş.’de yok.

Ve ba‘z-ı ‘ulemā bu ism-i şerīf ile murād ‘ademden vücūda kudret ihtirā‘ ü icāddır deyüp ve ba‘z-ı eşyāda halk ü ibdā‘ ve emānet ü ahyādır demişler pes ‘alā vechi’l-evvel esmā’-i şifātın ve ‘alā taqdiri’s-şānī esmā’-i ef’ālden olur.

El-Ḳuddūs: Bināsı mübālağa üzerine esmā’-i tenzihdendir ki ‘uyūb u naḳāyışdan kemāl-i nihāyetde münezzeh ve idrāk hiss ü vehm ü pindār /H. 68b / ve ihāta-i ‘aql u efkārden⁶²⁰ müberrā ve zıdd ü nidd ü veleden muṭahhar u a‘lādır ki **لم يتخذ صاحبة ولا ولدا**⁶²¹ ve ba‘z-ı fuṣalā mübārek dimekdir demişler pes bu ism-i şerīf iktizāsı nezāhet⁶²² olup ve bu hālet civār-ı /Ş. 39a / kuds ve bisāt itse⁶²³ bā‘ iş liyākat-i ḥabāiş seyyiāt-i zellāt ve cümle nā-sezā hāletden pāk u nezāfet olduğuna işāret olup şalāta ṭahāret aṣl u meşrūṭ olduğu daḫi buña merbūṭdur ve her hālde⁶²⁴ fi’l- cümle münāsebet ve liyākat ü isti‘dād ü ḳabiliyyet gerekdir ki ḫuṣūli me‘mūl ola zīrā zāğ-ı nā-sezā⁶²⁵ bülbüle dem-sāz ü mürğ ḫangi hümāyla hem pervāz olmaz.

Pāk ol bulmak dilerseñ ḫāzret-i ḳuddüse rāh

Bende-i nāşte revā olmaz ḫarīn-i padişāh

Es-Selām: Her naḳş u ‘ayb ü āfetden zū’s-selāme olup dergāh-ı selāmet baḫşine ilticā iden ‘ibādı her meḫāvif ü meḫālikden sālīm ider ki rāh-ı ilticāda istidāmet⁶²⁶ müntec-i selāmetdir ve ba‘z-ı fuṣalā ma‘nası cenān-ı⁶²⁷ cāvidānda ehl-i imāna zū’s-selām olduğuna /H. 69a / imādır demişler.

mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ fa‘ülün

Selāmet baḫş-ı dergāh-ı selāmı

Dilerseñ tābi‘-i şer‘ ol müdāmı⁶²⁸

⁶²⁰ ‘aql u efkārden: ‘aql efkārden Ş..

⁶²¹ “ne bir eş, ne de bir çocuk edinmiştir.”, el-Cin, 72/3(bu ayete işāret edilmiş).

⁶²² nezāhet: rāheb H..

⁶²³ itse: inse Ş..

⁶²⁴ hālde: hāle Ş..

⁶²⁵ nā-sezā: nā-sāz H..

⁶²⁶ istidāmet: istiḳāmet Ş..

⁶²⁷ cenān-ı: cenānda H..

⁶²⁸ müdāmı: selāmı Ş..

Olup dāim rızası ihtiyārın
Hemīşe ilticā olsun şî‘ārın

Sa‘adet gāyet rāh-ı rızadır
Selāmet dergehine ilticādır⁶²⁹

El-Mü‘min: Vaḥdet-i zāt-ı pākına şāhid olup maẓmūn-ı şerīf “şehidallāhü” daḥi buña güvāhdır ki nasb-ı delāyil ve inzāl-i āyāt ile vaḥdāniyyetin beyān ü ‘ayān idüp ve cümle-i mümkināt ü zerrāt-ı kāyinātı bir fıtrat ü ḥılkatde ibdā‘ ü icād etmiştir ki vaḥdet-i zāta āyāt-ı vāzihāt ü berāhīn dellātdır ve teblīg-i risālet ü aḥkāmda⁶³⁰ enbiyā vü murselīni ve imān-ı mü‘minīni muşaddaḥ olup evliyāya mu‘ṭı’l-imān ve muṭī‘-i fermān olan bendegāna şādiḳu’l-va‘d ve zü’l-iḥsāndır⁶³¹ ve faẓl ü ‘adli ber-kemāl ve zūlmüne ihtimāl olmaduḡuna dāldır dimişler ya emnden evlā ki yevm-i dīnde ebrārı meḥālikden emīn ider mücīru’l-ḥāyifindir⁶³² pes rabbenallāh deyüp fi‘l-i tā‘āt ve terk-i /Ş. 39b / münkirātda istikāmet iden mü‘mine teşrīf şeref-i fezā meymūn⁶³³ لاخوف عليهم ولا هم يحزنون dür. /H. 69b /

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Olmaḡ istersen maḥāvifden emīm

Rāh-ı tāatde rızāsın kıl güzīn

El-Müheymin: Her şey’i raḳīb ü ḥāfız olup zerrāt-ı kāyināta şāhid ü ‘ālem ki cehr-i celī ve sırr-ı ḥafī ‘ilm-i şerīfnde müsāvī ve a‘māl ü erzāḳ ü ācālden umūr-ı ḥalka kāimdir ve emīn ü şādiḳu’l-vā‘d ma‘nāsına emānetden **ya mu‘ṭı’l-emn** feḥvāsına emnden müfay‘il olup hemzesi ḥāya maḳlūb ola ve bu ḥālātın nekātı şerḥ-i esmā’-i raḳīb ve ḥafız ü ‘alimde ma‘lūm ola.

⁶²⁹ Beyit H.’de yok.

⁶³⁰ aḥkāmda: aḥkāmında H..

⁶³¹ zü’l-iḥsāndır: zü’l-iḥsān H..

⁶³² mücīru’l-ḥāyifindir: mücīru’l-ḥāyifindir Ş..

⁶³³ “Onlar için korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir de.”, el-Bakara, 2/262; Yûnus, 10/62; el-Ahkâf, 46/13.

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Raķīb oldur ḥafız oldur 'alīm ol

Bilüp rāh-ı edebde müstaķīm ol

El-'Azīz: Menī⁶³⁴ u⁶³⁴ 'adīmü'l-miṣāl ki gene zāt-ı pākına⁶³⁵ ḥayāl irmek muḥāl ve ṣedīdü'l-baṣṣ ḳavī ve ğālib ki cümle-i mümkünāt 'āciz ü maġlūbdur pes 'izz-i ilāh ve zūll-i nefsinden āġāh olan ehl-i intibāh olur.

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Olan 'izz ü ilāhīden ḥaberdār

Bilüp zūllin gider beyhūde pindār

El-Cebbār: 'İbādi taḥt-ı emrinde müsahḥar ider ḳaḥḥār-ı zū'l-ceberrūtdür.

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Ṭaleb rāhında raḥṣ-ı berk-vārī

Sürüp ḳoma 'inān-ı iḥtiyārı

Hidāyet pertevi olup delīlīñ

İre meydān-ı 'aşka tā sebīlīñ

/H. 70a / Çü faẓl-ı Haḳḳ īrüre ol feẓāya

Düşersen bir diger ḥāl ü hevāya

O olup çevgān-ı ḳudret pes hüveydā

Seni ṭop idiserdür bī-ser ü pā

Pes ol dem açılup dīlden hicābıñ

Ola taḳlībi ile inkılābuñ

⁶³⁴ ve: Ş.'de yok.

⁶³⁵ zāt-ı pākına: zātına Ş..

Kılursa ger bu yüzden ref'-i astâr
Hüveydâ ola sırr-ı cebr-i cebbâr

Ğalaţ kılma velî fehmin kelâmıñ
Ki var bir gûne ħâlî her maķâmıñ

Gerek pes mu' tekîd bir vefķ-ı menşûş
Değil mûcib 'umûmî ħâl-i maķşûş⁶³⁶

Ve kûsûr 'ibādî cebr u işlâĥ ve her nâ-temâmı itmâm ider zû'l-luţfi't-
tâmdır. /Ş. 40a /

mefâ' ilün/ mefâ' ilün/ fa'ülün

Şikeste ħâţır ol ko'la cebîre
Hemîşe fazl u iĥsân-ı cihândâr

Dürüst ide olusañ münkesir dil
Şınıklar sarıcıdır luţf-i Cebbâr

Bilürsen niyyete kim dâru's-şifâda
Budur ķânûn ü 'âdet pîşe vü ķâr

Ki ururler raĥm idüp mecrûĥa mehem
İderler dâyimâ bîmâra tîmâr

Ve ġâlib-i lâ-yezâlî ki te'sîr keyd-i kâidînden 'âlîdir.⁶³⁷

El-Mütekebbir: Kebîr-i zû'l-kibriyâ'dır ki idrâk-i⁶³⁸ 'uķûl ü evĥâmdan
müte'âlî ve müteferrid bi'l-'azameti celîl 'azîmü's-şân ki şifât-ı maĥlûķatda
müte'azẓam 'ubbâda zulmden 'âlî ve kemâl-i zât-ı vücûddan 'ibâretdir ki bu vaşf ile

⁶³⁶ Beyit H.'de yok.

⁶³⁷ ve ġâlib-i lâ-yezâlî ki te'sîr keyd-i kâidînden 'âlîdir: H.'de yok.

⁶³⁸ idrâk: derk H..

ğayrı mevşûf olmak muhāl olup kâsd-ı⁶³⁹ tavşîf⁶⁴⁰ iden mazhar-ı kahr-ı Kâhhâr olur
 كما قال رسول الله صل الله عليه و سلم⁶⁴¹ قال الله تعالى الكبرياء ردائ والعظمة ازارى فمن نازعنى واحدا
⁶⁴²منهما ادخلته نارى mazmûn-i güftâr celâlet medâr hâzret-i perverdgâr cihândâr celle
 celâlüh ‘azm-ı şânüh vaşfeyn-i mezkûreyn benim zât-ı pākima maḥşûşayndır bu
 ikiden birin kâsd-ı şî‘âr iden küstâh-ı bed-kârı dâhil-i nâr iderim deyü buyurur ve
 ‘ibâret-i mezkûra şıfatının hâzret-i zâta kemâl ihtîşâş ve gâyet maḥşûsiyyetinden
 kinâyet olup hâlka ridâ vü izârdan melâbis-i maḥşûşada mâni‘ vukû-ı şirket olan hâl-
 i minvâli evşâf muhtaşşa-ı⁶⁴³ Hâzret-i hâliḳdan kuşr u kaṭ‘ âmâl ve def‘-ı hayâl-i
 muhâle dâldır ki dîk hevâda cûşîş sevdâya gûşîş iden nâ-pûhte vü hâmiñ serencâmı
 tenevvür-i nîrânda nâr-ı sûzânla biryân olmadır ve ‘azamet ü kibriyâ ol vâcibü’l-
 vücûd-ı feyyâz ve zû’l-cûd-i şâh-ı bî-hemtâye sezâdır ki zâtı vücûdun iktizâ idüp mâ-
 sivâdan müstağnî ve cümle mümkinât-ı vücûd ve her hâlâtta ol ğanî zâta müftekar u
 muhtâc /Ş. 40b / olup ‘arz-ı ihtiyâc ider. Pes /H. 71a / bu hâkiyândan ta‘azzum ü
 istikbâr iden ‘acabâ ne pindâr ider ki aşlı mâ’ ü tîn ve medâr-ı pergâr âḥir kârı zîr-i
 zemîn iken dem deyü le‘în ile ḥubbâb-ı âsâ pür-hevâ olup isti‘lâ vü bâde i‘timâd ü
 mâye ittikâ’ ne sevdâdır.

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

Pür-hevâ olup kabardıkda ḥubbâb

‘Ucb ider lîk aşlıdır bir kaṭre-âb

Bilmez anı ki iricek bād ü zân

Maḥv olup kalmaz vücûdundan nişân

Mâ‘a hâzâ ḥubbûb nâşirât-ı mütevelliyât ve riyyâh-ı ‘âşîfât müte‘âkıbât
 olup ve bād-i ḥazân ile reyżân olmada heme berk der-ḥitân-ı yeksândır çün meâl-i hâl

⁶³⁹ kâsd: Ş.’de yok.

⁶⁴⁰ tavşîf: taşavvuf H..

⁶⁴¹ H. 70b.

⁶⁴² “Rasûlullah (S.A.V.)’ın dediği gibi: ‘Allah Te‘âlâ dedi ki: Büyüklük benim üst elbisem gibi, azamet de alt elbisem gibidir. Kim bunlardan birini kaldırırsa onu ateşime sokarım.”, Ebî Davud Süleymân b. el-Eş‘as, *Sünenü Ebi Davud*, Libas 26.

⁶⁴³ evşâf-ı muhtaşşa: şıfat-ı maḥşûşa H..

berīn-minvāl ola ‘ākīle sezā-vār āhīr-kārdan ḥāberdār olup ḡadri artdıḡca tevāzu‘ı bisyār ve meskenet-i dīḡār olmadır çünān ki gūyend.

تواضع زکردن فرازان نکوست

کداکرتواضع کندخوی اوست

و قال یحیی بن معاذ قدس سره التواضع حسن فی کل احد لکنه فی الاغنیاء احسن والتکبر سمج⁶⁴⁴ فی کل احد لکنه فی الفقراء اسمج⁶⁴⁴ ve ol evzār istikbār olup fā‘ il merdūd-i ebed ve maṭrūd-i müebbed nārī nīrān ü ḥarmānda sūzān ü muḥalled idüḡin /H. 71b / āyāt-ı beyyināt muvazẓahāt iken bī-rev-i maṭrūd ü recīm olup girdār-ı ‘uḡūbet medārin iḡtiyār itmek ne kārdır.

fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilün

Ḳadri a‘ lāyiken insānīñ melekden ey dirīḡ

Peyrev-i dīv olmaḡıla çar-padandün ider⁶⁴⁵

Velī bunca evzār u nā-sezā kār ki insandan aşikār olur li-meyyiti emīr diyār-ı vücūd nefsi-i emmāre bi’s-sū’ olup vezīri vesvās-i ‘adūvv olmaḡın ḡulm ḡayl ü ḡaşeme sirāyet idüp ‘anāşırın muḡteẓāyāt-ı ḡaşşāl-ı reddiyesi aşārından nāşī olan ḡāletdir ki iktizā’-i nār-ı ḡāẓab ve isti‘lā vü istikbār ve teḡāzā-yı hevā telvīn-i bī-hūde sevdā ittibā’ hevā-yı nefsi-i⁶⁴⁶ bed-fermā /Ş. 41a / ve muḡteẓā-yı mā-ḡabb-i ḡehevāt ve meyl-i müḡtehiyāt ve ḡaşlet ḡāk-ı ḡāleḡāt u tündī ve süstī vü keslān ve girānī vü pestī olup amma bu uşūlūñ furū‘ı bī-ḡadd ve bu ümmehātīñ mevālīdi la-yu‘add pes bu emrāz-ı ma‘neviyyeden ne hüveydā⁶⁴⁷ olursa hemān bī-direng ola mümiddinden iḡtimāya aheng idüp ba‘de ol dāyı dāfi‘ devā vü dārū-yi şıḡḡat efzāyla ‘ilāca mübāşeret /H. 72a / ve eṡibbā-ı ilāhiyye ile mu‘āşeret gerekdir ki şifā buluna ve illā ḡarar bulup üstüvār olacaḡ def‘i düşvār olur meşelā⁶⁴⁸ devā-yı dā-yı istikbār mü‘āşeret-i mütekebbirīnden firār ve şoḡbet-i mesākīn iḡtiyār idüp nefse mebdē’ ü

⁶⁴⁴ “Ve Yahyā b. Mu‘āz dedi ki: Tevāzu‘ herkeste güzeldir, fakat zenginlerde daha güzeldir. Kibirlenmek herkeste çirkindir, fakat fakirlerde daha çirkindir.”

⁶⁴⁵ ider: olur H..

⁶⁴⁶ nefsi: Ş.’de yok.

⁶⁴⁷ ne hüveydā: ne dā hüveydā Ş..

⁶⁴⁸ meşelā: ve H..

me‘ād-i cismānīden ızkār ve ⁶⁴⁹ومتو المتكبرين den aḥbār olup ve āb-ı āteş-i ḡazab ḳable’l-iştī‘āl zıkr-i zī’l-celāl ve def‘-i veḳūde iştiḡāldır vafetimūn sevdā-yı hevā yād-ı münāyā ve terk-i ḥayārāy-ı penc-i hevā ve mülāzemet-i şoḥbet ehl-i şafā olup emrāz-ı şehvāniyyeye mu‘ālecet cū‘ usihre müdāvet ve murād-ı nefse muḥālefet ve mülāhī ü ahālisinden müfāraḳat ve zühhāda muḳārenetdir ve derd baḥle dermān-ı mu‘āşeret civān-merdān ve devā-yı bed-ḥūy şoḥbet-i nīgān olup dāfi‘-i ‘illet keslān-ı teşvīḳ cenān-ı cāvidān ve taḥvīf-i nār-ı yezdāndır ki her kāhil ve süst-i ḥavf u ṭam‘ ile çabuk u cüst olur pes bu miḳyāsla uşūlden furū‘a ḳıyās oluna ki tafşīl ü taṭvīl nüşḳ-i sābiḳa muvāfiḳ degil ve bu mezkūrātı cāmi‘ ü nāfi‘ ⁶⁵⁰ ilāc-ı /H. 72b / şāmil ve devā-yı kāmīl olup şifā-yı ‘ācile muvaşşāl aşlū’l-uşūl ıslāḥ-ı ḳalbe ‘azīmet ve esbābına mübāşeret ‘uzlet ü riyażāt ü mücāhedāt ve nefy ü işbāta müdāvetdir ki ḳalb-i şālīḥ olsa āşār-ı şalāḥiyyet ⁶⁵¹ cevāriḥa sirāyet ider ki ⁶⁵² ḥayl ü sipāḥ her ḥālde teb‘-ı pādīşāhdır çün ‘ilel-i nefsāniyyeden ⁶⁵³ /Ş. 41b / şıḥḥat buluna rūḥ ḳuvvet bulup mülk-i vücūdda ⁶⁵⁴ mīr-i ‘adālet-şi‘ār ve vezīri ‘āḳl-i şalāḥ āşār olur pes ‘adl ü şalāḥ şehriyār-ı ⁶⁵⁵ cümle cüyūşa sārī olup zulm ‘adle mübezzel ü iḥsān-ı isāetden ni‘me’l-bedel ola ve āşār sirāyetden bir eşer-i ‘anāşırda kārger olduḳda iḳtizāyātı bir tür deger olup muḳteżā-yı āteş-i şevḳ u muḥabbet ve iḳtizā-yı hevā ‘uluvv-i himmet ü leṭāfet māneñ şafā ve berd-i yaḳīn-i ḥāḳīñ şebāt ü temkīn olur çün ḥāl berīn-minvāl ola cümle-i a‘zādān ⁶⁵⁶ يبدل الله سيئاتهم حسنات ḥālātı hüveydā olup mülk-i vār ‘ibādet-kār ve leṭāfet-şi‘ār ve melāḥat-dişār ḥalḳı lezīz ve ḥalḳa luṭufla /H. 73a / şeker-rīz olup kalbi muşaffā rūḥı mücellā ve rızāsı bi-vefḳ-ı rızā-yı Hudā ola ذالك فضل الله يوتيهِ من يشاء ⁶⁵⁷

⁶⁴⁹ “Büyüklük taslayanların yeri...”, en-Nahl, 16/29; el-Mü’mīn, 40/76; ez-Zümer, 39/60,72.

⁶⁵⁰ nāfi‘: dāfi‘ H..

⁶⁵¹ şalāḥiyyet: şalāḥāt H..

⁶⁵² ki: Ş.‘de yok.

⁶⁵³ ‘ilel-i nefsāniyyeden: bu emrāz-ı nefsāniyyeden H..

⁶⁵⁴ vücūda: vücūddan Ş..

⁶⁵⁵ şehriyār: şehriyā Ş..

⁶⁵⁶ “onların kötülüklerini iyiliklere çevirir”, el-Furkân, 25/70.

⁶⁵⁷ “İşte bu, Allah’ın bir lütfudur. Onu dilediğine verir.”, el-Mâide, 5/54.

El-Hâlık: Muḳteẓā-yı ḥıḳmeti üzre muḳadder-i eṣyā' ve mûcid-i arz u semâdır ki cümle⁶⁵⁸ mevcûda teşrîf-i ḥıl'at-i vücûd ol zû'l-cüddan olup âsumân u zemîni tezyîn iden zeyn-i tekvînîdir.

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

Mevcûd oldur cümle mevcûdât onuñ icâdıdır

Esfel ü a' lâ heme eṣyâ nihân ü âşikâr

Çün uşul-i ' âlemi bî-âlet icâd eyledi

Ḳıldı pes âşâr-ı tekvîn-i furû' ın⁶⁵⁹ bî-şümâr

Resm idüp envâ' -ı eşkâl ü temâşil ü şuver

Şafḥa-i kevn ü mekânı etdi pür-naḳş ü nigâr

Bu nûḳûşuñ bâ' zı câmid ba' zısı nâmî nebât

Ba' zısı ḥayvân-ı şarf ve etdi ba' zın hüşyâr

Pes se-kevne ḳıldı ḳısm-ı râbi' iñ aşlın gerü

Lâ-cerem her fer' a aşlın muḳteẓâsıdır medâr

Kimisi ḥākî velî ḳadri yüce eflâkdan

Kimisiniñ aşlı nûr ve kimisidir fer' -i nâr

/ H. 73b / Nîk ü beden ḥayli ḥâşıyyâtı câmi' dir türâb

Bâ' iş oldur k'âdemiñ kârı degildir ber-ḳarâr

El-Bârî': Ğāyet ma' nâsı faḥvâ-yı Ḥâlık üzre cārîdir.

⁶⁵⁸ cümle: H.'de yok.

⁶⁵⁹ furû' ın: furûğın H..

El-Muşavvir: Şuver-i eşyâyı hayşü yeşâ' taşvîr ü inşâ idüp her birine bir şuret-i hâşşâ ve hey'et-i⁶⁶⁰ maḥşûşâ 'aṭâ kılmışdır ki bu deñlü vefret ü keşret ile birbirinden /Ş. 42a / mümeyyiz ü mümtâz olur ve 'inde'l-bâ'z bu esmâ'-i şelâse-i şerîfe müterâdife olup lâkin zeynü'l-'arab canîb-i fark-ı lâtîfe mâildir ki iştiḳâḳ bârî ber'den vâşıl⁶⁶¹ şey'in ğayrından ḥuluşî⁶⁶² olup 'alâ sebîli't-tefzâ ve't-taḥlîş بریت من براً⁶⁶³ deyü isti'mâl olunup ve 'alâ sebîli'l-inşâ براً⁶⁶⁴ dinülür velî yine feḥvâsı ma'nâ taḥlîşî ḥâvî idügi ḥafî degil kemâ kıḷ⁶⁶⁵ هو الذى خلق الخلق برىا من التنافر والتفاوت مميزا بعضه عن بعض بالاشكال المختلفة والصور المتباينة⁶⁶⁶ ve mâ'nâ muşavvir mebdê'-i şuver-i mümeyyize /H. 74a / ve müretteb-i hey'et-i maḥşûşâ olup pes Ḥazret-i Allâh taḳdîren ve icâden cümle-i eşyânîñ ḥâlîḳı ve muḳtezâ' ḥikmeti üzre⁶⁶⁷ من غير تفاوت⁶⁶⁸ ve ḥalel-i bârisî ve şuver-i mütebâyine ve eşkâl-i muḫtelifesiniñ muşavviretdir ki⁶⁶⁷ 'âlem-i âfâḳda heme eşyâ vü enfüsde enfâs ü a'zâ ibdâ' u inşâsı olup 'ale't-tevâlî imdâdı lâ-yezâlîdir çün cümle-i ef'âl ü aḥvâlîñ ḥâlîḳı ḥazret-i Fa'âl ve 'âlem-i vücûdda âşâr icâdı 'ale'l-ittişâl ola bir nefes ğafletle teneffüs⁶⁶⁸ sezâ mıdır ki ol nefes daḫi eşer-i inşâ'-ı Ḥâlîḳ-ı eşyâdır.

mefâ' ilün/ mefâ' ilün/ fa'ülün

Bu ḥâlâtı idüp dâyim tefekkür

Ferâmüş etmeyüp kılsıñ tezekkür

Olup sırr-ı taşavvufdan ḥaberdâr

Olasın vâḳıf ü dâñâ-yı esrâr

⁶⁶⁰ hey'et: bir henıyye H..

⁶⁶¹ ber'den vâşıl: berâdan vaşlı H..

⁶⁶² ḥulûşî: ḥulûş H..

⁶⁶³ "Hastalıktan kurtuldum, borç ve suçtan beraat ettim."

⁶⁶⁴ "Allah ölümden uzaktır."

⁶⁶⁵ "Mahlûkatı nefret ve zıtlıktan uzak, onun bir kısmını diğlerinden ayırt edebilmek üzere farklı suret ve çeşitli şekillerde yaratan O'dur."

⁶⁶⁶ "düzensiz, uyumsuz değildir", el-Mülk, 67/3 (bu ayete işaret edilmiş).

⁶⁶⁷ muşavviretdir ki: muşavviridir Ş..

⁶⁶⁸ ğafletle teneffüs: ğaflet H..

El-Ğaffār: Zünüb u ‘uyüb ve vücūd-ı ‘ibādi settārdır ki aşl ğafer tağtiye ve tağşiye olup Hāzret-i Ğaffār envā‘-ı evzār müstağfirini kenef-i ‘ināyet ü setr-i himāyeti ile mestūr etmegın bu nām-ı şerīfiyle mezkūrdur.

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Geceler bī-dār olup müstağfir ol eşhārda

Tā zünüb ü seyyiātın cümle mağfūr ola

Zulmet-i zıll-i vücūdı mağv idüp nūr-ı şühūd

Sāye tāb-ı mihr-i ‘ālem tābla mestūr ola

/H. 74b / El-Ğahhār: Cemī‘-i mağlūqāta ğālib ve cümle-i mevcūdāt tāht-i kudretinde mağhūr ve kâzāsına musahhār olup ve a‘nāk-ı cebābire tīg-ı qahrı ile münkesirdir. /Ş. 42b /

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Gel bu hāle vākıf ol āşarı gör

Güştegān-ı zarbet kâhhārı gör

Kimi ğarq-āb ve kimisin yaqdı nār

Kimi hasf oldı kimisi sengsār

Şöyle oldı her biri zır ü zeber

Qalmadı āşār-ı varlıqdan eşer

Qanı qavm-i Lūt u Nemrūd u Semūd

Qıldı darb-ı tīg-ı qahrı bī-vücūd

Qavm-i ‘Ādı eyledi bādile hāk

Şiddetiyle⁶⁶⁹ kıldı Şeddādı helāk

⁶⁶⁹ şiddetiyle: şeddī ile H..

Ehl-i Uhdûdî kılup nâr-ı veķûd
Dûd ü feryâd etdi eflâka şu'ûd

Eyleyüp Fir' avniyânı ğark-ı âb
Kavm-i Nûhî kıldı deryâda ħabâb

Olmağın râh-ı hüdâdan münħarif
Kıldı Kârunı zemîne münħasif

Etdigiçün kaşd-ı bünyâd-ı ħalîl
N'oldı Ebâbîlile gör Aşhâb-ı Fîl

Bu ser-keşân fermân-ı celîlü'l-ķadr-i zî'l-celâle 'işyân etmegin tîr-i ķahra nişân olmuşlardır. Pes⁶⁷⁰ bu kaşaştan aħz-i ħışaş ve 'iberden i'tibârla vâķıf-ı esrâr olup tiğ-ı âteş-bâr ķahr-ı ķahhârdan her ķârda ħavf ü ħazet iden âşâr-ı lutfına mazhar ola.

El-Vehhâb: /H. 75a / Mevâhib ü 'atâyâsı i'vâz u i'râzdan⁶⁷¹ ħâliye olup keşîrû'n-ni' me dâyimü'l-'atıttır ki cümle ħalk-ı cihân ğarîķ-ı baħr-i iħsânidır.

fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

Görmek isterseñ dilâ âşâr-ı cûdundan eger
'Ârifâna kıl nazâr evvel vücûduñdur eşer

Nefs ü rûħ u ķalb ü ķalib 'aķl u 'ilm-i ma'rifet
Meşy vü baţş u nuţķ u zevķ u lems ü şemm ü sem' u başr

Cümle iħsân ü 'atâyâ vü mevâhibden ķamû
Tûl ü 'arz u 'umķ u bîrûn ü derûniñ pâ vü sır

⁶⁷⁰ pes: H.'de yok.

⁶⁷¹ i'râzdan: i'tirâzdan H..

Zāhir u bâṭın ʿarīḳ⁶⁷² lücce-i iḥsānısın
Dīde-i dilden⁶⁷³ derūnī vü birūnī kı l nazar

Niʿ metullāhı dilerseñ eylemek ʿadd ü şümār
Ḳābil-i iḥṣā degildir al *Selām*⁷ den haber

İḥsān u ʿaṭā⁶⁷⁴ kilḳ ü zebānla kemāhī nice beyān oluna ki bu taʿbīr u taḥrīr
ve imlā vü inṣā daḥi ʿayn-i ʿaṭā olup cümle derūn ü birūn ve āfāḳ u enfūs pür-
mevāhib-i nefāyisdir.⁶⁷⁵ /Ş. 43a /

mefāʿ ilün/ mefāʿ ilün/ faʿülün

Neye kim nāzır olsañ zīr ü bāla

/H. 75b / Görünür cümle āṣār-ı ʿaṭāya

Gezersiñ berr ü baḥran kāyinātı

Ersiñ zerre zerre mümkinātı

Bulunmaz olmamış bir luṭfa mazḥar

Eger buldum deriseñ bāña göster

Mazḥar-ı cūd olmaḳ nice mevcūd olur ki evvelā ḥilʿat-i vücūd maḥẓ-ı
ʿaṭā vücūdıdır ve bir demmi var-ı luṭfuna hemdem degil ki fiʿl-ḥaḳīḳa her dem eşer-i
faẓl u keremdir.

fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilün

Bir nefes āṣār-ı faẓlından nehiy olmaḳ muḥāl

Dem mī var ki olmayasın envāʿ luṭfi mazḥarı

⁶⁷² ʿarīḳ: tarīḳ Ş..

⁶⁷³ dīde-i dilden: dīde vü dilden H..

⁶⁷⁴ ʿaṭā: ʿaṭāyā H..

⁶⁷⁵ mevāhib-i nefāyisdir: mevāhib ü nefāyisdir H..

Ve mevāhib-i kavī vü havāss kâbil-i kıyās olmayup ve şaff-ı ‘aṭā-yı imān ü ihsān ve⁶⁷⁶ ikān ü ‘irfān ḥod mümkün-i beyān degil ve heme eşyā ğarīḳ-i baḥr ‘ātā⁶⁷⁷ olmada çün mähī vü deryādır ki cümle cevānibe nāzır olduḳda āṣār-ı⁶⁷⁸ ‘aṭāyādan ğayrı nesne hüveydā olmağın herkes ğarḳ-ı ni‘ mā idüğün şināsā olmaz ki تعرف الاشياء باضدادها⁶⁷⁹

mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ fa‘ulün

Nazar kııl ‘arīfāne ḥalḳ-ı ‘ālem

Olupdur baḥr-i na‘ māniñ ḥabābı

Velī herkes degil vāḳıf⁶⁸⁰ bu ḥāle

Çü mähī añlamāz deryāda ābı

/H. 76a / Pes bu kârdan ḥaberdâr olup ihsāna ikrâr ve şükri şı‘âr iden dāyimā pergâr-ı luṭf-i bi-müntehāya medâr olur ve ḥaḳīḳat şükür na‘māyı Mün‘imden ve mevāhibi Ḥazret-i Vehhābdan bilüp ve ‘aṭā olan ni‘ mādan hüveydā olan ḳavāyı rāh-ı rızāya şarf idüp cevāriḥden her biri limā ḥuliḳa lehū maşrûf olmaḳdır

Er-Rezzâḳ: Ḥālīḳu’l-erzâḳdır ki cümle ḥalāyık-ı merzûḳı olup her birine علی ما اقتضت حکمته⁶⁸¹ ber-vech-i münāsible rızḳ-ı maḳṣûmün sevḳ ider ve her zî-rûḥa ebvāb-ı ḥazayin-i erzâḳ meftûḥ olup vuḥûş u tıyûr u mār u mûr mähī-i deryā ve murğ-i hevā ğarīḳ-ı baḥr-i na‘ mā olmada ‘ale’s-sivādır ḥuşûşan insana ihsān etdügi erzâḳ-ı şuveriyye vü ma‘neviyyeniñ sür‘at-i aḳlām ve zebān-i tızgām ile ilā kıyāmi’s-sā‘ati ve sā‘ati’l-ḳıyām şerḥ u beyān ‘aşr-i ‘aşiri kâbil-i **/Ş. 43b /** imkān degil.

⁶⁷⁶ ve: Ş. ’de yok.

⁶⁷⁷ ‘aṭā: ni‘ mā H..

⁶⁷⁸ āṣār: H. ’de yok.

⁶⁷⁹ “Eşyayı muhalifleriyle bilir.”

⁶⁸⁰ degil vāḳıf: vāḳıf degil Ş..

⁶⁸¹ “Hikmetinin gerektirdiği şey üzere.”

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Her ser-müye ger olsa biñ dehân

Her dehân içre hezâr olsa zebân

Haşre dek kılsam şenânı sermedâ

/ H. 76b / Şükr-i na‘ mân olmaya hergiz edâ

Evvelâ ‘âlem-i vücuddâ olan na‘ mâ kâbil-i ihşâ mıdır ki taqdîr-i kıymet ni‘ met-i hayâta kâbiliyyet olmayup ta‘dîd fevâid-i enfâsda dem bestedir ve ni‘ am-i havâss ü cevârihiñ şerhinde kalem dü-zebân-i ser-gerdân ve şerh ‘atâya-yı ‘aql ü idrâk ü imân ü irfân nice beyân olur ki ahvâl-i dil vaşfa kâbil olmayup sırr-ı cevher cânda hod dâna-yı cihân nâdândır ‘ale’l-huşûş havâşş-ı insâna olan eltâf-ı fazl-ı ihşân ve eşnâf-ı füyûz-ı bî-pâyân imkân-ı beyân mıdır ki yek ezherâ reng-i gülün hâyâllevh-ı zamîre tahrîri muhâl ve ‘âmme-i enâma ihşân etdigi ‘atâ-yı⁶⁸² gayr-i memnûn ve erzâk günâ gün ta‘dîd-i hîred-den efzûn ve hadd-i ‘adden⁶⁸³ birün olup envâ‘ı kâbil-i şümâr ve mümkün-i ahşâ’ degil ki ⁶⁸⁴وان تعدوا نعمت الله لا تحصوها

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Ni‘ metiñ envâ‘ ın ihşâ etmek ola çün muhâl

‘Add-i ifrâd eylemek fikri zihî bâtıl hayâl

Ve esrâr-ı⁶⁸⁵ mesâyık-ı erzâkda hîred-mendân hayrândır ki /H. 77a / her maḥlûka rızq u naşîbi ber vech-i münâsible sevḳ ü maḥsûm olmuş ki birbirine mezâḥim degil ve bu cümle-i menâsıb ü cihât ve ticâret ü şanâyî‘ ve mekâsib ü ḥarâset fi’l-ḥaḳîka ebvâb-ı ḥazâyin-i erzâk-ı Ḥazret-i Rezzâkdır ki dâyimâ meftûḥ olup her zî-rûhuñ rızq-ı maḥsûmı bir derdden muḳadderdir.

⁶⁸² ‘atâ: ‘atâyâ H..

⁶⁸³ ḥadd-i ‘adden: ḥaddü ‘adden H..

⁶⁸⁴ “Eğer Allah’ın nimetlerini saymaya kalkışsanız sayamazsınız.” İbrâhim, 14/34; en-Nahl, 16/18.

⁶⁸⁵ esrâr: H.’de yok.

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Rızk1 viren Hāzret-i Rezzākdır

Her ne şüret-den olursa lâ-yezāl

Qalma esbāb ü şuverde pes hemīn

Qıl müsebbib hāzretīne ittikāl

Pes berīn-minvāl vāqıf-ı ahvāl olan ricāl kesb ü iştiğāl ve her hālde ehl-i ittikāl olup hattā der-i sulṭāna devrān iden mülāzimūn daḡı ba‘de vuḡūfū’l-hāl ve tevfiḡu’l-ef‘āl⁶⁸⁶ zümre-i mütevekkilīne dāhilūn olurlar velī bī-tilā /Ş. 44a / ma‘nā⁶⁸⁷ sāde iddi‘ā ile dār-ı dil mücellā vü zībā vü minzar-i dilārā olmaz ki da‘vāya burhān ve ‘aşḡa nişān olur muḡaşşāl kelām cümle enāma mu‘ṡl-erzāk Hāzret-i Rezzākdır lākin vesāyiṡ-i esbāb ile vāşıl olmaḡın ekşer-i nās bu hālden ḡāfil ve esbāba mütevekkil ammā ulu’l-elbāb /H. 77b / müsebbibü’l-esbāb hāzret-i vehhāb idüğün şināsā olup esbāb-ı hāzāin-i erzāka ebvāb bilürler ‘acebdir ki dü-kes şüretā bir reviş ü ḡuşiş iken biri memdūḡ ve biri mezmūm ve ricālden ba‘zın1n mübāşeret-i esbāba şüret-i iştiğālī ḡaml-i ‘adem ittikāl olunmaya ki bunlar pīş-i çevḡān-ı taşarrufāt-ı lâ-yezāliyyede ṡop mişāl olup şademāt-ı şavlecān irādet muḡtezāsınca pūyān ü devān olurlar ve’l-hāşıl her biri bi-muḡtezā-yı irādet ü işāret-i esbābdan mesāḡına mübāşeret idüp rızḡ-ı maḡsūmı bir vechle vāşıl olur bu bābda gerḡi şerḡ u beyāna pāyān olmayup ḡüftāra kenār olmaz lākin bi-vefḡ nesḡ-i sābiḡ ḡadd-i icāzdan tecāvüz olunmadı.

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Ger bu ma‘nāda yazılsa biñ kitāb

Her kitāb içre ola biñ faşl u bāb

Ol müyesser şerhi tafşīlen beyān

Gözeye sıḡmaz muḡīṡ-i bī-kerān

⁶⁸⁶ tevḡīfū’l-ef‘āl: tevḡīfū’l-ahvāl H..

⁶⁸⁷ ma‘nā: ter-ma‘nā H..

El-Fettāh: Her zaman bendegāne fātih-i ebvāb ḥazāyin-i erzāk u raḥmet olup cümle derhāyı beste mefātih elṭāfile güşāde ve ḥākimi /H. 78a / bi'l-ḥaḳḳ ve mübdi' -i feth u nuşretdir.

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Dāyimā meftūḥ olup ebvāb-ı elṭāfı müdām

İrişür ḥalk-ı cihāna faẓl u cūd u heybeti

Dir ki 'ālem-i penāhından degil maḥrūm kes

Kim durur k' olmaya ğarḳāb-ı muḥīṭ-i raḥmeti

El-' Alīm: Şol 'ālimdir ki 'ilm-i sābiḳı şerā vü şüreyyā-yı muḥīṭ ve şīga-i mübālağa zerrāt-ı kāyināt ü ḥālāt-ı mümkināt ü şūd ve şunda heme müḥāṭ 'ilm-i şerīfı olduğuna işāret olup nihān ü hüveydā ḳatında 'ale's-sivā ve cümle-i eşyāy⁶⁸⁸ dānādır ki ⁶⁹⁰ يعلم ما فى السماوات وما فى الارض ⁶⁸⁹ وما بينهما وما تحت الثرى ⁶⁹¹ çün ḥāl berīn-minvāl ola 'ākıla elyaḳ ü enseb⁶⁹¹ bir ān dāyire-i edebden güzērān etmeyüp cümle-i aḳvāl ü ef'āl ü aḥvālını ihāṭa-i 'ilmüllāhdan āgāh olmaḳdır ki tā bu intibāhla sālīk rāḥ u vāşıl-ı bisāṭ ḳurb-i ilāh ola pes sırrı maḳālī ḥāl idenin ricāl dāyimā mühezzeb pīrāye-i edeb olup devr-i nā-sezā kārı devvār olmazlar.⁶⁹²

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Olan 'ilm-i ilāhiden ḥaberdār

Ḳılami nā-sezā girdār u efkār

Melek āsā edeb olup ḥisāli

/H. 78b / Ḥayā vü ḥavf u ḥaşyet ola ḥālī

⁶⁸⁸ eşyāy: eşyānı H..

⁶⁸⁹ Ş. 44b.

⁶⁹⁰ “Göklerdeki, yerdeki bu ikisi arasındaki ve toprağın altındaki her şeyi, yalnızca O bilir.”, Tâhâ, 20/6 (bu ayete işāret edilmiş).

⁶⁹¹ elyaḳ ü enseb: enseb ü elyaḳ H..

⁶⁹² olmazlar: olmaz H..

Ve bu ism-i şerîfîñ maẓhar-ı⁶⁹³ tecellîsi olan fuẓalâ verâse-i enbiyâ ve
ḥafeẓa-i millet beyzâ olup her biriniñ şî‘ârı zühed ü taḫvâdır ki انمايخش الله من عباده
العلماء⁶⁹⁴ zîrâ ḥazret-i zî‘l-kibriyâ‘î şinâsâ olan müstağraḫ ḥavf u ḥayâ olup cümle-i
aḥvâli bir vefḫ-ı rızâ olur.

mefâ‘îlün/ mefâ‘îlün/ fa‘ûlün

Budur ‘ilm ehline rüşen-i ‘alâmet

Ke-evle kârı ‘ibâdet ḥâlî ḥaşyet

Ki fehmi iden celâl-i zî‘l-celâli

Bulur mı ḥavf u ḥaşyetden mecâli

Kemâl-i ḫudret-i zî‘l-kibriyâdan

Ḥabîr olan erir ḥavf u ḥayâdan

Pes cümle-i enâma bu kirâmîñ ihtirâmı elzem كاتبياء بنى اسرائيل هذاه سواء
المبشرين⁶⁹⁵ السبيل ولازم التبحيل⁶⁹⁶ olup muḥabbetleri ‘alâmet-i sa‘âdet ve ḥidmetleri ‘ayn-ı ‘ibâdet
ve şoḥbetleri mûriş-i ḥikmet ve kimyâ-yı sa‘âdetdir fir‘avniyân cüyüş-i nefis ü
hevâya yed-beyzâ ve ‘aşâ-yı ‘alemi ejderhâ gösterip enfâs-ı mesîḥ âsâyıla mürde
diller iḥyâ iderler pes sa‘âdet anıñ ki bunlara muḥabbet ü ‘arz-ı irâdet ile müdâvemet
ḥidmetlerinde /H. 79a / taḥsîl-i ma‘rifet idüp şems-i semâ-yı⁶⁹⁷ risâletden müstenîr ve
kâyinâta mâh-ı Münîr olup ḫadr-i refi‘i eflâkdan güzër ve zîr-i pâylene emlâk vaz‘-ı
pirâyıla كما قال النبي المبشر صلواة الله عليه و سلامه من سلك طريقا يطلب فيه علما سلك الله به
طريقا⁶⁹⁷ من طرق الجنة وان الملائكة لتضع اجنحتها رضى لطلب العلم وان العالم ليستغفرله من السماوات
ومن فى الارض والحيتان فى جوف الماء وان فضل العالم على العابد كفضل القمر ليلة البدر على سائر
الكواكب وان العلماء ورثة الانبياء وان الانبياء لم يورثوا دينارا ولا درهما واثماورثوا العلم فمن اخذه اخذ

⁶⁹³ maẓhar: meẓâhir H..

⁶⁹⁴ “Allah’a karşı ancak; kulları içinden âlim olanlar derin saygı duyarlar.”, el-Fâtır, 35/28.

⁶⁹⁵ “İsrâiloğullarının peygamberleri gibi onu dosdoğru yola ve gerekli hürmete götürdü.”

⁶⁹⁶ semâ: H.’de yok.

⁶⁹⁷ Ş. 45a.

⁶⁹⁸ **خط وافر** feḥvā-yı kehribār cevāhir nişārı ‘ibādet-i ‘ilmiyyeniñ aşl ü mebnî⁶⁹⁹ ve maḥall metbū‘-ı a‘za olmağın sāir iādāt üzerine faẓlını iş‘ār ider ki nef‘î ‘ām olup niçe ehl-i noḡşānı etmāmdan ġayrı kemālāt-ı rütbe-i insāniyyeden olup ve mescūd-ı melāik olmağa sebeb zāhir-i mūnevver-i ‘ālem bir nūrı zāhirdir ammā bu cevher-i pūr-żiyāyı cūyā olan mişbāḥ düca⁷⁰⁰ olmasın ricā eyleye ki dār-ı dilde żiyāsı ile düzdān nihān-ı ‘ayān ve ġürizān olup ve rāḥ-ı rızā ḥurşiddin eclā ola ve illā hemān taḥşīl ḥiṭām-ı dünyā için olur ise ḥayfā ki bu dürr-i bī-behā bī-żiyā ve ‘ömr-i kirā-nümāya beyhūde sevdāyla hebā ola ki ḥazret-i zi’l-ḳavli’s-sedīd ve ‘īdinde teşdīd eylemiştir⁷⁰¹ ki ‘ulemāya ma‘lūm lākin li-vechillāh iştigāl ü taḥşīlden soñra bu dirāḥt-i meyvedārıñ envā‘-ı şemāriyle berḥurdār olup şekerî şî‘ār etse sezāvār ki ḥazret-i mennānıñ ehl-i imāna ‘aṭā vü iḥsānı firāvān ü bī-pāyān olup āşār-ı elṭāf ‘ācile estār-ı ‘ināyet ācle olmayup dünyā⁷⁰² vü ‘uḳbāda faẓl-ı bī-müntehāya mezẓāhir oldukları zāhir.

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Fehm-i remz-i nükte-i ġüftār iden dānā-yı kār

Ola medlūlen şî‘ār u hāl idüp ‘izzet-medār

El-Ḳābız: Muḳtezā-yı ḥikmeti üzre ‘ibāddan ‘alā men erāde erzākda ḳabz idüp li-meyyiti kemāhī yine muḥāṭ-ı ‘ilm-i ilāhīdir lākin ḥāṭıra ḥuṭūr iden ḥazret-i rabbi’l-‘ālemīn /**H. 80a** / erḥamu’r-rāhimīn olup herkesi bi-muḳtezā isti‘dād ü meşreb /**Ş. 45b** / ü ḳābiliyyet tertibi der ve cümlesi ‘ale’s-sivā olmayup ba‘zına nāfi‘ olan faḳr ve ba‘zına ġinādır ki faḳīr ġanī ve ġanī faḳīr olsa bu taḥvīl ile ḥalleri tebdīl

⁶⁹⁸ “Müjdelenmiş nebî (salât ve selâm üzerine olsun) nin dediği gibi: ‘Kim ilim için bir yola girerse Allah (c.c) onu cennet yollarından birine sokar, ilim taleb edene melekler kanatlarını sererler. Alime yerde ve gökte, karada ve suda bütün canlılar bağışlanma diler. (bildiklerini yerine getiren) bir alimin (bilmediği halde) ibadet eden bir kişiye üstünlüğü, dolunay gecesinde ayın diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. Peygamberlerin tek varisleri âlimlerdir. Ve peygamberler dinar ve dirhem bırakmamışlardır. İlim bırakmışlardır. Onu alan gerçek aslan payını almıştır.’”, Ebî Davud, *a.g.e.*, İlim 1; Ebî Muhammed Abdullah Abdurrahmân ed-Dârimî, *Sünenü’l-Dârimî*, Mukaddime 32.

⁶⁹⁹ mebnî: mebnîsi H..

⁷⁰⁰ dücā: daḥī H.; H. 79b.

⁷⁰¹ eylemiştir: eylemişler H..

⁷⁰² dünyā: dünyāda H..

ü tağyîr olur pes fuḡarā-yı ebrāra faḡr elṭāf-ı rabbaniyyeden eṣer ve aḡniyā-yı şuleḡāya ḡinā maḡz-ı luṭf u ‘aṭādır ki her biri bir vechle murebbā olur ammā eşkiyānıñ girdār ‘uḡūbet-medārlarına ‘ācilāmı ola⁷⁰³ ḡāḡīḡat-i ḡāle ḡudā dānādır ve reh-i revāna vāḡı‘ olan ḡabz-ı ma‘nevī def-i ḡurūr istimrār-ı āṣār beṣṡ iḡün eṭṭāl-i ṡarīḡa te‘dīb ü ḡūṣmāldır ki ḡayāl ü pindārıla küstāḡ ü bed-kār olmayalar velī murāḡıb olana⁷⁰⁴ yine hemān eṣer-i baṡṡ müte‘āḡıbdır.

fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilün

Gerḡi küstāḡ olmasun diyü ‘ibād

Ki gehī ḡabzıyla virir ḡūṣmāl

Fazl ü iḡsān eyleyüp lākin gerü

İriṡir āṣār-ı baṡṡ-ı lā-yezāl

Ve te‘āḡıb-ı ism-i baṡṡıṡ bu ḡāle īmādır ki ⁷⁰⁵ان مع العسر يسرا

El-Bāsiṡ: Ve ‘alā men yeṣā’ neṡr ü beṡṡ u tevsī‘⁷⁰⁶ idüp dāyimā /H. 80b / fazlu feyz ‘aṡā ider ammā şūret-i beṡṡ ve raḡā‘-i eşkiyā bī-lücāc istidrācdır ki muḡṡāc-ı iḡṡicāc degil ve ba‘zı maḡzhar şıfatın olup zecr ü dehş ü te‘dīb ve nevāzişle perveriş bulmuş ve’l-ḡāşıl cümle-i ümürda taṡarrufāt-ı külliye ḡazret-i perverdgār-ı cihandārıñ olup bi-muḡṡezā irādet-i rabbāniyye ‘ibādı terbiye idüp her birin bu iki ism-i şerīfıñ āṡārından birine maḡzhar ider ki taḡyîr muḡāl olup tebdīline kimseniye⁷⁰⁷ mecāl olmaz ki ⁷⁰⁸لا مانع لما أعطى ولا معطى لما منع” çün heme erzāḡ-ı şuveriyye ve füyüz-ı ma‘neviyye ve cümle-i ‘aṡıyye dergāḡ-ı kām baḡş-i ilāḡiden baḡş olup ve bu cümle āṡār-ı ḡabz u beṡṡ te‘şirāt-ı taṡarrufātındandır pes zevi’l-elbāba münāsib āṡār-ı ḡabzdan bir eṣer zḡḡūr etdikde ravḡullāḡdan me‘yūs /Ş. 46a / olmayup dāima

⁷⁰³ ‘ācilā mı ola: ‘ācilen cezā mı ola H..

⁷⁰⁴ olana: olunsa H..

⁷⁰⁵ “Gerçekten, güçlkle beraber bir kolaylık vardır.”, el-İnşirāḡ, 94/6.

⁷⁰⁶ tevsī‘: H.’de yok.

⁷⁰⁷ kimseniye: kimseye H..

⁷⁰⁸ “Verilen şeye herhangi bir mani yoktur, men edilen şeyi veren yoktur.”

tażarru⁷⁰⁹ u girye vü zārī ve sıdķ u iḥlās u ricāyla cenāb-ı rabbi'l-erbāba ilticādır ki
يُحُوَاللّٰهُ مَا يَشَاءُ⁷⁰⁹ çünān ki vāķıf-ı esrār /H. 81a / Ḥazret-i 'Aṭṭār 'anber nişādır:

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Eger ķabzıyyet āyed nāgihānı

Be-kūristān rev ü bikri zamānı

Ve ḥāleti mevt ü ḥayātda ķabz u başt-ı ervāḥ daḥi bu te'sīrātdan olup mā
ḥāşal şuverī ve ma'nevī fakr u ğinā ve⁷¹⁰ şiddet ü raḥā ve inķibāzāt ü inbisāt ü fütūḥāt
cümle bu tecelliyāt āşārındandır.

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Ger añlarsañ bu esrārı kemāhı

Olasın mazḥar-ı luṭf-i ilāhı

Sivādan ķaṭ' idüp ḥavf ü recāyı

Ķılasın dergehine ilticāyı

Olursa ger bu minvāl üzre ḥālīñ

Olasın şaffına dāḥil ricālīñ

El-Ḥāfız Er-Rāfi': Bu dāru'l-iḥtiyār ve maḥāll-i i'tibārda tābi'-i şehevāt
ve ḥayrān-ı ḥayālāt olan ğāfilīni⁷¹¹ rütbe-i insāniyyeden ḥavz ve⁷¹² dāyire-i
ḥayvāniyyeye tenzıl ve ehl-i istikbār u cebbārini esfel-i sāfilīne ḥafz u tesfil و سابق
⁷¹³ بالخيرات ve ehl-i ṭā'ātı 'illiyyīne⁷¹⁴ ref' u taş'ıd idüp dem-sāz-ı 'aşķ bī-niyāz olan
hümā hemtānı 'ālem-i lā-hūtde⁷¹⁵ pervāz etdürür.

⁷⁰⁹ "Allah dilediğini siler", er-Ra'd, 13/39.

⁷¹⁰ ve: H'de yok.

⁷¹¹ ğafilīni: ğafilīn Ş..

⁷¹² ḥavz ve: Ş.'de yok.

⁷¹³ "hayırlı işlerde öne geçenler...", el-Fâtır, 35/32.

⁷¹⁴ 'illiyyīne: a' lāyı H..

⁷¹⁵ lā-hūtde: lā-hüte H..

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Dilersen ki ola a' lā qadr u hālün

Çü sāye pāyine nakş ol ricālün

İdüp kibr-i riṡādan ḳalbiñi pāk

Çü ḥākisin gerekdir ḥaşlet-i ḥāk

/H. 81b / Ḥuzū' olsun devāyirde medārñ

Hemīşe meskenet olsun şî'ārñ

Ki olup rif' at medārñ şöyle bir ter

Ola saḳf-i semāya sāye-güster

El-Mu'izz El-Müzill: Be-muḳtezā ḥikmet-i rabbāniyye ve irādet-i sulṡāniyye maḥlūḳatı āşār-ı tecelliyāt şıfatına mezāhir idüp ba'zan 'aziz ve ba'zan zelil ider.

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Mülk onuñdur mālīkū'l-mülk ol taşarrufi kār onuñ

Ref' u ḥafz i' zāz ü izlāl ve heme āşār onuñ

Velākin fi'l-ḥaḳīḳa iḳbāl ü devlet 'izzet ü ma'neviyye ve sa'ādet-i uḥreviyyedir ki rūḥ ṡālib-i nefse ḡālib **/Ş. 46b /** ve maḳşadı aḳşa'l-meṡālib olup mülk-i vār 'ibādet şî'ār ve her kārda muḥtarı rızā-yı perverdgār olmayla ehl-i kemāl ve bāliḡ-ı mübelliḡ ricāl ve maḳhar-ı elṡāf-ı lā-yezāl olup zāyil olmaz⁷¹⁶ iḳbāl bī-intiḳāle vāşıl ola.

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

ṡālib-i iḳbālisen ḳıl devlet-i 'uḳbā ṡaleb

Ki iresin bir 'izz ü iḳbāle ki olmaya zevāl

⁷¹⁶ olmaz: H.'de yok.

Bu şuveri ‘izz ü iqbāl serī‘uz-zevāl bī-meāle ne meyyāl oluncağdır ki pāyān-ı āvān⁷¹⁷ āftāb-ı ‘ömr āfil oluncadır ki hemān /H. 82a / ol ān bu hayāl-i hā‘b mişāl sāye-veş zāyil olur huşūşan her zamān ‘azli naşbın nekrān ve⁷¹⁸ vülūc ü hurūci tev‘emāndır.

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Nāzır ol dilden ki bu iqbāl-i mülk-i bī-beķā

Görünür ‘āyīne-i ‘ibretde çün hāb ü hayāl

Mā haşal cümle kabz u başt ve ref‘ u hafz ve a‘zāz ü izlāl āşār-ı taşarrufāt hazret-i lā-yezāl olup halka bu şuveri şuret-i taşarruf ve iktidār-ı rû-yi ma‘nāda hemīn bir vehm ü pindārdır lakin bu vesāil ü esbāb-ı silāb fazle-i mizāb görülmek nā-şevāb degil ki biniş ehl-i hāl daği berīn-minvāldır pes bu hāle vāqıf olan ‘ārif māsivādan kaç‘ havf ü ricā idüp dāyimā ol melce-i a‘lāya ilticā ider.

Es-Semī‘ El-Başır: Maḥlūqāta nisbet sem‘-i üznde mesmū‘ātı ve başı-‘aynde mer‘iyyatı idrāk idecek kuvvet ve cevāriḥ-i maḥşūşadan mu‘teberdir lakin hazret-i ḥālīķda şifāt-ı kemāliyyeden olup cümle-i mesmū‘āt ve nü‘ūt-i mubeşşirāta kemāl-i vuķūf hazretinden ‘ibāretdir ki aḥvāl-i⁷¹⁹ refī‘āt ü münācāt-ı /H. 82b / ḥafiyyāt mesmū‘-i ḥāzreti olmada⁷²⁰ bī-tefāvūt mer‘iyyātdan celī vü ḥafī hüveydā vü nihān qatında yeksāndır pes bu kārden ḥaberdār ve vāqıf-ı esrār olana sezāvār güftār ü girdārı nighdār olup her kārı bi-vefķ-ı rızā-yı ḥudā olmadır.⁷²¹ Pes fehmi maķāl ve bu ḥālī hāl idenin ricāl havf u ḥayā-yı zī‘l-celāldan bī-mecāl olup nā-sezā ef‘āl ü ķāl şudūrı şekl muḥāl olur. /Ş. 47a /

mefā‘ilün/ mefā‘ilün/ fa‘ülün

Dilā dāyim bu ḥālātı tezekkür

İdüp ķalma kelām-ı bī-tefekkür

⁷¹⁷ pāyān-ı āvān: pāyān u āvānı H..

⁷¹⁸ ve: H.’de yok.

⁷¹⁹ aḥvāl: aşvāt H..

⁷²⁰ olmada: olmağda H..

⁷²¹ olmadır: olmağdır H..

Devâyirde edeb olub medârîñ
Mülk-i âsâ hayâ olsun şî'ârîñ

Revâ mı 'âkıla beyhûde güftâr
Yaraşmaz nâ-seza girdâr u bed-kâr

Gel imdi fehm idüp sırr-ı maķâlî
Dervîş taḥşîl ḥâle lâ-yezâlî

Ki olasun maḥzar-ı luṭf-i ilâhî
Sâ'âdet âsmânı mihr ü mâhî

El-Hakem: Şol ḥâkim lâ-yezâldır ki ḳazâsını dâfi' ve ḥukmüne mu'aḳḳıb olmaḳ muḥâl ve bu ism-i şerîfiñ mercî'î mâ⁷²² beyne'l-ḥâḳḳ ve'l-bâṭıl ḳâvl-i fâşıl yâ dermeyân-ı sa'îd ü şekî şevâb ü 'uḳḳâbla temyîz ola ve ba'zı 'ulemâ /H. 83a / aşlı men'a râci'dir dimişler çünân ki kâm-ı licâme devâbbî 'inâd ve licâcdan zecr ü men' etmegin ḥukme denilüp 'ilm dâḥi berîn-minval şâḥibiñ şiyem-i cühhâlden nez' etdügi bâ' işden ḥıḳmet denilür.

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

Âmir oldur emr onuñ māmur anıñ
Ḥâkim-i muṭlâḳ ḥüdâvend-i cihân

Ḥukmünüñ maḥkûmıdır cinn ü beşer
Cânile fermân berî rûḥâniyân

El-Âdl: Âdil ma'nâsına olup ve maşdar iken mevzu' 'âdilde vaż' olunmaḳ 'inde'l-belâğâ-i eblağdır ki 'âdil-i kâmil gâyet 'adâlete bâliğ olup ihtimâl-i cevır ü sitem muḥâl olsa kâne 'ayn-i 'adl olmağın 'adl ile mevşûf ü müsemmâ olur.

⁷²² mâ: bâ Ş..

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Ḥazret-i Ḥaḳḳ'dır ḥaḳḳat muṭlaḳā

Ḥākim-i 'ādil 'alā vechi'l-kemāl

Ki iḥtimāl-i cevri gelmez ḥāṭıra

Ḥazretinden olmağın cidden muḥāl

Ve bir muḳteżā-yı şerīf ⁷²³ تَخْلُقُوا بِاخْلَاقِ اللَّهِ bu ḥālî iş'ār iden sa'ādet medār
mazḥar-ı elṭāf-ı bī-şümār ola كما قال النبي عليه السلام ان المقسطين عند الله على منابر من نور
feḥvā-yı şerīf şeref- ⁷²⁴ عن يمين الرحمن وكلتا يديه ⁷²⁵ يمين الذين يعدلون في حكمهم و اهلهم وما ولو
i fezāsı ehl-i 'adliñ bisāṭ-ı ḳurb ḥazret-i Raḥmānda 'uluvv-i mekānına imā olup
çünān ki şāḥib-i /Ş. 47b / yemīn sulṭānīñ 'alā sāyiri'l-a'yān 'azm-i şānı 'ayān u
'ibāret kiltā yedeyhi yemīn muḳābil yesār olan cins-i imān olmadıḡına işāret ve
keşret-i muḳarrebīn ile 'adem-i lüzüm-ı müzāḥamesine delāletdir sa'ādet onuñ ki
dürer-i güftārı güşvār ve pergār kārında müzekkir-i 'adli medār eyleyüp rüz-ı şümār
ğarḳ-ı envār ola ki me'mūr-ı nefis bed-fermā ve memkūr-ı mekūr-ı dünyā olup ğurūr-i
ḥāl-i bī-beḳāyla rüz-i dādı yād etmeyenīñ zūlmi 'arşa-i 'araşātda sebeb-i zūlümāt ve
bā' iş-i 'uḳūbāt olur ⁷²⁶ كما قال رسول الله صل الله عليه وسلم الظلم ظلمات يوم القيامة
ḥālān hemān ḥukkāma maḥşuşan olmayup belki ber-mukteżā-yı ḥadīş-i şerīf ⁷²⁷ الا كلم
kāfe-i enāma 'umūmī olup herkes taḥt ⁷²⁸ راع وكلكم مسؤول عن رعيته
ü 'ıyālīni ve 'ibād ü imā' ve cümle-i a'zāya 'adl ü dād ve /H. 84a / zūlm ü sitemden
mes'ūldür vāşıl-ı 'adl 'ale't-taḥḳīḳ cümle-i aḥvālî şer'-i ḳavīme tevfiḳ olup menşe-i
yād rüz-i dāddır ki ḥuzūr-i Ḥazret-i Cebbārda suāl her ḥāl ü kārđan ḥaberdār olan

⁷²³ "Allah'ın ahlākıyla ahlaklanın.", Hadis-i Şerif.

⁷²⁴ H. 83b.

⁷²⁵ "Nebî aleyhi's-selâmın dediğı gibi: Adaleti ilke edinen, her işinde adaleti gözetkenler Allah'ın en sevdiği ve övdüğü makamdadır. Kararlarında ve etrafında adaleti tesis ederler ve (Allah'tan başka) kimse adına hüküm vermezler.", Ebî Abdırrahmān Ahmed b. Şu'ayb, *Sünenü'n-Nesâî*, Edebü'l-Kadâ 1.

⁷²⁶ "Rasulullah (S.A.V.)'in dediğı gibi: zulüm, ahiret günü karanlıklar içindedir.", el-Buhârî, *a.g.e.*, el-Mezâlim 8.

⁷²⁷ "Hepiniz çobansınız ve çobanlık ettiklerinizden mesulsünüz.", el-Buhârî, *a.g.e.*, el-Cuma 11.

⁷²⁸ Taḥt: H.'de yok.

dâire-i zulmi devvâr olmak değil hâtırından huṭûrî devr olup maẓhar-ı elṭâf bî-pâyân olur kemâ kâle'l-lâhü'l⁷²⁹-melikü'l-mennân⁷³⁰ **ولمن خاف مقام ربه جنتان** ve menşe-i zulm ü sitemden cām-ı ğafletle bî-huṣṣî ve rûz-i cezâyı ferâmûṣî olup ve bu sekrete⁷³¹ esbâb-ı ifâgat eşrebe-i teẓkîrât ve edviye-i tenbîhâtdır ki nâ-tamâm huṣṣyâr olduğdan soñra enhâr-ı cenânın kankısından iḥsân olursa nûṣ-ı cân olup muḳtezâsı dilde 'ayân ola pes kâfe-i enâma ehem huṣṣuşan ümerâya elzem 'ulemâ'-i 'ibâdet-şî'âr ve meşâyih-ı ma'ârif-medârla muṣâḥabet ü mu'âşeretdir ki tâ şemerât-ı güftâr şeker-bârları dâyimâ kûṭ ü kuvvet-i rûḥ ve bâ'îṣ envâ'-i fütûḥ olup taḥşîl-i sa'âdet-i kevineyn ve siyâdet-i dâreyn oluna ki menâ'-ı teẓkîrîñ taḥrîr 'aşr-i 'aşîrinde **/Ş. 48a /** **كما قال رب العالمين⁷³² وذكر فان الذكرى تنفع المؤمنين⁷³³** gülün beyânı ser-gerdândır

El-Laṭîf: Zü'l-luṭfî't-tâmdır ki 'ibâda 'işmeten ve tevfiḳân 'ale't-tevâlî aşâr-ı⁷³⁴ luṭfî lâ-yezâlî olup envâ'-ı iḥsânı gūnâ gūn⁷³⁵ **ويرزقهم من حيث لا يحتسبون**

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

Lâ-yezâlîdir müdâm âşâr-ı luṭfî ber-devâm

Dâyimâ deryâ-yı iḥsânında müstağraḳ enâm

Ve ḥafiyât umûr-ı daḳâyıḳ esrâra 'âle'l-vechi'l-etem vâḳıf u a'lemdir ki pes bu ḥâle vâḳıf olan 'ârifîñ dâyimâ şânı ḥayâ olup enâbet ü rucû'ı daḥî 'alâ sebîl-i istiḥyâ⁷³⁶ olur **كما قال ابن عطاء قدس سره التوبة توبتان توبة الانابة وتوبة الاستجابة فتوبة** **الانابة ان يتوب العبد خوف من عقوبة و توبة الاستجابة ان يتوب حياء من كرم ان يتوب صابرا من كرمه⁷³⁷**

⁷²⁹ kâle'l-lâhü: kâle H..

⁷³⁰ “Rabbînin huzurunda (hesap vermek üzere) duracağından korkan kimseye iki cennet vardır.”, er-Rahmân, 55/46.

⁷³¹ sekrete: sekerâta H..

⁷³² **H. 84b.**

⁷³³ “(Âlemlerin Rabbi'nin dediği gibi) ‘Sen yine de öğüt ver. Çünkü öğüt mü'minlere fayda verir.’”, ez-Zâriyât, 51/55.

⁷³⁴ âşâr: H.'de yok.

⁷³⁵ “Onları beklemedikleri yerden rızıklandırır.”, et-Talak, 65/3 (bu ayete işaret edilmiş).

⁷³⁶ 'alâ sebîl-i istiḥyâ: 'alâ sebîl-i istiḥbâr H..

⁷³⁷ “İbn 'Atâ (k.s.)'nın dediği gibi: ‘Tevbe iki tanedir: Tevbetü'l-inâbe ve tevbetü'l-isticâbe. Tevbetü'l-inâbe; kulun cezasından korkarak tevbe etmesidir ve tevbetü'l-isticâbe ise; onun keremine sabrederek tevbe etmesidir.’”

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Ne ahlâdır bu güftâr-ı şeker-bâr

Mücedd ol zevkine kıl sa'y-ı bisyâr

Eger olursa mazmûnı şî'ârîñ

O lise merkez-i 'izzet medârîñ

El-Ḥabîr: Esrâr-ı şedde ve şevinde ve aḥvâl-i revende vü âyendeye⁷³⁸ 'alâ vechi'l-kemâl 'âlim ü dānâdır ki bir sırr-ı ḥafî 'ilmine muḥtefî olmayup cümle-i /H. 85a / esrâr ẓatında gün gibi âşikârdır ḥâl berîn-minvâl iken âh bu âşâr-ı ḡafletden şudûr iden netâyic-ı şeamet ne ḥâletdir ma'a hazâ herkes iḥâta-i 'ilmullâhdan âḡâhım deyü şināsâ geçinür.

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Gerçi 'âlemde bu ḥâle kimse inkâr eylemez

Lîk kârın degme kes bir vefk-ı güftâr eylemez

Bil ḥâḡîḡat şol ki ola 'ilm-i ilâhîden ḡabîr⁷³⁹

Bî-mecâl olup ḡayâdan nâ-sezâ kâr eylemez

El-Ḥalîm: 'Uḡûbet-i 'uşâtta isti'câl ü intîḡâm ü eşâmda⁷⁴⁰ ta'cîl etmeyüp her kâra bir miḡdâr taḡdîr etmişdir ki ol vaḡt bi-muḡtezâ te'alluḡ-ı irâdet heme⁷⁴¹ maḡlûḡât-ı mezâhir-i âşâr⁷⁴² tecelliyât-ı şaffât olur pes 'âkıla sezâvâr âḡır-i kârdan ḡaberdâr olup terk-i evzârdır ki nice cühhâl /Ş. 48b / bu 'adem-i isti'câle ḡann ü ihmâl idüp bu pindâr u ḡurûrla der-i devletden dūr ü maḡhûr ve kârı veyl ü şübûr olmuşdur.

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Devr-i beyyîn ü 'âḡıbet endîş ol her kârda

Tâ ki her şekl-i reḡâ maḡrûr u meftûn itmesûn

⁷³⁸ Revende vü âyende: âyende vü revende H..

⁷³⁹ ḡabîr: ḡaber H..

⁷⁴⁰ eşâmda: enâmda H..

⁷⁴¹ heme: hem Ş..

⁷⁴² âşâr: H.'de yok.

Mâil olma göz qarardıp gördüğün her dâneye
/H. 85b / Kıl hâzer dâm bilâ hâliñ diger gûn itmesün

Kezm-ı ğayza gûşîş et kıl dâymâ hîlmi şî‘âr
Olma müsta‘cel nedm âşârı maḥzûn itmesün

El-‘Azîm: Bir ‘azîmü’ş-şân ve zû’l-sultândır ki derk-i ‘irfân künh-i zâtına râh-ı imkân olmayup ḥalk-ı cihân ḥayrân-ı ‘ilm ü ‘irfân bu ḥîretde tû emân olup ‘adem ihâta-i idrâkde başâr u başîret yeksândır كما ورد في اخر الحديث الشريف النبوى الذى رواه المسلم عن ابي موسى الاشعارى رضى الله عنه حجابہ النور لو كشفه لا حرق سبحات وجهه ما انتهى رواه المسلم عن ابي موسى الاشعارى رضى الله عنه حجابہ النور لو كشفه لا حرق سبحات وجهه ما انتهى⁷⁴³ telhîs-i kelâm li-âlî niẓâm ḥazret-i ilâhi’l-enâm ‘azm-i şâna ḥalk-ı cihândan envâr ‘azamet ü kibriyâ vesi‘at ‘izz ü sulṭânî ile muḥtecebdır eger kemâlince ref‘i- hicâb ü keşf-i ğıṭâ idüp tecellâ eylese müte‘allikât-ı ‘ilm-i şerîfî olan zerrât-ı kâyinât ‘azamet-i celâl zâtı ile muḥârriḳ u sūẓân olup heme eşyâ sāye-asâ envâr-ı celâl ile fenâ bulaydı çünân ki şâhibü’l-Muḥammediyye bu şânıñ beyânında inşâ‘ vü inşâd ider. /H. 86a /

müstef‘ ilün/ müstef‘ ilün/ müstef‘ ilün/ müstef‘ ilün

Çünkü tecellî kıla zât götrile heb kibr ü riya
Cümle hicâbı keşf ide illâ ridâü’l-kibriyâ

Zîrâ ḥaḳîḳat mülkünün sulṭânı zâhir olsadı

Bulmaz idi kimse beḳâ ger evliyâ ger enbiyâ

Ve hicâb ḥissi ve ma‘nevî her ḥâyil ve ḥâciz ü mâni‘ vuşûl-i me‘mûl olup pes bu hicâb mezkûr-i ḥalka râci‘dir ki envâ‘-ı ‘alâyık ü ‘avâyık ve enfûmas-ı shevât ve meyl-i maḥsûsâtla ḥazret-i ‘izzetden maḥcûb olmuşlardır ve hicâba en-nûr isti‘âre-i taḥyîliye ve sübûḥât-ı bi-zammi’s-sîn cem‘-i sübhâ olup envâr u celâletden

⁷⁴³ “ Ebu Musa el-Eş’ârî’den Müslim’in rivayeti ile ulaşan Hadis-i Şerif’in sonunda olduğu gibi: Onun örtüsü nurdur. Eğer açılsaydı bütün denizler yanardı. Onun görüşünün sınırı yoktur ve her zaman kullarını gözetlemektedir.”, Müslim, *a.g.e.*, el-İmân 293.

‘ibâretidir ki muḳarrabūn ḥazret-i evvel envār-ı ‘azamet ve āṣār-ı celâleti müşâhid olduklarında müsebbihūn ve münezzihūn olurlar ve vech-i /Ş. 49a / zâta işâret olup zamîr ile mevşûle ve zamîr-i başara ve ḥalka ḥaḳḳa râci‘ ve başar ‘ilminden kinâyetdir ki ‘âlâ tarîḳı’l-icmâl bu olan taḥrîr ü taṣdîr berîn-minvâl idi ve zamîr u⁷⁴⁴ başara mevşûle ve zamîri başarihi ve⁷⁴⁵ mevşûlihi ve zamîri ileyhi ve ḥaleḳahu’llâha râci‘ olacaḳ muḥaṣṣal ma‘ nâ envâr-ı şühûd vücûd-ı / H. 86b / müşâhidni⁷⁴⁶ maḥv u ifnâ etdüğini imâ olur.

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

Muẓmaḥîl eyler vücûd-ı ḥâdişi nûr-i ḳadîm

Gör mübeyyindir bu ḥâli ḳıṣṣa-i Mûsâ vü Tûr

El-Ġafûr: Ġaffârü’z-zünûb ve settâru’l-‘uyûbdur ve bu ismin şerîfiniñ

daḥi binâları mübâlağa üzerine olup lâkin Ġafûrda mübâlağa bi-i‘tibârî’l-keyfiyye ve Ġaffârda bi-i‘tibârî’l-kemmiyyetdir⁷⁴⁷ dimişler ki Ġafûr evzâr-ı kibâr ve Ġaffâr-ı zünûb bî şimârdır كما قال انس رضى الله عنه قال رسول الله صل الله عليه وسلم قال الله تعالى يا ابن آدم ما دعوتنى ورجوتنى غفرت لك على ما كان فيك ولا ابالى يا ابن آدم لو بلغت ذنوبك عنان السماء ثم استغفرتنى غفرت لك ولا ابالى ابن آدم انك لو لقيتني بقراب الارض خطايا ثم لقيتني لا تشرك بي شيئا لا تتيتك⁷⁴⁸ feḥvâ-yı laṭîf ḥadîṣ-i şerîf Ḥazret-i Ġafûr ḥıṭâb idüp yâ ibn-i âdem mâ-dâm ki cenâb-ı a‘lâma tazarru‘ ü du‘â ve ḥazretimden maġfîret ricâ idesin ‘azm-i âṣâmıñ müsta‘zam-ı ġufrân olmayup cümlesini /H. 87a / ġafr ve seni maġfûr iderin ibn-i âdem eger zünûbüñ seḥâbe evzâr ve ḥaṭâyâñ aḳṭâr-ı semâya irüp zemîn ü âsmân seyyâtıñ ile memlû ân olsalar ba‘de rucû‘ u inâbet ile ḥazretimden ricâ-yı maġfîret itsen evzâr-ı bisyâr u günâh-ı bî-şumârıñ maġfîretiñ istikṣâr etmeyüp zünûb-i lâ-tuḥṣâñı maḥv u nâ-peydâ iderin ibn-i âdem eger yer

⁷⁴⁴ ve: Ş. ’de yok.

⁷⁴⁵ ve: H. ’de yok.

⁷⁴⁶ vücûd-ı müşâhidni: vücûda müşâhidi H..

⁷⁴⁷ kemmiyyetdir: kemmiyye H..

⁷⁴⁸ , “Enes (r.a)’ın dediği gibi: Rasulullah dedi ki: Allah Teâlâ dedi ki: Ey ademoğlu! Bana dua ettiğinde ve benden yaptıklarından dolayı bağışlanma dilediğinde affetmekten usanmam. Ey ademoğlu! Günahların göğün kapılarına erişsede seni affederim bundan usanmam. Yeri kaplayacak kadar günahlarla karşıma gelsen eğer şirk koşmamışsan sana yeri kaplayacak kadar maġfîret ederim.”, Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ b. Sevre et-Tirmizî, *Sünenü’l-Tirmizî*, ed-De’avât 98.

tolusı haṭāyān olup bu hālde ḥazretime bir şeyi şerīk etmeden mülākī olsañ mel'-i zemīn mağfīret-i qarīn iderin deyü buyurur pes 'ākıla sezā bu luṭf-i bī-müntehāyı şināsā olup dāyimā şānı ḥayā olmadır ki aḥvāl-i ricāl berīn-minvāl olup bisāt-ı ḳurbe aḳrab /Ş. 49b / olan mühezzeb ve pīrāye-i edeb olur.

mefā' ilün / mefā' ilün / fa' ulün

Gel imdī kıl bu üslüb üzre kārīñ

Ḥayā ḥālīñ edeb olsun şī'ārīñ

Dilersen bulasın rāh-ı rızāyı

Ḳo ḳavl ü fi'l ü ḥālen nā-sezāyı

Ḳabūl-i pend idersen ṭālibā ger

Olasın luṭf-i bī-pāyāna mazḥar

Gerçi biḥār-ı luṭfa kenār u emvācına şümār olmayup ğarīḳ-ı lücce-i rahmete /H. 87b / nihāyet yok lakin ğurūr-ı 'afvla küstāḥ ü bed-kār olmaḳdan daḥi ḥazır gerekdir ki niçe bī-edyān ḥūn ni' met üzre küfrān ve muḳābele-i iḥsānda ' işyān ü tuġyān etmekle āşār-ı ḳahra mezāhir olmuşlardır lā-cereme üli'l-ebşār mezāhir ü āşāra dü-çeşm ile nekrān olmaĝın dāyimā cenāḥ-ı ḥavf ü ricā ile ṭayrān idüp ḳaṭ'ı menāzil ve ṭayy-ı merāḥil iderler muḥaşşal zū'l-'ayneyn olan vāḳıf-ı ḥālīn olup bir 'ayn ile aḥvāl-i cānibīn kem āhiye 'ayān olmaz.

mefā' ilün / mefā' ilün / fa' ulün

Çü bir çeşmile nāzır ola ṭālib

Muḥaḳḳaḳdır görünmez iki cānib

Gel imdi cüdd ü sa'y it bul dü-dīde

Ki olasın merd-i maḳbūl ü güzīde

‘ Aceb hālāta rāci‘ dir bu güftār

Derūnı nāzır ol fehmi ile esrār

Eş-Şekür: Şöyle zü’l-ihsândır ki her zamân bende-gâne luṭfi bî-pâyân olup ‘amel-i ḳalîle ecr-i cezîl ‘aṭâ vü ‘ibād-i muḥlişin ü muṭî‘îne hüsn-i şenâ ider ve ma‘nâ şükr-i usûlde ihsân-ı muḥsini şināsâ olup âşâr-ı en‘âmı ḳavlen ve fi‘len izhâr u ifşâ ve ‘ale’l-‘aṭâyâ /H. 88a / muḥsine şenâdır ammâ Ḥazret-i Ḥâliḳdan ḥusn-i ḳabûl ü rızâ ve eyser-i ṭâ‘âta vefret-i cezâ olup ve izdivâcen cezâ-yı şükr⁷⁴⁹ şükürle müsemmâ olmuştur.

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

Sad hezārân şükr ü minnet ḥazret-i yezdâna kim

Ma‘nevî ü şürî ihsânı şümâr olmaḳ muḥâl

El-‘Aliyy: Ḥukm ü ḳudret ü ‘izzet ile ‘ale’l-maḥlûḳât-ı ‘âlî ve gene zâtınadır ki ḥayâl muḥâl olup ifk-i müfterîn ve vaşf u vâşıfnden müte‘âlidir. /Ş. 50a /

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

Gene zât-ı pākına irmez ḥayâl

Şafḥa-i ḥâṭırda taşviri muḥâl

El-Kebîr: ‘Uluvv-i mertebe ve şeref ü ‘izz ü ‘azâmetde isti‘mâl olunur ve Ḥazret-i Vâcibü’l-vücûd ekber-i küll-i mevcûddur ki zâtı vücûdun iḳtizâ idüp sivâya ḥil‘at vücûd ol zü’l-cüdden ‘aṭâ olur ki heme eşyâ ḥazîz-ı ihtiyâcda dâyima cenâbına ‘arz-ı ḥâcet ü ilticâ ve ḥazretinden ricâ iderler ve müşâhede-i ḥavâs ü idrâk-ı vehm ü ḳıyâsdan ekber ü a‘lâdır.

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

Vehm ü pindâr ü taşavvurdan mu‘allâdır ilâh

Kibriyâ vü ‘izz ü sultânına yokdur ‘aḳla râh

El-Ḥafîz: Eşyâyı ḥayşü yeşâ zevâl-i ihtilâlden ḥafızdır /H. 88b / ki ḥışan-ı ḥaşîn ḥimâyetine dâḥil olan zümre-i muḥlişin nekbât-ı şuveriyye vü ma‘neviyye ve

⁷⁴⁹ şükr: H.’de yok.

mekâid-i şeytâniyyeden⁷⁵⁰ mahfûz u maşûn olup dergâh-ı ‘alem-i penâhı cümle âfâtdan melce’ ü melâz mümkünâtdır.

Ol cenâba ilticâ it sîdkla her hâlde

Tâ ki mahfûz olasin havf etdigiñ hâlâtdan

Ve ba‘z-ı evliyâyâ vâkı‘ olan belâ ol melce-i a‘lâyâ ‘adem-i ilticâdan olmayup belki neyl-i merâtib-i ‘ulyâ ba‘z-ı ricâle berîn-minvâl iktizâ ider pes bu hâlet ol şikâtiñ âşâr-ı hıfza mezâhir olmamalarına delâlet etmeyüp belki⁷⁵¹ eşer-i luṭf u ‘inâyetdir ki bâ‘iş-i vuşûl maṭlub-i a‘lâ olan eger zâhir-i eşkel⁷⁵² belâ ise daḥi⁷⁵³ fi’l-haḳîka hâl-i hayât efzâ olur çünân ki ez-ma‘nâsını Ḳuddûsî yeki ez-sükkân-ı bisât-ı insî ḳuddise sırrahü be-vefḳ-i fehvâ-yı şerîf اشدالبلاء على الانبياء ثم على الاولياء ثم اشدالبلاء على الامم فلا مثل⁷⁵⁴ be-naẓm-âverde:

ماراكسى بلاقضانكنيم
تاورانام از اوليا نكنيم
اين بلاكوهر خزانه ماست
هركدار اكهر عطا نكنيم

Ve diger buyrulmuşdur:

هركه درين بزم مقرب ترست
جام بلا بنيشترش مى دهند
هركه ز دلبر نظر خاص يافت
داغ عنابر جكرش مى دهند⁷⁵⁵

Ve müheyyiciü’ /Ş.50b / -esrâr Ferîdü’-dîn-i ‘Atṭâr buyurur. /H. 89a /

لقا اندر بلا بنهاد جاتان
كسى كانجاى خود را داد جاتان

⁷⁵⁰ şeytâniyyeden: sulṭâniyyeden Ş..

⁷⁵¹ belki: H.’de yok.

⁷⁵² zâhir-i eşkel: tâhirâ şekl H..

⁷⁵³ H.’de yok.

⁷⁵⁴ “En büyük imtihanlar peygamberlere verilir, sonra evliyalara ve böylece devam eder.”, el-‘Aclûnî, a.g.e., Hadis no: 372.

⁷⁵⁵ Bu manzume H.’de 89a’da bulunmaktadır.

Huşuşan ‘aşıkâne cânib-i cânāndan iren eger seniñ ise gevher-i zehreye⁷⁵⁶
tiryāk-ı ekber ü şükürden şirîn-ter olur çünān ki Hazret-i Hüdāvendigār gevher-
nişārdır:

عاشقان جام فرح انکه کشند
که بدست خویش خوبان شان کشند

Ve mü‘minine vākı‘ olan şuver-i⁷⁵⁷ ālām fi’l-ḥaḳīḳa ilām olmayup sebeb-i
maḥv-ı seyyiāt ü bā‘iṣ-i ref‘-ı derecâtdır ve illā ol melce-i a‘lāya sıdḳla ilticā iden
muḥlisden⁷⁵⁸ meḥliḳāt-ı ma‘neviyye ve āfāt-ı uḥreviyyeden mülāz‘ālem-i penāhında
maḥfūzūn olmalarında iştibāh mı vār dār-ı dünyāda daḥī āṣār-ı ḥıfzı ḥurşiddeden āşikār
ve mezāhir-i āṣārı bī-şümār olmağın muḥtāc-ı şerḥ u beyān degil ki herkese ‘ayāndır.

Gel baña göster cihānda var mı bir mevcūd kim

Olmaya bir vechle āṣār-ı ḥıfzı maḥzarı

/H. 89b / El-Muḳīt: Ḥāliḳ-ı aḳvāt-ı cismāniyye ve mu‘ṭi-i aḡdiye-i
rūḥāniyye olup cümle zī-ḥayāt perverde-i envā‘-ı ni‘metidir.

mefā‘ilün/ mefā‘ilün/ fa‘ulün

Odur bu gūne gūne rızḳ u kuvveti

Viren her zī-ḥayāta lā-yezālī

Ve sāildir bu esbāb u mekāsib

Muḳīt oldur ḥaḳīḳat ānla ḥālī

Ve her āfāt ü beliyātndan ḥāfiẓ ve heme ḥālāta šāhid ü muṭṭali‘ ve ‘alā
cemī‘i’l-mümkināt muḳtedirdir

El-Ḥasīb: Fa‘il bi-ma‘nā müf‘il ola ki herkese ḳadr-i ḥācet ve miḳdār-ı
kiḳāyet ‘aṭā vü ‘ināyet idüp mühimmāt-ı ümūra kefil ü kāfi ve ḥavāyic-i cumhūra
şöyle vāfidir ki güftār-ı mezāhir-i āṣār cūd ü ‘aṭası bī iḥtiyār ḥasbī olur.

⁷⁵⁶ zehreye: zehrāya H..

⁷⁵⁷ şuver: Ş.’de yok.

⁷⁵⁸ muḥlisden: muḥlisūn H..

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Şol ki ol sırrına qadēm-i müstağrağ deryā-yı cūd

Tañ mı ḥasbī olsa güftārı onūñ bī-iḥtiyār

Ya bi-ma‘ nā mefā‘ il ola ki muḥāsib-i yevmü’l-ḥisāb olup ba‘d⁷⁵⁹ aḥşā’-i
a‘māl ‘ummāle bi-vefḳ-i va‘d ü va‘id-i sābiḳ luṭfen va‘adlen ḥayşü yeşā’ /Ş. 51a /
cezā ider. /H. 90a /

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Çün muḥāsib Ḥazret-i Ḥaḳdır kamu girdārını

Pes rızāsına muvāfiḳ eyleyi gör kārını

El-Celil: Nu‘ūt-i celālle mevşūf olup kemāl-i mecd ü celāline neyl-i ḥayāl
muḥāldir ve bu nām-ı şerīf-i kemāl şifāt-ı tenzīhiyyeye rāci‘ olup ism-i kebīr ü ‘azīm
ile farkında mürci‘-i kebīr kemāl-i zāt ü ‘azīmiñ zāt ü şifātıdır dimişler.

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Gāyet-i mecd ü celālīne irişmez çün ḥayāl

Qılma ḥaddinden tecāvüz eyleme fikr-i muḥāl

El-Kerīm: Şol cevād u mu‘tīdir ki cūd u ‘aṭāsı müntehā-yı ricādan efzūn
ve aṣār-ı sūḥāsı bī-ḥad ve gūnā gūn olup bende-gāne bilā sūāl iḥsānlar ider ki
ḳable‘z-zuhūr ḥayālī ḥātıra ḥuṭūr itmeyüp mir‘at-i ḥayāl iḥtimāl-i vücūdun şekl
muḥāl gösterirdi.

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Bu şıfatdan her kime kılsa tecellī lā-yezāl

Ḥāl olur mir‘at-i dil gösterdigi şekil muḥāl

Ve cezā-yı evzārda her günahkāra istikṣa etmeyüp belki tecāvüz ile
ekşerin luṭf u⁷⁶⁰ ‘afva mazḥar ider. /H. 90b /

⁷⁵⁹ ba‘d: H.’de yok.

⁷⁶⁰ luṭf ve: Ş.’de yok.

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Dilerseñ luṭfunı perver-gārīñ⁷⁶¹

Kerem olsun kamu maḥlûka kārīñ

Ve feḥvâ-yı Ḳuddūsî ḥâvîdir dimişler nefâys-i emvâle kerâyim dinüldügi minvâl ve diraḥt-ı engür ṭayyibü's-semer ve nef'î ekşer ve aḥzî âsânter olmağın kerem ile⁷⁶² müsemma olduğı daḥî buña dâlldir.

Er-Raḳīb: Cümle kāyinâtı ḥâfız ve ḥâlât-ı mümkünâta rāḳīb ü nâzırdır ki 'ilm-i şerîfinden arz u semâda bir şey' ba'îd ü ğâyib olmayup heme aḥvâlî kemâ hiye dānâ ve nihân ü hüveydâ 'ilmine 'ale's-sivâdır.

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

Gerçi bu ḥâlâtıdan her bî-ḥaber

Lâf-ı 'irfân eyleyüp dānâ geçer

Bu taşallüfde velî girdârını

Gözleseñ tekzîb ider güftârını

Burhân-ı 'irfân kâr u güftârı nıgehbân olmadır ki vâkıf-ı ḥâl olan 'arîfden ḥılâf rızâ kâr şudûrı degil ḥâtıra ḥuṭûrı devr olur 'azîmet ricâl berîn-minvâl olup ammâ vâkı' olan sehv ü ḥaṭâniñ /Ş. 51b / luṭf-ı ilâhîden 'afvı ricâdır.

El-Mücîb: Mücîbü'd-da' vât ve mu'ṭı'l-merâdâtdır ki sıdḳ ü ihlâş ü kemâl ibtiḥâlle cenâb-ı kām baḥşine iḳbâl idenüñ ihtimâl-i ḥırmânı muḥâldır /H. 91a / lakin şart-ı ḳabûl ü ḥuşûl-i me'mûl ḥulûş-ı ṭaviyyet ve şıdḳ-ı 'azîmet ve îkân-ı icâbet ve cenâb-ı ḥazret-i mu'ṭı's-süâle ḥużur-i ḳalb ve ḥużû' u ḥuşû'la teveccüh ü iḳbâldır ki berîn-i minvâl du'â vü süâliñ ḥazret-i rabb-i kerîmden'adem-i ḳabûli ḥayâle gelmeyüp velî ḳalb-i ğâfil ve lâ-hîden icâbet ḥılâf-ı 'âdetdir çünân ki zeynü'l-İslâm Ebû'l-Ḳâsım 'Abdülkerîm el-Ḳuşeyrî ḳuddise sırruhü risâle-i şerîfesinde rivâyet idüp kelîm-i ilâh Ḥazret-i Musâ 'aleyhi selâmullâh bir gün seyr-i râhda enâmdan berîn-i

⁷⁶¹ perver-gārīñ: perverd-gâr H..

⁷⁶² ile: H.'de yok.

cenāb mu‘tī’l-merāma du‘ā-yı müdām ve tazarru‘-ı ber-devāmda görüp Allāhı ve mevlāyı eger bu kuluñ murādı benim elümde⁷⁶³ olsa ‘ātā vü hācetin қаzā iderdim didi pes hāliq-ı eşyā yā *Mūsā* ben aña senden erhamın lakin anuñ hın-i du‘āda qalbi ğanemindedir bir kul ki baña du‘āda iken qalbi sivāda ola du‘āsın revā hācetin қаzā etmez deyi vāhy ü hıṭāb idüp pes ol sāilñ neffı fikr-i ğayrla maqşūdı hāşıl oldı deyi taḥrīr-i dil peṣīr ider. **و عن ابی هريرة رضى الله عنه قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ادعوا الله و انتم موقفون بالاجابة واعلموا ان الله لا يستجيب دعاء من قلب غافل لاه**⁷⁶⁵ ravāhü et-Tirmizî ve şerḥ-ı ikānda zeynü’l-‘arab ya‘nî evāmire⁷⁶⁶ imtişāl ve nevāhiden ictinābda bir hāl üzerine olañ ki ol hāletle müsteḥāḳ icābet olup ṭarf-ı qabūl qalbe reddetmeğe ola ve ḥuşūl-i icābete mu‘teḳdūn olan zirā mādām ki dā‘īnñ ricāsı vāşīḳ olmaya du‘āsı şadīḳ olmaz deyi taḥrīr idüp mazhar daḥi muvāfiḳ zāhir-i bi-minvāl qavl-i şānî taḥrīr ider ve lehv-i qalb penc-i hevāyla hırāmı /Ş. 52a / ve tih-i sevdāda ser-gerdānı ve cām-ı ğafletle ser-ḥuşı ve med‘uv ü du‘āyı ferāmūşidir ki bu hālet sebebi icābet degil belki müstevcib-i ṭard u ‘uḳūbet olup ekşeriya⁷⁶⁷ bā‘iş-i ‘adem qabūl-i sūāl berin-minvāldır ve illā be-ri‘āyet-i ādāb bilā irtiyāb ed‘iye-i muḥlişin icābet qarin olur ki Ḥazret-i Rabbü’l-‘ālemīn kerīm ve erḥamü’r-rāḥimīndir **عن سلمان الفارسي رضى الله عنه قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان ربكم حي كريم يستحي من عبده اذا رفع يديه اليه**⁷⁶⁸ **ان يرد**⁷⁶⁹ ravāhü et-Tirmizî ve *Ebî Davūd* ma‘nā ḥayā ḥalka nisbet sebebi icābet ile nefse hāşıl olan inḳıbāz ü levmden ihtirāzen bā‘işiniñ terki ve Ḥazret-i Hāliqda bu aşl-ı hālātın ğāyātı murād olup elṭāf-ı nā-mütenāhiye-i ilāhiyyeden ‘ibāretdir ki⁷⁷⁰

⁷⁶³ elümde: yedimde H..

⁷⁶⁴ **H. 91b.**

⁷⁶⁵ “Ebu Hureyre (r.a.)’den, Rasulullah (S.A.V.) dedi ki: Allah’a dua edin ve onun kabul edeceğine yürekten inanın. Çünkü o kendisinden gafil olan bir kalbin duasını kabul etmez. Rabbiniz cömerttir ve kulu kendisine el açtığı zaman onu boş göndermeyi hoş görmez.” et-Tirmizî, *a.g.e.*, ed-De’avât 65.

⁷⁶⁶ ya‘nî evāmire: ve emre H..

⁷⁶⁷ Ekşeriya: ekşer Ş..

⁷⁶⁸ **H. 92a.**

⁷⁶⁹ “Selman el-Fârisî (r.a.)’den rivayetle Rasulullah (S.A.V.) şöyle dedi: ‘Sizin Rabbiniz diridir kerimdir(cömert) kulu iki elini kendisine açtığında o iki ele hiçbir şeyle karşılık vermemekten dolayı kulundan utanır.’” et-Tirmizî, *a.g.e.*, ed-De’avât 104.

⁷⁷⁰ ‘ibāretdir ki: Ş.’de yok.

‘abd-i muhtâc dergâh-ı kām bahşinden⁷⁷¹ tehî-dest red olunmasının terkiğine îmâ olur pes muhaşşal ma‘na taḥkîkan siziñ Rabbiñiz Ḥayy-ı Kerîmdir cenâb-ı mu‘tî’l-merâmına el açup ‘arz-ı ihtiyâc iden bendesin şıfru’l-yed red etmege ḥayâ ya‘nî ḥâcetin revâ vü murâdın ‘atâ ider.

mefâ‘ ilün/ mefâ‘ ilün/ mefâ‘ ilün/ mefâ‘ ilün

Zihî bî-müntehâ faẓl u kerem zî-luṭf-ı bî-pâyân

Ki red etmâ ki şıfru’l-yed kûlundan utana sulṭân

Ḥaḳîkat-i ḥâl berîn-minvâl olup Ḥazret-i Rabbü’l-enâm kerîm ü mu‘tî’l-merâmıdır lakin ba‘z-ı evḳâtde eşer-i⁷⁷² icâbetiñ sırr-ı ‘adem-i zuhûrı Ebu ‘Abdullâh İmâm Ahmed bin Muhammed bin Hanbel ravvaḥallâhü rûḥahü Ḥazret-i Ebû Sa‘îd Ḥudrî raḍıyallâhü ‘anhden⁷⁷³ rivâyet etdügi ḥadîş-i şerîf-i nebevî mefhûm-ı laṭîfinden ma‘lûm ola ki ḥazret-i risâlet penâh ve ḥabîb-i ilâh ‘aleyhi /H. 92b / şalevâtullâh buyurmuşlar مامن مسلم يدعو بدعوة ليس فيها اثم ولا قطيعة رحم الا اعطاه بها احدى ثلث اما ان يعجل له دعوته وامان يدخرها له في الآخرة وامان يصرف عنه من السوء مثلها قالوا اذ انكثرت قال الله اكثر⁷⁷⁴ /Ş.52b / feḥvâ-yı kelâm sürûr-ı encâm bir müslim yokdur ki bir du‘â ide ki işm ü kaṭi‘a-i rahm olmaya ya‘nî bir mü‘min-i mazlûma ḳahr u helâk ya beyne’z-zevceyn tefrîḳ ü fegâk ve aḳrabâ vü ḥavîşândan hicrân ve’l-ḥâsıl ḥılâf rızâ-yı şerîf-i zî’l-celâle müte‘allik aḥvâlden olmasa illâ Ḥaḳḳ Te‘âlâ ol du‘â sebebiyle o ceddin birin ‘atâ ider ya ta‘cîlâ icâbet-i da‘vet ya dâru’l-ḳarâra iddiḥâr ve anda ‘inâyet ya mişl-i da‘veti def‘-i belâ vü âfat ider ḥazret-i seyyid-i muhtâr bu güftâr-ı dürer-bârı buyurdukda aşḥâb-ı kibâr istibşâr idüp bu taḳdîrce du‘â-yı bisyâr ve suâli ikşâr iderüz didiler pes ol kâyinâta mefḥarallâhiñ icâbeti du‘âñuzdan ekşerdir deyü buyurdı.

⁷⁷¹ bahşinden: bahşden H..

⁷⁷² eşer: ekşer H..

⁷⁷³ raḍıya’l-lâhü ‘anh: H.’de yok.

⁷⁷⁴ “Bir müslüman içersinde günah ve sıla-i rahimi kesmeyen bir dua etse kendisine şu üç şeyden biri verilir. Ya duası hemen kabul edilir, ya duaya icabet ahirete saklanır, ya da duanın misli kadar bir kötülük kendisinden silinir. ‘O halde çok yaparsak’ dediler. Rasulullah da: ‘Allah da çokca (icabet) eder’ buyurdu.” Ahmed Muhammed b. Hanbel, *Müsnedü Ahmed b. Hanbel*, III/18.

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Hamd-i bî-hadd Hazret-i Yezdāna kim ihsânının

Vaşf-ı ta'rifü beyânına zebâne yok mecāl

Bahr-i a'zam ger midād olsa şahâyifi āsmān

/H. 93a / Haşre dek 'aşr-i 'aşır lutf-ı taḥriri muḥāl

Ve ba'z-ı evḳātde etkıyānıñ icābet-i da'vetlerinde baḥîet ve ba'z-ı tābî'-i hevāya eşer sür'at zuhūr itse maḡrūr olunmaya ki çün sâil-i şöḡbete kâbil ehl-i kemāl ve mülk-i ḡaşāl olup sadāsı dil-āvîz ve edāsı şeker-rîz ola ḡazā-i ḡācetine sür'at olunmayup niçe kelimāt-ı muşāḡabet ve envā'-ı mulāḡafet iderler belki bu ḡālet-i müntic iḡāmet olup ṭurduḡca ḡadri bir tür ü envā'-ı lutfā mazḡar olur amma gedā-yı küstāḡ ve nā-ḡoş şadāya ehl-i seḡā edā-i murād etmedin 'āḡā ider lâkin ikisine olan ihsân-ı yeksân olmayup meyānında fark-ı firāvān olduḡı nihān degil ve bu ḡālete muvāfiḡ İmām Ḳuşeyrî ḡuddise sırruhü rivāyet idüp bir 'abd-i muḡbil maḡbûl-i cenāb-ı kār-sāza du'ā vü niyāz itse⁷⁷⁵ Hazret-i Perverdgār Cibrîle “yā Cebrāil bu ḡulumuñ ḡācetin te'ḡir eyle ki lâbe vü zārı ve münācāt ü tazarru' 'arz-ı ḡācetin dostdārım” deyü buyurur.

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Zuhūr etmezse āşār-ı **/Ş. 53a /** icābet

/H. 93b / Degil ḡam ḡaşıl olsun tek bu ḡālet

Ḥuşûline bu ḡāl-i cānı fezānıñ

Fedā ḡıl māl ü mülk ü ḡānmānıñ

Ve da'vet-i müdebbir ve meḡḡuzda semā' şavtı mekrûhdur deyü sür'at-i icābetin emr ider dir kerāhet bā' iş-i icābet olacaḡ ol kerīm-i zi'n-nevālîñ faẓl u vücūd ve seḡā vü kerem-i lutf-ı bî-müntehāsına bu kārđan ḡaṭreniñ deryāya ve zerreniñ mihr-i 'ālem-ārāya delālet ü işāreti minvāl-i istidlāl oluna ve illā künh ü kemālîne

⁷⁷⁵ itse: eylese H..

neyl-i hayāl muḥāldir كما روى مسلم عن ابي ذر رضى الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم روية عن الله عم نواله فى اسناء الكلمات القدسية يا عبادى لوان اولكم وآخركم وانسكم وجنكم قاموا فى صعيد واحد فيسأ لونى فاعطيت كل انسان مسأ لته مائقص مما عندى الا كما ينقص المخطط اذا ادخل البحر⁷⁷⁶ fehvā-yı mazmūn-ı hümayūnı yā ‘ibādī eger evveliñiz ve āḫiriñiz ve insiñiz ve cinniñiz ya‘ nī ibtidā-i fiṭrat mümkinātdan ilā-intihā‘i’z-zamān ve inḫirāzı’d-deverān vüçüda gelen⁷⁷⁷ cinn ü /H. 94a / insān bir yere cem‘ olup her biri arzu vü münā vü merāmın ve maḫşūd u murād⁷⁷⁸ u kāmın cenāb-ı kām-baḫş ve keşirü’n-nevāleme ‘arz idüp suāl ü ibtihāl itseler pes her birine ‘ātā ve murādın edā ve ḥācetin revā etse bu ‘aṭā vü iḥsān āsar-ı ḫudretime noḫşān virmeyüp hemān baḫr-i bī-pāyāna idḥāl olan⁷⁷⁹ sözüne mülāşık mā ile mişāl-i deryādır ve mevāhib ü iḥsān ve ‘aṭāyā-yı bī-pāyān ve baḫşāyiş-i firāvān ile ḥazāne-i ḫudretiniñ ‘adem-i noḫşānına deryā-yı bī-girāndan nāḫs sözün maḫşūs olmayup meşelā aḫrab-ı maḫşūsāt olmağın berīn-minvāl temşil olunup ve bu gūne ‘ibārāt si‘at-i faẓlına işāret ve kemāl-i ḫudretinden kināyetdir ki luṭfi bisyār ve ‘aṭāsı bī-şümār ve süāl-i dost-dārdır كما قال سيد الانبياء⁷⁸⁰ سلام الله عليه دايمًا ليس شئ اكرم على الله من الدعاء و قال عليه السلام من لم يسأل الله يغضب عليه⁷⁸¹ zīrā ‘ibāda sezā Cenāb-ı Mevlāya dāyimā ‘arz-ı iḥtiyāc ve izḥār-ı⁷⁸² iftiḫār u ricādır ki terki şüret-i tekebbür ve istiğnā olup sebep-i /H. 94b / ḡazab olur pes ulü’l-elbāba münāsib dāyima du‘āya müvāzīb olup aḡleb-i evḫāt ve ekşer-i ḥālātda mu‘tād-ı dā‘avāt olmaḫdır ki maḥāll teveccüh ü münācāt olmağın efzal-ı ‘ibādātdır كما قال صاحب صدر صدور السيادة عليه السلام الدعاء مخ العباداة⁷⁸³ ḫuşūşan bā‘is-i neyl⁷⁸⁴ me‘mül ü ḫuşūl-i

⁷⁷⁶ “Müslim, Ebu Zerr (r.a)’den rivayet etmiştir ki, Rasulullah (S.A.V.) kutsi kelimeler esnasında Allah’ın bağışı hakkında O’ndan rivayet ederek dedi ki: ‘Ey kulum! öncekileriniz ve sonrakileriniz, insanlar ve cinler hepsi toplansalar ve bütün isteklerini Allah (c.c)’tan dileseler ve Allah (c.c) da onların istediklerini eksiksiz verse bir kişi denize girip de ondan ne alabilirse ancak Allah (c.c)’tan o kadar eksilir.’”, Müslim, *a.g.e.*, el-Birr.

⁷⁷⁷ vüçüda gelen: H.’de yok.

⁷⁷⁸ murād: Ş.’de yok.

⁷⁷⁹ olan: olunan H..

⁷⁸⁰ Ş. 53b

⁷⁸¹ “Nebîlerin Seyyidi (Allah’ın selamı dayıma üzerine olsun)’nin dediği gibi: Allah (c.c) için dua’dan daha büyük bir cömertlik yapılmaz. Ve Rasulullah(a.s.) dedi ki: Kim Allah’tan istemezse Allah ona gazablanır (kızır).”, el-‘Aclûnî, *a.g.e.*, Hadis no: 2141.

⁷⁸² izḥār: H.’de yok.

⁷⁸³ “Seyyidlerin reisi (A.S.)’ın dediği gibi: Dua ibadetin beynidir.”, et-Tirmizî, *a.g.e.*, ed-De’avāt 1.

mes'ul ve def -i belā vü ref⁷⁸⁵ -i⁷⁸⁵ қаза olup fevāyid-i lā-tuḥṣā عليه كما قال النبي المبشر
 786 feḥvā-yı ferḥ-ı⁷⁸⁷ fezası redd-i қаза' السلام لايرد القضاء الا الدعاء ولايزيد في العمر الا البر
 mu'allakı bi'd-du'ā ola ki levḥ-i maḥfūzda def i du'āyla mektūb olup bi-tazarru' ü
 zār ü münacāt Ḥazret-i Mücibü'd-da'vāt ve dāfi' u'l-beliyyāt nuzul-ı mekkāre ve
 afātı def⁷⁸⁸ ider ve mübremde te'vīl-i taḥfif ve tehvīn⁷⁸⁹ ü teshīl ya muvāzibet
 du'āyla ḳalb-i muṭayyib ü muṣaffi ve mir'at-ı mücellā olup menşe'⁷⁹⁰ -i meṣiyyet
 ḥudā idügin binā olmağın şanı rızā belki bi-muḳtezā⁷⁹¹ ضرب الحبيب زبيب merārātı nā-
 peydā ve şekerden ahlā ola pes bi-eyyi vech kân nef'i kevnden 'ayān ve ma'a'l-birr
 sırr-ı izdiyād-ı 'ömri bir nüsḳ-ı sābiḳ /H. 95a / birrile muḳadder olup levḥ-ı maḥfūzda
 792 ان حج فلان اوغزا فعمره اربعون سنة وان حج وغزا فعمره ستون سنة⁷⁹² deyü meşṭūr ola ki ḥacc u
 ḡazāyı cem' iderse 'ömri sittūn ve illā erbe'un ola pes sırr-ı ziyāde vü noḳşan nihān
 olmayup ve bu cevāb ḳavl-i şavāb idügi bilā irtiyāb ki وما يعمر من معمر ولا ينقص من
 اذا جاء اجلهم لا يستأخرون ساعة ولا⁷⁹³ Hāzret-i Muḳātil bu maḥallde عمره الا في كتاب⁷⁹³ ve
 794 يستقدمون⁷⁹⁴ ile süāl olunduḡda bu ḥāl 'inde ḥulūli'l-ecel olup ḳable'l-ḥulūl ziyāde vü
 noḳşāna ḳābildir⁷⁹⁵ ان ذلك على الله يسير⁷⁹⁵ / Ş. 54a / Ve ba'z-ı efāzıl-ı
 cānib te'vīle māil olup murād anı'l-eyyād bi-sebeb-i tevfiḳ-ı tātāt ve 'imāret-i evḳāt
 ve keşret-i ḥayrāt ile⁷⁹⁶ bereket-i 'ömürdür dimişler ki fi'l-vāḳı'a 'ömri-dirāzdan

⁷⁸⁴ neyl: müslim H..

⁷⁸⁵ ref : deff H..

⁷⁸⁶ “Müjdeleyici Nebî(A.S.)’ın dediğı gibi: Kazayı sadece dua defeder, ömrü de ancak iyilik uzatır.”,
 et-Tirmizî, a.g.e., el-Kader 6.

⁷⁸⁷ ferḥ: şeref H..

⁷⁸⁸ def : men' H..

⁷⁸⁹ tehvīn: H. 'de yok.

⁷⁹⁰ menşe': meṣiyyet H..

⁷⁹¹ “Sevgilinin vuruşu kuru üzüm şarabıdır.”

⁷⁹² “Şayet bir kişi hac veya gazâ ederse onun ömrü kırk sene artmış olur, hacla birlikte gazâ da ederse
 ömrü atmış sene artmış olur.”

⁷⁹³ “Herhangi bir kimseye uzun ömür verilmez, yahut ömrü kısaltılmaz ki bu bir kitapta (Levh-i
 Mahfuz'da yazılı) olmasın.”, el-Fâtır, 35/11.

⁷⁹⁴ “Onların eceli geldi mi, ne bir an geri kalabilirler, ne de öne geçebilirler.”, el-A'râf, 7/34; Yûnus,
 10/49; en-Nahl, 16/61.

⁷⁹⁵ “Şüphesiz bu Allah'a göre çok kolaydır.”, el-Hac, 22/70; el-'Ankebût, 29/19; el-Fâtır, 35/11; el-
 Hadid, 57/22.

⁷⁹⁶ ile: Ş. 'de yok.

ğaraz şarf-ı t̤ā' āt ve keşret-i 'ibādāt ve taḥşīl-i 'irfān ve neyl-i mertebe-i insān olup ḥāl-i ḥamīde ve şān-ı sūtūde be-dīn-sān olandır. كما قال النبي عليه السلام طوبى لمن طال عمره و حسن عمله⁷⁹⁷ ve illā beyhūde sevdāyla /H. 95b / rāh-ı hevāda hebā olan 'ömr sāl-i hezār olsa daḥi ne nef' i var ki ḡaflet ü beṭāletle mürür iden zamānıñ kıllat ü keşreti fi'l-ḥaḳīka yeksān sālihā-yı firāvān bir ān gibi olup vaḳt-i vilādet ü ḥīn-i mevt tev'emān görünür çün ḥāl-i berīn nesak idügi muḥaḳḳaḳ pes 'ākıla elyaḳ ḥāb-ı ḡafleti şubḥ-ı kıyāmete mülḥāḳ etmeyüp ḳable ḥurūş kūs-ı riḥlet bu şeb-i şehādetde tenbihāt-ı münebbihīn ile mütenebbih ü bīdār ü der-kār olmadır ki netīce-i⁷⁹⁸ fevt firsāt-ı nedāmet bī-sūd ü ḥasret vāḥ-ı pür-dūd olur⁷⁹⁹ نيهنا الله و اياكم من نومة الغافلين⁷⁹⁹ ve ba'zı beḳā' zıkr-i cemīle ḳāil ki ḥayır la isnā dāyima bā' is-i ihdā⁸⁰⁰ taḥf-i du'ā olup bu minvāl üzre şemerāt-ı ḥasenātı ber-devām olmaḡın ḥāl-i ḥayātı şekl-i mūdām olur. Ve mefhūm-ı maḳāl bir mezīd-i 'ömr olmaḳda aḥvāl-i şelāşe-i cāmī' olmaḡa mānī' degil mercūdur ki Ḥazret-i Mennān içün daḥi iḥsān idüp 'ömr i bisyār ve merāzı-ı eksārı bī-şümār ve ḥayır la ezḳār eyleye⁸⁰² انه على ذلك قدير و باجابة الدعوات⁸⁰¹ جدير⁸⁰²

El-Vāsi': Bir 'ālī ḥazret-i vāsi' u'l-maḡfiretdir ki sulṭānı bī-ḡāyet ve iḥşanı bī-nihāyet⁸⁰³ heme eşyā muḥāt-ı ḳudret kāmile vü raḥmet şāmilesi olup 'ilm-i şerīfi cümle-i kāyinātı muḥīt.

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Bir ḡanī sulṭān-ı zü'l-iḥsāndır

Faẓl u feyẓ⁸⁰⁴ u vücdı bī-pāyāndır

Baḥr-i na' māsı muḥīt-ı kāyināt

Ḳıl naẓar āşār-ı luṭfı der-cihāt

⁷⁹⁷ “Nebiyy (A.S.)’ın dediği gibi: Ömrü uzun ve ameli de güzel olana müjdeler olsun.”, et-Tirmizî, a.g.c., ez-Zühd 21.

⁷⁹⁸ netīce: Ş.’de yok.

⁷⁹⁹ “Allah bizi ve sizi gafillerin uykusundan uyandırсын.”

⁸⁰⁰ ihdā: hedā H.

⁸⁰¹ H. 96a.

⁸⁰² “O bunu (yapmaya) kudretli ve dualara icabet etmeye layıktır.”

⁸⁰³ bī-nihāyet: bilā nihāyet H..

⁸⁰⁴ faẓl u feyẓ: ḳabẓ u faẓl H..

Ƙaplayup eşyâyı ‘ilm ü kudreti

Cümle-i ‘âlem muhât rahmeti

El-Ĥakīm: Fe‘îl bi-ma‘ nâ fâ‘il a‘ nâ /Ş. 54b / mübâlağa ile ĥâkim-i ‘âdil ki ⁸⁰⁵ لا مرد لقضائه ولا معقب لحكمه⁸⁰⁶ yâ muĥkem-i eşya feĥvâsına⁸⁰⁶ bi-ma‘ nâ mef‘ ul ola ve esrâr-ı eşyâya ‘alâ mâhî⁸⁰⁷ vâkıf ü dâna zü’l-ĥikmet olup ve maĥlûkâtı bir fıtrat u ĥâletle ĥalk u icâd etmiştir ki efkâr esrâr-ı ĥikmeti ‘âkıllı ĥayrân ve ‘âkıllı ser-gerdân ider.

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

Ĥikmeti esrârı fıkır-i ‘âkıllı ĥayrân ider

Vâdî-i ĥayretde bî-sâmân ü ser-gerdân ider

/H. 96b / El-Vedūd: Ma‘ nâ fâ‘il ve mef‘ üllî ĥâvî ki muĥıbb-i evliyâ vü enbiya ve maĥbûb-i kulûb-i aşfiyâ olup aşĥâb-ı safâ cām-ı ‘aşĥ sürûr-ı efzâsı ile sükerâ ve şevĥ-ı⁸⁰⁸ cemâl-i cân fezâsı ile ĥayarâ belki cümle-i eşyâ ol cām-ı şafâyla şeydâ olup na‘ ra-i mestân ĥubbe-i âsmânı gümletmiştir.

mefâ‘ilün/ mefâ‘ilün/ fa‘ülün

Neye kim nâzır olsañ zîr ü bâla

Görinür ĥâl-i ‘aşĥ-ı ‘âlem-âra

Semâ-yı ‘aşĥla⁸⁰⁹ devvâr ve mihri kerem ü tâb-dâr ve mâhî ki bedr ve ki hilâl ve bî-ĥarâr u encümî bî-dâr iden ol cām-ı hoşgüvârdır çünân ki ĥulzem-i zehĥâr⁸¹⁰ Ĥazret-i Ĥudâvendigâr gevher nişâr ider:

دورکردونها ز موج عشق دان

کرنبودی عشق بفسردی جهان

Ve müheyyicü’l-esrâr Ĥazret-i ‘Atîâr şeker-bârdır⁸¹¹:

⁸⁰⁵ “O’nun kazâsına hiç kimse mukavemet edemez ve onun hükmünü hiç kimse eleştiremez.”

⁸⁰⁶ feĥvâsına: ma‘ nâsına H..

⁸⁰⁷ ‘alâ mâhî: kemâhî H..

⁸⁰⁸ şevĥ: ‘aşĥ H..

⁸⁰⁹ ‘aşĥla: şevĥle H..

⁸¹⁰ ĥulzem-i zehĥâr: H.’de yok.

⁸¹¹ şeker-bârdır: müşk-bârdır H..

جهان پر شکنه سلطان عشق است
زماهی تابماه ایوان عشق است

Ancak arz u semā degil belki⁸¹² cümle eşyâda hüveydâ ki ra‘dı na‘ra-künân ve ebri giryân ve nârı sūzân ve bādı vezân ve âbı revân idüp hâkı pây-mâl iden bu hâldir ki âbâ vü ümmehâtdan mevâlîde daği sirâyet idüp /H. 97a / cemâd ü nebât ü hayvânda nişânı ‘ayân ki tâb-ı mihr şafâ-bahş ve ravḥ-ı perveri ile me‘adinde seng ü meder sîm ü zer ve la‘l ü gevher olur nebâtdan daği bi-ḳadr-i ḳâbiliyyet bu hâletden aḥz-i lezzet ideniñ ba‘zından ‘ayn sükker ve ba‘zından şemâr şîrîn-ter eser zuhûr idüp ve nesîm-i ‘abher-i⁸¹³ şemîmi ile tenessüm ideniñ zehâret-rûy ve nezâreti mûcib beşâset ü leṭâfet ve bûy-ı dilâvizi meşâma /Ş. 55a / rāḥat ve ḳalbe kuvvet ve hemâna eşer zıyâ-yı ‘alem-arâsı ile neşv vü nemâ bulan şafâ-bahş ü dil-güşâdır elhân-ı mergân ve zâr-ı hezâr⁸¹⁴ daği bu râzı iş‘âr ider mâ-ḥuşul her zî hayâta nazar olunsa her birinden bu kârda bir eşer-i⁸¹⁵ zâhir ḥuşûşan insân ki zübde-i mümkinât ve câmi‘-i kemâlât olup ḳalbi mişkât meşâbiḥ-ı muḥabbet ve mir‘ât-ı cemâl ḥazretidir ki tafşîl-i aḥvâlî muḥâl ve beyânında ḳâlem-i dü-zebân lâl lakin ba‘z-ı bî-ḥaber bir tûr-ı deger olduğu mir‘ât-ı ḳalbi muğber olduğudur ki mişkale-i lâ ile muşayḳal ve muşaffâ olmayınca cemâl-i ‘aşḳ-ı ‘alem-ârâ hüveydâ olmaz pes bu hâl hayât-ı efzâyı /H. 97b / ricâ vü temennâ iden aşdıḳâ def‘-i küdürî ü şefâlet mir‘ate ber-devâm sa‘y-i vecd ü ihtimâm ve cehd-i müdâm ve aḳdâm-ı tām etmek gerekdir ki tâ pertev-i mihr⁸¹⁶ cihândâr-ı tâb-dâr ve esrâr-ı ‘aşḳ-ı dildâr âşikâr ola ve jeng-i sivâdan tamâm mücellâ olsa mir‘ât-ı dilber-nümâ olur çünân ki Ḥazret-i ‘Atṭâr müşk-bâr nâfe-i esrârdır:

کرتومیداری جمال یاردوست
دل بدان که آینه دیداردوست

دلبدست آور کمال اوببین
آینه کن جان جمال اوببین

⁸¹² belki: Ş. ‘de yok.

⁸¹³ ‘abher: ‘anber H..

⁸¹⁴ hezâr: hezerân H..

⁸¹⁵ kârda bir eşer: kârdan eşer H..

⁸¹⁶ mihr: envâr-ı cemâl H..

Ve diger buyurur:

دلت آینه سر تجلا ست

دران آینه ات دلدار پیدا ست⁸¹⁷

Ammā bu hālīn sebeb-i huşulı ve bu me'mulūñ bā'is-i vuşulı 'aşk u muhabbetdir ki fi'l-haḳīka pertev-i mihr 'ināyetdir lakin ḳalb-i şāfide tāb-dār olup 'ālem-i vücūdı ğarḳ-ı envār ider.

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Açılmadan semā-yı dil sehābı

Zuhūr itmez muhabbet afitābı

Gerçe 'aşk-ı hayāt-efzā haḳīkaten luṭf-ı maḥz⁸¹⁸ ve 'ayn-ı 'aṭadır ammā taşfiye vü şaḳālet müntec-i muhabbet ve cālib-i 'ināyet ḳār idüğün kimse inkār eylemez pes ṭalibe sezā-vār bu hālīñ /H. 98a / huşulına sa'y-i bisyār idüp leyl ü nehār zıkr-i dil-dār la nefi aġyār ve def' -i efkār etmekdir ki tā mihr-i muhabbet tāb-dār olup envā' -ı zulmet /Ş. 55b / firār ide. Çün sālīke bu hāl hāşıl olup 'aşka dem-sāz ola şehbāz-ı rūḥı cenāḥ-ı cezbe ile per-vāz idüp sür'at-i seyrine ḳudsiyān-ı hayrān olalar.

Şehper cezbile pervāz idecek şehbāz-ı cān

Sür'at-i seyrinde hayrān olalar rūḥāniyān⁸¹⁹

Ve bu seyr ü sülūk ü hālāt ve reviş-i rūḥānī ve aḥvāl-i 'aşk u cezbāt mute'allikāt-ı zevk-ı⁸²⁰ zevḳıyyāt olup kemā hīye şerḥ u beyān ve iz'ānı ḳābil-i imkān degil çünān ki mest-cām ḳayyūmı Mevlānā Celāleddīn Rūmī ḳuddise sırruhū buyurur:

هرچه کویم عشق را شرح و بیان

چون بعشق ایم حیا باشم ازان

آفتاب آمد دلیل آفتاب

کر دلیلت باید از وی رومتاب

⁸¹⁷ Bu beyit Ş.'de yok.

⁸¹⁸ maḥz: H.'de yok.

⁸¹⁹ rūḥāniyān: ḳuddūsiyān H.

⁸²⁰ zevk: Ş.'de yok.

Ve Hâzret-i ‘Atţār ‘anber-bār⁸²¹ ‘anber nişârdır:

شرح دادن حال عشق جاودان

از عبارت برترست واز بیان

Ve beyân-ı hâlet ü hâşşiyetinde yine ol baħr-i ‘irfân dürr-efşândır: /H.

98b/

عشق سمیر غمت واورادام نیست

عشق را آغاز هست و انجام نیست

عشق مغز کاینات آمد مدام

عشق هر چیزی کند صاحب مقام

Ve haķîkat-i raħş-ı rāh-ı tarîkat şevķ u muħabbetdir ki bu rāh-ı bî-girān ve şahrâ-yı bî-pâyānda piyāde vü racîl⁸²² ķaţ‘-ı menâzil hayli müşkildir pes ‘âbir-i sebîle tayy-ı merâhil burâķ-ı berķ-vār ‘aşķla seyyār ü cenāh-ı cezbe ile tayyār olmaķ ile hâşıl olur.

mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ fa‘ ulün

Gel imdî tâlibâ ol ‘aşķı tâlib

Ki tâ hâşıl ola aķşâ’l-meţâlib

Çün sulţân-ı ‘aşķ-ı dildâr dâr-ı dilde ķarâr ide kişver-i mülk-i fuād ma‘mûr u âbād ve zâhir u bâtın tâlib-i tamâm tâhir u tayyib olup mihr-i ‘inâyet yezdân şöyle dirahşân ola ki zıll ü vücûdı nihân ü hâli reşķ-i rûhâniyân ola.

fā‘ ilâtün/ fā‘ ilâtün/ fā‘ ilün

Çün ola mihr-i ‘inâyet âşikâr

Cümle ģarķ-ı nûr olup dâr u diyâr

Luţf-ı haķķıyla şü hâl ide zuhûr

Ki itmezdi /Ş. 56a / fikri hâtırdan huţûr

⁸²¹ ‘anber-bār: Ş’de yok.

⁸²² racîl: raħîl H..

Belki taşvîr itse nâkķāş-ı hayāl

Yazar idi şuretin şekl-i muḥāl

Mā ḥaşal kelām bu ḥāl ferḥ-ı fencām ve sürür-ı encām sür‘at-i aḳlām ü zebān tîz-gām ile kâbil-i a‘lām ve mümkin-i /H. 99a / efhām degil جعلنا الله وایاکم من الذائقین وحشرنا وایاکم فی زمرة العاشقین انه هو الفیاض المنان ذو الفضل والاحسان⁸²³

El-Mecîd: Mā‘na mecd-i şeref ve siyâdet ü kerem olup mecdî ebniye-i mübâlagadan fe‘ildir ki kerîm vâsi‘u’l-‘aṭā keşîru’l-ḥayr ve dāyimu’l-iḥsân mu‘allâ zât ve kâmilü’ş-şîfât ‘azîmü’ş-şân ve zü’l-sultândır ki cûd ü seḥâ vü ‘aṭâsı bî-pâyân u derin kemâl-i mecdine rāh-ı imkân olmayup ‘aḳl u ‘irfân bu şaḥrâda‘aciz ile hem-‘anândır.

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Çün kemâl-i mecdine mümkün degil neyl-i hayāl

‘Acze ikrâr eyleyüp kıl terk-i efkâr-ı muḥāl

El-Bâ‘iş: Behr beyân-ı sebîl ba‘ş-i rusûl idüp sebîl-i sedâdı ve rāh-ı reşâdı kevnden ‘ayân etmişdir ve yevm-i cezâ⁸²⁴ aḥyâ-yı mevtâ idüp ḥayşü yeşâ‘ kimin mazḥar-ı ‘adl ve kimine faẓl u luṭf-ı bî-müntehâ ve envâ‘-ı iḥsân ü ‘aṭâ ider.

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Bil⁸²⁵ muḥaḳḳaḳdır bu ḥâli nâ-sezâ kâr eyleme

Mü‘minîseñ ḥaşr-ı cismânîye inkâr eyleme

Ve bu ḥâl envâ‘-ı berāhîn-i bâhire ile ‘alâ vechi’l-kemâl mübeyyin ü ‘ayân olup ehl-i îmandan şek vü gümân ihtimâli muḥāl ve tafşîli ekşer enâma ma‘lûm olmağın terk-i iḳâmet delîl /H. 99b / ü taṭvîl ü ihtiyâr ihtîşâr u icmâl olundu lakin burhân-ı îḳân girdâr muvâfiḳ güftâr olup fermân bir dâr-ı menâhîden firâr ve melâhîden ber kenâr olmaḳdır ki bu ḥâl-i hülnânı kemâ yenbağî fehm ü idrâk iden ḥavf u ḥaşyetden maḥall-i helâka varup zehresi çâk ve ‘aynı nemnâk bağrı pür-ḥûn

⁸²³ “Allah bizi ve sizi lezzet alanlardan eylesin ve ‘âşıklar zümresiyle haşreylesin. Şüphesiz O, Feyyâz ve Mennân’dır, fazilet ve ihsan sahibidir.”

⁸²⁴ yevm-i cezâ: yevmü’l-cezâ H..

⁸²⁵ bil: bir H..

hâli diger kevn olur velî bu cām-ı ğaflet hālka şöyle sekret virmişdir ki ğulğul hezārla biñde biri bî-dār u hüşyār olmayup ħurūş-ı kūs-i riħlet ve şadā-yı şūr-ı kıyāmet ile /Ş.

56b / bî-gāh-ı āgāh olalar ki ⁸²⁶الناس نيام فاذا ماتوا انتبهوا

mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ fa‘ulün

Gel imdi elde iken ihtiyārın

Geçürme ğafletile rüz-i kārın

İdüp bezm-i hevāda nüş-i bāde

Hevāyî olma virme ‘aqlı bāde

Bu ğaflet sekretinden hüşyār ol

Hevāyı terk idüp ehl-i vaķār ol

Ammā fi’l-ħaķīķa bu sekretden dārū-yı ifāķat medāme-i muħabbetdir ki cām-ı hevā ferħ-ı fezā āfetimūn sevdā-yı hevādır neteki baħru’l-‘ulūm Ĥazret-i Monlā-yı Rūm buyurur:

از هواهاکی رهی بی جام هو

ای ز هو قانع شده باتم هو

/H. 100a / Pes bu cām-ı müşkīn-ħıtāmı arzū vü temennā iden dāyim mülāzım-ı bezm-i şafā olmak gerekdir ki tā āşınā-yı ‘aşķ ħayāt-ı efzā olup her derde devā bula çünān ki o deryā-yı ‘irfān bu beyānda daħi dürr-efşāndır:

هرکراجامه ز عشقی چاک شد

اوز حرص و جمله عیبی پاک شد

شادباش ای عشق خوش سودای ما

ای طبیب جمله علتهای ما

ای دوائ نخوت و ناموس ما

ای توافلاطون حاولینوس ما

⁸²⁶ “İnsanlar uyuyorlar, öldüklerinde uyandılar.”, Hadis-i Şerif.

Ve Hâzret-i ‘Atfâr ‘anber nişâr ider:

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

Derd-i ‘aşk âmid-i devâ her dili

Hall-i neşed bî-‘aşk herkez müşkili

Vaşf-ı ‘aşk-ı lâ-yezâlde ne deñlü⁸²⁷ ekşâr-ı güftâr olunsa beyân-ı hâl yek ez-hezâr degil ki ‘aşk-ı zi’l-celâl ile zamân-ı kalilde hâşıl olan hâl⁸²⁸ bî-‘aşk ‘ömr-i tavilde huşûlen mir‘at-i hayâl şekl muhâl gösterir ki pertev-i mihr-i dildâr her ne dilde tâb-dâr olsa ğarq-ı envâr idüp zulmet-i hevâ-yı ağıyâr ve beyhûde efkâr⁸²⁹ ve nâ-sezâ hâl ve kâr-ı firâr ider pes dâr-ı dil pür-nûr ve zulmet-i ğaflet devr ü ğıybet tebdîl-i⁸³⁰ huzûr olup ⁸³¹يبدل الله سيئاتهم حسنات hâlâtı zuhûr ider. /H. 100b /

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

Kâr-ı tâthîr-i muhabbetdir bu hâl

Vaşf olunmaz öz ki hâletdir bu hâl

Eş-Şehîd: Bir binâ-i mübâlağa fe‘îl bi-ma‘nâ fâ‘il olup her hâle ‘alâ vechi’l-kemâl şöyle hâzır u nâzırdır ki arz u semâda bir şey’ ğâyib olmayup cümle-i eşyâ muhâl⁸³² ‘ilm-i /Ş. 57a / ‘âlem muhîttıdır ve ‘âlim ü dâna muṭlaḳâ kemâl ‘ilimle tavşîf olunsa ‘âlim dinilüp ve ‘ilminüñ umûr-ı bâṭıniyye izâfetiyle habîr ve ahvâl-i zâhireye ta‘alluḳı ile şehîd denilür. Pes ‘ilm-i Hüdâ muhîṭ-ı eşyâ olup zâhir u bâṭın nihân ü hiveydâ ‘ilmine ‘ale’s-sivâ olmağın evşâf-ı şelâşe ile mevşûfdur.

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

Hâzır u her hâle nâzırdır hudâ

Bil bu hâli kılma⁸³³ kâr-ı nâ-sezâ

⁸²⁷ lâ-yezâlde ne deñlü: lâ-yezâlden her ne deñlü

⁸²⁸ hâl: hâliñ H..

⁸²⁹ efkâr: inkâr H..

⁸³⁰ tebdîl: mütebeddil H..

⁸³¹ “Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir.”, el-Furkân, 25/70.

⁸³² muhâl: muḥâṭ H..

⁸³³ kılma: eyle gel H..

‘İlmine mahfî degildir hîç kâr

Zâhir u bâtın nihân ü âşikâr

Ve bu kârdan hissedâr olup aḥz-i i‘tibâr ve menâhîden firâr u terk-i evzâr
ḥâl-i hıyârdır ki ḥîn-i süâlde şâhid-i ḥâl ḥâkim-i ber-kemâl mülk-i müte‘âl olup a‘nî
cümle aḥvâle şümûl ‘ilm-i ber-kemâlin izhâr idecek mecâl-i inkâr ve meḥal-i qarâr u
cây firârımı ḳalır fikr ile vār.

mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ fa‘ülün

Gel imdi gūş-ı pend ü i‘tibâr it

Ma‘ârif dürlerinden gūşvâr it

/H. 101a / Mücidd ol çıkmayup rāh-ı rızâdan

Ḥazer ḳıl kâr u ḥâl-i nâ-sezâdan

Çü her ḥālîñ⁸³⁴ ola ma‘lûm-ı ḥazret

Revâ mı pes bu nâ-şâyeste ḥâlet

Gel imdi tâlibâ terk it bu kârı

Bu ḥâliyle geçürme rûz-i ḳârı

İdüp bezm-i hevâda nûş-i bâde

Hevâyî olma virma ‘aḳlı bâde⁸³⁵

Edeb olsun mülk-i âsâ şî‘ârîñ

Ki ola tâ merkez-i ‘izzet medârîñ

Ṭaleb rāhında raḥş-ı berḳ vâre

Süvâr olup çıkar leyli nehâre

⁸³⁴ ḥālîñ: ḥâlet H..

⁸³⁵ Bu beyit Ş.’de yok.

Olup şem‘-i muḥabbet şu‘le-dārīñ
Müdāmı rehrev ol şevkıyle yārın

Diliñ pür-tāb idüp ‘aşq-ı dilārām
Dilārāmı bulunca kılma ārām

Ki tā fehm eyleyüp sırr-ı şühūdı
Kılāsın maḥv u nā-peydā vüçüdı

El-Hakḳ: Ḥaḳīḳaten ṣabit-i muṭlaḳ ve mecdūd-ı muḥaḳḳaḳ vācibü’l-vüçüddur ki zāt-ı vüçüdün iḳtizā ider ve cümle-i mümkināta ḥıl‘at-i vüçüd ol zü’l-cüddān olup ḥadd-i zātında bir mevcūd-ı muḳtezā vüçüd u şübūt olmayup şayd ü fenāda olmağın bâtıl-ı ma‘düm ü zāy‘il dinilür **كما قال النبي عليه السلام اصدق كلمة قالها الشاعر كلمة لبيذ**

الا كل شئ ما خلا الله باطل
وكل نعيم لامحالة زائ⁸³⁶

Müşāhide /Ş. 57b / daḥi ğalebe-i envār-ı şühūdla āsar-ı vüçüdundan /H. 101b / eṣer hüveydā olmayup ‘ālemi ke’l-ma‘düm⁸³⁷ ve cümle-i eşyā maḥv u nā-bedīd olup keşf-i sırr ⁸³⁸ جاء الحق وزهق الباطل ⁸³⁹ کل من علیها فان ⁸³⁹ ayān olur çünān ki Ḥazret-i Ḥüdāvendigār gevher nişār genc-i esrārdır:

عاشق حقى وحق آنست کو
چون بیايد نبود از توتارى مو

صدچو طوفانیست بیش آن نظر
عاشقى بر نفى خود خواجه مکر

⁸³⁶ “Nebī (A.S.)’ın dediği gibi: Bir şair’in söylediği en doğru söz, Lebiz’in sözüdür.” Allah (c.c)’tan başka her şey bâtıldır, ve onun verdiği bütün nimetler de fani.”, el-Buhârî, *a.g.e.*, Menâkıbu’l-Ensâr 26.

⁸³⁷ ke’l-ma‘düm: ke’l-‘adem H..

⁸³⁸ “...Hak geldi, batıl yok oldu”, el-İsrâ, 17/81.

⁸³⁹ “Yer üzerinde bulunan her canlı yok olacaktır.”, er-Rahmân, 55/26.

سایه و عاشقی بر آفتاب
شمس آید سایه لا کردد شتاب

سایه های کو بود جویای نور
نیست کردد چون کند نورش ظهور

سایه طوتمز پرتو خرشیده تاب
مضمحل ایلر ضیای آفتاب⁸⁴⁰

Ve ‘anber-i fūrūş gülbe-i esrār ve vāle dīdār Ḥazret-i ‘Aṭṭār meşk-bārdır:

اگر نور دلت کردد بدیداد
نه در چشم تودرماند نه دیوار

Ammā fehmi-sırr-ı maḳāl rāci‘-i zevk u ḥāldir ki vehm ü ḥayāl ve fıkri-muḥāl ile sırrı fenā hüveydā olmaz pes bu zıkr u tenmīk daḥi behr-i teşvīk olup ve ehl-i şafāya cām-ı ḥayāt-efzā ve derd-mendān-ı ṭarīḳa çün dem mesīḥādır.

El-Vekīl: Meşālih u erzāk-ı ‘ibāda ḳāyim-i vāfi ve kefil-i kāfidir.

Çün vekīl oldur aña ḳıl ittikāl

Fāriḡu’l-bāl ol yūrī def‘ it melāl⁸⁴¹

/H. 102a / Ki Ḥazret-i zi’n-nevāl tevekkel ber-kemāl iden ricāle kerem-i bī-nihāyet ve luṭf-ı bī-ḡāyetinden şöyle ‘ināyet ider ki neḳāş-ı ḥayāl levḥ-ı zamīre taḥrīr itmezdi.

mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün

Tevekkel ḳıl ki ehl-i ittikāle luṭfı kāfidir⁸⁴²

كما قال الله تعالى ومن يتق الله يجعل له مخرجا ويرزقه من حيث لا يحتسب ومن يتوكل على الله فهو حسبه⁸⁴³ وقال عمر بن الخطاب رضي الله عنه سمعت رسول الله صل الله عليه وسلم يقول لو انكم

⁸⁴⁰ Bu beyit Ş.’de yok.

⁸⁴¹ Bu beyit Ş.’de yok.

⁸⁴² Ki Ḥazret-i zi’n-nevāl tevekkel ber-kemāl iden ricāle kerem-i bī-nihāyet ve luṭf-ı bī-ḡāyetinden şöyle ‘ināyet ider ki neḳāş-ı ḥayāl levḥ-ı zamīre taḥrīr itmezdi. -Tevekkel ḳıl ki ehl-i ittikāle luṭfı kāfidir-: Ş.’de yok.

ya‘ni Ḥazret-i ⁸⁴⁴ يتوكلون على الله حق توكله لرزقكم كما يرزق الطير تعدو حما صا و تروح بظانا
Ḥakk şadıķu‘l-va‘d ve zāmin-i erzāk-ı ‘ibād idügün bilüp i‘tikād-ı kāmīl ü dāyim⁸⁴⁵
ile tevekkül etseñüz rızķ-ı maķşūmuñuz bilā-kesb ü iktisāb ve bī-vesāyi‘ esbāb-ı tayr-
ı āsā ‘aṭā iderdi ki evvel-i nehārda gerisine ṭayyār ve āḥırinde sīr-i seyyār olurlar
رواه الترميذى و ابن ماجه و عن ابى الدردى قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان
الرزق ليطلب العبد كما يطلبه اجله⁸⁴⁶ و قال ذالنون المصرى قدس سره التوكل ترك تدبير النفس⁸⁴⁷
والانخلاص من الحول والقوة وانما يقوى العبد على التوكل اذا علم ان⁸⁴⁸ الحق سبحانه وتعالى يعلم ويرى ما
هو فيه⁸⁴⁹ ammā tevekkül ü tekellān hemān yeksān olmayup belki her maķām u ḥālīñ
قال ابو على الدقاق التوكل ثلث درجات التوكل ثم التسليم ثم التفويض فالتوكل
يسكن الى وعده و صاحب التسليم يكتفى بعلمه و صاحب التفويض يرضى بحكمه وقيل التوكل نفى الشكوك
والتفويض الى مالك الملوك⁸⁵⁰ و قال سهل بن عبد الله اول مقام فى التوكل ان يكون العبد بين يدى الله
كالمت بين يدى الغسال بقلبه كيف ارادلا يكون له حركة ولا تدبير⁸⁵¹ gerçe ḥākīķat-i tevekkül
müsebbibü‘l-esbāba tefvīz-ı ümūrta esbābdan bi‘l-küllīyyete güzer ü vesāyi‘dan ḫaṭ‘ -
ı nazardır lākin her maķāmıñ bir kevne ḥālī ve her ḥālīñ ricālī olup maķāmına vāşıl
olmayınca ḥālī ḥāşıl olmaz.

⁸⁴³ “(Allah Te‘ālā’nın dediği gibi) ‘...Kim Allah’a karşı gelmekten sakınırsa Allah ona bir çıkış yolu açar. Onu beklemediği yerden rızıklandırır. Kim Allah’a tevekkül ederse, O kendisine yeter.’”, et-Talāk, 65/2-3.

⁸⁴⁴ “Ömer b. El-Hattāb (r.a.) dedi ki: Rasulullah (S.A.V.)’den işittim dedi ki: Eğer Allah (c.c)’a hakkıyla tevekkül etseydiniz sabahleyin yuvasından aç ayrılan ve akşam tok dönen kuşlar gibi rızıklandırılırdınız.”, et-Tirmizî, a.g.e., ez-Zühd 33.

⁸⁴⁵ i‘tikād-ı kāmīl ü dāyim: i‘timād-ı kāmīle revānim H..

⁸⁴⁶ “Tirmizî ve İbn-i Mâce Ebu ed-Derdâ’dan rivayet etmiştir. Rasulullah (S.A.V.) dedi ki: Hiç şüphe yok ki ecel nasıl kişiyi arıyor (ve buluyorsa) rızık da öyle arar ve bulur.”, el-‘Aclûnî, a.g.e., Hadis no: 705.

⁸⁴⁷ Ş. 58a.

⁸⁴⁸ H. 102b.

⁸⁴⁹ “Zü‘n-nün el-Mısırî (k.s.) dedi ki: ‘Tevekkül nefsin yöneltmesini terk etmek ve onu güç ve takatten yoksun bırakmaktır. Kul, ancak Yüce Allah’ın kendi halini görüp bildiğini anladığı zaman tevekkül edebilir.’”

⁸⁵⁰ “Ebū ‘Alī ed-Deķķāk şöyle dedi: ‘Tevekkül üç derecedir. Önce tevekkül etme sonra teslim (Allah’ın emrine boyun eğme) ve sonra tefvīzdir. (Her şeyi Allah’a havale etme). Mütevekkil (tevekkül eden) O’nun va‘dine güvenir, teslim sahibi O’nun ilmiyle yetinir, tefvīz sahibi O’nun hükmüne razı olur. Denilir ki, tevekkül; şüpheleri reddetmek ve mülk âlemlerinin sahibi olana tefvīz etmektir.’”

⁸⁵¹ “Sehl ibn-i ‘Abdullāh şöyle dedi: ‘Tevekkülün ilk makamı gassalın önünde herhangi bir hareket imkânı olmayan ölü gibi kulun kalbiyle Allah’ın huzurunda olmasıdır.’”

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Dilersen ger kemāl-i ittikālî

Qoma elden dilâ zeyl-i ricâlî

Ki haqîkat-i nazar pîrân-ı tarîkat kimyâ-yı sa'âdetdir ki hâkî zer sengi
güher ider. Çünân ki Hazret-i Hüdâvendigâr gevher nişârdır:

کرتوسنک خاره وممر شوی

چون بصاحب دل رسی کوهر شوی

همنشین مقبلان چون کیمیاست

چون نظرشان کیمیای خودکجاست/ H.103a

Vesâyiṭ-ı esbâbla daḥi ḥuşul-i ittikâl muḥâl degil ki müsebbibü'l-esbâb
Hazret-i Vehhâb idügün fehmi idüp vesâyiṭi vesâil bilen daḥi her ḥâlde mütevekkil
olur muḥaşşal kelâm cümle lezzet ü elem ve şihḥat ü saḫim men' u 'aṭâ ve faḫr u
ğınâ ve her şiddet ü ruḥâ ḥâliḳ-ı eşyâdan idügün dâna ve her şeyde müeşşir hemîn
Hazret-i cihân âferîn olup işbâ'-ı aḡdiye ve irdâ'-i mâ' ve işfâ'-i edviye ve raḫḫî ve
ihlâḳ-ı mühlîḳât ve cümle te'sîrât bi-emrillâh idügünden âgâh olıcaḫ berîn-minvâl
tevessül-i esbâb ü iktisâb ve tedâvî ve istirkâ ü a'dâdan firâr ve mehâlikden ittiḳâ'
ve'l-hâşıl hiç bir ḥâl-i mâni' ittikâl olmaz ki bu ḥâlât daḥi muḫadderâtandır **كما روی**
ابو خزيمة عن ابيه قال قلت⁸⁵² **يارسول الله ارأيت رقا نسترققها ودواء نتداوى به ونقاة نتقيها هل يرد من**
قدر الله شيأ قال هي من قدر الله⁸⁵³ **feḥvâ-yı** ḥadis-i şerîf vâlid-i Ebî Huzâme Hazret-i Risâlet
Penâhdan 'aleyhi selânullâh⁸⁵⁴ li-def'î'l-i-ıştibâh sūâl ü istikşâf idüp ya rasulallâh şol
istarkî etdügümüz ed' iye ve ruḫy ve tedâvî etdügümüz **/H. 103b /** devâ ve meḥâvif-i
a'dâdan etdügümüz taḫşîn ü ittiḳâdan ḥaber vireñ ki bu ḥâlât-ı muḫadderâtından bir
şey' redd ider mi deyücek ol ḥallâl-i müşkilât⁸⁵⁵ bu mezkûrât daḥi ḫaderu'llâhdandır

⁸⁵² **Ş. 58b.**

⁸⁵³ “Ebu Huzame'nin babasından naklen rivayet ettiği gibi o şöyle dedi: ‘Ey Allah’ın rasulü dedim. Ulaşmak istediğimiz incelik, kendisiyle tedavi edildiğimiz bir ilaç ve Allah’tan sakındığımız takva hakkında görüşün nedir? Bunlar Allah’ın kaderinden bir şey mi sayılır?’ Rasullullah: ‘Onlar Allah’ın takdiridir’ buyurdu.”, et-Tirmizî, *a.g.e.*, et-Tıbb 21.

⁸⁵⁴ 'aleyhi selânullâh: 'aleyhi's-salavati ve's-selâm H..

⁸⁵⁵ ḥallâl-i müşkilât: ḥallâlü'l-müşkilât H..

وقال الامام ابو العا سم القشيري روح الله اعلم ان التوكل محله القلب . وقال الامام ابو العا سم القشيري روح الله اعلم ان التوكل محله القلب .
856 veli dilde huşul-i tevekkül ba‘ de’ş-şafâ hüveydâ
olup taḥşîli mevķûf taşķildir.

fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilün

Sırr-ı kâli fehm ü taḥşîl ile ḥâl

Sâde taķlîdile olmaz ittikâl

El-Ḳaviyy El-Metün: Ḳaviyyü şedîdü’l-baṭş ğâlib ü kâdir ber-kemâl ve lâ-
yezâl ki luḥûķ-ı za‘f ve ‘acz ihtimâli muḥâl olup ḳâhir-i cebbârîn ve nâşır-ı
mü‘minîndir.

fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilün

Ḳudret-i Ḥâķ kevnîden ezherdir ki her şeyde ‘ayân

Var mı bir vâķıf degil kes k’ola⁸⁵⁷ muḥtâc-ı beyân

El-Veliyy: Muḥibbü’l-müttakîn ve nâşır-ı ehl-i dîn olup mülk ü melekût
ve ğayb u şehâdetde her ḥâle ‘alâ vechi’l-kemâl mütevellî kâim ve müdebbir-i
dâimdir ve be-muḳteżâ mażmûn ⁸⁵⁸ ونحن اقرب اليه من حبل الوريد tazammun-ı ma‘nâ-yı
ķurbden /H. 104a / ba‘îd degil lâkin bu ḥâl-i muḳteżâ icmâl olup tafşîlinde zebân-i
beyân lâl ve şa‘ve-i fikr ü genceşik ḥayâl-i şu‘ûbet-i maḥalden bu maķâmıda per ü bâl
açmaķ muḥâldir.

fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilün

Şa‘ve-i Fikret ne yüzden bula pervâza mecâl

Deḥşetinden çün döker şebbâz-ı ‘irfân per ü bâl

Ammâ berây-ı tenşîṭ-i ķulûb müştâķın kelimât-ı vâşılîn ve maķâlât-ı
‘âşîķînden münâsib maḥall ü maķâm bir kaç kelâm-ı cevâhir niżâm dil-peżîr taḥrîr ü
taştîr olunur ki ‘anber-fürûş gülbe-i esrâr Ḥazret-i ‘Atṭâr müşk-bârdır:

⁸⁵⁶ “el-İmâm Ebû el-‘Asım el-Ḳuşeyrî (Allah ruhuna hayat versin) şöyle demiştir: ‘Şunu bil ki, tevekkülün yeri kalptir. Zâhire hareket etmek, kalple tevekkül etmeye tezat teşkil etmez.’”

⁸⁵⁷ kes k’ola: kes ki ola H..

⁸⁵⁸ “...Çünkü biz ona şah damarından daha yakınız.”Kâf, 50/16.

همه در وصل بادلدار خویشند
نمی دانند عیان بایار خویشند /Ş. 59a/

زهی نادان که اینجاره نبردی
بنزد بحرلب تشنه بمردی

ترا با مشرق و مغرب چه کارست
که نور ذات کردتو حصارست

دو عالم غرق یک دریای نورست
ولیکن نقش این عالم غرورست

کسی کاونقش بی نقشی پذیرفت
چو مردان ترک این صورتگری گفت

مقرب آن بود کامروزی خویش
بوددرحضر تش در پیش بی پیش

همه حق بیند و بی خویش گردد
بجو هرزدوکیستی بیش گردد

Ve kâşif-i esrâr Ḥazret-i Hüdâvendigâr gevher nişâr ider: /H. 104b /

قرب برانواع باشدای پدر
می زندخورشید بر کهساروزر

قرب نی بالا نه پستی رفتست
قرب حق ازجنس هستی رفتست

انچه حق است اقرب از حبل الورید
تو فکنده تیر فکر ترا بعید

ای کمان و تیر هابر ساخته
صید نزدیک و تودور انداخته

اتصالى بى تكيف بى قياس
هست رب الناس راباجان ناس

اتصالى كاونكجدر كلام
كفتنش تكليف باشد والسلام

Ve vâkıf-ı râz Şeyh Şirâz buyurur:

دوست نزدیکتر از من بمنست
وین عجبترکه من ازوی دورم

این خبرباکه توان گفت که او
در کنار من ومن مهجورم

Pes sırr-ı kırb ve vişâl-i ĥatıra ĥuṭûr iden ĥâyâl-minvâl olmayup medâr-i
zevķe dâir ĥaldir.

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

Naĥnü âkrab⁸⁵⁹ sırrını fehmiyleyüp âgâh iseñ

Gezme âfâķı vücûduñ ' âlemine kı l sefer

Ammâ mercûdur ki bu ġüftârdan ġalaṭ pindâr ile ĥâşâ zann-ı ĥulûl bi-
ihlâf-i menķûl ü ma' ķûl ihtimâl muĥâl olunmaya ki sefer-i derûniden murâd seyr-i
ma' nevî olup mir' at-ı dilden müşâhede-i dil-dâr olunmasına işâretidir ĉünân ki /H.
105a / Ĥazret-i ' Atṭâr gülbe-i esrârından⁸⁶⁰ ' anber nişâr ider: /Ş. 59b /

دلت آینه ستر تجلاست
درین آینه ات دلدار پیدااست

اکروشن کنی آینه دل
دری بکشایدت درسینه دل

دری کاندلر چوبر دل برکشاید
فلکها پرده دارى رانشاید

⁸⁵⁹ Kâf, 50/16 (bu ayete telmihi var)

⁸⁶⁰ esrârından ' anber nişâr ider: esrârdan ' anber nişârdır H..

دری کازوی درآید هرچه خواهی

چه رازدین چه اسرار الهی

زتن راهی بدل بردند انکاه

زدل راهی بجان انکه بدرکاه

Pes ʔālībīseñ ey dil ol yār-ı dil-ārāyı

Devr ile derūnuñda sır itme her arayı

Ṭavf eyleme āfākı ki ol kıble-i ‘uşşākı

Bu mülk-i şehâdetde bulmaya dil-ārāyı

Ve bu nām-ı şerīfñ meẓāhir-i tecellisi olup vaşf-ı meẓkūruyla mevşūf olan kirāmda ma‘ nā fā‘il ve mef‘ ūli ḥavī olur ⁸⁶¹ الان اولياء الله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون ⁸⁶² كما قال قضی البيضاوی فی تفسیر قوله تعالى الذين يتولونه بالطاعة و يتولاهم بالكرامة ⁸⁶³ ve ḥuşul-i ma‘ nā fā‘il mevşul fehvā-yı mef‘ ūl olup ḥālān mütelāzimetāndır. ⁸⁶⁴ Ammā bu ḥāl mā-sivādan bi‘l-küllīyye i‘ rāz u firār idüp /H. 105b / ol Cenāb-ı A‘lāya bi‘r-rūh ve‘l-bāl iḳbāl-i ber-kemāl ile ḥāşıl olur ki taẓyī-ı evḳāt etmeyüp külliyyetle mülāzım-ı ṭā‘āt olan maḥbūb-ı ḥazret ve maẓhar-ı tecelliyāt-ı şaffāt olup cemāl-i zi‘l-celāle ḳalbi mir‘āt olur. ⁸⁶⁵ كما قال رسول الله صل الله عليه وسلم ان الله تعالى قال مازال عبدی يتقرب الى بالنوافل حتى احببته فكنة سمعه الذى يسمع به وبصره الذى يبصره ويده التى يبطش بها ورجله التى يمشى بها ولان ⁸⁶⁶ mefhūm-ı kelām cevāhir niẓām Ḥazret-i rabbū‘l-enām amm nevāle ‘ale‘t-tevālī maḳām-ı ‘ubūdiyyetde lā-yezālī ḳāyim olan ⁸⁶⁷ ḳulum ba‘de edāū‘l-ferāyiz envā‘-ı teṭavvu‘āt ve nevāfille cenāb-ı ḳuds ü bisāt-ı ünsime

⁸⁶¹ Yūnus, 10/62.

⁸⁶² “el-Ḳāzī el-Beyzāvī’nin dediği gibi: Yüce Allah’ın ‘Bilesiniz ki, Allah’ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de.’ kavlinin tefsirinde: “Onlar Allah’a itaat edenler ve kerâmet sahibidirler.” dediği gibi.”

⁸⁶³ mütelāzimetān: mütelāzimān H..

⁸⁶⁴ Rasulullah (S.A.V.)’in dediği gibi Allah Te‘âlâ buyurdu ki: Kulum bana nafilelerle öyle yaklaşır ki onun sevgilisi olurum. Onun işiten kulağı, tuttuğu eli, yürüdüğü ayağı olurum. Benden bir şey istediğinde isteğini yerine getiririm ve bana sığındığında onu korurum”, el-Buhârî, a.g.e., er-Rakâk 38.

⁸⁶⁵ ḳāyim olan: ḥālî olmayan H..

taḳārrübden zāil olmaz ḥattā āna muḥabbet ya‘nī luṭf u iḥsān ü ‘ināyet iderin çün bu ḥālet ḥāşıl ola dīd ü şinīd ve batş u meşī benim ile olup /Ş. 60a / pes her murādın ‘aṭā vü ḥācetin ḳazā idüp ḥazretime müste‘īz olduğı muḥāvefden maḥfūz ve maşūn iderin deyü buyurur ‘ulemā’-i ‘izām bu ta‘bīratdan murād a‘zā-ı mezḳūreniñ /H. 106a / ḥāfızı olup ef‘āl-i münhiyyeden zecr u men‘ ve aḥvāl-i merażıyyeye sevḳ u tevfiḳdir dimişler ki envār-ı ‘ināyetullāh ile semī‘ u başīr ve her dīd ü şenīdi müntec-i ‘ibret ve mezīd-i ḥikmet olup cümle-i a‘zāda āşār tevfiḳ ve ‘ināyet hüveydā ola. Ammā ehl-i zevḳ ü taḥḳīḳ bi-muḳteżā-i zevḳ u şühūd tedḳīḳ idüp ‘ibārāt-ı mezḳūra istilā-i sultān tecelliyyāt-ı şaffāt-ı mevlā şaffāt-ı ‘abdi efnā ve maḥv u nā-peydā etdügi ḥālāta işāretidir çünān ki Ḥazret-i Monlā buyurur:

دیده ماچون بسمی علت دروست
روفاکن دید خود در دید دوست

دید مارا دیدا و نعم العوض
یابی اندر دید اوکل بی غرض

Bu ḥālet daḥi rüteb-i⁸⁶⁶ vilāyetden olup āḥir-maḳām-ı sālīkīn ve evvel-i maḳām-ı vāşılındır dirler ki verāsını fenā fi’l-lezzāt ve iḥtirāk bi’s-sebbeḥātdır ve gerçi ki bu ḥālāt netāyic-i ‘ināyātdır lākin envā’-ı ‘ibādāt ve teveccühāt sebeb-i ḥuşūl ve bā‘iş-i vuşūl olduğun bu kelām-ı dürer niḳām-ıñ feḥvā-yı ḥayāt-efzā ve revān-ı āsāsı imā idüp ve Ḥazret-i ‘Aṭṭār bu ma‘nāda ‘anber nişārdır:

هست صوفی مردبی رنج آمده
پای اوناگاه در کنج آمده

لیک جد وجهدمی باید ترا /H. 106b/

تادر این کنج بکشاید ترا

Mefhūm-ı kelām Cāmī daḥi sırr-ı güftarı izḥār ider:

از رنج کسی بکنج وصلت نرسید
وین طرفه که بی رنج کس آن کنج بدید

⁸⁶⁶ rüteb: rütbet H..

هرکس که دويدکور نکرفت بدشت

لکن نکرفت کورجزان کس که دويد

Pes t̤alibe evlā vū enseb rūz ü şeb⁸⁶⁷ bi-ri' āyet-i edeb rāh-ı t̤alebbe dāmen
der-meyān idüp 'āşīkāne pūyān ü düvān olmaqdır çenān ki vāḳıf-ı esrār Ḳāsım-ı
Envār buyurur:

قاسمی بندۀ آن راه⁸⁶⁸ روانم که زشوق

قدم صدق درین بادیه مردانه زدند

Ki berīn-minvāl bi'r-rūh ve'l-bāl ol Cenāb-ı A' lāya teveccüh ü iḳbāl iden
mazḥar-ı luṭf-ı lā-yezāl olur. كما قال قطب العالم ابراهم بن ادهم قدس سره العزيز لرجل تحب ان
تكون الله وليا فقال لا ترغب في شئ من الدنيا والاخرة وفرغ نفسك الله واقبل بوجهك عليه ليقبل
ve Ḥazret-i Hüdāvendigār gevher nişār ider: عليك ويواليك⁸⁶⁹

انراکه درون دل دردطلبی باشد

کردل نکشاید در آنرا سببی باشد

روبرد دل بنشین تادلبرپنهانی

وقتی سحری آید یا نیم شبی باشد⁸⁷⁰

و قال الخراز رحمه الله اذا اراد الله ان يوالى عبدا من عباده فتح عليه باب ذكره فاذا استلذ الذكر
فتح عليه باب القرب ثم رفعه الى مجالس الانس ثم اجلسه على كرسى التوحيد ثم رفعه عنه الحجب ثم ادخله
دارالفرديّة وكشف عنه الجلال والعظمة فاذا وقع بصره على الجلال والعظمة بقى بلا هو فح صار العبد زمنا
ve velāyet-medār olan kübbārīn ekşeri فانيا فوق فى حفظه سبحانه وبرئ من دعاوى نفسه⁸⁷¹
bi-muḳtezā ḡamn dürer-bār اوليايى تحت قبابى لايعرفهم غيرى⁸⁷² taḥte ḳıbāb setr-i settārda
mestürü'l-hāl olup faẓl-ı lā-yezāliden ḳalbe feyẓ u ilḥām ü işāret ü a' lām olmayınca

⁸⁶⁷ rūz u şeb: rūz şeb H..

⁸⁶⁸ Ş. 60b; Ş. nüshasında 60b, 61b'de tekrarlanmış.

⁸⁶⁹ “‘Âlemin kutbu İbrâhim b. Edhem’in (Aziz sırrı yüce olsun) Allah’a dost olmayı isteyen kişi için dediği gibi: ‘ Ne güzel! Dünya ve âhiretten hiçbir şey isteme, nefsinı Allah’a hasret, seninle ve durumunla ilgilenmesi için yüzünü O’na çevir.’”

⁸⁷⁰ H. 107a.

⁸⁷¹ “Allah kullarından bir kula dost olmak isterse ona zikir kapısını açar, zikirden zevk aldığında kurb(yakınlık) kapısını ona açar, sonra onu dost meclislerine yükseltir, sonra onu tevhid kürsisinde oturturur, sonra ondan perdeyi kaldırır, sonra onu dâru’l-ferdâniyyeye dâhil eder ve onda celâl ve azamet ortaya çıkarır. Basireti celâl ve azamet üzere olunca (?????????)

⁸⁷² “Dostlarım benim kubabım altındadır benden başkası bilmez.”, Hadis-i Kudsi,

ẓann ü ihtimâlle ‘irfânı muḥâldir ki ehl-i ḥâlîñ ekşer aḥvâli teveccüh ü iḳbâl olup ba‘d edâ‘ü’l-ferâyız ğalebe-i ḥâlden ekşâr-ı a‘mâl şuveriyyeye bî-mecâl oldukları bā‘işden bu ḥâlâtdan bî-ḥaber olan hemân zāhire nāẓar etmegın nesāyim ‘abher-şemîmlerinden⁸⁷³ eşer bulmaz ez-în sebeb ba‘z-ı küstâḥ-ı bed-kâr ihânet ü inkâr idüp bi-muḳtezâ ḥalâlet-medâr ⁸⁷⁴من عادى لى وليا فقد بارزنى بالمحاربة mezâhir-i ḳahr-ı ḳahhâr olurlar. /H. 107b / ⁸⁷⁵نعوذ بالله من ذالك و نسنله العصمة من المهالك pes her mü‘mine sezâ-vâr şuleḥâya ḥusn-i ẓan ve terk-i inkârdır zîrâ câiz ki sū-yi⁸⁷⁶ /Ş. 61a / ẓan ve ḳaşd-i ihânet olunan ricâl Allâhdan bir mestûru’l-ḥâl ehl-i vilâyet ve şāḥib-i kerâmet olup pes bu nâ-sezâ kârıla ‘uḳûbet-medâr oluna çünân ki baḥru’l-‘ulûm Ḥazret-i Monlâ-yı Rûm buyurur:

كرزنى بانازنين ترازخودت
درتك هفتم زمين زيراردت

تانه بينى تودلى درحد خویش
الله الله پامنه ازحدخویش

Velî ḥayfâ ki bu kâr-ı nâ-sezâ ḥâliyâ ziyy-i ehl-i şafâyı müterabbî olanlardan hüveydâ olur oldı ربنا اغفر لنا ولاخواننا الذين سبقونا بالايمان ولا تجعل فى قلوبنا غلا ⁸⁷⁷الذين آمنوا ربنا انك رؤف رحيم ammâ bā‘iş-i bir ṭalib mübtedâ bir pişvâye iḳtidâ idüp aḥvâl-i sülûk ve ḥâlât-ı rûḥâniyyeden ba‘z-ı fütûḥ vâḳı‘ olıcaḳ ṭurûḳ âḥırı âdâb-ı şuveriyyede meslekiye muġâyer bulduḳda ḥılâf ḥaḳîḳî ẓann idüp ğalaṭ-ı pındarıyla inkâr ider ola ekşeri ḥod muḳallid olup ta‘aşşuben ve ḥaseden olmaḳdır ve illâ cümle ṭurûḳ-ı /H. 108a / ehl-i şafâ sübûl-i hüdâ olup rûşen-i⁸⁷⁸ şuveriyyede muġâyer görünenleriñ küllîsi daḥi seyr-i ma‘nevîde müteḥaddir ki bu faḳîre mesâlik-i

⁸⁷³ ‘abher şemîmlerinden: ‘anber şemâyimler benden H..

⁸⁷⁴ “Benim için bir veliye düşmanlık eden dövüşte benimle düello yaptı”

⁸⁷⁵ “Bundan Allah’a sığınırız ve helak edenden himaye isteriz.”

⁸⁷⁶ Ş. nüshasında 61a iki kere yazılmış.

⁸⁷⁷ “...Ey Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla. Kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin tutturma! Ey Rabbimiz! Şüphesiz sen çok esirgeyicisin, çok merhametlisin.”, el-Ḥaşr, 59/10.

⁸⁷⁸ rûşen: raviş Ş..

meşhûreniñ ekşerinden seyr u sülûk müyesser olup maķâm-ı rûhı güzêrândan soñra sülûk-ı rûhânî ve sîr-ı sırrında⁸⁷⁹ cümlesi yeksân oldu.

mefâ‘ ilün/ mefâ‘ ilün/ fa‘ülün

Gel imdi bir ʔarîķa kıılma inkâr

Ki haķdır cümlesi sübülü’s-selâme

Ėamu ehl-i hüdânîñ dū-setdârı

Olup lîk iķtidâ it bir imâme

Ammâ ʔarîķ-ı mesâķına aķvâ-i sübül-i sedâd ve aķrab-ı ʔuruķ-ı reşâddır deyüp şeyhine ʔuṭb-ı ‘âlim ve ġavṣ-ı a‘zamdır deyü kâmilü’l-i‘tiķâd olmaķ sebebi sūr‘at-i vüṣûl ve bâ‘iṣ-ı neyl-i me‘mûldür lâkin bu ķâr sāirine muķtezâ-i inkâr degil ve’l-hâṣıl tabi‘-i ṣer‘i ķavîm olan ricâle ihtimâl muḥâlle sū-i ʔan ve fâsid-i ḥayâl olunmaya çünân ki vâķıf-ı râz Şeyḥ Şirâz buyurur:

هريشه كمان مبرك خاليست

شايد كه پلنگ خفته باشد

/Ş. 61b / Diger berîn-nesķ nâṣıḥ-ı bir haķdır:

هرگر اجامة پارسايینی

پارسادان ونيك مردانكار

ورندانی كه درنهادش چيست

محتسب را درون خانه چه كار

Bîrûniyâne ḥod aḥvâl-i derûnî tecessüs ü taḥassüs ümûr-i /H. 108b / mühimmeden degil ki ḥavâs-ı ẓâhire aḥvâl-i bâṭıne-i ricâlden eşer bulmayup bû-yı bir olmaduğı muķarrer ammâ meṣâm-ı dil ehl-i ḥâle bû-yı dil-âviz revân âsâları vâṣıl olup envâ‘-ı ḥâlât-ı rûḥâniyye ḥâṣıl olur. كما قال يحيى بن معاذ روح الله روحه الولی ریحان الله ehl-i sülûke bu⁸⁸⁰ ḥâl hüveydâdır ki ḥuẓur-ı şeyḥde ḥâl ḥalvetden ziyâde niçe ḥâlât ḥâṣıl olup bir şoḥbet

⁸⁷⁹ sîr-i sırrında: seyr-i sırrıda H..

⁸⁸⁰ “Yaḥyâ bin Mu‘âẓ’ın (Allah ruhuna hayat versin) dediği gibi: ‘Velî Allah’ın yeryüzündeki kokulu bitkisidir.(fesleğen) Sıddıklar onu koklar, onun kokusu onların gönüllerine ulaşır ve o kokuyla Mevlâlarına özlem duyarlar.’”

ķırķ ħalvet denildiđi bu ħaletdir ŗoĥbet-i murādān dađi berīn-sāndır ki bir niće ehl-i ħāl bir maĥalle cem‘ olıcaķ bī-ķīl u ķāl ŗoĥbet-i ħāliyye ve ‘iŗret-i rūĥāniyye idüp her biriniñ⁸⁸¹ envār-ı rūĥāniyyet ve esrārından istināra ve iķtibās ile bi-mücāhidāt keŗire ħāŗıl olmayan ħālāta vāŗıl olurlar.

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Sa‘y idüp ķıl her kūdūretten muŗaffā ķalbiñi

Fehm idüp sırr-ı maķālī tā olāsan ehl-i ħāl

Ba‘ż-ı enām dađi bu kirāmıñ cām-ı muĥabbetleriyle sekrān ve esrārına ĥayrān olmađın ĥadd-i i‘tidālden ‘udül idüp ĥaŗā /**H. 109a** / enbiyādan a‘lā olmaların iddi‘ā iderler kellā ki evliyānıñ rüteb-i enbiyāya bulūđı iĥtimāli muĥāldir ki bidāyet-i ħāl-i nübüvvet verā‘-i nihāyet-i velāyetdir. كما قال جدی قطب العارفين الشيخ محيدين ابن مولانا قطب الدين فى بيان غايت حالات الرجال و مقامات ارباب الكمال فهذا غاية ما تبلغ حالات الا ولياء اليه وما وراء ذلك يختص بالانبياء عليهم السلام لان نهاية الولى بداية النبى وبداية الرسول نهاية النبى ونهاية⁸⁸² الرسل بداية خاتم الانبياء والمرسلين صلوات الله عليهم اجمعين⁸⁸² ve ba‘ż-ı resāilden olan fehm-i rūĥān velāyet muĥallaķada olmayup /**Ş. 62a** / nebīniñ beyan-ı ħāli nübüvvet ü velāyetdir.

mefā‘ilün/ mefā‘ilün/ fa‘ülün

Ki ħāl vaŗf-i rāhīle ola āgāh

Degil bir zevķ-i vaķitli ma‘allāh

El-Ĥamīd: Fa‘īl bi-mā‘nā mef‘ül olup ŗıfāt ü ef‘alde ‘alā vechi’l-kemāl maĥmūd-ı muĥlaķdır ki cümle-i eŗyā dāyimā cenāb-ı ķudsine tesbīĥ ve ĥamd ü ŗenā iderler ve ma‘nā ĥamd-i cemīl iĥtiyārı üzerine bir vech ta‘zīm ü tebcīl-i ŗenā olup ŗükür dađi bu feĥvāyı ĥāvī lakin ‘umūm u ĥuŗuŗ min-vech fāriķdır ki ĥamd muķābele-i ni‘met ve sāir ‘ināyetde olup ve /**H. 109b** / maĥŗuŗ-i bi’l-lisān⁸⁸³ ve ŗükür

⁸⁸¹ her biriniñ: birbiriniñ H..

⁸⁸² “Āriflerin kutbunun atası eŗ-ŗeyĥ Muĥyiddīn ibn-i Mevlānā Ķuĥbüddīn kemāl sahiplerinin makamlarının ve önemli ŗahsiyetlerin hallerinin sınırını aĥıklamasında ŗöylediđi gibi: ‘Bu, velīlerin hallerinin ulaŗtıđı son raddedir ki bundan sonraki radde -selām onların üzerine olsun- nebīlere hastır. Ćünkü velīnin nihayeti nebīnin baŗlangıcıdır, rasūlün baŗlangıcı nebīnin sonudur ve rasūllerin sonu -Allah’ın salātu onların hepsinin üzerine olsun- nebī ve rasūllerin en sonu olmanın baŗlangıcıdır.’”

⁸⁸³ ve maĥŗuŗ-i bi’l-lisān: ammā maĥŗuŗ-ı bi’l-lisāndır H..

muḳābele-i ni‘ mete maḥṣūṣ ammā a‘żāya ‘umūmī olup cümle-i cevāriḥ bu bābda zebānla yeksāndır meṣelā cevāriḥden her biri limā ḥuliḳa lehū maṣrūf olmaḳ ol ni‘ met-i ‘uzvuñ şükri vāḳı‘ olur. Ve⁸⁸⁴ bir vech mezkūr şīḡa-i mübālaḡa her ḥâlde ‘alā vechi’l-kemāl-i maḥmūdiyyet ḥaḳḳı iş‘ār olup ve cümle-i eşyā ḡarīḳ-ı baḥr-ı na‘mā ve mezāhir-i luṭf-i bī-müntehā olmasını imā ider.⁸⁸⁵

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Mazhar-ı envā‘-ı luṭf-ı lâ-yezālīsın dilā

Ma‘nevī vü şuveri her yüzden heme aḥvâlde

Fehm idüp pes ḡarḳa-i deryā-yı iḥsān olduḡuñ

Dāyimā şükri şī‘ār it ḥāmid ol her ḥâlde

El-Muḥṣī: Cümle-i eşyayı ‘ilm-i şerīf ‘ālem-i muḥīṭı iḥāṭa idüp aḳvāl ü ef‘āl ‘ibādı ḥazretinde cümleten ma‘dūdedir ki nihān ü āşikārdan bir kār u güftār bīrūn-i şümārı olmaz.

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Çün şümār olur ḳamu güftār u ḳār

Bir iş it tā olmayasın şermsār

El-Mübdi’: Ḥāliḳ-ı eşyādır ki bilā-mişāl berīn-minvāl /H. 110a / iḥtirā‘ u inṣā idüp kāyinātı mezāhir-i ḳudret ve merāyā-yı ‘ibret etmişdir.

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Çeşm-i ‘ibret-bīn ile āyine-i kevne nāẓar

Eyleyen envā‘-ı şüret göre bu mir‘ātda

‘Ārifāna dīde-i dilden derūnı nāẓır ol

Pertev-i ḥurşid-i ‘ālem-i tābı gör zerrātda

⁸⁸⁴ ve: H.’de yok.

⁸⁸⁵ imā ider: imādır H..

El-Mu‘îd: Cümle zî hâyâtı ba‘ de’l-hayât memâta ve pes ez-memât yine hayâta ‘avdet etdürici kâdir-i ber-kemâl ve muhavvilü’l-aḥvâldir. كما قال الله تعالى منها ⁸⁸⁷ خلقناكم وفيها نعيدكم ⁸⁸⁶ ومنها نخرجكم تارة اخرى ⁸⁸⁷ وتقو يوما ترجعون فيه الى الله ⁸⁸⁸ kimsene inkâr itmez ammâ dirîgâ ki be-muḳteẓâ maẓmûn ⁸⁸⁸ ثم توفي كل نفس ما عملت وهم لا يظلمون ⁸⁸⁸ yek ez-hezârı kâr u girdâr eylemez ve bu ḥâl hevlenânı kemâ hiye fikr ü idrâk iden ‘acebdır ki ḥavf u ḥaṣyetden zehresi çâk ve ğaltân-ı ḥâk olmaya ki ḥâl⁸⁸⁹ ḥavnî-i bed-kâr pîş-i pâdişâh celâlet medârda ne minvâl olduğundan ḥuẓûr-ı Ḥazret-i Cebbâr-ı cihândârda aḥvâl-i ehl-i evzâra bir miḳdâr istidlâl oluna.

mefâ‘ ilün/ mefâ‘ ilün/ fa‘ülün

Bu minvâl üzre iken ğâyet-i ḥâl

Revâ mı böyle gezmek fâriĝu’l-bâl

El-Muḥyî, El-Mümît: Ḥâlik-ı mevt ü ḥayâtdır ki büyüẓ-ı tıyûrda /H. 110b

/ ifrâḥa taḥte’l-kuşûr ḥayât virüp ve sâkin ḳarâr-ı mekîn olan cenîni⁸⁹⁰ iḥyâ ider ve ‘âlem-i şahâdetde her biri bir miḳdâr ta‘alluḳ-ı irâdet şâḥib-i ḥayât olduĝdan soñra bir mûcib ⁸⁹¹ كل نفس ذائقة الموت ⁸⁹¹ meẓâhir tecellî-i sıfat-ı mümît olup muḳırr-ı eşbâḥ zîr-i zemîn ve ba‘z-ı ervâh-ı sâkin ‘illiyyîn ve ba‘z-ı maḥbûs siccîn olur. Ve ‘âlem-i berzaḥda eşbâḥdan ervâḥın müfâreḳatı bi-inḳıṭâ‘ küllî olmayup belki mâbeynde ‘alâḳa-i cüz‘iyye vardır ki lezzât ü âlâm bi-vesâyiṭ-ı ecsâm ḥâşıl olup ecsâm ü ‘izâmın remîm ve ke’l-‘adîm olması bu ḥâle ḥâil olmaduĝı envâ‘ı berâḥîn ile müberhen ve ehl-i keşfe mekşûf u mu‘ayyen ve ahâlî-i berzaḥ aḥvâl-i ehl-i dünyâyı bînâ ve aḳvâlin şinevâ⁸⁹² olup lakin ḳâl bî-mecâl ammâ ehl-i ḥâl ile mükâleme-i

⁸⁸⁶ Ş. 62b.

⁸⁸⁷ “(Allah Te’âlâ’nın dediĝi gibi) ‘(Ey insanlar!) Sizi topraktan yarattık, (ölümünüzle) sizi oraya döndüreceĝiz ve sizi bir kere daha oradan çıkaracağız.’”, Tâhâ, 20/55.

⁸⁸⁸ “Öyle bir günden sakının ki, o gün hepiniz Allah’a döndürölüp götürüleceksiniz. Sonra herkese kazandıĝı amellerin karşılıĝı verilecek ve onlara asla haksızlık yapılmayacaktır.”, el-Bakara, 2/281 (bu ayete işaret edilmiş)

⁸⁸⁹ ḥâl: H.’de yok.

⁸⁹⁰ cenîni: cinsi H..

⁸⁹¹ “Her canlı ölümü tadacaktır.”, el-‘Âl-i ‘İmrân, 3/185.

⁸⁹² şinevâ: şenâ H..

rûḥāniyye muḥāl degil ⁸⁹³ فاذا نفخ فى الصور ⁸⁹⁴ بعث ما فى القبور idüp cümle-i mevtâyı ihyâ ve faşl u kazâ ve ‘adl ü ‘aṭâ ider ve mevt ü ḥayât hemân maḥşûş-ı şûret degil belki ‘âlem-i ma‘nâya daḥi sirâyeti olup /H. 111a / ḥayât-ı dil-i îmân ve ‘aşq u ‘irfân ve ḥayât-ı cân pertev-i envâr-ı cânân iledir çünân ki Ḥazret-i Ḥudâvendigâr buyurur:

همچنانکه قدرتش ⁸⁹⁵ ازجان بود

قدرجان ازپرتوجانان بود

گر شدی جان زنده بى پرتو کنون

هیچ گفتی کافرا نرا میتون

Ve ‘aşq-ı cânân fi’l-ḥaḳîka âb-ı ḥayvândır ki nûş iden dil ḥayât-ı câvidân bulur.

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

Ger hemi ḥa‘h-ı ḥayât-ı câvidân

Nûşken-i ez-câm-ı ‘aşq-ı lâ-yezâl

Ke-âb-ı ḥayvân u şafâ baḥş revân

Der-ḥaḳîkat in zelâlest i zelâl

El-Ḥayy: Lâ-yezâlî ḥayy-ı bâkîdir⁸⁹⁶ ki ḥayâtı ḥayât-ı maḥlûkât minvâli i‘tidâl-i mizâcdan ‘ibâret olmayup zât-ı pâkı ile kâime şaffât-ı kemâliyedendir

El-Ḳayyûm: Ḳâyim-i bi-zâtihi dâimü’l-beḳâdır ki kıyâm-ı eşyâ iḳâmeti ile oldığı kevnden eclâ⁸⁹⁷ olup vücûd her mevcûd ol zü’l-cüddandır.

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

Ḥayy-ı bâkî lâ-yezâlî dâyim ü ḳâyim⁸⁹⁸ müdâm

Mûcid-i eşyâ odur andan bulur ‘âlem kıyâm

⁸⁹³ “Sûr’a üfürüldüğü zaman...”, el-Mü’mînûn, 23/101.

⁸⁹⁴ “Kibirdekiler dirilecektir”, el-Hacc, 22/7 (bu ayete işaret edilmiş).

⁸⁹⁵ **Ş. 63a.**

⁸⁹⁶ ḥayy-ı bâkî: ḥayy u bâkî H..

⁸⁹⁷ eclâ: aḥlâ H..

⁸⁹⁸ ḳâyim: bâkî H..

El-Vācid: Bir ġanī ber-kemāldır ki bu ġālīñ muḳābili⁸⁹⁹ ḡayāle gelmek muḡāl kemā yuḳāl vecede-yecidü-ciddeten ey istiġnā ġanyen lā-faḳr ba‘de ve her murādı icādı ile mevcūd olup bu ġāle bir şey‘ ġāil degil.

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Ḳādir-i muṭlāk ġaniy ber-kemāl ü vācid ol

Ki murādīñ vüçüdü emrine⁹⁰⁰ mevḳūfidur

/H. 111b / El-Mācid: Maẓmūn-ı şerīfī ẓamn laṭīf-i mecīdī mutāẓammın lakin mübālaġa-i binā‘ fe‘īl-i ḡafī degil.

El-Vāḡidü’l-Eḡad: Münferid-i bi’l-beḳā ve’l-lezāt-ı müteferriid-i bi’ş-şaffāt ki zāt ü şaffātında zıdd ü nedd ü şebīh ve ef‘ālinde şerīk olmayup zerrāt-ı kāyināt vaḡdāniyyetine dellātdır ⁹⁰¹ كما قيل ففي كل شيء له اية تدل على انه واحد ve sırr u vaḡdet ü ḡaḳīḳat ehādiyyetine deriñ vehm ü neyl-i ḡayāl muḡāldır çünān ki fermāyend:

هرجه كفتم آنچه درتقليدماست

وحدت او برتر از توحيدماست

برزبان حرف آيدودردل خيال

برتر است از هر دو ملك لايزال

⁹⁰² وقال الجريري قدس سره ليس بعلم التوحيد الا لسان التوحيد⁹⁰³ ve itṭilā‘-ı sırr-ı tevḡid-i mevḳūf ifnā-yı vüçüd olup bī-fenā-yı vüçüd sırr-ı tevḡid ü şühūd beyān-ı⁹⁰⁴ hüveydā olmaz. /Ş. 63b /

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Mümteni‘ dir ki iriše mümkün vüçüd-ı vācibe

Muẓmaḡīl olmasa resm ü cümle-i mā‘iyyeti

⁸⁹⁹ muḳābili: maḳālī Ş..

⁹⁰⁰ emrine: H.’de yok.

⁹⁰¹ Denildiġi gibi: Herşeyde onun tek olduġuna delalet eden bir ayet (belirti) vardır.

⁹⁰² Cerīrī: Ḥarīrī H..

⁹⁰³ “El-Cerberī (k.s.) demiştir ki: “Tevḡidī bilmek ancak tevḡidin dilini bilmekle mümkün olur.”

⁹⁰⁴ beyān: Ş.’de yok.

Çünānki k̄ulzūm-i zeh̄hār Ḥazret-i Ḥudāvendīgār gevher nişārdır:⁹⁰⁵

چيست توحيد خدا آموختن

خويشتن رايش واحد سوختن

Ve k̄āşif-i estār Ḥazret-i ‘Aṭṭār müşk-bār nāfe-i esrārdır: /H. 112a /

تودروکم شوکه توحيد اين بود

کم شدن کم کن که تفريد اين بود

مرد سالک چون رسد اين جاىگاه

جاى گاه ومرد بر خيز دزراه

Diger buyurur:

توتابىرون نيایى ازدل وجان

نيایى يکزمان مروي جانان

وقال رويم قدس سره التوحيد محو آثارالبشرية وتجردالالوهية وقال الفارس روح الله روحه

bu ma‘nāda Ḥazret-i التوحيد هو اسقاط الوسائط عند غلبة الحال والرجوع اليها عند الاحكام⁹⁰⁶

‘Aṭṭār müşk-bārdır:

نکو کويى نکو گفتست در ذات

که التوحيد اسقاط الاضافات

zīrā taşavvur و قال الشبلی قدس سره ماشم رائحة التوحيد من تصور عنده التوحيد⁹⁰⁷

ve⁹⁰⁸ ‘ind-i āşār vücūddan olup ma‘a’lvücūd şuhūd-i mūcid ve ḥuşūl-i ḥāl-i tevḥīd

ḥod muḥāl⁹⁰⁹ ve Ḥazret-i ‘Aṭṭār ‘anber fūrūş gülbe-i

esrārdır.

تانکردى بى خبراز جسم وجان

کى خبريابى زجانان يکزمان

Mef‘ūlūn/ mefā‘īlūn/ mefā‘īlūn/ fa‘ūlūn

⁹⁰⁵ gevher nişārdır: gevher nişār ider H..

⁹⁰⁶ “Ruveyim (k.s.) şöyle demiştir: ‘Tevhīd beşeriyetin izlerinin silinmesi ve ulûhiyetin mutlak kalması (soyutlanması) dır.’ Ve el-Fāris (Allah ruhuna hayat versin) şöyle demiştir: ‘Tevhid galebe halinde ve ahkam anında galebeye yönelmişken iskat-ı vesâildir (Vesileleri terk etmektir).’

⁹⁰⁷ “çş-Şiblî (k.s.) şöyle demiştir: ‘Tevhīdin kokusu tasavvurdan yayıldığında tevhid odur.’”

⁹⁰⁸ ve: H.’de yok.

⁹⁰⁹ “Denildiği gibi: Varlığın kıyaslanamayan bir günahıdır.”

Ger isterseñ anı terk eyle dil ü cānı

Sāye bula mı hergiz ħurşīd-i dirahşānı

Ve baḳıyye-i vüçüdla muvaḥid-i tevḥīdinde fi'l-ḥaḳīka /H. 112b / cāḥid

كما قال الشيخ العارف الفاضل و الموحّد المحقق الكامل عبد الله الاتصاري قدسنا الله تعالى بسرّه العزيز

ما وحد الواحد من واحد

أذكر من وحده جاحد

توحيد من ينطق عن نعمته

عارية أبطلها الواحد

توحیده ایاه توحیده

ونعمت من ینعته لاحد⁹¹⁰

قال فی شرح هذه الابیات جدی قطب العارفين و شیخ الواصلین محیدین ابن مولانا الازنقى⁹¹¹ قدس سره بعنى ماوحدالحق تعالى حق توحیده الذاتى احد اذكر من وحده اثبت فعله و رسمه بتوحیده فقد جرده باثبات الغیر اذلاتوحد الابفاء الرسم والاثار کلها فاذا توحيد من ينطق عن نعمته عاریت اذ لا نعمت فی الحضرة الاحدية ولا نطق ولا رسم لشيئ لانهما يقتضیان الرسم وكل مايشم منه رایحة الوجود فهو للحق عاریة عندالغیر ردها الى مالکها حتى یصح التوحيد وبقى الحق واحدا احدا فکذلك ابطال الواحد الحقیقی تلك العاریة التى هی ذلك التوحيد مع بقاء رسم الغیر فانه بط فی الحضرة الاحدية توحیده ایاه توحیده ای توحيد الحق ذاته بذاته وهو توحیده الحقیقی⁹¹² والتوحيد الحقیقی فی اصطلاحهم هواحدية مقام الجمع والتفريق وهو شهودالوحدة فی الكثرة والكثرة فی الواحدة مع اضمحلال الکثرات فی العین الواحدة وشهودالحقیقة فی الاطلاق والتقید شهود املاقا عن کلا القیدین فیرى الحق عین المقید والمطلق فلاینافی تقییده الاطلاق ولااطلاقه التقید بهذا المعنى فلايخرج عن احاطته شیئ ونعمت من ینعته لاحد ای وصف الذی یصفه هوانه مشرک جائر عن طریق الحق لانه اثبت النعت ولانعت ثمة واثبت رسمه باثبات النعت ولا رسم لشيئ ولا اثر فی

⁹¹⁰ “Şeyh arif Fadıl muvahhid muhakkık kamil Abdullah el-Ensari(ks)’nin dediği gibi: ‘Allah kendini kendi birliğiyle tevhid etmiştir. Çünkü O’nu zatından başka vasıflarla tevhid eden O’nun inkâr etmiştir. O’nun sıfatlarını antatan kimsenin tevhidi, el-vahid olanın geçersiz kıldığı bir emanettir. O’nun tevhidi yalnız kendisinin tevhid etmesi gibidir. O’nun nimetleriyle onu tevhid etmek mümkün değildir.”

⁹¹¹ Ş. 64a.

⁹¹² H. 113a.

⁹¹³ الاحدية والالم يكن احدية⁹¹³ gerçi fehmi-i sırr-ı maḳāl mevḳūf-ı zevḳ ü ḥāldir lakin el-kelām yecurrū'l-kelām muḳtaẓāsınca bu şafā fercām ile encām oldu ammā cevāhir-i güftārı güşvār iden kibārdan mercūdur ki devr-i nā-sezāvārı devvār olmayup ḥāṭıra ba'zı ḥavāṭır ḥuṭūr iderse ġāyet aḥvāl-i sülūkde işāret-i tenbīhe nāẓar ü naşb-ı başar oluna.

Es-Şamed: Bir seyyiddir ki ġāyet-i siyādet ḥazretinde nihāyet bulup kāffe-i mümkināt-ı ḥavāyic ve cümle-i ḥālātda ol /**H. 113b** / cenāb-ı a'läya ḳaşd u 'arż ḥacāt iderler. Maḳşad aḳşa-yı ḥalk-ı cihān ve maṭlab-ı a'lā-yı 'āşıkāndır. /**Ş. 64b** /

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Cenābı maḳşad-ı erbāb-ı ḥacāt

Cemāli maṭlab-ı ehl-i münacāt

و قال الامام الهمام اسد الله الغالب على بن ابي طالب رضى الله عنه و كرم الله وجهه
الصمدالذى لم يلد ولم يولد وقال ايضا هو الذى ليس فوقه احد⁹¹⁴

El-Ḳādir, El-Muḳtedir: Ḳudret-i kāmilesi cümle-i mümkinātı ihāṭa idüp zerrāt-ı kāyināt heme āşār-ı ḳudretidir.

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Neye kim nāẓır olsañ zīr ü bālā

Ḳamuda ḳudreti āşarı eclā

⁹¹³ “Bu beyitlerin tercümesinde dedem, ariflerin kutbu kendisine gelenlerin şeyhi Mevlana muhyiddin b. Mevlana el-iznikî demiştir ki: ‘Yani hak teala’nın zatı tevhidi kendi tevhididir. O’nu birleyen fiillerini ispat etmeye kalkışmış, O’nu açıklamaya çalışmıştır. Fakat bunlarla onun birliğini açıklamaya kalkışan O’nu kendisinden başka deliller getirerek O’nun tevhidini inkâr ettiğinin farkında değildir. Çünkü gerçek tevhide ancak O’nun vasıflarını ve eserlerini yok ederek ulaşılabilir. O’nun sıfatlarından konuşanın tevhidi gerçek tevhid değildir. Çünkü O’nun teklîğinin varlığı söz konusu olduğunda sıfatlardan bahsedilemez. O’ndan çıkan her şey varlığının rayıhasıdır. Bunlar Allah’ın varlığı hakkında başkasının O’na yakıştırdığı ve Allah’ın gerçek tevhide ulaşınca kadar bunları kendisine isnad edenden kabul ettiği geçici vasıflardır. Allah daima bir tek kalır. Böylece hakiki manada bir olan O, kendisine atfedilen başkasının vasıflandırmalarını, bu vasıfları - kendisinde kalmak suretiyle - emanet olarak alır. Çünkü o teklîğinde tevhidini açığa çıkarmıştır. Tevhid sadece O’nun tevhididir. Yani O’nun zatını zatıyla birlemesi gerçek tevhittir. O kişilerin istılahlarında hakiki tevhid çokluk ve farklılık makamlarının birliği, bu da çoklukta müşahede edilenlerin teklîğidir. ????”

⁹¹⁴ “Himmetli İmam, Allah’ın arslanı Ali b. Ebû Tâlib (Allah tarafını güzel kılın)’in dediği gibi: ‘Doğmamış, doğrulmamış Samed’dir. Ve aynı şekilde şöyle dedi: ‘Üzerinde hiçbir kimse olmayan O’dur.’”

Arz u semāda bir şey' var mı ki⁹¹⁵ maẓhar-ı ẓudreti olmaya ve'l-hāşıl
cümle-i eşyā' ẓudret bâhiresine merâyâdır.

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

‘ Ārifâne gel beru mir’ât-ı kevne kııl nazar

Göresin tâ ẓudretî âşārını her kârda

Ve ẓudret-i kāmile hemân ol kâdir-i ber-kemâliñ olup ba‘zı maḥlûḡdan
ẓuhûr iden şûret-i iḡtidâr daḡi iḡtidârıyla âşikâr olur ki âşâr-ı tecelliyât esmâ vü
şaffâta meẓâhirinden her biri mir’âtdır. /H. 114a /

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

Zevke râci‘ dir bu ḡalet ḡâl iden dānâ olur

Dīde-i dilden ḡicâbı ref’ iden bīnâ olur

Ve gerçi bu iki ism-i şerīf daḡi zü’l-ẓudret ma‘ nâsınadır lâkin mübâlaḡa-i
binâ’ muḡtedir zâhirdir.⁹¹⁶

El-Muḡaddem, El-Muahḡır: Tekvīn ü rütbede ba‘zı eşyâ ba‘zına taḡdīm
ve ba‘zını teḡhīr ider ki be-muḡteẓâ ḡikmet-i Rabbāniyye meẓâhir ‘ināyeti olan
evliyâ’ tevḡīḡ tâ‘ât ü sevḡ-ı sübül-i sa‘ādâtla sâir-i bendegāna taḡdīm idüp pes ol
hidāyet ile bisât-ı ḡurbe rāḡ bulup ḡāşşan dergāḡ olurlar و فسئل الله الكريم ان نجعلنا منهم
hidāyet ile bisât-ı ḡurbe rāḡ bulup ḡāşşan dergāḡ olurlar و فسئل الله الكريم ان نجعلنا منهم
917 حشرنا نى زمرتهم انه رؤف رحيم و لطفه عميم ve ḡuẓûz-ı⁹¹⁸ nefsāniyye vü lezzât-ı
‘âciliyyeye mâil olup meftûn-ı fütûn-i şehvât ve ḡayrân-ı ḡayālât olan ‘uşât meẓâhir-
i ism-i muahḡardır 919 نعوذ بالله من ذلك ونسنله العصمة عن المهالك

El-Evvel, El-Āḡır: Evveliyetine bidāyet ve āḡiriyyetine nihāyet olmayup
mebde’-i vücûd ve āḡır-i sülûkdür ki 920 منه بدا واليه يعود /H. 114b /
ḡired-mendānı ḡayrân /Ş. 65a / ve pür-‘ aḡlı ser-gerdān ider ve bu feẓâda ḡâir-i ḡayāl
perr ü bāl açmayup şahbâz ḡired pervâz etmez.

⁹¹⁵ bir şey var mı ki: bir şey mi var ki H..

⁹¹⁶ zâhirdir: zâhir Ş..

⁹¹⁷ “Kerim olan Allah’tan bizi onlardan kılmamasını ve bizi beni onların zümresiyle haşretmesini istiyoruz. Muhakkak O, Rauf’tur, rahim’dir ve O’nun lütfu geniştir.”

⁹¹⁸ ḡuẓûz: ḡuşuş H..

⁹¹⁹ “Bundan Allah’a sığınırız ve tehlikeli yerlerden O’ndan himaye isteriz.”

⁹²⁰ “O’ndan başladı ve O’na döner.”

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Bilinmez 'ağılla esrār-ı bī-çün

Te'ālā zātuhū 'ammā yeķülün⁹²¹

Ez-Zāhir, El-Bāṭın⁹²²: Vücūd-ı zū'l-cūdi bi-āyāt-ı bāhire ve delāil-i zāhire zāhir olup zāt-ı pākı be-hucbī⁹²³ 'aẓamet ü kibriyā ebşār-ı ḥalk-ı cihān ve efkār-ı ins ü cāndan muḥteci ü mu'allā ve bāṭın-ı velī pertev-i envār tecelliyātın ehl-i vecd ü zevķ ve şuhūd-i zerrāt-ı kāyinātda müşāhid olur çünān ki Ḥazret-i 'Aṭṭār müşk-bār nāfe-i esrādır:

زهی فروحضور نورآن ذات

که برهرذره می تابد زذرات

ترامن ذره ذره راه بینم

دو عالم ثمه وجه الله بینم

Diger fermāyed:⁹²⁴

ای زپیدایی تو بس اشکار

چون تو هستی چون بودکس آشکار

Diger buyurur:

ای دریغان هیچ کس رانیست تاب

دید هاکور و جهان پرآفتاب⁹²⁵

Aceb ḥāldir ki maẓhar-ı luṭf-ı lā-yezāl ve bālig-ı mübellig-i⁹²⁶ ricāl olan ehl-i kemāl berīn-minvāl her neye nāzır olsa envār-ı cemāl-i cān-efzā⁹²⁷ hüveydā vü zāhir olup ⁹²⁸ مانظرت شینا الا ورايت الله فيه mefhūm-ı şerīfī ḥālī olur.

⁹²¹ el-İsrâ 17/43 (bu ayete telmih var); Bu beyit H.'de yok.

⁹²² ez-Zāhir el-Bāṭın: el-Bāṭın ez-Zāhir H..

⁹²³ be-ḥucbī: 'aceb H..

⁹²⁴ fermāyed: buyurur H..

⁹²⁵ Bu beyit H.'de yok.

⁹²⁶ mübellig: H.'de yok.

⁹²⁷ cān-efzā: cān-fezā H..

⁹²⁸ "Baktığım herşeyde Allah'ı gördüm." Hadis-i Şerif.

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Neye nāzır olursa zır ü bālā

Görinür pertev-i nūr-ı tecellā

Eşyāda hüveydā olma /H. 115a / değil belki eşyāyı ol nūr-ı 'ālem-arāyla bīnā olur ve niçelere bu ḥālīn⁹²⁹ ḥābda ḥayālī müşāhedesi şekl-i muḥāl ve'l-ḥāşıl tūtīyā-i dīde-i cān kuḥl-i ⁹³⁰ ما زاع البصر olmayınca gerd-i rāhdan eşer görülmez ki esrār-ı vaşfeyn-i şerifeyn bu ḥāl ü kārı iş'ār idüp ve Ḥazret-i 'Aṭṭār 'anber nişār-ı külbe-i esrārdır:

یکی ظاهر که باطن از ظهورست

یکی باطن که ظاهر ترز نورست

Bu 'ālem-i şehādetde ki cümle-i zerrāt pertev-i āftāb-ı cihān tābla müşāhede oldığı rūşen lākin bārik beyn ü ḥirede ve inneḥü⁹³¹ bu sır 'ayān olup her zerrede pertev-i mihr enveri müşāhid olur ammā ekşeri bu ḥālī dānā olmayup 'ālem-i pūr-pertev mihr-i cihān- /Ş. 65b / arā iken bīnā değil ammā bī-gümān bu⁹³² nūr ḥadeḳa-i cān luṭf-ı iḥsān-ı cānān olup bu sırā biniş 'aṭā-yı maḥẓ u baḥşāyişdır ve illā bī-'ināyet-i yezdān ḡāhir u bāṭında bu sır 'ayān olmaz çünān ki vāḳıf-ı esrār Ḥazret-i 'Aṭṭār buyurur:

کر نهان جویی عیان ائک بود

ور عیان جویی نهان ائک بود

ور بهم جویی چو بیچو نست او

آن زمان ازهر دو بیرو نست او

Ve hüveydā vü nihān /H. 115b / meşhūd ehl-i şühūd heman ol zü'l-cūd olduğu sır u ḥālete īmā vü işāret olup güftār-ı müşk-bār müheyyicü'l-esrār Ḥazret-i 'Aṭṭār daḥi bu rāzı iş'ār ider:

⁹²⁹ ḥālīn: ḥālet H..

⁹³⁰ “Göz (gördüğünden) şaşmadı...”, en-Necm, 53/17.

⁹³¹ ve inneḥü: dāne H..

⁹³² bu: H.'de yok.

نه بينم جزتومن يك جيز ديكر
چوتو هستی چه باشد نیز ديكر

El-Vālī⁹³³: Mālik-i eşyādır ki mülk ü melekûtde ḥayṣü yeṣā⁹³⁴ taṣarruf idüp cümle-i kāyināt muḥāṭ-ı kudretidir ki bu ḳār kevnden āşikār olup muḥtāc tatvīl ü ikṣār degil.

El-Müte‘ālī: İfk-i müfterin ve vaṣf-ı vāṣıfından ‘ālīdir ki كما قال النبي عليه ḥāzret-i ḳutb dāire-i vücūd ṣaḥib-i السلام لاحصى ثناء عليك انت كما اثنيت على نفسك⁹³⁵ Maḳām-ı Maḥmūd muḥbiṭ-i envār ve muḥiṭ-ı esrār ḥabīb-i muḥtār ‘acze iḳrār idicek ḥāl ne minvāl idügüne bundan istidlāl oluna.

Mef‘ülün/ mefā‘ilün/ mefā‘ilün/ fa‘ülün

Olsun erbāb-ı ḥikmet vaṣfı bābında kelāl

Gāyet ‘izz ü celālne ḥayāl irmek muḥāl

El-Birr: Bir muḥsindir ki birr ü iḥsān ve luṭf-ı bī-pāyānına zerrāt-ı cihān mezāhir olduğı kevnden zāhirdir.⁹³⁶ /H. 116a/

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Mazhar-ı cūdı degil ‘ālemde var mı bir vücūd

Çün vücūdı evvelā iḥsān ü maḥz-ı cūdıdır

Et-Tevvāb: Ehl-i zünūbe teysir-i esbāb-ı tevbe ve tevfiḳ-ı mūcibāt inābe ider ḳābilü’t-tevb-i günāh emr-i zū-‘özü⁹³⁷ āmūzdur pes müsebbib-i şey’ ism-i mübāṣer ile müsemma olup Benī el-Emīru’l-medeniyyete dinöldüğü ḳabilden olur vāṣıl feḥvā-yı tevb ü tevbe ma‘nā rucū‘ olup Ḥāzret-i Ğaffārın daḥi bi-sebeb-i⁹³⁸ istiḡfār /Ş. 66a / ‘uḳūbet-i ehl-i evzārdan maḡfirete rucū‘ını iş‘ardır ki zünūb-i müstaḡfirini māḥi ḡaffārdır كما ورد فى الكلمات القدسية يا عبادى انكم تخطيئون بالليل والنهار

⁹³³ el-Vālī: el-‘Ālī H..

⁹³⁴ Yusuf, 12/56 (bu ayete telmih var).

⁹³⁵ “Nebi (a.s)’ın dediğı gibi: ‘Kendi nefesine senada bulunduğun gibi sana sonsuz sena olsun.’”, Müslim, a.g.e., es-Salat 222.

⁹³⁶ zāhirdir: zāhir Ş..

⁹³⁷ Zū-‘özü: zi-‘özü Ş..

⁹³⁸ bi-sebeb: sebeb H..

وانا اغفر الذنوب جميعا فاستغفروني اغفر لكم⁹³⁹ وقال رسول الله صل الله عليه و سلم ان العبد اذا اعترف ثم
 çün hâl berîn-minvâl ola pes تاب تاب الله عليه اى قبل توبته ويرجع اليه متعطفا عليه برحمته⁹⁴⁰
 mübâşeret esbâb-ı neyl luṭf-ı lâ-yezâlde ‘adem-i isti‘ cāl ü ihmâl ne hâldir ki netîce-i
 fevt fîrşat-ı ḥod derd ü dirîğ ü nedâmet ü âh pür-dûd u eşk-i⁹⁴¹ /H. 116b / ḥasretidir.
 Ve ḥaḳîḳat rucû‘ mâzî vü müstaḳbel ü hâlde nedm ü ‘azm ü iḳlâ‘ dır ve illâ hemân
 sâde istiğfâr müzîl-i evzâr ola mı كما قال ذنون المصرى روح الله روحه الاستغفار من غير اقلع
 توبته الكذابين⁹⁴² ve merâtib-i tevvâbîn hemân yeksân olmayup mâbeynde fark-ı firâvân
 olduğı nihân degil ki ba‘z-ı seyyiât ü evzârdan istiğfâr ve ba‘z-ı afelât ve ba‘z-ı
 ru‘yet-i ḥasenâtdan inâbet idüp bazı hevâ-yı her ḥafî vü celîden ḥazret-i maḥbûb-ı
 ezeliye rucû‘-ı küllî ider كما قال النورى نور الله مرقده التوبة ان يتوب العبد من كل شئ سوى الله
 Ḥazret-i ‘Atṭâr daḥî bu bâbda ‘anber nişâr ider: ⁹⁴³ تعالى

توبه چيست اين جمله را برهم زدن

خيمه رين عالم بدان عالم زدن

Bu güftâr-ı müşk-bâr daḥî gâyet ḥâlât rucû‘-ı iş‘âr ider:

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

Ṭâlibâ zenb-i vücûdundan gel istiğfâr idüp

Tâib ol kıl mâsivâdan Ḥazret-i Ḥaḳḳa rucû‘

El-Müntekım: ‘Azîz-i zû intikâmdır ki fermân-ı celîl el-ḳadr zî’l-celâle
 ‘adem-i imtişâl ü işyân iden ehl-i tuğyân /H. 117a / u ‘uşât be-muḳteżâ-yı irâdet ve
 miḳdâr-ı ta‘alluḳ meşîyyet-i uḳûbet medâr olup ḥılâf-ı rızâ hiç kese zehre-i güftâr
 olmaz ammâ mezâhir ‘afvı daḥî bî-şümârdır

El-‘Afuvv: ‘Afvdan fe‘ûldür ve binâ-ı mübâlağa zünûb-ı müznibînden /Ş.
 66b / ḥayşü yeşâ‘ kemâ ḳâl tecâvûze imâ olup ḡafûrdan eblağdır ki ma‘nâ-ı ḡufur

⁹³⁹ “Kutsî sözlerde (hadis) geçtiği gibi: ‘Ey kullarım! Siz gece ve gündüz günah işliyorsunuz, ben ise günahların hepsini bağışlıyorum. Öyleyse benden af dileyin sizi affedeyim.’”, Hadis-i Kudsî.

⁹⁴⁰ “Rasulullah (S.A.V.) şöyle buyurdu: ‘Kul (günahını)itiraf edip sonra tevbe etse Allah tevbesini kabul eder ve ona rahmetiyle acıyarak döner.’” Hadis-i Şerif.

⁹⁴¹ pür-dûd u eşk: pür-düddür eşk Ş.;

⁹⁴² Zû’n-Nûn el-Mısrî’nin (Allah ruhuna hayat versin) dediği gibi: “Kötü olan şeyi terk emeden yapılan istiğfâr yalancılardan tevbesidir.”

⁹⁴³ “Neverî’nin (Allah kabrini nurlandırın) dediği gibi: ‘Tevbe; kulun Yüce Allah’tan başka herşeyden tevbe etmesidir.’”

sırr-ı vāşıl-ı ‘afuv-ı ʔams ve maḥv'dır gerçı müsteḥakḳ-ı ‘azāb ü ūḳāb olanlardan meẓāhir ‘afvı bī-ḥisāb velī bu ḥāle şūret-i ittikāda lā-yübālī bī-pervā olmaḳ nā-sezā ve maḥẓ-ı ḥaṭādır ki Ḥaẓret-i Ġafūr u Rāḥimiñ ‘azābı daḫi eşed ü elīmdir⁹⁴⁴ ki كما قال الله تعالى عز وجل نبى عبادى انى انالغفورالرحيم وان عذابى هو العذاب الاليم⁹⁴⁵ وقال رسول الله صل الله عليه وسلم لو يعلم المؤمن ما عند الله من العقوبة ما طمع بجنة احد ولو يعلم الكافر ما عند الله من الرحمة ما قنط⁹⁴⁶ من جنة احد⁹⁴⁶ Ḥaẓret-i seyyidi'r-rusūl ve delīl-i eslemü's-sübül ümmete kemāl ra'fet ü ġāyet şefḳatlerinden vefret-i raḥmet ü keşret-i mağfirete mağrūr olup bu ḥāle ittikāl ve⁹⁴⁷ a' mālde ihmālde esbāb-ı sa'ādet /H. 117b / ü 'ayn-ı 'izzetden devr ve naẓar-ı evzārını şümārda ġafr u 'afv ġaffārdan ye's ile bā'ış-ı neyl-i 'ināyetden mehcūr olmasınlar deyü ḳahr u luṭf-ı ilāhiden ḫaber virüp ve diger buyururlar ki انما الاعمال⁹⁴⁸ vehīc-i kes ġāyet emrini dānā olmayup ve ne şıfata maẓhar olacağın şināsā degil pes elyāḳ u evlā dāyimā ber ḫavf u recā olmadır vāşıl-ı ḫavf u recā gerçı aḫvāl-i ḫafıyye-i ḳalbiyyeden olup lākin zāhira burḫān u 'alāmet menāhı ve münkirātdan ittikā vü ictināb idüp⁹⁴⁹ ve evāmire kemāl-i imtişāl ü iṭā'atdur ki bilā iṭā'at ü ittikā iddi'ā-yı bī-fürūğ şāhid da'vā-yı dürūğ olur.

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Ḥaẓret-i Ḥaḳḳiñ celālinden idüp ḫavf u ḫayā⁹⁵⁰

Ḳıl cenābına teveccüh eyle luṭfundan recā

Er-Raūf: Aşl-ı re'fet şiddet-i raḥmetdir ki 'ibāda 'aṭūf u raḥīm ve luṭf-ı cesīm olup re'fetine ġāyet ve raḥmetine nihāyet yok كما قال رسول الله صل الله عليه وسلم ان الله تعالى مائة رحمة انزل منها رحمة واحدة بين الجن والانس والبهايم والهوام فيها يتعاطفون وبها يتراحمون⁹⁵¹ وبها تعطف الوحش على ولدها⁹⁵² واخر تسعا وتسعين رحمة يرحم بها عباده يوم القيامة وفى

⁹⁴⁴ elīmdir: 'alīmdir H..

⁹⁴⁵ “(Allah Teālā'nın dediğı gibi) 'Ey Muhammed! Kullarıma, benim elbette çok bağışlayıcı, çok merhametli olduğumu, azabımın da elem dolu azap olduğunu haber ver.”, el-Hicr, 15/49-50.

⁹⁴⁶ “Rasulullah (S.A.V) şöyle buyurdu: ‘Bir mümin Allah'ın katındaki cezayı bilseydi hiç kimse onun cennetinden ümitvar olmazdı. Ve kafir Allah katındaki rahmeti bilseydi hiç kimse onun cennetinden ümidini kesmezdi.’”, Müslim, a.g.e., et-Tevbe 23.

⁹⁴⁷ Ve: Ş.'de yok.

⁹⁴⁸ “Ameller nihāyetlerine göredir.”, el-Buhārī, a.g.e., el-Kader 5.

⁹⁴⁹ idüp: Ş.'de yok.

⁹⁵⁰ ḫayā: recā Ş..

⁹⁵¹ H. 118a.

⁹⁵³ رواية فاذا كان يوم القيامة اكملها بهذه الرحمة ħadīs-i şerīf gevher nişārın feḥvā-yı laṭīf-ı dürer-bārı ‘alā ṭarīķı’t-temşīl keşret-i raḥmet-i raḥmān ve dār-ı âḥiretde ehl-i imāna vefret-i ra’fet ü ‘âṭīfet bī-pāyānı iş‘ār ider ki cümle-i cinn ü insān ve sāir zī-ḥayātdan min-ibtidāi’z-zamān ilā intihāi’d-devrān hüveydā vü ‘ayān olan cümle-i āşār re’fet ve netāyic-i ‘âṭīfet ‘aşr-ı ‘aşīr rahmet-i Raḥmān olıcaķ deryā-yı raḥmete kenār ve emvācına şümār mı olur.

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Raḥmet-i deryāsınun pāyānı yok

‘Add-i emvāc etmeniñ imkānı yok

Pes ehl-i imāna daḥi sezāvār bi-maẓmūn-ı dürer-bār ⁹⁵⁴ تخلقوا باخلاق الله re’fet şi‘ār ‘âṭīfet dişār olup şānı her zamān âferidegāne merḥamet ü luṭf u iḥsān olmadır ki ⁹⁵⁵ الرحماء يرحمهم الرحمن

mefā‘ilün/ mefā‘ilün/ fa‘ülün

Dilerseñ raḥmetin āmir zi-kārın

Hemīşe merḥamet olsun şi‘ārın

Mālikü’l-Mülk: Mülk ü melekütde ‘alā vechi’l-kemāl lā-yezāl ve bilā intikāl mülk ü mālikdir ki zāḥir u bâṭın /H. 118b / ğayb u şehādetde ‘alā mā-yeşā’ meşiyyīn infāz ve emrin icrā’ idüp cümle-i mümkināt-ı muṭī’ fermān-ı celīlü’l-ḳadr-i cihān muṭā‘ı idügüne heme zerrāt-ı kāyināt dāllātdır.

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Mihr ü mehden rūşen ü eclā bu kār

Beyyināt-ı bāhire encüm şümār

⁹⁵² Ş. 67a.

⁹⁵³ “Rasulullah (S.A.V)’in dediğı gibi: ‘Allah’ın yüz rahmeti vardır. Bu rahmetinden birini insanlar, cinler, hayvanlar ve haşereler arasına indirdi. O rahmette birbirlerine şefkat gösteriyorlar, onunla birbirlerine merhamet ediyorlar, onunla vahşi hayvan yavrusuna şefkat gösteriyor. Diğer doksan dokuz rahmetle Allah kıyamet günü kullarına merhamet eder.’ Bir rivayete göre: ‘Kıyamet günü olduğunda onu bu rahmetle tamamlar.’”, Müslim, a.g.e., et-Tevbe 19.

⁹⁵⁴ “Allah’ın ahlâkıyla ahlaklanın.”, Hadis-i Şerif.

⁹⁵⁵ “Merhamet sahipleri Rahman’ın kendilerine acıdıklarıdır.”

Zü'l-Celāl ve'l-Ikrām: Cümle-i şeref-i kemāl Hazret-i Zü'l-celāle maḥşûş olup ve ʿibād kirāma kerāmet ü ikrām u mekremet hazretinden feyz olur.

fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilün

Lā-yezālîndir kemāl ü gāyet ü mecd ü celāl

Hazretindendir kamū maḥlūka ikrām ü nevāl

El-Muḥşî: Şöyle ʿādil bir kemāldir ki taḥayyül-i ihtimāl-i cevri cidden⁹⁵⁶ muḥāl lâkin bendegân-ı ğarîḳ lücce-i iḥsân ve müstağraḳ-ı elṭâf-ı bî-pâyân olup edâ-yı şükr ve aḥşâ-ı şenâda ʿacz ü taḳşîrleri hüveydâ ve ʿazamet-i hazret-i ʿizzeti /Ş. 67b / dānâ ve bizâʿat-ı ṭâʿatîñ ol hazrete ʿadem-i liyâḳatin şināsâ oldukları bâʿişden ʿadlen kendülerîñ ʿuḳûbet-medâr olmalarını ikrâr idüp dāyimâ faẓl u luṭfun recâ iderler.

El-Câmiʿ: Kāfe-i maḥlûkâtı rûz ḥisâb ʿaraşa-i ʿaraşâtıda cemʿ idüp bi-vefḳ girdâr /H. 119a / kimi maẓhar-ı luṭf-ı bî-şümâr ve kimi ʿuḳûbet-medâr olur.⁹⁵⁷

mefāʿ ilün/ mefāʿ ilün/ faʿ ulün

Çü maḥşûb ol sırr-ı⁹⁵⁸ her kâr ü güftâr

Hâzer kıl ḳalma nâ-şâyeste girdâr⁹⁵⁹

Ve ʿâlem-i vücûdda müellif miyân-ı mütebâyinât ü mutezâdâtdır ki derîñ esrâr-ı ḥikmetinde ʿuḳûl-ı ʿukalâ ḥayrân ve ser-gerdân ve ʿaleʿl-istiḥḳâḳ câmiʿ-ı evşâf ḥamd ü şenâdır.

fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilātün/ fāʿ ilün

Cümle-i ʿâlem ğarîḳ-i lücce-i iḥsânider

Her neye ḳılsañ nâzar âşâr-ı şükr izhâr ider

El-Ġaniyy: Bir ğaniyy-i muṭlaḳdır ki aşlâ ve ḳatʿâ bi-vech mineʿl-vücûh bir şeyʿe ihtiyâcı olmayup cümle-i eşyâ ʿaleʿt-tevâlî her ḥâlde ol muʿṭî-n-nevâle ihtiyâcdan ḥâlî degildir ki evvelâ her birine ḥulʿat-i vücûd ol züʿl-cüddandır.⁹⁶⁰

⁹⁵⁶ cidden: H.'de yok.

⁹⁵⁷ olur: olurlar H..

⁹⁵⁸ sırr: seyr H..

⁹⁵⁹ girdâr: güftâr H..

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Çeşm-i dilden 'ārifāne nāzır olsañ 'āleme

Göresin her şeyde her dem niçe biñ lutfun 'ayān

El-Muğnī⁹⁶¹: Be-muktezā-i irādet ü hikmet bi- ḥasb-i isti'ādā ü kabiliyyet 'ibāddan ba'zan şuverī ve ba'zan ma'nevī bu ism-i şerīfīñ āşār-ı tecellīsine mazhar idüp huşuşan havāşa bi'l-küllīye sivādan ğinā virüp āşinā-yı 'aşq 'ālem-ārā ider ammā ḥaḳīḳaten ğinā ğinā-yı ma'nevīdir ki bu şuveri şekl ğinā-yı bī-şebāt aña nisbet mişāl-i⁹⁶² serāb ü ābdır zīrā külliyyen umūr ma'neviyye-i rūḥāniyye olup ve ervāḥā ğāyet ü encām olmağın cümle-i lezzāt ü ḥālātı ber-devām hattā mevt mūcib-i müfāraḳat olmayup belki mezīd-i zevk u ḥāletdir ve müte'alliḳ eşbāḥ olan ḥālātıñ cümlesi bī-şebāt olup nihāyet ğāyātı liḳā-yı ḥādimü'l-lezzātdır ki 'inde'l-irtiḥāl bu 'izz ü iḳbāl /H. 119b / ve mülk ü māl ve her ḥāl mişāl-i ḥāb ü ḥayāl olduğuna ⁹⁶³الناس⁹⁶⁴ نیام اذا ماتوا انتبهوا⁹⁶⁴ mazmūn-ı şerīfī dāldir çün ḥāl berīn-minvāl olup zamān-ı zevk ü şafāsı bir ān ve vülūc u ḥurūcı tev'emān iken bu zıll-ı zāile māl olmaḳ ḳār-ı 'āḳıl degil ki bu kārda Ḥazret-i 'Aṭṭār 'anber nişār:

هرچه ازا پایداری یکدمست

نیم جونرزد اکر صد عالمست

Ve Şeyḫ Şirāz nūkte-i pürdāzdir:

یارنا پایدار دوست مدار

دوستی را نشاید این غدار

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fa'ülün

Göñül viren nigār-ı bī-vefāya

İrişmez Merve ḥaḳḳı çün Şafāya

⁹⁶⁰ El-Ġaniyy bir ğaniyy-i muṭlaḳdır ki aşlā ve ḳat'ā bi-vech mine'l-vücūh bir şey'e iḥtiyācı olmayup cümle-i eşyā 'ale't-tevālī her ḥālde ol mu'tı'n-nevāle iḥtiyācdan ḥālī degildir ki evvelā her birine ḥıl'at-i vücūd ol zū'l-cüddandır: H.'de yok.

⁹⁶¹ el-Muğnī: el-Ġaniyy H..

⁹⁶² mişāl: H.'de yok.

⁹⁶³ **Ş. 68a.**

⁹⁶⁴ “İnsanlar uyuyorlar, öldüklerinde uyanacaklar.”, el-Aclûnî, a.g.e., Hadis no: 2795.

Ammā gūşe-nişîn-i ferâgât olup günc-i kanâ‘atde günc-i haķâyıķa vāşıl olan ricālîñ hazâin-i ķulûbı pür-cevâhir ‘irfân u nazarlarında seng ü gevher yeksân olup iksîr-i muħabbet ü kimyâ-yı sa‘âdet ile ğanî ve mâ-sivâdan müstaġnî olurlar velî ğinâ-yı ma‘nevî herkese müstelzem faķr-ı şuveri degil ki Hâzret-i zü’n-nevâl ricâlden niķe ehl-i kemâle ‘aķâ-yı mülķ ü mâl etmişdir ekşer-i nâsa ‘ayân olmaĝın muħtâc-ı beyân degil lâkin⁹⁶⁵ cevher-i mihr rūḥ-ı perver ile ḥâķ u zerķatlarında berâber olup derem ü /**H. 120a** / dînâr daḡı birer⁹⁶⁶ ḡidmetķâr idi pes zarar vücûdi olmayup belki mihr-i dilde ķârger olmasıdır ķünân ki Hâzret-i Hudâvendigâr bu bâbda gevher nişâr ider:

چيست دنیا از خدا غافل بدن
ني قماش و نقره و فرزند و رن

مال را کر بهر دين باشی حمول
نعم مال صالح خواندش رسول

Pes şart-ı rāḥ hemân bu şuveri terk-i mâl ü cāḥ degil ki niķe mîr ü şāḥ taḡt ü külâḥ ile vāşıl-ı bisâķ ķurb-ı ilâḥ olmuşlardır.⁹⁶⁷ Belki murâd her küdürerden şâfi nihâd olup ‘âlem-i fuâd zulmet-i hevâ-yı sivâdan pertev-i mihr-i ḡudâyla pür-żıyâ ve dil ü cân ğayrdan dâmen-keşân-ı meydân talebde şevķle pûyân ü divân olup külliyyet ile Cenâb-ı Hâzret-i Zî’l-celâle teveccüḥ ü iķbâl ber-kemâldir ki bu ḡâlî ḡâl /**Ş. 68b** / iden bi-faẓl-ı lâ-yezâl bâliĝ-i mübelliĝ ricâl olur ⁹⁶⁸ جعلنا الله منهم بمنه

El-Mâni’: Evliyâ vü ehl-i řâ‘atden ḡilâf-ı rızâ olan ḡâlâtı ve ebdân ü edyândan bi-muķtezâ irâdet esbâb-ı helâķ ve noķşanı men‘ idüp muḡaşşal cümle-i mümkinâtıda men‘ ve ‘aķâdan zuhûr iden ol ‘âlî ḡazretındendir ki⁹⁶⁹ لا مانع لما عطي⁹⁷⁰ ولا معطي لما منع⁹⁷¹

⁹⁶⁵ lâkin: H.’de yok.

⁹⁶⁶ birer: bir H..

⁹⁶⁷ olmuşlardır: olmuşdur H..

⁹⁶⁸ “Allah cömertliĝiyle bizi onlardan eylesin.”

⁹⁶⁹ ki: Ş.’de yok.

⁹⁷⁰ **H. 120b.**

⁹⁷¹ “Verilen şeye herhangi bir mani yoktur, men edilen şeyi veren yoktur.”

Ez-Zâr, En-Nâfi‘: Her hayr u şer ve nef‘ u zar ol Cenâb-ı A‘lâdan hüveydâ olup mümkünât bu hâlâtdan bi-muhteżâ hikmet-i âşâr meşiyete mezâhir oldukları zâhir velî derk-i li-meyyiti ricâsı nâ-sezâ ki bu bâbda ğavvâş bihâr-ı efkâr olanlardan kim kesin hâlâş bulmuşdur ammâ mir‘ât-ı dil envâr-ı mihr-i ‘inâyetle tâbdâr olsa esrârdan âşikâr olur.

mefâ‘ ilün/ mefâ‘ ilün/ fa‘ülün

Dilâ olma ğarîķ-ı baķr-ı efkâr

‘Aţâyîdır dürr-i deryâ-yı esrâr

En-Nûr: Münevver-i kâyinâtdur ki enfüs ü âfâķ ve ğayb ü şehâdetde cümle-i zerrât envârile âşikâr lâkin ‘aceb ķârdır ki hâl berîn-minvâliñin hâlķ-ı rûzgârıñ yek ez-hezârı vâķıf-ı esrâr degil.

fâ‘ ilâtün/ fâ‘ ilâtün/ fâ‘ ilâtün/ fâ‘ ilün

Cümle-i zerrât cihân nûrıyla mer‘iyyât iken

Bu ‘aceb sırdır ki olmaz degme kes bînâ-yı nûr

Velî rûşenâ baķş-i dîde-i cân pertev-i envâr-ı cânân olıcaķ mezâhirde mazhar-ı ‘ayân olur ⁹⁷² كما قال صديق الاكبر رضى الله عنه ما نظرت شيئا الا ورأيت الله فيه قبله ve Hâzret-i ‘Aţţâr müşk-bâr nâfe-i esrârdır:

ترامن ذره ذره راه بينم

دو عالم ثم وجه الله بينم

Ammâ hâl ve bî yubşâr hâşıl /H. 121a / olmadın bu sır âşikâr olmaz çünân ki Hâzret-i Monlâ imâ ider:

ديده ماكى بسمى علت دروست

روفاكن ديدخود در ديد دوست

fâ‘ ilâtün/ fâ‘ ilâtün/ fâ‘ ilâtün/ fâ‘ ilün

Sâye tâb mihr-i ‘âlem⁹⁷³ tâbı idrâķ eylemez

İrmeye envâra zulmet nûrdur bînâ-yı nûr

⁹⁷² “Siddîķ-ı Ekber (r.a.)’ın dediği gibi: ‘Baktığım her şeyde o şeyden önce Allah’ı görürüm.’”

⁹⁷³ ‘âlem: H.’de yok.

Ve envārīn elvān u aḡṣāmı tafṣīlī mucib taṭvīl olup ve şerḥ u beyān⁹⁷⁴
 çendān mühim ü lāzım olmağın ғаṣr-ı güftār ihtiyār olundı ki de’b-i ricāl daḡı /Ş. 69a
 / aḡvālī āvānende beyāndır ki münebbih-i bī-gāh ile degme kes āgāh olmayup sāde
 ḡāl mūntic-i ḡāl olmaz.

mefā’ ilün/ mefā’ ilün/ fa’ ulün

Açılmaz sāde güftārile esrār

Medār-ı zevke dāirdir bu pergār

Vaşf-ı ḡālāta mūte’allıḡ olan kelimāt daḡı müşviḡāt-ı ḡulūb ehl-i eşvāḡı
 müheyyicātdır pes ṭālibe elzem dest irādeti bir pīr-i ḡāḡīḡat zeyline munzām idüp dil
 ü cānla bende-i fermān olmadır ki tā itā’at ü imtiṣāl ile ḡāl ḡāle mübeddil vedīd
 şinīdden ni’amü’l-bedel olup envār-ı şühūd hüveydā ve zulmet-i vūcūd nā peydā ola.
 Ammā taḡṣīl-i nūrāniyyete dil ü cānile ‘azīmet ehem ü mühimmātdır ki çün ḡalb-i
 ṭālibe nūr dāḡil evvelā inşirāḡ-ı şadr ḡāṣıl olup zulmet-i efkār firār ider. Pes şevḡ u
 şafā ve ‘aşḡ-ı /H.121b / dilārāyla bu dār-ı ḡurūrdan rū-gerdān-ı teveccüh dāru’l-ḡulūd
 ve arzū-yı cenāb Ḥāzret-i yezdān idüp mevt ü ḡayātında yeksān belki cānib-i mevtde
 raḡcān olur. كما قال المنصور روح الله روحه

اقتلونی اقتلونی یا ثقاب

ان فی قتلی حیات فی حیات⁹⁷⁵

Ve Ḥāzret-i Ḥüdāvendigār ḡābız-ı ervāḡ eşḡār olduḡda gevher-niṣār
 olmuşlar:

پیشترا پیشترا جان من

پیک در حضرت سلطان من

Ve Ḥāzret-i ‘Aṭṭār müheyyic-i esrārdır:

مردن از عشومزح آن دلنوار

خوشترا از صد ز تدکائی دراز

⁹⁷⁴ beyān: beyāmı H..

⁹⁷⁵ “Mansur’un (Allah ruhuna hayat versin)dediği gibi: ‘Beni öldürün, beni öldürün ey Sükab benim ölümümde hayat içinde hayat vardır.’”

Etdürür olsa muḥabbet rāhber

‘Arş-ı a‘ lādan sülükünde gezer

Ki ‘aşk-ı yezdān ile ‘azm-i lā-mekān iden ‘āşıkāne bu nerdebān-ı nüh
pāre-i āsmān ber-ġām olup bī-dilārām kevn ü mekāndan da ārām etmezler.

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Bende çün ‘azm-i Cenāb-ı Ḥāzret-i Mevlā ider

Terk idüp ednāyı seyr-i ‘ālem-i ā‘lā ider

Berķ vārī pes Burāķ-ı şevķle ol şeh-süvār

Kām-ı evvelde ‘urüc-ı çarḥ-ı heftem tā ider

Κılmaya cennāt-ı ‘adn olursa ‘ālem⁹⁷⁸ bir nāzar

Kim temennā-yı cemāl-i yār-ı cān efzā ider.

/Ş. 69b, H. 122b / Cām-ı ‘aşk-ı lā-yezāliden çeküp bī-hüş olan

Κaşr-ı dilde dilberiyle soḥbet-i tenhā ider

Çün ḥabāb ola enāniyyet hevāsından tehī

Lücce-i deryā hemānā mahv u nā-peydā ider

Sāye zāil olmadan bulmaz vişāl şemse rāh

Lāmi‘ olsa pertev-i ḥurşid anı ifnā ider

Her ki ef‘āl ü şifāt ü zātla bulsa fenā

Ey Selāmī her birinde Ḥaḳḳ-ı beķā a‘tā ider

Gerçi bu ḥālāt āşār-ı ‘ināyet bī-ġāyet ve netāyic-i elṭāf bī-nihāyetdir
ammā dāyimā Ḥāzret-i Hādiden istihdā muvaşşal hüdā ve sebep-i neyl-i rızā idügi

⁹⁷⁸ ‘ālem: dünyā H..

كما ورد في كلمات القدسية يا عبادى كلکم ضال الا من هدية فاستهدونى اهدکم⁹⁷⁹ kevnden hüveydā ta‘līm-i ihdinā daḥi bu ḥālete īmā ammā müstehdīye sezā ġarīḳ-ı baḥr-ı ni‘mā idüğün dānā olup şükri şī‘ār ve umur mebdē’ ü me‘āda taşdıḳ u ikrār etdikden soñra ḥazret-i ‘izzete taḥşış ‘ibādet ü isti‘ānet ile ṭaleb-i hidāyetdir ki tertīb-i naẓm-ı şerīf ümmü’l-kitāb zevi’l-elbāba bu kārı iş‘ār idüp aḥvāl-i ricāl daḥi berīn-minvāldir **كما قال ربنا** 980 الا على والذين جاهدو فينا لنهدينهم سبلنا Pes aşl-ı istihdā terk-i hevā ve teb‘iyyet-i hüdā ve ‘azīmet-i rāh-ı rızā olup ve her kevne şükr-i ni‘met sebeb-i /H. 123a / ziyādetdir. Meşelā evvelā irsāl-i rusūl ve beyān-ı sübül a‘ẓam-ı na‘mā ve etemm-i ālā idügi ḥurşidden eclā ki **لقد من الله على المؤمنين اذبعث فيهم رسولا**⁹⁸¹ ve bu ni‘met-i ‘uzmānıñ şükri istimsāk-ı ḥabl-i metīn ve ittibā‘-ı şer‘-i seyyidi’l-murselindir ki tā bu ḥālet bā‘iş-i izdiyād ‘ināyet olup kısım-ı şuveri hidāyet-i teb‘iyyet ve itā‘at muntic ma‘nevī ola ve illā tābi‘-ı nefis ü hevā olup girdār-ı mükezzib-i güftār olmak sezāvār degil ki mü‘mine lāyık fi‘il ḳavle muvāfiḳ olup bātın u zāhiri pāk u ṭāhir ve levḥ-ı zamīri naḳş-ı sivādan sāde ve ḳayd-ı ta‘alluḳ eşyādan āzāde cām-ı cihān-nümā āsā şāfi vü mecellā ve mir‘āt-ı dil /Ş. 70a / dilber nümā olmaḳdır ġāyet netīce-i hidāyet bu ḥāletdir ki perverde-i faẓl u ‘ināyet şemere-i şecere-i itā‘atdır ammā bu zamān şüret-i insānda niçe ġavlan-ı rehzenān zuḥūr etmişdir ki ḥabş-i derūnleri şüret-i şalāḥ bīrūnla mestūr ve mekr u tezvīr ü ġurūrile ḥalkı ṭarīḳ-i taḳarrübden devr ve der-i devletden mehcūr idüp nigū-sār çāh-ı şeqāvet iken seyyār semā-yı sa‘ādet olmaḳdan güftār ve şeyātından şirār kendüleri /H. 123b / zümre-i rüḥāniyāndan şümār iderler.

mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ fa‘ülün

Giriftār-ı kemend-i nefis-i bed-kār

Semāvāt üzre seyyār olmağ ister

⁹⁷⁹ “Kutsî sözlerde (hadis) geçtiği gibi: ‘Ey kullarım benden hidayet isteyip de kendilerine hidayet verdiğim kimseler hariç hepiniz yolunuzu kaybetmişsiniz.’”, Hadis-i Kudsî.

⁹⁸⁰ “(Yüce Rabimizin dediği gibi) ‘Bizim uğrumuzda cihad edenler var ya, biz onları mutlaka yollarımıza ileteceğiz.’”, el-‘Ankebût, 29/69.

⁹⁸¹ “Andolsun ki Allah mü’minlere rasul göndererek...”, Âl-i ‘İmrân, 3/164.

‘ Acebdır mürğ-ı dām-ı per bürīde

Melekler içre tayyār olmağ ister

Pes bunlar fi’l-ḥaḳīḳa قل هل ننبؤكم بالآخسرين اعمالا الذين ضل سعيهم في الحياة

⁹⁸²الدنيا وهم يحسبون انهم يحسنون صنعا⁹⁸² āyetine tamāmen şıdḳ u vāḳı[‘] olmuşlardır ki şūret-i dīni dünyāya vesīle etmeyi kār u lezzāt ācileye inkār u ḥayālāt ‘ācele-i ihtiyār idüp fi’-d-dāreyn mezāhir kahr u kahnār olmuşlardır ⁹⁸³عصمنا الله من شرورهم وحفظنا من مكورهم⁹⁸³ pes her mü’mine sezāvār bu bed-kārlardan firārdır ki ḳurbetleri müntic-i ib‘ād ü fesād ve şoḥbetleri mūrīşü’l-ḥād ve sū-yi i‘tikād ve güftārları ābdār-ı şekl ü āteş-bār ve girdārları zīkr-i nā-sezāvār olup nār-ı pür-dūd ve mess-i zer-endūd oldukları mir‘āt-ı dil-i pür-nūr evliyā ve mi‘yār-ı taḳvāda āşikār olur⁹⁸⁴ ve bu bed-nihādları yād etmeden murād muşāḥabet ü mu‘āşeretleri semm-i ḳātilden āḥır u zehr-i helāhilden bed-ter⁹⁸⁵ olduğundan ḥaberdār ve illā ⁹⁸⁶ولا تزر وازرة وزر اخرى⁹⁸⁶ ve temşīlen bu dār-ı /H. 124a / dünyā ‘ālem-i ervāḥdan sāz-rāh olan seyyāḥa bir güzergāh olup muḳır olmadığı muḳarrar ve şer‘-i ḳavīm bir nehc-i müstaḳīmdir ki peyrev-i enbiyā vü murselīn olup revān olan bi-raḥmet-i Raḥmān cinān-ı cāvidānda /Ş. 70b / liḳā-yı cānānla kāmrān bāḳī sūbūl-i şettā ki ṭurūḳ-ı şeyāṭındır ḡāyātī ‘azāb-ı nīrān ve elem-i ḥarmān idüğü āyāt-ı beyyinātla müberhen ü meşebbit ki ‘ināda mecāl olmayup inkārı küfr ü zalāldır pes bu menzile nüzūl iden ehl-i sefere sezāvār bu ma‘ber pür-‘abere ‘ayn-ı ‘ibretle naḳar idüp sırr-ı ‘ubūrdan ḥaberdār ve her kārdan ehl-i i‘tibār ve⁹⁸⁷ ‘ibādet Güzīn ve tābī‘-ı sābiḳīn ve sa‘ādet-i ḳarīn olup ‘urūc a‘lā-i ‘illiyyīn degil mi ve illā vülūc u ḥurūcundan bī-ḥaber pindār-ı ḳarārile tābī‘-i hevā ve me‘mūr-ı nefsi-i

⁹⁸² “(Ey Muhammed!) De ki: “Amelce en çok ziyana uğrayan; iyi iş yaptıklarını sandıkları halde dünya hayatındaki çabaları kaybolup giden kimseleri size haber verelim mi?”, el-Kehf, 18/103-104.

⁹⁸³ . “Onların kötülüklerinden ve tuzaklarından Allah bizi korusun.”

⁹⁸⁴ olur: olup H..

⁹⁸⁵ bed-ter: berter Ş..

⁹⁸⁶ “Hiçbir günahkâr başka bir günahkârın günah yükünü yüklenmez.”, el-En‘ām, 6/164; el-İsrâ, 17/15; el-Fâtır, 35/18; ez-Zümer, 39/7; en-Necm, 53/38.

⁹⁸⁷ ve: Ş. ‘de yok.

bed-fermā olup pīr u şeyāṭīn olmağıla⁹⁸⁸ hubūṭ-ı esfele sāfilīn ne kārdir فاعتبروا ياالى
الابصار⁹⁸⁹

El-Bedīʿ: Feʿīl bi-maʿnā mefʿūl mebdeʿ-ı mümkünātdır⁹⁹⁰ ki cümle-i
kāyināt bir nice temāṣil ü eşkālle bilā mişāl ibdāʿ u icādı idüğine delāʿil ü āyāt ve
zāt-ı pākına zıhn ü hāricde mişl ü nazır olmak ihtimālī /H. 124b / cidden muḥāl.

fāʿilātün/ fāʿilātün/ fāʿilün

Mebdeʿ-ı ʿālem bedīʿ-ı bī-mişāl

Zıhn ü hāricde şebīh olmak muḥāl

El-Bākī: Ebediyyü'l-vücūd ve dāimü'l-bekā ki ḡāyet ü intihādan şānı aʿlā
ve şühūdı müfnī vücūd olup ifnāsı müriş-i sırr-ı beḳādır.

mefāʿilün/ mefāʿilün/ faʿūlün

Şühūdunda vücūdı maḥv u fānī

İden bulur beḳā-yı cāvidānı

El-Vāriş: Cümle-i melāk ü mülk memālikidir ki her birine⁹⁹¹ bu mülk ü
emlākü memālik ʿatıyyātı olup miḳdār taʿalluḳ-ı meşıyyet taşarruf u
ḥuḳūmetlerinden soñra ʿākıbet yine bu ḥālātın mālīk-i ḥaḳıḳıye ricʿati ne işāretidir.

fāʿilātün/ fāʿilātün/ fāʿilātün/ fāʿilün

Bilmeyen kimdir bu ḥālī kevnden izhardır bu kār

Er-Reşīd: ʿİbādı rāh-ı reşāda irşād ve maşlaḥatlarına delālet idüp ve
cümle-i ümūr u tedbīrātı bilā işāret müşīr ve tesdīd-i müseddid birisinin sedād idüğü
mıhr-i cihān-ārādan eclā.

Es-Sabūr: Eşām-ı āşām ve ʿuşāte intikāmıda istiʿcāl etmeyüp ācāl-i
muḳaddereye /Ş. 71a / imhāl ider lākin ʿāvāḳıb-ı umūrdan bī-ḥaber olan kevte
nazaran bu ḥāle ḥayāl-i ihmālle maḡrūr ve meftūn-ı ḥayālāt güzergāh-ı ḡurūr olup
esbāb-ı saʿādetden devr ve āşār-ı ʿināyetden /H. 125a / mehcūr olurlar gerçi ki

⁹⁸⁸ olmağıla: olmak ile H..

⁹⁸⁹ “Ey basiret sahipleri ibret alın.”, el-Haşr, 59/2.

⁹⁹⁰ mümkünātdır: kāyinātdır H..

⁹⁹¹ birine: birisin H..

Ḥazret-i Kerīm ü Raḥīmiñ luṭfı ‘amīm ve fażlı cesīm velī ‘azābı daḥi eşedd ü elīmdir pes insana sezā zū’l-‘ayneyn olup dāyimā ḵahrından ḥavf u luṭfundan recādır ki **يَعُذُّ** ⁹⁹² **من يشاء ويغفر لمن يشاء** ve şabr-ı maḥlūk murādāt u şehevātdan nefsini ḥabs ve cez‘inden men‘ ve elem-i belvāden sivāya terk-i şekvā olup envā‘ı aḵsām-ı şelāşeye **كما قال عمر النسفی رحمه الله تعالى فی تفسیره التیسیر وجميع انواع الصبر على ثلثة الصبر** münḵaşım **على الطاعة والصبر عن المعصية والصبر على المكروه** ⁹⁹³ **وقال النبى عليه السلام من صبر على المصيبة فله ثلثامة درجة ما بين الدرجتين كما بين السماء والارض ومن صبر على الطاعة فله ستمائة درجة ما بين الدرجتين كما بين السماء والارض ومن صبر عن المعصية فله تسعمائة درجة ما بين الدرجتين كما بين العرش** **وقال اسد الله الغالب على بن ابى طالب رضى الله عنه ان صبرت جرت عليك المقادير وانت الى الثرى** ⁹⁹⁴ **ماجور وان جزعت جرت عليك المقادير وانت موزور** ⁹⁹⁵ pes kārđan ḥaberdār ve vāḵıf-ı esrār olup şabrı şı‘ār iden maḵhar-ı elṭāf-ı bī-şümār olur. /H. 125b /

mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ fa‘ ulün

Gören her işde kār-gerd-i kārı

Rızā vü şabr olur dāyim şı‘ārı

Mā ḥaşal aḥvāl-i mezḵüreyi şināsā olup Esmā‘-i Ḥüsnāyı berīn-minvāl aḥşā iden bi-raḥmet-i Raḥmān daḥil-i cinān-ı cāvidān olup ol⁹⁹⁶ maḵāmāt-ı ‘āliyāt ü derecāt-ı sāmīyātda şu ḥālāt-ı seniyyāta vāşıl ola ki mişālını kilḵ-i ḥayālīñ levḥ-ı **كما قال رسول الله صل الله عليه وسلم** ⁹⁹⁷ **قال الله تعالى اعددت لعبادى** **الصالحين ما لا عين رأت ولا ان سمعت ولا خطر على قلب بشر** ⁹⁹⁸ pes ‘āḵıla sezā-vār nikātdan

⁹⁹² “Dilediğine azab eder dilediğini affeder.”, Âl-i İmrân, 3/129; el-Mâide, 5/18; el-Fetih, 48/14 (bu ayetlere işaret edilmiş).

⁹⁹³ ‘Amr en-Nesefî’nin (Yüce Allah rahmet etsin) tefsirinde dediği gibi: “Sabrın çeşitlerinin hepsi onun üçte biri üzeredir. Bunlar; itaatla sabır, günaha sabır ve sıkıntıya sabırdır.”

⁹⁹⁴ “Nebi (a.s) şöyle buyurdu: ‘Musibete sabreden kişi için üçyüz derece vardır ki, iki derece arası yer ile gökyüzü arası gibidir. İtaatte sabır gösteren kişi için altıyüz derece vardır ki, iki derece arası yer ile gökyüzü arası gibidir. Günaha sabreden kişi için dokuzyüz derece vardır ki, iki derece arası arş ile toprak arası gibidir.’” Hadis-i Şerif.

⁹⁹⁵ “Allah’ın arslanı Ali b. Ebî Tâlib dedi ki: Eğer sabredersen sana ecrin verilmiş olduğu halde dereceler gelir. Şayet sabretmezsen sana günahkar olduğun halde dereceler gelir.”

⁹⁹⁶ ol: H.’de yok.

⁹⁹⁷ **Ş. 71b.**

⁹⁹⁸ “Rasûlullah (S.A.V.)’in dediği gibi: ‘Salih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği, hiçbir insanın hatırına gelemeyecek (şeyler) hazırladım.’”, el-Buhârî, *a.g.e.*, et-Tevhîd 35.

hişşedâr ve bir muḳteżâyât-ı⁹⁹⁹ kelimât kâr u girdâr idüp sa‘âdet ḳarîn ve maẓhar-ı elṭâf-ı Ḥazret-i Rabbü’l-‘âlemîn olmak degil mi ki bu mu‘abbir pür-‘abr muḳır olmadıḡı ḥod-i kevnden izḥar ve cümle-i ni‘am ü lezzâtı cenb-i na‘mâ-yı ‘uḳbâda mişâl ḳaṭra vü deryâdır **كما قال النبي عليه السلام والله ما الدنيا في الآخرة الا كما يجعل احدكم اصبعه** mişâl ḳaṭra vü deryâdır **السبابة في البحر فلينظر بم يرجع**¹⁰⁰⁰ ḥâl berîn-minvâlken deryâdan ḳaṭreyi ihtiyâr ü iṣâr ne kârdır ḥuṣûşan insân ki maẓhar-ı elṭâf-ı bî-pâyân Ḥazret-i Yezdân olup ḳâbil-i taḥṣîl-i kemâlât ve rüteb ü ḥâlât /**H. 126a** / iken taḥṣîli bâbında mesâhil ü ḥayrân ḥayâlât u zıll-ı zâile mâil olmak kâr-ı ‘âḳıl degil pes lâyıḳ olan tebdîl-i aḥlâḳ idüp isâet iḥsâna mübeddil ve nûr ḳulmetden ni‘me’l-bedel ola tâ bu ḳârla sa‘âdet şî‘âr olup seyri sırr-ı felekden ve ḳadri mülkden güzer ide fi’l-ḥaḳîḳa insâniyyet ḥod-i ḥuṣâl ḥamîde vü ḥusn-i sîretidir ve ḥusn-i ḥuluḳıñ menâfi‘i bisyâr ve netâyici bî-şümâr ki bu kârı iṣ‘âr¹⁰⁰¹ ideniñdir. Ḥasbî derece-i ḳâimü’l-leyl¹⁰⁰² ve şâyimü’n-nehâr olur. **كما قال النبي عليه السلام ان المؤمن ليدرك بحسن خلقه درجة قائم الليل وصائم النهار**¹⁰⁰³ ve Ḥazret-i Ḥâlik-ı kâyinât bu zû-hâyât olan maḥlûḳâtı se kevne ḥalḳ idüp bir kısmı ki melekdir ‘ulvî ve maḥẓ-ı laṭîf-i rûḥânî ve bir-cinsi ki behâyimden¹⁰⁰⁴ süflî ve maḥẓ-ı keşîf ve cismânî vü nev‘-i insânî der-meyân cinsin câmi‘-i leṭâfet ü keşâfet ve mümtezic-i rûḥâniyyet ü cismâniyyet eylemişdir ki tâbi‘-i nefis-i bed-fermâ ve mâil-i süflî olup bi-muḳteżâ cismâniyyet-i mülûvveş levş-i şehvât ü meftûn lezzât-ı ‘âcîlât ve ḥayrân-ı ḥayâlât olan maḡrûr güzergâh-ı /**H. 126b** / ḡurûr dergâh-ı /**Ş. 72a** / ‘izzetden devr ü iḳbâl ve sa‘âdetden mehcûr olup behâyimden eḥass ü erzel olur ki **اولئك كالانعام بل هم اضل**¹⁰⁰⁵ ammâ tâbi‘-i rûḥ müste‘id-i fütûḥ olup terk-i hevâ-yı sivâ ve ‘azm-i cenâb cânî feẓâ iden kirâm be-muḳteżâ-i şerîf **ولقد كرمتا بني آدم**¹⁰⁰⁶ melekden mükerrerem olup dil ü

⁹⁹⁹ muḳteżâyât: muḳteżiyât H..

¹⁰⁰⁰ “Nebî (A.S.)’ın deḡdi gibi: ‘Ahiret için dünya, içinizden birinin bir denize parmaḡını daldırıp, parmaḡına bulaşan o ıslaklık gibidir.’”, Hadis-i Şerif.

¹⁰⁰¹ iṣ‘âr: şî‘âr Ş..

¹⁰⁰² ideniñdir ḥasbî derece-i ḳâimü’l-leyl: ideniñ derecesi cû ḳâimü’l-leyl H..

¹⁰⁰³ “Nebî (A.S.)’ın dediḡi gibi: Müslüman güzel ahlakıyla gece namaza kalkan gündüz oruç tutan kişinin ecrini kazanır.”, Ebi Davud, *a.g.e.*, Edeb 7; Mâlik b. Enes, *el-Muvatta’*, Hüsnü’l-Huluk 1.

¹⁰⁰⁴ behâyimden: behâyimdir Ş..

¹⁰⁰⁵ “İşte bunlar hayvanlar gibi, hatta daha da aşağıdadırlar.”, el-Ârâf, 7/179.

¹⁰⁰⁶ “Andolsun, biz insanoḡlunu şerefli kıldık.”, el-İsrâ, 17/70.

cānı nūr u zıyā ve şevk u şafā ve kemāl-i cilāyla mir'āt-ı dilber-nümā ola çünān ki
Ḥazret-i 'Aṭṭār 'anber nişār ider:¹⁰⁰⁷

کرتومیداری جمال یاردوست

دل بدان کاینه دیدار اوست

دل بدست آورکمال اوببین

آینه کن جان جمال اوببین

کرترا پیدا شودیک فتح باب

دردرون سایه بین افتاب

'Aceb a'cūbe-i 'ālemdir ki denīsi behāyimden kem ve şerīfi melekden
ekrem çünān ki gūyend:

بهره ی ازملکت هست نصیبی از دیو

ترك دیوی کن وبکدر بغضیلت ز ملک

Mef' ūlū/ mefā' ilūn/ mef' ūlū/ mefā' ilūn

Ḳo ḥaşlet-i ḥayvānī ḥūy-i bed-i şeyṭānī

Ol pāk ü melek-sīret bul zübde-i¹⁰⁰⁸ insānī

Ve sebeb-i kerāmet bi-şafā vü şakālet¹⁰⁰⁹ مرأت المؤمن fehvā-yı
laṭīfīnī ḥuşūl-ı ḡāyetidir ki mir'āt-ı meclāda cemāl cān-efzā hüveydā ola ki bu bābda
ger ve ol baḥr-i 'irfān güher-efşāndır:

دلّت آینه سر تجلا ست

درین آینه ات دلدار پیدا ست / H. 127a

Mā ḥāşal taḥşīl-i şakālete mübāşeret iden ehl-i sa'ādete vāqı' olan ḥālāt ü
fütūḥātīn beyānında ḳalem-i dü-zebān ser-gerdān derkinde ḥırad-ı ḥayrāndır.

¹⁰⁰⁷ nişār ider: nişār ider H..

¹⁰⁰⁸ zübde: rütbe H..

¹⁰⁰⁹ "Mümin müminin aynasıdır.", el-'Aclūnî, a.g.e., Hadis no: 2687.

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Ehl-i hālîñ hâletin ‘âkı̄l ne yüzden feh̄m ider

Çün verâ-yı tûr-ı ‘âkl ü hûze-i idrâk der

Feh̄mî bâbında medâr zev̄ke dâirdir bu hâl

Şanma göz fikr ü hayâliyle hırad-i derrâk der

Bu güftâr-ı dürer-bâr ve gevher-nişârı gûş-i cânla ıŷgâ idüp neyl-i feh̄vâ-yı hayât-ı efzâsı hevâsına¹⁰¹⁰ meydân-ı talebde dâmen dermeyân ü esb şev̄kle pûyân ü devân olan ‘âşıkân¹⁰¹¹ /Ş. 72b / ricâ-i vâşıkdr ki gûy-i sa‘âdeti ser-meydâna ve tîr-i murâdı nişâna irürüp ve be-muktezâ mazmûn¹⁰¹² من طلب وجد وجد ceddîyle tâlîb-i vâşıl akşâ’l-maṭâlib ve talebi maṭlûbı câlib ola çünân ki Hâzret-i Hüdâvendigâr gevher nişâr mahzen-i esrârdır:¹⁰¹³

در طلب زن دایماتوهر دودست

که طلب در راه نیکور هیرست

این طلب مفتاح مطلوبات تست

این سپاه ونصرت ورايات تست

جعلنا الله وایاکم من الطالبین الواصلین انه هو مجیب السائلین¹⁰¹⁴

Hâtimetü’l-Kitâb¹⁰¹⁵: /H. 127b / Çün kâr berîn-i nes̄ idügi muḥaqqâk pes

‘âkı̄la elyâk aḥvâl-i mezkûreyi tefekkür idüp taḥşîl taşfiye bâbında sa‘y-i belîğ ü ihtimâm ve tebdîl-i aḥlâka bezl-i mechûd ve aqdâm eylemekdir eger ‘âlî himmet olup ḥulûş-ı ṭaviyyet ile cenâb-ı quds Hâzret-i ‘İzzete ‘azîmet iderse bi-ri‘âyet-i şerâyıt u âdâb¹⁰¹⁶ ḥalvât u riyâzâta mülâzemet ile ki ehl-i sa‘âdet olup taşfiye-i ḳalb ve tecelliye-i rūḥ ve envâ‘-ı fütûḥ ḥâşıl ola ki sulṭân-ı cevâriḥ şâliḥ olıcak aşâr

¹⁰¹⁰ efzâsı hevâsına: efzâsına H..

¹⁰¹¹ ‘âşıkân: ‘âşıkâna H..

¹⁰¹² Hadis-i Şerif, “Kim ister ve ısrarcı olursa erişir.”

¹⁰¹³ gevher nişâr mahzen-i esrârdır: buyurur Ş..

¹⁰¹⁴ “Allah bizi ve sizi arayıp ulaşanlardan eylesin. Şüphesiz O, isteyenlerin isteklerini yerine getirendir.”

¹⁰¹⁵ ḥâtimetü’l-kitâb: ḥâtime H..

¹⁰¹⁶ bi-ri‘âyet-i şerâyıt u âdâb: bi-ri‘âyet-i âdâb Ş..

şalâhiyyet-i a‘zâya sirâyet ider çün bu hâlet tahşîl oluna cümle-i ahlâk-ı zemîme bi’l-küllîye hâmideye tebdîl olup her kârı be-vefķ-ı rızâ güftârı şekerden ahlâ ola ذالك فضل¹⁰¹⁷ الله يؤتيه من يشاء ammâ ba‘z-ı kıuyûd ile muķayyed olup bu hâlât mâni‘-i mücâhedât olan ihvâna evlâ vü sezâ muşâhabet-i şulehâ ve mu‘âşeret-i ehl-i takvâ ve müdâvemet-i şavm u şalât ve envâ‘-ı ‘ibādâta tevzî‘-i evķâtdir huşûşan iştiğâl zıkr-i zi‘l-celâl ki aşlâ bir hâl hâil olmayup her hâletde¹⁰¹⁸ ķâbil-i efzâl-ı ‘ibādât ve miftâh-ı ebvâb-ı sa‘âdâtdır ki her fütûhât bunuñla hâşıl ve mürîd murâda bu vesîle ile vâşıl olur. /H. 128a / Pes vaķt fırşat-ı ģanîmet bilinüp behr-i kâr¹⁰¹⁹ ķâdir olundıĝı miķdâr müdâvemeti ‘ayn-i sa‘âdetdir çün mehmâ emken her vaķte ‘ibādâtıdan /Ş. 73a / berî mu‘ayyen ola envârıyla ‘âlem-i dil rûşen¹⁰²⁰ ü pür-zıyâ olup ģabâiş-i ahlâk-ı zemîme hüveydâ olur lâ-cerem tebdîline mübâşeret ve mümiddinden ihtimâya ‘azîmet olunup ‘azm-i kâmil ile¹⁰²¹ بيدل الله سيئاتهم حسنات¹⁰²² hâli hâşıl ola mâ-huşul kelâm bâb-ı tebdîl-i ahlâķda cedd ü sa‘y ü ihtimâm her mühimden ehem ve her lâzımdan elzemdir ki يوم¹⁰²³ تيل السرائر heme esrâr zâhir olup ne‘üzü billâh şûret muķtezâ-yı sîrete mübeddîl olmaķ ne fezâhâtdır ve muşaddıķ-ı güftâr tefsîr-i¹⁰²³ يوم ينفخ فى الصور da meşûr olup tâlîb vuķûfa envâr tenzîl ve keşşâfda meķşûf ola Hâzret-i Monlâ-yı Rûm daĝı sır-ı hâli ma‘lûm ider:

چون كندجان بازكونه پوستين
چندواويلابر آيدز اهل دين

mefâ‘îlün/ mefâ‘îlün/ fa‘ûlün

Derûnunda тұururken ģûy-i ģayvân

Müfid olmaz bîrûnı olmaķ insân

¹⁰¹⁷ “İşte bu, Allah’ın bir lütfudur. Onu dilediğine verir.”, el-Mâide, 5/54; el-Hadîd, 57/21; el-Cum’a, 62/4.

¹⁰¹⁸ hâletde: hâlete mülâzemete H..

¹⁰¹⁹ behr-i kâr: her kâr H..

¹⁰²⁰ ‘âlem-i dil rûşen: ‘âlem rûşen H..

¹⁰²¹ “Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir.”, el-Furķân, 25/70.

¹⁰²² “Bütün sırların yoklanacağı günü hatırla!”, et-Târik, 86/9.

¹⁰²³ “Sûra üflendiĝi gün...”, el-En‘âm, 6/73; Tahâ, 20/102; en-Neml, 27/87; en-Nebe’78/18.

Pes tebdîle mecāl varken qabl hūlūlī'l-ecel kemāl-i isti'cal gerekdir ki netice-i fevt firsat-ı derd ve dirîğ ü nedâmetdir ammâ ekşer-i nâs qadr-i ni' met-i ferâğ ve şihhati nâ-şinâs olmağın igvâ-yı /H. 128b / dīv-i dūnla rāh-ı hevâda sermāye-i bāde virüp mağbūn olmuşlardır. **كما قال رسول الله صل الله عليه وسلم نعمتان مغبون** sa'adet onuñ ki dūrer-i gūftārı gūşvār ve **فيهما كثير من الناس الصحة والفراغ**¹⁰²⁴ muktezāsınca kār idüp ma'arif şî'ār ve vāqıf-ı esrār ola ki halkıñ yek ez-hezārı sır-ı kārden haberdār degil **كما قال الصديق الاكبر رضى الله عنه يا طائر تقع على الشجر وتاكل من الثمر** kārden haberdār degil **وما تدري ما الخبر**¹⁰²⁵ mefhūm-ı gūftār dūrer-bār yā rūh-ı insānı şecere-i vücūdda qārār ve ağşān-ı havāsdan ekl-i şemār idüp lākin sır-ı kārden haberdār degilsin deyü buyurur fi'l-vāqı' hāl berin-minvāl idügi izhar ki maḥlūqa nazar olunsa ekşeri hīrān bīh-ı hevā ve meftūn-ı Zühre-i ḥayāt-ı dünyā olup mebdē' ü me'ādī yād ü 'azm sebīl-i sedād ü istirşād ider bir mürīd-i müsterşidīñ /Ş. 73b / vücūdı mişāl-i 'anqā olmuşdur ma'a hazā bu dār¹⁰²⁶ ibtilā-i menzil ve māvī etmekden murād 'azm-i rāh-ı reşādla taḥşīl-i kemāl ve tafşīl-i icmāl bābında 'ālī-himmet olup meydān-ı talebde dāmen-i dermiyān etmekdir ki **علو الهمة من الامان**¹⁰²⁷ ve illā qavlī fi'le ve icmālī tafşīle götürmede mesāhla ve keslān-ı mağbūnı ve ḥüsran idügi nihān degil /H. 129a / **كما قال** **ابن عم النبي عليه السلام من استوى يومه فهو مغبون**¹⁰²⁸ ya'nī bir kimseniñ iki günü müsāvī olsa mağbūndur ve¹⁰²⁹ yevmānda ba'z-ı 'ulemā bu dār-ı dünyāya velūc ve ḥurūca māil ve ba'zı yevmān mütelaşıkāne kail olmuşlardır pes 'alā kila'l-vecheyn yevmen fe-yevmen bi-eyy-i-tarīkım kān dil ü cānla taḥşīl teraqqī vü kemāle iştigāl¹⁰³⁰ ehem-i mühimmāt ü elzem ḥālâtıdandır.

¹⁰²⁴ “Rasûlullâh (S.A.V.)’in dediği gibi: ‘iki nimet vardır ki insanların çoğu bundan gafilidir. Boş vakit ve sağlık.’”, el-Buhârî, *a.g.e.*, er-Rakâk 1.

¹⁰²⁵ “es-Sıddıku'l-Ekber (r.a.)’ın dediği gibi: ‘Ey kuş ağacın üzerinde durur ve meyve yersin. Haberin(bilgi, tecrübe) ne olduğunu nereden bileceksin.’”

¹⁰²⁶ hazā bu dār: hazā ki bu dār Ş..

¹⁰²⁷ “Âlicenaplık (yüce gönüllülük) imandandır.”

¹⁰²⁸ “Nebî (A.S.)’nin amcası oğlu Ali er-rızâ el-vefâ (r.a.)’nın dediği gibi: ‘İki günü eşit olan aldanmıştır.’”

¹⁰²⁹ ve: Ş.’de yok.

¹⁰³⁰ iştigāl: ihtimām H..

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Sa'y-beliğ¹⁰³¹ u ihtimām itmek gerekdir ber-devām

İhmälle¹⁰³² olmaz tamām ey dil geçürme fırşatı

Ve bu eḥādīs-i şerīfeniñ mezāmin-i laṭifesi muḳtezāsınca kār u girdār iden mercūdur ki maẓhar-ı elṭāf-ı bī-şümār ola قال رسول الله صل الله عليه وسلم ان الحلال بين وان الحرام بين وبينهما مشتتات لا يعلمهن كثير من الناس فمن التقى الشبهات استبرأ لدينه وعرضه ومن وقع في الشبهات وقع في الحرام كالراعى يرعى حول الحمى يوشك ان يرتع فيه الا وان لكل ملك حمى الا وان حمى الله محارمه الا وان في الجسد مضغة اذا صلحت صلح الجسد كله واذا فسدت فسد الجسد كله الا وهى القلب¹⁰³³ mefhūm-ı kelām cevāhir nıẓam taḥḫīḳan ḥalāl ü ḥarām mübeyyin ya' nī ba' zı eşyāniñ delāil-i bāhire ile ḥall ü ḥarameti zāhir ve mābeynde ba' zı eşyā müştebih olup ekser-i nās nā-şināsdır pes şübühātdan¹⁰³⁴ /H. 129b / ittiḳā' vü ictināb iden dīniniñ muḥarim ile iḥtilālden meyānını¹⁰³⁵ ve 'arzınıñ terk ü rā' ile tōhmetden berā'eti bābında ihtimām-ı tām eyledi. Ve ma'nā-yı mübālağa-yı sīn istibrā imā eylediği 'ulemāya eclādır /Ş. 74a / ve her kim şübühāta vāḳı' oldı hemān muḥarremāta vāḳı' oldı.¹⁰³⁶ Ya' nī bu ḥāle yaḳındır ve lafz vaḳ' maḥāll bu şekde vāḳı' olduğu te'ātī-i şübühāta hemān teşādūf-i muḥarremāt olmasın 'ayān ider ve ḥummā'-i yezdāni ma' kûl olup zevi'l-beşāirden¹⁰³⁷ ğayra zāhir olmağın maḥşûs ile zarb-ı meşel buyurılup ḥavl-i ḥummāda ra'y-i rā'īye teşbīh olunmuşdur ki ḥavlinde dāir olan yaḳīn olur ki ḥummādan tenāvül eyleye pes muḥarremātı ḥummāya ve şübühātı ḥavline teşbīh ve mebālāt-ı şübühāt ile vuḳū' muḥarremātdan bāb-ı taḥzīrde te' kīd idüp her pādīşāhıñ bir ḥummāsı olup ve Allāhıñ ḥummāsı maḥārimidir deyü

¹⁰³¹ belīg: tebliğ H..

¹⁰³² ihmälle: ihmāl ile H..

¹⁰³³ “Rasûlullah (S.A.V.) dedi ki: ‘Haramlar ve helaller kesin bir şekilde bellidir. Bunların arasında çoğu insanların ayırt etmekte zorlandığı hükmü karıştırılan işler vardır. kim bunlara karşı uyanık olursa dinini ve namusunu (kendilerine gelebilecek muhtemel zararlardan) korumuş olur. Şüphenin içine dalan uçurumun kenarında sürüsünü otlatan her an sürüsünü uçurumdan aşağı uçuracak çobanın durumu gibidir. Buraya dikkat! Her hükümdarın koruyucuları vardır. Allah (c.c)’ın koruyucuları onun haram kıldıklarıdır. Dikkat! Bedende bir ufak et parçası vardır. o sağlam olduğunda bütün beden sağlam olur, o çürüdüğünde bütün ceset çürür. Evet! O kalptir.”, el-Buhârî, *a.g.e.*, el-İman 39.

¹⁰³⁴ şübühāt: şihāb H..

¹⁰³⁵ meyānını: Ş.’de yok.

¹⁰³⁶ oldı: H.’de yok.

¹⁰³⁷ zevi'l-beşāirden: zevi'l-ebşār H..

buyurur ve āgāh olañ ki taḥḳīḳān cesedde bir mazḡa ya‘nī bir ḡūṣet-pāre vardır ki
 kaçan ol ṣāliḥ olsa cümle cesed ṣāliḥ olur¹⁰³⁸ ve fāsīd olsa cümle cesed fāsīd olur
 āgāh olañ ki ol ḳalbdır deyü buyurur pes netīce-i ḡüftār-ı dūrer-bār ulū’l-ebṣāra heme
 ibtiḡā-i merzāt ve ictināb-ı muḥarremāt ve cümle-i ḥālāt seniyyāt-ı ṣemerāt taṣfiye-i
 ḳalb idügün iş‘ār ider çünān ki Ḥazret-i ḳulzüm-i zehḥār Ḳāsım-ı Envār daḡī bu
 bābda gevher niṣārdır:¹⁰³⁹ /H. 130a /

محزن اسرار ربانی دلست

محرم انوار روحانی دلست

خانه دل معدن صدق و صفاست

مظهر انوار ذات کبریاست

زهد و تقوی قربت و خوف و رجا

اعتبار صدق و اخلاص و صفا

توبه و توحید و ایمان و یقین

هم ثبات و هم ورع در راه دین

جمله کی اوصاف دل کردد ترا

کرکنی پاکش ز شرک ماسوا

ای اسیر دردی درمان دلست

غرقه دریای بی پایان دلست

دل بدست دیومکذرای پسر

بازار و بوستان و بازارای پسر

دیورابرون کن از دیوان دل

مدتی مردانه شودریان دل

¹⁰³⁸ olur: Ş.’de yok.

¹⁰³⁹ daḡī bu bābda gevher niṣārdır: buyurur H..

Ve kâşif-i esrâr Hâzret-i ‘Atfâr ‘anber nişâr ider:

سرچه آرای بدست آرای پسر

کرتوانی دل بدست آرای پسر

Pes taleb-kâra sezâ-vâr dâr-ı dilden /Ş. 74b / ağyârı devr ü mihr-i dilârâyıla
pür-nûr etmesine sa‘y-i belîğ ve cehd-i bisyâr etmedir çünân ki güyend:¹⁰⁴⁰

درون خلوت دل راز غیر دوست خالی کن

که سلطان درددرون می باید و خیل و حشم پیرون¹⁰⁴¹

و قال النبی علیه السلام اعمل لدنیاک بقدر مقامک فیها¹⁰⁴² و اعمل لآخرتک بقدر بقائک فیها
ya‘ni dünyân için içinde kararın
miqdârı kâr idüp zâtını hem ü maşûd ve cem‘-i zehârifinde bezl-i mechûd eyleme ki
bu cihân-ı fânî câvidânî olmayup na‘îmi zıll-ı zâyil ve muḳîmi zayf-ı râhil fi’l-ḥaḳîḳa
mevt ü ḥayâtı tev‘emân ve velûc u ḥurûcı hemi‘nân iştiğâl kârı netice-i ḡaflet ve
encâm u me‘âlî muntic-i nedâmet âb üzre esâsı berbâd bir ḥâkdan ḥarâb-ı âbâddır ki
devr-i âdemden bu deme bir ḡarîni ḥurrem ve bir süveri bî-mâtem degil sa‘âdet anıñ
ki bundan firâr ve dâru’l-ḡarârı ihtiyâr eyleye ki zehâdet ‘ayn-i sa‘âdet olup neticesi
ḥikmet ve ḡâyeti selâmetdir كما قال رسول الله صل الله عليه وسلم ما زهد عبد في الدنيا الا نبت الله
الحكمة في قلبه وانطق بها لسانه وبصره عيب الدنيا و دانها ودوائها واخرجه منها سالما الى دار السلام¹⁰⁴⁴
ve berây âḡiret bi-ḡadr-i beḡâ girdâr idüp cümle-i evḡât ve celle himmetiñ buña
maşrûf olsun ki esâsî üstüvâr ve bîḡ-i binâsı pâyidâr ve dâymâ ‘illiyyîn¹⁰⁴⁵ ber-
devâma medâr muḡır ‘ibâd beḡâ bünyâd dâru’l-ḡulûd ḡayât-ı âbâd bir maḡâm-ı
ḡurremdir ki /H. 131a / sürûrî bî-ḡam ve her demi biñ ‘ömr-i ‘alem ‘îşî müdâm ve
nûşî sürûr-ı encâm ḡülzârına bâd-i ḡazân ve ez-ân ve ezhârı berd-i ḡarîf ile rizân

¹⁰⁴⁰ daḡî bu bâbda gevher nişârdır: H.’de yok.

¹⁰⁴¹ Bu beyit Ş.’de “Azerî” olarak nitelendirilmiştir.

¹⁰⁴² H. 130b.

¹⁰⁴³ “Nebî (A.S.) dedi ki: Dünya için bulunduḡun konumun gerektiḡi kadar çalış. Ahiret için ise içerisinde baki olacaḡın kadar çalış. Ve Allah’ın istekleri doğrultusunda hareket et, ateşe dayanabileceḡin kadar günah işle.”, Hadis-i Şerif.

¹⁰⁴⁴ “Rasûlullah (S.A.V.)’ın dediḡi gibi: ‘Kişi dünya(nın boş uğraşların)dan yüz çevirdiḡinde Allah (c.c) onun kalbine hikmetinden bitirir. Kendi lisaniyla konuşturun. Ona dünyanın kusurlarını ve dermanlarını gösterir. Onu selametle ebedî huzur yoluna çıkartır.”, Hadis-i Şerif.

¹⁰⁴⁵ ‘illiyyîn: ‘îşî

olmayup lezzāt-ı günā gün ve hālāt-ı hayāt efzūnı hayālî dilde muşavvir degil ki ولا
¹⁰⁴⁶خطر على قلب بشر ve Hāzret-i perverdgāra atında hācetiñ midār ya‘ nī leyl ü nehār
‘ale’l-istimrār medār-ı ‘ubūdiyyetde ü pergār-ı devvār ve bir kār ol ki herkes her
nefsde /Ş. 75a / müstemid feyz-ı ades ve ‘avn-i enfüs olup imdād ü faẓl-ı lâ-yezālî
‘ale’t-tevālîdir bir dem imdād ü ‘avni hemdem olmasa vücūd-ı ‘alem ü âdem ‘adem
olur ün bā‘iṣ-i kıyām her mevcūd ‘ale’t-tevālî¹⁰⁴⁷ imdād-ı zî’l-cūd olup cümle
vüṣūl-ı merām ve ḥuṣūl-i kām Hāzret-i Rabbü’l-enāmdandır. Pes ‘ākıla sezā bu hālî
ṣināsā olup dāim maām-ı ‘ubūdiyyetde kām müstemid-i ‘ināyāt-ı sübhāniyye ve
müste‘id-i hālāt-ı rüḥāniyye olmadır ki tā bu hāl ile vāṣıl-ı naṣr u kemāl ve bālîğ-ı
mübellîğ-i ricāl ola

fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilün

Bu kelām-ı der-nizāmı gūṣ-vār

Eyleyüp bir vef-ı güftār ile kār

Ve esbāb-ı düḥūl-ı nīrāna nāra ṣabrıñ adri iṣtigāl eyle ki¹⁰⁴⁸ fi’l-ḥaıa bu
iṣtigāl-i ār iṣtigāl-i nārdır. /H. 131b/

fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilātün/ fā‘ ilün

Noka-i cism-i ‘uṣātı yaacak nār-ı caḥīm

İṣtigāl-i münkirātı ola ‘ayn-ı iṣti‘āl

Ve bu cümle ṣhevat ü lezzāt müḥarremāt ü münkirātıñ her biri sebebi
düḥūl-i nīrān ve leheb-i nār-ı sūzān olup heme aḥlā-ı zemīme ve ḥıṣāl-i reddiyye
‘aārīb ü efā‘î vü ṣü‘bāndır ki el-ān derūnî dil ü cāmı gizān olup bu ızdırāb u iltihāb
ol ledalardandır. Eṣerlerlerdir ki nie ulūbde daḥi ār-ger olur ve nīrānda her biri
muşavvir¹⁰⁴⁹ olup bīrūnî cism-i nā-tüvāna ṣöyle zaḥm-i zenān olalar ki sālihā-yı
firāvān evcā‘ u ālāmı cāmı nālān eyleye ün hāl berīn-minvāl ola müniciyātde ihmāl

¹⁰⁴⁶ “Beşerin kalbi için bir tehlike yoktur.”

¹⁰⁴⁷ ‘ale’t-tevālî: tevālî Ş..

¹⁰⁴⁸ eyle ki: ile H..

¹⁰⁴⁹ muşavvir: maṣūr H..

فاعتبروا يا الى الابصار¹⁰⁵⁰ وقال رسول الله صل الله عليه وسلم من ve mehlikāta iştigāl ne kārdir
 استقبله امران امرالدنيا وارالخرة فاشتغل بامرالخرة كفاه الله تعالى امرالدنيا¹⁰⁵¹ ya'ni bir kimsene
 dünyevî ve uhrevî iki emr ü hâl istikbâl etdikde kâr-ı 'uqbâyı ihtiyâr idüp o hâle
 iştigāl eylese Hâzret-i mülk-i müte'âl emr-i dünyâsında kâfî ve cümle-i mühimmâtı
 vâfî olur zîrâ 'uqbâ aşl ve dünyâ fer'îdir pes fer' sâyevar dâyimâ devr aşlı devvâr
 idüğü kevnden âşikârdır. /Ş. 75b, H. 132a /

mefâ' ilün/ mefâ' ilün/ fa' ulün

Dilâ kov fer' i olsun aşla meylîñ

Çü aşlı bulasın fer' i tufeylîñ

Her ki dünyâdan firâr ve 'uqbâi talebkâr ve râh-ı takvâ vü rızâda der-kâr
 olsa rızkı bir yerden zühûr ide ki hâtırına huşûr etmezidi كما قال الله تعالى ومن يتق الله يجعل
 له مخرجا ويرزقه من حيث لا يحتسب¹⁰⁵² و في الاحاديث القدسية ابن آدم تفرغ لعبادتي املاً صدرك غنى
 واسد فقرک وان لاتفعل ملات يدك شغلا ولم اسد فقرک¹⁰⁵³ maẓmûn-ı dilârâ ve fehvâ-yı hayât-ı
 efzâsı yâ ibn-i âdem benim 'ibâdetim içün teferruğ ya' nî rızâmı hevân üzre îşâr idüp
 dâyim medâr-ı 'ubûdiyyette devvâr her halde 'ibâdetime iştigāl eyle ki şadriñ ğinâ
 ile mâlâ mâl idüp fakrını sedd ve ğayrdan ihtiyâcını redd idem ve illâ şuglûñ bisyâr
 ya' nî taleb-i mâlde tereddüdün bî-şümâr iderem ki misâķ-ı rızķıñ 'ayân olmayup
 hayrân ve vâdî-i hayrette ser-gerdân olasın ve'l-hâşıl mâlde ne kadar keşret dahî olsa
 ķalbe ķanâ' at gelmeden şekil ğanâ' şuveri müzîl fakr-ı ma'nevî olmayup fi'l-haķîķa
 şûh çeşm ve gedâ-ţab' u muhtâc ve ehl-i ihtiyâcdır ve şulehâdan ba'zı-ı ricâlîñ li-
 meyyit şuret-i /H. 132b / fakrından süâl olunsa ba'zı-ı meşreb muktezâ-i fakr şuveri
 olmağın ğinâ-yı ma'nevî olup bi-muktezâ hîķmet eşer-i luţf-ı rabb olur ve haķîķaten
 ğanâ vü sa'âdet rızķ-ı mâķsûma ķanâ' at olup ve enfa' emvâl-i hâlâlden mâ-yeküffü

¹⁰⁵⁰ “Ey basiret sahipleri ibret alın.”, el-Haşr, 59/2.

¹⁰⁵¹ “Rasûlullah (S.A.V.) dedi ki: ‘Kim bir dünya ve Ahiret işini yapmak arasında tercih yapmak zorunda kalırsa ahreti tercih ederse dünya işi için Allah (c.c) ona yeter.’”, Hadis-i Şerif.

¹⁰⁵² “(Allah Te’âlâ dedi ki) ‘Kim Allah’a karşı gelmekten sakınırsa Allah ona bir çıkış yolu açar. Onu beklemediği yerden rızıklandırır.’”, et-Talâk, 65/2-3.

¹⁰⁵³ “Ve Hadis-i Kudsi’de: ‘Ey ademoğlu! Kendini kullarıma ada. Kalbini gina (ihtiyaç olmama hali, kanaat, zenginlik) ile doldur ve ben de senin ihtiyaçlarını göreyim. Eğer (bunları) yapmaz da kalbini türlü işlerle meşgul edersen senin ihtiyaçlarını ben görmem.’”, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd, *Sünenü İbn-i Mâce*, Zühd 2.

ba‘zı ¹⁰⁵⁴ كما قال النبي عليه السلم قد افلح من اسلم ورزق كفافا وقنعه الله بمأنتاه ‘ani’s-süâldir şulehâya daḥi be-muḳteza meşreb ve ḥikmet-i rabb ḡanâyla feth-ı bâb ve raf‘-ı ḥicâb olur ki enbiyâ vü evliyâda vuḳû‘-ı meşhûr-ı ‘ayân olmağın muḥtâc-ı beyân değıl ve sebeb-i neyl-i rızâ maḥzâ faḳr u ḡinâ olmayup belki mäsivâdan i‘râz idüp bi’r-rûhu ve’l-bâl Cenâb-ı Ḥazret-i mülk-i müte‘âla iḳbâl olup ammâ bu ḥâl daḥi luṭf-ı maḥz zi’n-nevâldir ki faḳr u ḡinâ bi-zâtihimâ /Ş. 76a / cālīb ü ḥacib degil ve meftûn-ı fiten- i dünyâ olmayan aḡniyâ ḡinâyla etkîyâ ve sırr-ı ḥalka-i faḳr olup ḥarîş-ı şûḥ çeşm-i gedâ-yı bî-nevâ¹⁰⁵⁵ fuḳarâyla ehl-i dünyâdır ki mażarr olan maḥzâ vüçûdî olmayup te‘alluḳıdır çünân ki Ḥazret-i Hudâvendigâr gevher nişâr ider:

چيست دنیا از خدا غافل بدن
نی قماش ونقره وفرزندوزن

/H. 133a / Diger dürefşân baḥr-i ‘îrfândır:

آب در کشتی هلاک کشتی است
لیک اندر زیر کشتی پشتی است

Ammâ¹⁰⁵⁶ nefis-i herkes cibilletinde mâla meyyâl olup bâliḡ-i ‘aşḳ-ı ilâhî olmayan tıfl ṭarîḳa ḥavf u zarar¹⁰⁵⁷ ve maḥall-i ḥaṭar olmağın perrân-ıḥaḳîḳat terk ve nişâr u fâḳrî îşâr etdürürler ki bâ‘iş ḥuşûl-i inkisâr ve vüşûli cebîre-i luṭf-ı cebbâr olur ammâ âşinâ-yı ‘aşḳ cihân-ârâ olan ehl-i şafâya faḳr u ḡinâ ‘ale’s-sivâdır.¹⁰⁵⁸

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

Pertev-i mihr-i ilâhîden kime irse eşer

Gayra raḡbetle nazar kılmaz katında ḥâk-ı zer

Ve ba‘z-ı ricâliñ vesâyıt-ı esbâb ü iktisâba iştiğâli ḳalbe¹⁰⁵⁹ melâl vormeye ki ḥaḳḳ-ı beyn olan ehl-i yaḳîne esbâb ḥazâin-i Ḥazret-i Vehhâba ebvâb idügi ‘ayân

¹⁰⁵⁴ “Nebî (A.S.)’nin dediğı gibi: ‘İslâm olan (kendisini Allah (c.c)’a teslim eden), yeteri kadar rızkı olan ve Allah (c.c)’ın verdiğı ile yetinen kimse kurtulmuştur.”, Müslim, *a.g.e.*, ez-Zekât 125.

¹⁰⁵⁵ gedâ-yı bî-nevâ: gedâ ve bî nevâ H..

¹⁰⁵⁶ ammâ: ve Ş..

¹⁰⁵⁷ zarar: ḥazer H..

¹⁰⁵⁸ ‘ale’s-sivâdır: ‘ale’s-sivâ Ş..

¹⁰⁵⁹ ḳalbe: H.’de yok.

ve¹⁰⁶⁰ kendüler çevgân-ı taşarrufât-ı ilâhiyye ile top-ı ser-gerdân-vâr devvâr olup her birinden zühûr iden hâlet bi-muktezâ işâretidir ve'l-hâşıl herkese sezâ-vâr kıadir olduğı miqdâr misâkıında sa'y-i belîğ ve cedd-i bisyâr idüp medâr-ı 'ubûdiyyette devvâr ve derdle talebkâr olmaqdır ki tâ bu kârla maẓhar-ı eltfâf-ı bî-şümâr ola huşûşan tebdîl-i ahlâka iştiğâl ki ahsen-i ef'âl /H. 133b / ve zübde-i hışâldir **كما قال** semerât-ı **حبيب الله عليه سلام الله ان الله بعثني لتمام مكارم الاخلاق وكما ل محاسن الافعال**¹⁰⁶¹ mücâhidâtın dağı biri bu haldir ki şî'âr-ı aşfiyâ ve netice vü müntic şafâ ehem-i mühimmât ve elzem-i hâlât olup hattâ şeyhu'l-meşâyih İmâm Hasan-ı Başrî kudde sırrohü âyet-i kerîme-i **و ثيابك فطهر**¹⁰⁶² de **وخلقك فحسن**¹⁰⁶³ deyü tefsir ider. Pes bu hâlin taḥşîl-i bâbı maḥâll-i ihmâl midir /Ş. 76b / ki şaḥibini rütbe-i kemâl-i ehl-i imâna işâl ider kemâ kâle'n-Nebiyyü 'aleyhi's-selâm **كما قال النبي عليه السلام اكمل المؤمن ايماننا احسنهم اخلاقا**¹⁰⁶⁴ **قال ابو على الدقاق قدس سره الخلق الحسن افضل مناقب العبد وبه يظهر جواهر** amma ba'zı enâm şekl-i müdâm ber-kâm olmağın hışâl-ı ḥamîde ile kendüyi merd-i temâm zann u gümân ider lâkin ahlâk-ı zemîme¹⁰⁶⁶ ve rây perde-i kâmrânide mestûr u nihân idüğü ḥılâf-ı murâdınıñ zühûrunda zâhir olur çünân ki niçe mâ' cârî zâhirâ gıll u gışdan 'ârî görünüp bir muḥarrik u cünbân olmayınca derd-i nihânı 'ayân olmaz mâ-ḥaşal-ı kelâm hemân şûret-i şafâya /H. 134a / mağrûr olan memkûr olup vaqt-i imtiḥânda rusvây-ı cihân olur pes 'ukelâya elyâk âlât mücâhidât ve esbâb-ı riyâzâtla ḥayâz riyâz-ı kulûbi çirkâb ahlâk-ı zemîme-i nefsanîyyeden tamâm pāk eylemekdir ki bâtın u zâhir tayyib ü ṭâhir olup kemâlince muşaffâ ve 'ayn-i şafâ ve niçe 'alîle sebeb-i şifâ ola ve

¹⁰⁶⁰ ve: Ş.'de yok.

¹⁰⁶¹ "Allah'ın sevgilisinin (selâm O'nun üzerine olsun) dediğı gibi: 'Allah (c.c) beni ahlakın güzelliklerini tamamlamak işlerin güzelliklerini kemale erdirmek için gönderdi.'", Hadis-i Şerif.

¹⁰⁶² "Nefsini arındır.", el-Müddeşşir, 74/4.

¹⁰⁶³ "Yani ahlakını güzelleştir."

¹⁰⁶⁴ "Nebî (A.S.)'nin dediğı gibi: 'İmanı en mükemmel mümin, ahlakı en güzel olandır.'", Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, II/472.

¹⁰⁶⁵ Ebû 'Alî ed-Deḳḳâk (k.s.) şöyle demiştir: "Güzel ahlâk kulun övünülecek vasıflarının en faziletlisidir. O güzel ahlâk insanın ve ileri gelen kişilerin cevherlerini temiz ve benimsenmiş bir şekilde ortaya çıkarır."

¹⁰⁶⁶ zemîme: Ş.'de yok.

muşāḥabet-i şuleḥā bā' is-i ḥuṣul-ı şafā ve ḳalb-i 'alīle şifā olup āb-ı ḥayāt ḥāşıyyet ü kimyā-yı sa' ādetdir çünān ki Ḥazret-i Ḥudāvendigār cevher nişār ider:¹⁰⁶⁷

کر تو سنک خارہ و مرمر شوی
چون بصاحب دل رسی کوهر شوی

مهر پاکان در میان دل نشان
دل مدہ الایمهر دل خوشان

همنشین اهل معنی باش تا
هم عصایا بی وهم باشی فتا

همنشین مقبلان چون کیمیاست
چون نظرشان کیمیای خود کجاست

وقال ابوبکر الطمستانی روح الله روحه اصحابو مع الله فان لم تستطیعوا فاصحبوا مع من
1068 یصحب الله تعالی لیصلکم برکاة صحبتهم الی صحبة الله تعالی ve mu'āşeret ehl-i hevā semm-i
ḳātilden bed-ter ve zehr-i helāhilden ezarr¹⁰⁶⁹ ü eşer ḥayr u şerr ḳarīne kārger olduğu
kevnden izhār pes bir ḳavme ḳarīn olmak /H. 134b / gerek ki eşer-i şoḥbetleri /Ş. 77a
/ şofrā-yı hevāya ser-gencbīn ve ḥummāsına berd-i yaḳīn olup dā'-i nefse devā vü
dārusı ḥayāt-efzā ola fi'l-ḥaḳīḳa şoḥbet-i mu'āşeretden murād istirşād ü irşād ve
izkār u ezkārdır ki tā bu ḳarla zülmetden ber-kenār ve ğarḳ-ı envār oluna ve illā bir
ṭāifeye iḳtirān ki mūrīş-i ğaflet ü nisyān ola bī-gümān müntic-i nedāmet ü ḥüsrān
idügi 'ayān çünān ki güyend:

بابدان منشین که صحبت بد
کر تو پاکی ترا پلید کند
افتابی بسی بلند یرا
ذره ابرنا بدید کند

¹⁰⁶⁷ nişār ider: nişārdır Ş..

¹⁰⁶⁸ “Ebû Bekir et-Tamestânî (Allah ruhuna hayat versin) dedi ki: ‘Allah’la beraber olunuz. Eğer bunu yapamıyorsanız Yüce Allah’la beraber olanlarla bir arada bulununuz ki, onların dostluğunun bereketleri sizi Yüce Allah’ın dostluğuna ulaştırsın.”

¹⁰⁶⁹ ezarr: ezardır H..

Ma-ḥaşal bir şoḥbetde ki Ḥazret-i Rabbü'l-‘ibād yād olunmaya neticesi ḥabāset ü ḥasretdir **كما قال رسول الله صل الله عليه وسلم مامن قوم يقومون من مجلس لا يذكرون الله فيه الاقاموا عن مثل جيفة حمار وكان عليهم حسرة وقال عليه السلام كل كلام ابن آدم عليه لا له الا** ¹⁰⁷⁰ **امر بمعروف او نهى عن منكر او ذكر الله** ¹⁰⁷⁰ şeref-i cism ü şüret olmayup belki ḥālāt-ı rūḥāniyye ve kemālāt-ı ma‘neviyye ile dir pes şoḥbet insana sezā muşāḥabet-i¹⁰⁷¹ rūḥāniyedir ki eşbāḥ it‘ama ve şemārla ğıdālandıkda ervāḥ daḥī ma‘ārif-i ezkārla pür-şevk u şafā /H. 135a / ola ve illā sāir ḥayvān gibi hemān mu‘āşeret-i cismāniyyeniñ ne leṭāfeti var ve bilā ğıdā-yı rūḥānī sāde kuvvet-i cismānī ‘İş-ı ḥayvānī degil mi çünān ki mest-i cām ḳayyūmī Mevlānā Celāleddīn-i Rūmī ravvaḥa’İlāhü rūḥahū buyurur:

قوت اصلی بشر نور خدا

قوت حیوانی مراور اناسزا

Elṭāf-ı nā-mütenāhiyye-i ilāhiyyeden mercūdur ki cümle-i ṭālibīne bu ğıdādan ‘ātā idüp mest-i cām ‘aşk-ı¹⁰⁷² cihān-ārā ve ḥayrān-ı cemāl-i cān-efzā¹⁰⁷³ eyleye.¹⁰⁷⁴ Gerçi ḥikmet ü ‘irfāna nihāyet ve kelimāt ü beyāna ğāyet yok ammā deryādan ḳatre-nümā olmada bu miḳdārla iktifā olunup bi-ḳadr-i /Ş. 77b / isti‘dād sebīl-i sedāda irşād-ı ‘ibādda risāle-i reşād intihā buldı bu mest-i cām-ı ‘aşk u ḥayrān ve ḳalem-i ser-gerdāndan vāḳı‘ olan sehv ü noḳşānı taşḥīḥ u ikmāl iden ehl-i kemāl mazḥar-ı lūtf-ı lā-yezāl ola.

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Yā ilāhe’l-ḥalku ḡaffārü’z-zünüb

Yā kerīmallāhu settāru’l-‘uyüb

¹⁰⁷⁰ “Rasûlullah (S.A.V.)’ın dediği gibi: ‘Allah (c.c)’ı anmak dışında (tamamen dünyevî gayelerle) toplanan hiçbir topluluk yoktur ki ölmüş eşeğin leşinden farklı olsun. Bu onlar için büyük bir pişmanlık vesilesi olur. Resulullah (as) buyurdular ki, içinde Allah (c.c)’ı anma, iyiliği emir ya da kötülüğü nehy olmayan her türlü söz onun aleyhine delil olarak kullanılacaktır.”, Hadis-i Şerif.

¹⁰⁷¹ rūḥāniyye ve kemālāt-ı ma‘neviyye ile dir pes şoḥbet insana sezā muşāḥabet: H.’de yok.

¹⁰⁷² ‘aşk: H.’de yok.

¹⁰⁷³ cān-efzā: cān-fezā H..

¹⁰⁷⁴ eyleye: eyleye āmīn Ş..

  v¹⁰⁷⁵ idp zelltm

 v u v it sev  takrtm

dreti rinde   bir 

Lce-i lufuda dem r-ı 

/H. 135b / zretidendir u a ne

Mharından her zr iden kem

Men ne im fi'l-a bir r

Pertev-i mihri r t-dr

Grinen r lufudur u

K'eyledi fazl zi feyze c

  yet y Ker-i z'n-ne¹⁰⁷⁶

Eyleyip r-ı c ber-kem

Lufula ı t c 

N iden her tee-dil sr 

El-i -ıy hevya y 'n

re bu cdan berd-i yn

T selmetde bulup i 

evile ide *Sel*⁷ye du' 

¹⁰⁷⁵  v: fr H..

¹⁰⁷⁶ z'n-ne: z'n-ne H..

SONUÇ

“İznikli Mustafa Selâmî Hayatı ve Eserleri” isimli çalışmamız neticesinde elde ettiğimiz sonuçlar başlıca şunlardır:

1- Kaynaklarda “Mustafa Selâmî, Selâmî Mustafa ve Şeyh Selâmî” şeklinde isimlendirilen yazar şiirlerinde “Selâmî” mahlasını kullanmaktadır.

2- Doğum tarihi belli olmayan Selâmî Efendi’nin ölüm tarihinin 993/1585 olduğunda ve memleketinin İznik olduğu hususunda kaynaklar ittifak etmişlerdir.

3- Kaynaklarda ailesiyle ilgili pek bilgi olmamakla beraber, bir kaynakta babasının adının “Abdullah” olduğu ifade edilmiştir. Bunun haricinde “Molla İzârî”nin torunu olduğu ve “Mehmed” isminde bir oğlu olduğu tespit edilmiştir.

4- Mustafa Selâmi medrese eğitimi almış olup dinî bilimler noktasında yetkin bir birikime sahiptir. Bunun yanında Bayrâmî ve Zeynî tarikatlarının ikisinden de icazet almış bir mutasavvıftır.

5- Selâmî Efendi’nin kaynaklarda zikredilen dört eseri vardır. Ancak bunlardan üç tanesine ulaşılabilmiş ve incelenerek tanıtılmış, bu eserlerinden *Risâletü’r-Reşâd fî Tahkîki Sebîli’s-Sedâd* isimli eserinin -bulunan iki nüshasından hareketle- tenkitli metni ortaya konulmuştur.

6- Yazarın çalışmamıza konu olan *Risâletü’r-Reşâd fî Tahkîki Sebîli’s-Sedâd* adlı eserini ne zaman kaleme aldığı belli değildir. Ancak eserin iki nüshasının yazarın vefat tarihinden önce 978/1570 ve 980/1572 de istinsah edilmiş olması, Selâmî Efendi’nin bu iki nüshayı görmüş olma ihtimalini ortaya çıkarmaktadır.

7- Eserde ayet ve hadislerin yanında birçok meşhur şahıstan alıntılar yapılmış ve alıntı yapılan şahısların isimleri zikredilmiştir. Bu da eserin kaynaklarının zenginliğini göstermektedir.

8- *Risâletü’r-Reşâd fî Tahkîki Sebîli’s-Sedâd* isimli eser nesir ağırlıklı olmakla beraber, manzum kısımların yoğunluğuyla da dikkat çekmektedir. Bu itibarla nesir-nazım türü bir eser olarak nitelendirilmesi uygun görülmüştür.

9- Eserde Selâmî Efendi'nin pek çok manzumesi vardır ve bu nazmlar sade bir Türkçeyle yazılmıştır.

10- XVI. yüzyılda yazılmış olan bu eserde yazar, dönemin ağdalı nesirciliğinin etkisiyle ağır bir dil kullanmış; nesir olan bölümlerde Farsça ve Arapça tamlamalara çokça yer vermiştir.

11- Eser bir Esmâ-i Hüsnâ şerhi olmanın yanında, aynı zamanda tasavvufî terbiyenin inceliklerinin de anlatıldığı tasavvûfî bir risâledir.

BİBLİYOGRAFYA

Ahmed Muhammed B. Hanbel, *Müsnedü Ahmed b. Hanbel*, Mevsû'atü's-Sünneti el-Kütübü's-Sittetü ve Şürûhuhâ, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

Aşık Çelebi, *Meşâ'iru's-Su'arâ*, Haz. GM. Meradith-Owens, Londra 1971.

Aşkar, Prof. Dr. Mustafa, *İskilpli Şeyh Muhyiddîn Yavsî Hayatı-Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, Verâ Yay., Ankara 1996.

Ayvansarâyî Hüseyin Efendi-Alî Satı' Efendi-Süleyman Besim Efendi, *Hadikatü'l-Cevâmî'*, Haz. Ahmed Nezih Galitekin.

Baltacı, Prof. Dr. Cahid, *XV.-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yay., İstanbul 2005.

Banarlı, Nihad Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, (I-II), MEB, Ankara 2001.

Beyânî Mustafa B. Carullah, *Tezkiretü's-Su'arâ*, Haz. İbrahim Kutluk, TTK, Ankara 1997.

Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, (I-III), Matbaa-yı Amire, İstanbul 1342.

Cebecioğlu, Prof. Dr. Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber Yay., Ankara 1997.

Çavuşoğlu, Mehmed, *"Divan Şiiri"*, Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı 11 (Divan Şiiri).

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2005.

Dilçin, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK, Ankara 2004.

Ebî Abdîrahmân Ahmed B. Şu'ayb, *Sünenü'n-Nesâî*, Mevsû'atü's-Sünneti el-Kütübü's-Sittetü ve Şürûhuhâ, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

Ebî Davud Süleymân B. El-Eş'as, *Sünenü Ebi Davud*, Mevsû'atü's-Sünneti el-Kütübü's-Sittetü ve Şürûhuhâ, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

Ebû Abdullah Muhammed B. İsmâil El-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, Mevsû'atü's-Sünneti el-Kütübü's-Sittetü ve Şürûhuhâ, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

Ebû Abdullah Muhammed B. Yezîd, *Sünenü İbn-i Mâce*, Mevsû'atü's-Sünneti el-Kütübü's-Sittetü ve Şürûhuhâ, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

Ebû İsâ Muhammed B. İsâ B. Sevre Et-Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*, Mevsû'atü's-Sünneti el-Kütübü's-Sittetü ve Şürûhuhâ, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

Ebu'l-Hüseyin Müslim B. El-Hacâc, *Sahîhu Müslim*, Mevsû'atü's-Sünneti el-Kütübü's-Sittetü ve Şürûhuhâ, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

Edirneli Sehi, *Tezkire-i Sehi*, Matbaa-yı Âmidî, İstanbul 1325.

Fatin Davud, *Hâtimetü'l-Eş'âr*, Yazmadan Fotokopi, İsam Ktph. kayıt no: 928 FAT.T.

Gündoğdu, Cengiz, *“Eyüp'te Medfun Bir Halvetî-Sivâsî Şeyhî Sivâsî-zâde Abdülbâkî Efendi”*, Eyüp Sempozyumu IX, İstanbul 2005.

Güzel, Prof. Dr. Abdurrahman, *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı*, Akçağ Yay., Ankara 2006.

Hammer (Baron Joseph Von Hammer Purgstall), Büyük Osmanlı Tarihi, İkra-Devran Yay., İstanbul 1993.

Hoca Sadettin Efendi, *Tacu't-Tevârih*, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı, Ankara 1992.

İsmail B. Muhammed El-Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs*, Dâru'l-ahyâ et-Terâsi'l-'arabî, Beyrut 1352.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, TTK Yay., Ankara, 1975.

İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1971.

İsmail Paşa El-Bağdâdî, *Hediyyetü'l 'Ârifin Esmâü'l-Müellifin Âsâru'l-Musannifin*, Matbaa-yı Behiye, İstanbul 1955.

Kabaklı, Ahmet, *Türk Edebiyatı*, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., Ankara 1985.

Kastamonulu Latîfî, *Tezkire-i Latîfî*, İkdâm Matbaası, Dersaâdet- 1314.

Kınalı-Zâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, Haz. İbrahim Kutluk, TTK, Ankara 1981.

Kocatürk, Vasfi Mahir, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1964.

Kur'an-ı Kerim Meâli, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş- Dr. Muzaffer Şahin, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2003.

Mâlik B. Enes, *el-Muvatta*, Mevsû'atü's-Sünneti el-Kütübü's-Sittetü ve Şürûhuhâ, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

Mecdî Mehmed Efendi, *Hadâiku's-Şakâik*, Haz. Abdülkadir Özcan, Çağrı Yay., İstanbul 1989.

Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmânî*, Matbaa-yı Âmire, İstanbul.

Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, Haz. Cemal Kurnaz- Mustafa Tatcı, Bizim Büro yay., Ankara 2001.

Muhammed Abdullah Abdirrahmân ed-Dârimî, *Sünenü'd-Dârimî*, Mevsû'atü's-Sünneti el-Kütübü's-Sittetü ve Şürûhuhâ, Çağrı Yayınları.

Mustafa Selâmî, *er-Reşâd fî Tahkîki Sebîli's-Sedâd*, Hacı Mahmud Efendi 2452.

Nev'izâde Atâî, *Hadâiku'l-Hakâik fî Tekmileti's-Şakâik*, Haz. Abdülkadir Özcan, Çağrı Yay., İstanbul 1989.

Osman-zâde Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, Haz. Mehmet Akkuş- Ali Yılmaz, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2006.

Öngören, Reşat, *Fatih Devrinde Belli Başlı Tarikatlar ve Zeyniyye*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Felsefesi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Öngören, Reşat, *Osmanlılarda Tasavvuf Anadolu'da Sûfiler Devlet ve Ulema (XVI. Yüzyıl)*, İz Yayıncılık, İstanbul 2000.

Öngören, Reşat, *Tarihte Bir Aydın Tarikatı Zeyniler*, İnsan Yay., İstanbul 2003.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, M.E.B., İstanbul 2004.

Selâmî Mustafa, *Risâletü'r-Reşâd fî Tahkîkî Sebîli's-Sedâd*, Süleymaniye Ktph., Şehid Ali Paşa 413.

Selâmî, *Delâilü'l-Hüdâ*, Kastamonu İl Halk Kütüphanesi 3677.

Seyyid Cafer Seccadi, *Tasavvuf ve İrfan Terimleri Sözlüğü*, Cev. Hakkı Uygur, Ensar Neşriyat, İstanbul 2007.

Seyyid Muhammed Hoca Efendi, *Tasavvuf Tarikatlar ve Silsileleri*, Ustaoglu Kitabevi, İstanbul 2005.

Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, Dersaadet 1317.

Şemseddin Sâmî, *Kamusu'l-Â'lâm*, Mihrân Matbaası, İstanbul 1311.

Şentürk, Ahmet Atilla – Kartal, Ahmet, *Eski Türk Edebiyatı*, Dergah Yayınları, İstanbul 2004.

Şerif b. Şerifi, *Menâkıb-ı Evliyâ*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi 4552.

Tanman, M. Baha, *“Emir Buhârî Tekkesi”*, DİA, İstanbul 1995.

Unat, Faik Reşit, *Hicri Tarihleri Miladi Tarihe Çevirme Kılavuzu*, TTK, Ankara 1988.

Zakir Şükrî Efendi, *Mecmu'â-ı Tekâyâ*, Klaus Schwarz Verlag- Freiburg Im Breisgau, 1980.

Ziya Nur Aksın, *Osmanlı Tarihi*, İstanbul 1994, I-VI.